

St.meld. nr. 40

(1999-2000)

Om samarbeidet i Organisasjonen for
sikkerhet og samarbeid i Europa
(OSSE) i 1998-99 og Norges OSSE-
formannskap

*Tilråding fra Utenriksdepartementet av 9. juni 2000, godkjent
i statsråd samme dag.*

1 OSSE-samarbeidet i 1998-99 og Norges formannskap. Sammendrag og hovedkonklusjoner

1.1 Innledning

Stortingsmeldingen dekker aktivitetene til Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid (OSSE) for både 1998 og 1999. Dette var en særskilt viktig periode for Norges engasjement i OSSE. I 1998 ble Norge medlem av ledertroikaen under det polske formannskapet. OSSEs Ministerrådsmøte ble arrangert i Oslo 2.-3. desember. Som troikamedlem ble Norge trukket gradvis sterkere inn i konsultasjonsprosessen i OSSE. Norge fikk også delegert ansvaret for enkelte ansvarsområder av det polske formannskapet. Det ble samtidig gjennomført omfattende forberedelser til formannskapet. I 1999 overtok Norge gjennom sitt formannskap ansvaret for aktivitetene og driften av OSSE. Formannskapet spiller i OSSE en langt mer fremtredende rolle enn i andre organisasjoner som det kan sammenlignes med. Formannskapet satte derfor store krav til Norge både politisk og ressursmessig. Det har vært naturlig å fremlegge en stortingsmelding hvor man behandler denne to-årsperioden samlet.

1.2 Sammendrag

Norge påtok seg ansvaret som OSSE-formann i en krevende periode. I 1999 sto OSSE overfor de tyngste og vanskeligste utfordringene i organisasjonens historie. Europa var preget av blodige konflikter i Kosovo og Tsjetsjenia. Konfliktene i Georgia, Moldova og Nagorno-Karabakh var også uløste. Flere andre land slet fortsatt med ettervirkningene av voldelige konflikter. En rekke land befant seg i en tung omformingsprosess til demokratisk styresett og markedsøkonomi. Behovet for å bedre rettighetene til personer tilhørende nasjonale minoriteter var likeledes en viktig oppgave i en rekke land. Organisasjonen sto overfor et viktig toppmøte i Istanbul.

Norge ønsket gjennom sitt formannskap å gjøre OSSE til et mer effektivt redskap både i håndteringen av konflikter og i gjenoppbyggingen av samfunn etter konflikter. Men det var også en viktig norsk målsetting å sette organisasjonen bedre i stand til å yte assistanse for å forhindre at konflikter oppstår innenfor OSSE-området. Formannskapsperioden falt sammen med en dynamisk utvikling av forholdet mellom ulike europeiske og transatlantiske organisasjoner. NATO ble utvidet med tre nye medlemsland. Forberedelsene til utvidelse av EU ble intensivert. Fra norsk side var det av stor betydning å kunne delta så aktivt som mulig i å forme et nytt samarbeidsmønster mellom viktige europeiske og transatlantiske organisasjoner. I denne sammenheng la man fra norsk side også stor vekt på et nærmere samarbeid med FN og med Europarådet, ikke minst i Kosovo. Det er gjort store fremskritt i arbeidet med å bringe disse organisasjonene sammen i en ny og rasjonell sikkerhetsarkitektur. Samtidig viser imidlertid erfaringene at det gjenstår meget for å sikre en effektiv ansvars- og arbeidsfordeling mellom ulike internasjonale aktører.

Norge la således stor vekt på sin rolle som OSSE-formannskap og stilte betydelige ressurser til rådighet for å gjennomføre oppgaven på en tilfredsstillende måte. Dette vil også kreves av fremtidige OSSE-formannskap dersom formannskapet fortsatt skal kunne spille en ledende rolle i beslutningsprosessen. OSSEs formann, utenriksminister Knut Vollebæk, avla en rekke besøk til konfliktområder, land med OSSE-sendelag og andre medlemsland for å stimulere til politisk dialog og fremgang i organisasjonens arbeid. Fra norsk side ser man klare fordeler ved at OSSE beholder sin særegenhet, med et sterkt formannskap og en relativt ubyråkratisk arbeidsform. Den gir organisasjonen en fleksibilitet som gjør det mulig å reagere raskt og effektivt selv om konsensusprinsippet ligger til grunn for organisasjonens virksomhet.

Den store ekspansjonen i OSSEs arbeid har de siste årene særlig funnet sted i organisasjonens feltarbeid, først og fremst gjennom opprettelse av store sendelag i Bosnia og Hercegovina, Kroatia og Kosovo. Store deler av OSSEs aktiviteter finansieres gjennom sekondert personell og frivillige bidrag fra medlemslandene. Organisasjonens egentlige budsjett er derfor forholdsvis lavt. For å møte de økende kravene OSSEs aktiviteter stiller, ikke minst i felten, gikk det norske formannskapet inn for en styrking av OSSEs sekretariat og støtteapparat og en viss økning i budsjettet. Formannskapet lyktes i en viss grad. Det har imidlertid vært betydelig motstand mot dette i enkelte medlemsland.

Konfliktene i Kosovo og Tsjetsjenia kom til å prege formannskapsperioden. OSSE kunne ikke innenfor sine handlingsrammer forhindre disse konfliktene. Begge konfliktene understreker det grunnleggende faktum at verken OSSE eller andre internasjonale organisasjoner kan påtvinge partene i en konflikt å søke politiske løsninger, dersom den nødvendige forhandlingsvilje ikke foreligger. Samtidig krevet forberedelsene til OSSE-toppmøtet stor innsats. Man lyktes imidlertid i Istanbul med å styrke organisasjonen og å utvide de redskaper OSSE har til rådighet i sitt arbeid. Toppmøtet ble derfor en vellykket begivenhet.

Den mest ressurskrevende oppgaven i formannskapsåret var Kosovo-konflikten. I 1998 begynte omfattende sammenstøt mellom serbiske spesialpolitienheter og medlemmer av Kosovo Liberation Army (KLA). Den 16. oktober undertegnet den polske OSSE-formannen, utenriksminister Bronislaw Gerek, og Den føderale republikken Jugoslavias (FRJ) utenriksminister Zivadin Jovanovic, en avtale som åpnet for et omfattende OSSE-nærvær i Kosovo. OSSE etablerte «Kosovo Verification Mission» (KVM) som skulle etterprøve at Sikkerhetsrådets resolusjon 1199 av 23. september om stans i maktbruk, ble overholdt. Rambouillet-forhandlingene om en fredsavtale startet 6. februar 1999. Forhandlingene brøt imidlertid sammen 17. mars. Den 19. mars måtte KVM evakueres fra Kosovo til Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia. President Slobodan Milosevic ble stillet overfor et ultimatum av NATO om å godta en selvstyreavtale for Kosovo som var utarbeidet under Rambouillet-forhandlingene. Etter at presidenten avviste avtalen, innledet NATO 24. mars sine luftoperasjoner mot FRJ. Under hele perioden med NATO-aksjoner, fram til president Milosevic godtok en fredsplan 10. juni, deltok OSSE i humanitært arbeid for Kosovo-flyktningene i Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia og i Albania. Etter fredsavtalen fikk OSSE en viktig rolle i FNs

midlertidige administrasjon i Kosovo («United Nations Interim Administration in Kosovo», UNMIK), som koordinerer innsatsen til ulike internasjonale organisasjoner. OSSEs oppgaver er konsentrert om organisering av valg, opplæring av politi, personell for rettsvesen og lokaladministrasjon og om demokratioppbygging.

OSSEs engasjement i Bosnia og Hercegovina er fortsatt omfattende. Det ble organisert allmenne valg i september 1998 som bl.a. førte til at moderate partier fikk en viss fremgang. Likevel viste det seg i 1999 at det bare var mulig å komme små skritt videre i reform- og demokratiseringsprosessen i landet. OSSE har under det norske formannskapet prioritert arbeidet med demokratiske valg og annen form for demokratibygging, ikke minst som forberedelser til kommunevalget i april 2000.

I Kroatia fikk OSSE nye oppgaver da organisasjonen i juni 1998 overtok FNs ansvar for det internasjonale politinærværet i Øst-Slavonia. Dette var en type oppgave OSSE ikke tidligere har vært engasjert i. OSSEs politistyrke har spilt en viktig rolle for å skape stabilitet, men det har fortsatt vært rapportert om alvorlige og til dels etnisk motiverte overgrep mot den serbiske minoritetsbefolkningen. President Franjo Tudjmans død i slutten av 1999 skapte en ny situasjon i Kroatia. Sendelagets mandat ble forlenget fram til mars 2000, slik at man senere kunne ta stilling til mandatet i en mer avklart politisk situasjon.

OSSE er også fortsatt engasjert i Albania og Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia. I begge land er OSSEs arbeid viktig for å sikre stabilitet og fremme demokratiutvikling. Flyktningestrømmen fra Kosovo våren og sommeren 1999 påførte begge disse landene betydelige økonomiske og politiske belastninger som OSSE bidro til å lette.

Fra norsk side ser man det som et mål å trekke Den føderale republikken Jugoslavia (FRJ) inn som deltaker i OSSEs arbeid og i internasjonalt samarbeid forøvrig. Mangelen på demokratisk utvikling i Beograd gjorde dette imidlertid ikke mulig.

Norge la i formannskapsperioden stor vekt på å fremme den regionale dimensjon ved arbeidet med konfliktene på Balkan. Det ble fra formannskapet tatt initiativ til å samordne OSSEs aktiviteter på Balkan. Erfaringene fra dette området illustrerer at løsninger ofte må søkes over landegrensene. Gjennom Norges formannskap i arbeidsgruppen for sikkerhet- og forsvarsspørsmål i Stabilitetspakten for Sørøst-Europa vil Norge videreføre dette arbeidet også i tiden fremover.

Norge la under OSSE-formannskapet stor vekt på et godt samarbeid med Russland. Det var imidlertid vanskelig å skape en konstruktiv dialog om Tsjetsjenia-krisen da kamphandlingene ble stadig mer omfattende og blodige i løpet av 1999. OSSE-formannens mange oppfordringer til våpenhvile ble ikke imøtekommet. Det internasjonale samfunn reagerte sterkt på den russiske militæroperasjonen, særlig det som ble betraktet som overdimensjonert og til dels vilkårlig bruk av militær makt. Det ble uttrykt full støtte til Russlands territoriale integritet og til behovet for å bekjempe terrorisme. Samtidig ble det gitt uttrykk for sterk uro med hensyn til overgrep overfor sivilbefolkningen fra begge parter i konflikten. Det ble understreket at varig fred i Tsjetsjenia bare vil kunne gjenopprettes ved en dialog mellom den russiske ledelsen og lovlig valgte tsjetsjenske ledere. Konflikten i Tsjetsjenia berører også den regionale

stabiliteten i området. Det norske formannskapet tok derfor initiativ til opprettelse av en grenseovervåkning fra OSSEs side ved grensen mellom Georgia og den tsjetsjenske republikken i Den russiske føderasjon.

Forhandlingene om en fredsløsning i Nagorno-Karabakh fikk en ny giv da presidentene i Armenia og Aserbajdsjan selv innledet en aktiv direkte dialog. Det norske formannskapet støttet aktivt opp om denne. I forbindelse med sitt besøk i regionen i oktober lyktes det OSSE-formannen å få i stand en utveksling av krigsfanger, dette gav nye impulser til fredsprosessen. Drapene i Armenias parlament 27. oktober 1999 på statsminister Sarkisian og fremtredende parlamentsmedlemmer førte imidlertid til et alvorlig tilbakeslag. Fra dette tidspunkt stagnerte fredsprosessen, slik at utsiktene til en snarlig løsning var mindre løfterike da Norges formannskap ble avsluttet.

Vedrørende konflikten i Moldova ble det oppnådd enighet om en realistisk plan for tilbaketrekking og ødeleggelse av russiske militære styrker og utstyr. Russland har i denne forbindelse stilt seg positiv til et besøk av en OSSE-vurderingsgruppe til Trans-Dnjestr. Til tross for at formannskapet intensiverte arbeidet med denne uløste konflikten, lyktes man imidlertid ikke å komme skikkelig i gang med tilbaketrekking og ødeleggelse av russiske styrker og utstyr. Man lyktes heller ikke med å skape fremgang i forhandlingene om Trans-Dnjestrs status innenfor Moldova.

Den samme konklusjon må trekkes vedrørende de uløste konfliktene i Sør-Ossetia og Abkhasia i Georgia. Imidlertid var det av stor betydning for Georgia at det norske formannskapet lyktes med å få utplassert en grenseobservasjons-gruppe på grensen mellom Georgia og Tsjetsjenia i Den russiske føderasjon.

I perioden 1998-99 ble det for første gang satt et sterkt fokus på Sentral-Asia. Både det polske og det norske formannskapet besøkte alle fem land, og OSSE-nærvær ble etablert i tre land, slik at det nå finnes sendelag i samtlige sentralasiatiske land. Under det norske formannskapet økte aktiviteten overfor disse landene meget sterkt. Norge tok også initiativet til å utforme en mer samlende strategi for OSSEs fremtidige engasjement (Höynck-rapporten). Det er stort potensial for konflikter i Sentral-Asia som vil kreve internasjonalt forebyggende engasjement. Samtidig var og er det en stor utfordring å få landene selv til å inngå et tettere samarbeid om felles problemer. Det norske formannskapet arbeidet aktivt for å skape forståelse for nødvendigheten av et regionalt samarbeid i Sentral-Asia. Samtidig ble demokratiserings- og reformarbeidet innenfor hvert enkelt land viet betydelig oppmerksomhet.

I Hviterussland fortsatte OSSE sitt arbeid i hele perioden. Oppmerksomheten var særlig konsentrert om å få til en reell dialog mellom regjering og opposisjon. I 1999 opplevde man alvorlige tilbakeslag i dette arbeidet og i demokratiseringsprosessen. Situasjonen i landet ga - ved det norske formannskapets slutt - grunn til alvorlige bekymringer.

Ukrainske myndigheter gjorde mot slutten av 1998 klart at man ikke ønsket fortsatt OSSE-nærvær i landet. Det ble hevdet at OSSEs oppgaver var avsluttet. En rekke OSSE-land mente imidlertid at selv om fremskritt var gjort, så gjensto betydelig arbeid, ikke minst med hensyn til menneskerettighetslovgivning og demokratisering. Omfattende forhandlinger fant sted under

norsk ledelse, som resulterte i enighet om å utnevne en OSSE-prosjektkoordinator i Ukraina, d.v.s. et sendelag med et mer begrenset mandat enn tidligere.

Under det norske formannskapet ble det også vedtatt å opprette nye OSSE-sendlag i Armenia og Aserbajdsjan.

OSSE fortsatte også sitt nærvær i Estland og Latvia. Arbeidet ble konsentrert om å sørge for at de nasjonale minoriteter - særlig den russiske befolkningen - fullt ut er integrert i samfunnet. OSSE-sendlagene og OSSEs Høykommissær for nasjonale minoriteter (HCNM) var aktivt engasjert i denne prosessen. Det er gjort betydelige fremskritt, som også har reist spørsmålet om når sendelagene kan avvikles.

Norge la under formannskapet særlig vekt på å utvikle OSSEs engasjement innenfor den menneskelige dimensjon. Man tok opp alvorlige brudd på OSSE-forpliktelsene og støttet aktivt opp under OSSEs tekniske rådgivnings og bistandsaktiviteter. Norges engasjement ga seg også utslag i et høyt aktivitetsnivå med avvikling av seminarer og særskilte møter om viktige temaer som kultur og konfliktavverging, religionsfrihet, likestilling og sigøynernes livssituasjon. Det ble i perioden avviklet en rekke valg som OSSE hadde ansvaret for å overvåke. I flere tilfeller var konklusjonen at valgene ikke fulgte internasjonale standarder. Norge deltok med personell i alle valgovervåkings-delegasjonene. Et implementeringsmøte for den menneskelige dimensjon ble avviklet i 1998 og en bredere tilsynskonferanse i 1999. I begge fora ble det lagt vekt på samarbeidet med frivillige organisasjoner. Dette samarbeidet ble vesentlig styrket under det norske formannskapet.

OSSE-toppmøtet i Istanbul krevde store forberedelser og langvarige og intense politiske drøftelser. Sluttforhandlingene om sikkerhetspakten sto sentralt i denne sammenheng. Disse forhandlingene var preget av sterke politiske motsetninger, som også ble ytterligere komplisert gjennom konfliktene i Kosovo og Tsjetsjenia. Fra russisk side ønsket man å gi OSSE en overordnet posisjon i forhold til andre europeiske og transatlantiske organisasjoner. Dette kunne ikke andre medlemsland akseptere. En rekke land, anført av nordamerikanske og vesteuropeiske medlemsland, ønsket å fremheve OSSEs arbeid med nye typer konflikter, d.v.s. konflikter innenfor medlemslandenes grenser. Forhandlingene munnet ut i en enighet om redskaper som vil bedre OSSEs evne til tidlig varsling, konfliktforebygging, krisestyring og demokratibyggning etter konflikter. Samtidig var det enighet om å videreutvikle samarbeidet med andre europeiske og transatlantiske organisasjoner uten å skape noe hierarkisk forhold mellom dem.

Det norske formannskapet ønsket å øke organisasjonens aktiviteter innen den økonomiske dimensjon. I 1998 fikk OSSE en egen koordinator for økonomi og miljø. Temaet for Det økonomiske forum 1998 var energi og sikkerhet og for 1999 miljø og sikkerhet. Det ble gitt mye oppmerksomhet til vannressurs-forvaltning i Sentral-Asia, hvor begrensede vannressurser skal forvaltes av flere land i fellesskap og skaper grunnlag for konflikter. Fra norsk side ble det lagt vekt på at OSSE kan utfylle andre internasjonale organisasjoner på slike områder, blant annet ved å sette søkelyset på det sikkerhetsmessige konfliktpotensial som ligger i vanskelige økonomiske stridsspørsmål.

Innen OSSEs militære dimensjon var det stor aktivitet i perioden. Det ble forhandlet fram en revidert CFE-avtale (avtalen om konvensjonelle styrker i

Europa), og det ble foretatt justeringer i Wiendokumentet om tillits- og sikkerhetsskapende tiltak. Begge dokumenter ble vedtatt på toppmøtet i Istanbul.

Den tilpassede CFE-avtalen medfører blant annet betydelig lavere styrketak for flere avtaleparter, mer åpenhet, et forbedret verifikasjonsregime og en åpning for at nye medlemmer kan slutte seg til avtalen. Av spesiell interesse for Norge er flankeregimet. Det lyktes å bevare dette som et juridisk bindende regime integrert i avtalen. I en bilateral brevveksling mellom Norge og Russland forpliktet man seg dessuten fra russisk side til å vise tilbakeholdenhet i styrkeutviklingen i Leningrad militærdistrikt.

Wien-dokumentet fokuserer på landbaserte offensive styrker, både i forbindelse med informasjonsutveksling, forsvarsplanlegging og notifikasjon av militær aktivitet. Justeringer var påkrevd som følge av den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa i dag i forhold til 1994, hvor siste revisjon hadde funnet sted. Det reviderte dokumentet er i stor grad i overensstemmelse med norske interesser, og man må på norsk side si seg tilfreds med resultatet. Den militære delen av OSSEs virksomhet faller ikke inn under formannskapets ansvar. Forhandlingene om CFE-avtalen fant således sted i egne organer og i en krets som kun omfattet CFE-avtalens medlemsland.

2 Forberedelser til formannskapet

2.1 Begrunnelse for formannskapet

Norge har gjort vesentlige politiske, økonomiske og menneskelige investeringer i OSSE-samarbeidet over lengre tid. Dette omfatter blant annet krevende oppdrag for organisasjonen i Bosnia og Hercegovina, Kroatia (og spesielt Øst-Slavonia), Albania, Tsjetsjenia og i andre konfliktområder. OSSE har fått en stadig viktigere rolle innen forebyggende diplomati, konfliktløsning og gjenoppbygging etter konflikter. Ved å påta seg formannskapet, ville Norge kunne spille en hovedrolle i utformingen av OSSEs fremtid. Formannskapet ville gi Norge enestående muligheter til å spille en viktig rolle i arbeidet med konflikter i OSSE-området. Formannskapsperioden falt sammen med en dynamisk utvikling av forholdet mellom europeiske og transatlantiske sentrale organisasjoner, med et utvidet NATO og et EU som intensiverte sine forberedelser til videre utvidelse. For et NATO-land som hadde valgt å stå utenfor EU, var det av stor betydning å kunne delta så aktivt som mulig i disse endringsprosessene og i arbeidet med å knytte ulike europeiske og transatlantiske samarbeidsorganisasjoner sammen på en mer effektiv og rasjonell måte. Samtidig var forholdet mellom OSSE og FN og Europarådet i sterk utvikling.

2.2 Hovedutfordringer

Norge tok på seg ansvaret for OSSE formannskapet i en tid med store utfordringer. Europa var preget av konfliktene i Kosovo og Tsjetsjenia, som kulminerte under det norske formannskapet. En rekke andre konflikter, i Moldova, Georgia og Nagorno-Karabakh var fortsatt uløste. Arbeidet med å komme over følgene av konfliktene i Bosnia og Hercegovina og Kroatia ble videreført. En rekke land fortsatte en vanskelig omstillingsprosess til demokratisk styresett og markedsøkonomi. Arbeidet med å styrke rettighetene til personer tilhørende nasjonale minoriteter ble videreført. OSSE hadde en viktig rolle å spille på alle disse områdene. OSSE arbeidet på en rekke områder i nært samarbeid med blant annet Europarådet, FN, EU og NATO. De mange nye utfordringene har ført til at disse organisasjonene er kommet nærmere hverandre. En ny sikkerhetspolitisk arkitektur bygd på sikkerhetsrelaterte organisasjoner som gjensidig utfyller og støtter hverandre er i ferd med å vokse fram. Norge så det som en viktig oppgave å bidra til og videreutvikle dette gjennom sitt formannskap. Fra norsk side var det vesentlig å sikre at de knappe ressurser som det internasjonale samfunn besitter, blir anvendt effektivt ved å arbeide for at organisasjonene utfyller hverandre og unngår dobbeltarbeid.

Verdifelleskapet er i dag en viktig side ved OSSE-samarbeidet. Overvåking av de forpliktelser medlemslandene har påtatt seg, inkludert respekt for grunnleggende menneskerettigheter og rettsstatens prinsipper, er fortsatt en sentral oppgave. Men i tillegg har OSSE i årene etter den kalde krigen fått nye oppgaver. Disse er i første rekke knyttet til forebyggelse og bileggelse av konflikter, samt gjenoppbygging av samfunn som har vært rammet av konflikter. De normative sidene ved OSSE må sies å være godt utviklet. Arbeidet har der-

med i høy grad vært konsentrert om å sørge for oppfølging av inngåtte forpliktelser. Derfor har arbeidet i høy grad vært preget av OSSEs feltarbeid.

2.3 Sentrale prioriteringer og målsettinger

Følgende prioriteringer ble formulert for det norske formannskapets innsats:

- i. Styrking av OSSEs arbeid for menneskerettigheter, rettsstatsprinsipper og demokratiske spilleregler. Dette er sentrale deler av OSSEs kjernefunksjoner og omtales som OSSEs menneskelige dimensjon. Arbeidet innenfor dette området utgjør et viktig bidrag både til konfliktforebygging og til konfliktløsning og gjenoppbygging etter konflikter. De ikke-militære sidene ved sikkerheten bidrar samtidig til stabilisering av nye demokratier. For det norske formannskapet var det en vesentlig oppgave å bistå medlemslandene i å respektere de forpliktelser de har påtatt seg som medlemmer av OSSE og å påpeke brudd på disse forpliktelsene når slike fant sted.
- ii. Arbeidet for å styrke sikkerheten og stabiliteten i OSSE-området gjennom OSSEs feltarbeid. Balkan-området ble gitt høy prioritet. Samtidig ble det lagt vekt på at OSSEs engasjement i Sentral-Asia, i Kaukasus og i andre områder med uløste, såkalte «fastfrosse» konflikter måtte gis økt oppmerksomhet (bl.a. Nagorno Karabakh-konflikten, Sør-Ossetia i Georgia og konflikten omkring Trans-Dnjestr i Moldova).
- iii. Fra norsk side ønsket man å styrke OSSE organisatorisk. OSSE har sammenlignet med de fleste andre internasjonale organisasjonene et lite administrativt apparat. Det settes store krav til dens fleksibilitet og tilpasnings-evne, - egenskaper man på norsk side har lagt stor vekt på å beholde. OSSEs økte oppgaver og størrelsen på flere av de nye sendelagene hadde imidlertid gjort organisatoriske endringer nødvendige. Det norske formannskapet ønsket å arbeide for å styrke organisasjonens evne til å støtte opp om det økende antall nye sendelag i felten på en effektiv måte.

2.4 Egne praktiske forberedelser

Formannskapets utenriksminister er OSSEs formann (Chairman-in-Office). En egen enhet ble sommeren 1997 opprettet i Utenriksdepartementet under ledelse av ambassadør Kim Traavik, for å være utenriksministerens stab i hans formannsverv. Enheten ble gradvis bygd opp og fikk full bemanning sommeren 1998 med i alt 16 medarbeidere. Fra januar 1998 gikk Norge inn i OSSEs formannskapstroika. I løpet av 1998 ble OSSE-delegasjonen utvidet til 16 medarbeidere, inkludert medarbeidere fra Forsvarsdepartementet og Forsvarets Overkommando. I formannskapsåret 1999 ledet ambassadør Kai Eide arbeidet i OSSEs faste råd og den omfattende konsultasjonsprosessen i Wien. Ambassaden i Moskva ble styrket med en person.

Norge var allerede godt representert i sendelaget til Bosnia og Hercegovina og deltok med sendelagsmedlemmer i Latvia, Kroatia, Albania, Tsjetsjenia og Georgia. Fram til 1999 ble deltakelsen ytterligere trappet opp, blant annet i Kosovo. Det ble ansatt en norsk leder for sendelaget i Tsjetsjenia. Utenriksdepartementet samarbeidet nært med NORDEM (Norwegian Resource Bank for Democracy and Human Rights) i rekruttering av sendelagsmedlemmer og valgobservatører. Under forberedelser og gjennomføringen av for-

mannskapet var det naturlig å samarbeide nært med andre relevante deler av sentraladministrasjonen. Det gjaldt i første rekke Forsvarsdepartementet og Forsvarets Overkommando, samt Justisdepartementet for så vidt angikk bruk av norsk politi i det konflikthforebyggende arbeid i regi av OSSE.

3 Det politiske samarbeidet

3.1 Formannskapets konsultasjoner og konsensussskapende virksomhet

Arbeidet innen OSSE er preget av en omfattende konsultasjonsprosess, som skal legge grunnlaget for bred oppslutning om de beslutninger og den politikk organisasjonen gjennomfører. En slik konsultasjonsprosess er nødvendig fordi OSSE baserer sitt arbeid på konsensus-prinsippet, d.v.s. at samtlige medlemsland må gi sin tilslutning til den politikk som skal føres.

Det er formannskapet som leder hele den uformelle konsultasjonsprosessen på samme måte som det leder arbeidet i OSSEs formelle organer - i første rekke Det faste råd. Disse konsultasjonene foregår fra formannskapets hovedstad - under ledelse av utenriksministeren - så vel som ved OSSEs hovedkvarter i Wien. Den daglige konsultasjonsprosessen i Wien er av så vel bilateral som multilateral karakter. Sentralt i konsultasjonene står samtaler med stormaktene, EU-presidentskapet og med OSSE-troikaen. Utover disse har formannskapet drøftelser etter behov med land som er spesielt berørt av de enkelte problemstillinger. Formannskapet møter også regelmessig OSSEs generalsekretær, ledere for OSSEs institusjoner og sendelag, samt besøkende representanter for andre internasjonale organisasjoner.

På det multilaterale plan finner det i Wien sted kontinuerlig drøftelser med grupper av land, som stormaktene og troikaen. Videre møtes NATO-landene ukentlig og EU-landene flere ganger hver uke. De nordiske landene har også ukentlige samrådsmøter. I tillegg til disse mer begrensede grupperingene møtes samtlige medlemsland til uformelle konsultasjoner. Denne omfattende konsultasjonsprosessen kulminerer i de formelle møtene i OSSEs faste råd.

Formannskapets utenriksminister og dennes personlige stedfortreder på embetsnivå står i nær kontakt med andre lands utenriksministre og utenriksadministrasjonen i andre land. Hensikten med disse konsultasjonene er å gi arbeidet med å komme fram til en omforent opptreden politisk tyngde og dermed styrke de drøftelsene som finner sted i Wien.

Selv om en stor del av konsultasjonsprosessen finner sted innenfor begrensede grupper av land, la det norske formannskapet stor vekt på best mulig åpenhet - eller transparens - i konsultasjonsprosessen. Det er viktig for organisasjonens effektivitet at beslutninger ikke blokkeres eller forsinkes fordi enkelte lands interesser ikke er tilstrekkelig ivaretatt. Det er også av stor betydning at land som forutsettes å skulle bidra økonomisk og personellmessig til OSSEs virksomhet føler seg trygge på at de har anledning til å påvirke organisasjonens politikk.

I 1998 ble Norge for alvor brakt inn i denne konsultasjonsprosessen gjennom sitt troika-medlemskap. Dette ga Norge adgang til regelmessige konsultasjoner med det polske formannskapet og til drøftelser med troikaland og stormakter. Troika-medlemskapet ga fremfor alt adgang til de regelmessige troika-møtene på utenriksministernivå og til en del av formannskapets reise-

virksomhet, som inkluderte representanter for de øvrige troikalandene. På denne måten utgjorde 1998 en nyttig forberedelse til formannskapsåret ved gradvis å trekke Norge inn i organisasjonens konsultasjonsprosess.

I 1999 tok Norge over formannskapet og derved ansvaret for hele konsultasjonsprosessen. Fra norsk side tok man i utgangspunktet over de etablerte konsultasjonsprosedyrene. Det norske formannskapet satte spesielle krav til nære konsultasjoner. Dette var ikke minst forårsaket av Kosovo-konflikten og av forberedelsene til toppmøtet i Istanbul. Utviklingen i Kosovo-konflikten nødvendiggjorde en videreutvikling av de rutinepregede konsultasjonsmekanismene som var etablert. I kritiske faser sto formannskapet i nærmest kontinuerlig kontakt med stormaktene og andre medlemsland, både fra Oslo og i Wien. Fra Oslo hadde utenriksminister Vollebæk løpende kontakt med sentrale OSSE-land. Uttrekningen av KVM og omformingen av OSSEs engasjement i og omkring Kosovo satte store krav til raske reaksjoner og evne til omlegging av organisasjonens profil og arbeid. Samtidig var det viktig å holde samtlige medlemsland nøye orientert om utviklingen. Uttrekningen av KVM og perioden forut for denne innebar for eksempel en sikkerhetsrisiko for KVMs personell, som var rekruttert fra et stort antall medlemsland.

Forberedelsene til OSSEs toppmøte satte tilsvarende krav til en omfattende konsultasjons- og forhandlingsprosess. De siste ukene fram til toppmøtet bar preg av nærmest sammenhengende drøftelser om toppmøtet og de dokumenter man tok sikte på å bli enige om fra dette møtet.

Fra norsk side la man særlig vekt på å utvikle et nært og fortrolig forhold til alle stormaktene under formannskapsperioden. Uten et slikt forhold vil det, særlig i perioder med betydelig politisk spenning, være vanskelig å drive organisasjonens arbeid fremover. Samtidig ble det lagt vekt på å holde nær kontakt med EU, i første rekke gjennom EUs formannskap, først Tyskland og deretter Finland. Den norske delegasjonen ble også ved flere anledninger invitert til å orientere under EUs egne konsultasjonsmøter. Dette var første gang et OSSE-formannskap utenfor EU ble invitert til å fremlegge sine planer og sin politikk i dette forum. Fra norsk side ble det ved flere anledninger også gitt orienteringer bl.a. til EUs politiske direktører, samt konsultasjonsfora for OSSE- og Balkan-spørsmål. Fra norsk side la man stor vekt på å holde nær kontakt med de nordiske land og med NATO-kretsen, for å orientere disse gruppene om formannskapets tenkning.

Fra 1998 fremkom det stadig større krav fra en rekke land som ikke tilhører stormaktene om økt deltakelse i utformingen av OSSEs politikk. Dette reflekterte blant annet det økte omfang i OSSEs aktiviteter og de stigende krav til økonomiske og personellmessige bidrag fra ulike land. Med det gjenspeilte også en tendens de senere årene til at organisasjonens politikk i hovedsak utformes av formannskapet og stormaktene i fellesskap. Dette har ført til at flere land føler seg på siden av beslutningsprosessen, samtidig som det kreves mer av dem ressursmessig. Fra norsk side la man derfor stor vekt på å søke å forene hensynet til effektivitet med behovet for bred deltakelse. Etter norsk forslag vedtok man derfor under Istanbul-toppmøtet å opprette en «Preparatory Committee», hvor samtlige medlemsland kan møtes ukentlig for å drøfte spørsmål som står på organisasjonens dagsorden.

Det stilles ofte spørsmål ved OSSEs effektivitet i lys av at arbeidet er basert på konsensusprinsippet. Imidlertid har organisasjonen vist at den har en fleksibilitet som gjør det mulig å handle raskt selv om konsensusprinsippet ligger til grunn. For det første er den konsultasjonsprosessen som leder fram til vedtak i Det faste råd svært omfattende. Siktemålet er å sikre at ethvert utkast til vedtak har den nødvendige tilslutning før rådsbehandling. For det andre begrenser Det faste råd seg til å utforme generelle retningslinjer, som deretter utfylles av formannskapet i samråd med berørte land. For det tredje gis OSSEs sendelag og institusjoner en høy grad av handlefrihet - med generelle retningslinjer fra formannskapet og Det faste råd. Formannskapet holder regelmessig kontakt med disse og gir de nødvendige og utfyllende retningslinjer. Sendelagslederne besøker også regelmessig OSSEs hovedkvarter i Wien og konsulterer både med formannskapet, spesielt berørte medlemsland og med Det faste råd. Til sammen har dette gitt organisasjonen en fleksibel arbeidsform og sikret at OSSE kan reagere raskt. Imidlertid viste drøftelsene under det norske formannskapet - spesielt om Kosovo og Tsjetsjenia - at det kan oppstå politiske uoverensstemmelser som er så dyptgående at de vanskeligjør organisasjonens arbeid på en avgjørende måte. Slik politisk uenighet rammer imidlertid enhver internasjonal organisasjon, uansett dens arbeidsmåte.

Under det norske formannskapet ble den etablerte konsultasjonsprosessen utnyttet fullt ut. Den ble også satt på prøve mer enn under noe tidligere formannskap. Det kan slås fast at konsultasjonsordningene i dag er mer velutviklet enn da Norge tok over formannskapet.

4 Sikkerhetspakten

4.1 Bakgrunn

OSSE-toppmøtet i Budapest i 1994 vedtok å innlede drøftelser om en modell for en felles og omfattende sikkerhetsordning i det 21. århundre. Initiativet til dette arbeidet kom fra russisk side. Noe av siktemålet var å oppveie det Russland betraktet som negative virkninger av en utvidelse av NATO. Russland ønsket å fremme tanken om et felles europeisk sikkerhetsrom, hvor OSSE kunne spille en hovedrolle. Drøftelsene i de påfølgende år kom i stor grad til å dreie seg om de prinsipper som skulle ligge til grunn for en slik sikkerhetsmodell. Identifiseringen av nye utfordringer for europeisk sikkerhet og av hvordan OSSE best kunne settes i stand til å møte disse stod likeledes sentralt i disse tidlige drøftelsene.

OSSE-toppmøtet i Lisboa i 1996 påla delegasjonene i Wien å arbeide videre med sikkerhetsmodellen med sikte på å fremlegge en rapport til ministerrådsmøtet i København i 1997. Under det polske formannskapet i 1998 fortsatte drøftelsene uten at man maktet å komme inn i reelle forhandlinger. Det generelle bildet i forhandlingene var preget av stor avstand mellom hovedaktørene. Russland markerte seg fortsatt som den klart mest ambisiøse part og fremla en rekke omfattende forslag. På den annen side inntok USA en reservert holdning. Dette var ikke minst motivert ut fra de vidtrekkende russiske målsettingene. Innenfor EU-gruppen la spesielt Frankrike og Tyskland for dagen relativt ambisiøse målsettinger, uten å dele de russiske ønskene om å gjøre OSSE til den overordnede organisasjon i en ny europeisk sikkerhetsordning. Andre EU-land, som Storbritannia, lå nærmere den amerikanske holdningen. Uenigheten om ambisjonsnivået ble også reflektert i diskusjonen om tittelen på det dokumentet som skulle munne ut av forhandlingene. De mer ambisiøse medlemslandene så for seg utarbeidelse av en pakt for europeisk sikkerhet. De mer restriktive begrenset seg til å kalle det et dokument for europeisk sikkerhet. Dette førte til at man både i 1998 og nesten helt fram til forhandlingsslutt var tvunget til å omtale sluttresultatet som «the document / charter». Det forelå derfor ingen omforente tekster da utenriksministrene kom sammen til OSSEs ministerrådsmøte i Oslo i desember 1998. Utenriksministrene fattet imidlertid et vedtak som inneholdt et klart oppdrag til det påtroppende norske formannskap om å slutføre arbeidet med dokument/pakten innen toppmøtet i 1999.

4.2 Forhandlingene under norske formannskapet

Fra våren 1999 gikk drøftelsene inn i en mer intens fase. Samtidig ble de imidlertid også politisk mer kompliserte. Årsaken til dette lå i første rekke i Kosovo-konflikten, som skjerpet motsetningene på viktige forhandlingspunkter og brakte ny uenighet inn i forhandlingsbildet. NATOs luftoperasjon over FRJ brakte Russland på kollisjonskurs med en rekke andre medlemsland og først og fremst med NATO-landene selv. Forhandlingsklimaet ble vanskeligere. Gjennom våren og sommeren var det flere som uformelt satte spørs-

målstegn ved hvorvidt det var mulig eller ønskelig å komme fram til et sluttresultat ved toppmøtet. Andre - også innen NATO-kretsen - mente at et omforent sluttresultat kunne være et viktig bidrag til å legge den konflikten Kosovo-krisen hadde skapt innenfor OSSE bak seg. Det var dette syn Norge la til grunn gjennom de siste og avgjørende månedene fram til Istanbul-toppmøtet. Med dette utgangspunktet la Norge fram flere utkast til sikkerhetspakt sommeren og særlig høsten 1999. Etter hvert utviklet det seg reelle forhandlinger, som i hovedsak kom til å bli konsentrert om et sett hovedproblemsstillinger.

Fortsatt inntok Russland en svært ambisiøs holdning til forhandlingene. Russland ønsket å etablere OSSE som den overordnede og normgivende aktør i den fremtidige europeiske sikkerhetsstrukturen. Man la til grunn et hierarki mellom ulike organisasjoner, med OSSE i hovedrollen. Videre så Russland forhandlingene om en sikkerhetspakt som et første skritt i en nyorientering av sikkerhetsarkitekturen i Europa - med selve sikkerhetsmodellen som det endelige sluttmål. Istanbul-toppmøtet ville således være avslutningen på én etappe i en lengre forhandlingsprosess. Med dette utgangspunkt ønsket Russland å gi OSSE et mer velutviklet og større organisasjonsapparat med et detaljert regelverk for arbeidet og styringen av organisasjonen. Dette ville også innebære at Det faste råd måtte gis en mer detaljstyrende myndighet på bekostning av formannskapet og de uformelle konsultasjonsprosedyrer som er utviklet rundt formannskapet. Siktemålet med dette var også å styrke Russlands egen rolle i beslutningsprosessen. Det var et russisk syn at OSSE pr. i dag er for meget preget av det sittende formannskapet, og av de krefter/medlemsland som til enhver tid makter å påvirke formannskapet.

De fleste andre medlemsland tok avstand fra en slik tilnærming. Disse ønsket ikke noen form for hierarki mellom ulike organisasjoner, men ønsket å utvikle et nærmere og mer regionalt samarbeid mellom dem. Flertallet ønsket også å bevare organisasjonens nåværende beslutningsmekanismer og fleksible arbeidsform. Dette ble betraktet som en forutsetning for OSSEs effektivitet og handlekraft. En unødig byråkratisering ville lede til en mer tungrodd organisasjon og dermed ramme OSSEs reaksjonsevne. Den fleksibilitet Russland betraktet som en svakhet ble med andre ord av flertallet ansett som en styrke for OSSE. Likevel mente en rekke delegasjoner - deriblant formannskapet - at det var viktig å gjennomføre en viss styrking av OSSEs støtteapparat, i første rekke sekretariatet, slik at feltoperasjoner kunne mobiliseres raskere og mer effektivt. Man hadde her særlig erfaringene fra KVM i tankene. Enkelte vestlige land var imidlertid også skeptiske til en slik mer beskjeden styrking av sekretariatet og dets funksjoner.

I lys av Kosovo-konflikten og den stadig mer intense krigen i Tsjetsjenia kom videre forholdet mellom statenes territorielle integritet og retten til innblanding i indre anliggender til å stå i enda sterkere fokus enn under tidligere faser av drøftelsene. Russland ønsket nå å betone meget sterkt territoriell integritet og suverenitet som overordnede prinsipper. Denne vektleggingen skjedde på bekostning av retten til innblanding i statenes indre anliggender. Flertallet av medlemslandene avviste en slik tilnærming, som ville innebære at man undergravde et allerede omforent OSSE-prinsipp. Disse mente at medlemslandene både hadde rett og plikt til å blande seg inn dersom et medlemsland ikke respekterer OSSE-forpliktelser, for eksempel innen den menneskelige dimensjon.

Tilknyttet denne problemstillingen stod ønsket fra en rekke medlemsland, blant andre USA og EU-landene, om å understreke hvordan det sikkerhetsmessige landskapet hadde endret seg med hensyn til hva slags konflikter man ville stå overfor i det nye århundret. Disse landene la vekt på at utfordringene i hovedsak ville stamme fra konflikter innenfor stater og i mindre grad mellom stater. Derfor måtte OSSE videreutvikle redskaper som gjorde det mulig å møte slike utfordringer.

Disse landene la også stor vekt på å videreutvikle OSSEs evne til å gripe inn ved brudd på inngåtte OSSE-forpliktelser gjennom ulike grader av press på slike medlemsland.

Fra russisk side ønsket man tvert om å tone ned OSSEs engasjement med hensyn til interne konflikter. Russland var derfor motvillig både overfor formuleringer som kunne føre til en dreining av den politiske oppmerksomhet mer i retning av slike spørsmål. Følgelig var Russland også motvillig med hensyn til nye prosedyrer eller arbeidsredskaper som kunne gjøre det mulig for OSSE å engasjere seg sterkere enten i å legge press på medlemsland eller å gripe konkret inn der medlemsland brøt OSSE-forpliktelser overfor egne borgere eller der konflikter truet eller brøt ut innenfor enkelte medlemsland.

Spørsmålet om bruk av makt eller trussel om bruk av makt var også relatert til denne overordnede problemstillingen. Russland ønsket formuleringer som indirekte ville innebære en kritikk av NATO-landenes luftoperasjoner over FRJ. Andre medlemsland - og særlig NATO-landene - kunne ikke gå med på slike formuleringer.

Et annet hovedproblem i denne forhandlingsfasen var OSSEs forhold til fredsbevarende operasjoner. Russland gikk inn for at OSSE måtte gis mulighet til å gjennomføre fredsbevarende operasjoner av militær karakter. For dette formål ønsket man å bygge opp et eget militært kommandoapparat i OSSE. Andre medlemsland - og særlig USA og Storbritannia - var svært tilbakeholdne på dette punkt og understreket at FN og NATO allerede hadde velutviklede apparater på dette feltet. Man ønsket å holde døren åpen for et OSSE-engasjement, slik det også ble gjort under KSSEs toppmøte i Helsingfors i 1992. Erfaringen tilsa imidlertid at OSSE burde konsentrere sin oppmerksomhet om det organisasjonen hadde best erfaring og ekspertise til, nemlig sivile oppgaver eventuelt i samarbeid med fredsbevarende styrker i regi av en annen organisasjon.

Kosovo-konflikten førte også til problemer rundt formuleringene om FN og Sikkerhetsrådets rolle. Russland ønsket igjen formuleringer om Sikkerhetsrådets overordnede rolle som ville ha medført en indirekte konstatering av at NATO i Kosovo handlet i strid med FN-pakten. Dette kunne NATO-landene og en rekke andre medlemsland ikke godta.

I forhandlingenes slutfase kom rettighetene til personer tilhørende nasjonale minoriteter likeledes til å stå i fokus for hard og vanskelig tautrekking. En rekke land ønsket å slå fast at ulike former for autonomi kunne bidra til å styrke statenes territorielle integritet og suverenitet. Flere land med slike minoriteter på sitt territorium kunne ikke godta slike formuleringer. Enkelte land kunne heller ikke godta forpliktelser til å arbeide videre for å redusere antallet statsløse personer.

Under forhandlingenes slutfase ble det videre fremlagt en rekke forslag med sikte å styrke OSSEs operasjonelle evne og organisasjonens konsultasjonsprosess. Fra amerikansk side ble det fremlagt et forslag om opprettelse av en sivil beredskapsstyrke (Rapid Expert Assistance and Co-operations Teams, REACT) innen OSSE. USA og det norske formannskapet spilte hovedrollene i utformingen av forslag om utvidelse av OSSEs evne til å iverksette politi-relaterte operasjoner. Norge foreslo dessuten opprettelse av et såkalt operasjonssenter i OSSEs sekretariat for å planlegge og utplassere feltoperasjoner, samt å skape en egen forberedende komité under Det faste råd for å styrke konsultasjonsprosessen og åpenheten i OSSEs arbeid. Dette siste forslaget ble gjort betinget av at Russland gikk med på å nedlegge den såkalte Sikkerhetsmodell-komitéen, noe som ville innebære at man i Istanbul avsluttet arbeidet med en ny sikkerhetsmodell.

4.3 Sluttresultatet

Sluttforhandlingene fant sted i Istanbul de siste ti dagene før OSSE-toppmøtet. Etter hard tautrekking lyktes det formannskapet å fremforhandle enighet om samtlige gjenstående hovedspørsmål. Pakten for europeisk sikkerhet kunne derfor bli undertegnet av stats- og regjeringssjefene 19. november 1999. Pakten kom til å bestå av et hoveddokument og et såkalt operasjonelt dokument som beskrev OSSEs syn på samarbeid mellom ulike internasjonale organisasjoner innenfor rammen av sikkerhetspakten.

I innledningen er noen av de nye redskaper og organer sikkerhetspakten utstyrt OSSE med, nedfelt. Disse skal sette organisasjonen bedre i stand til å virkeliggjøre visjonen om et fritt, demokratisk og mer integrert OSSE-område.

Kapitlet om «Våre felles utfordringer» beskriver de nye utfordringer europeisk sikkerhet står overfor. Formuleringene utgjør et kompromiss mellom russiske og andre lands syn på balansen mellom konflikter innenfor og mellom stater. Det slås fast at trusler mot europeisk sikkerhet kan stamme fra begge typer konflikter. I forhold til tidligere OSSE-dokumenter har det imidlertid funnet sted en tyngdeforskyvning i retning av større vekt på konflikter innenfor medlemsland. Beskrivelsen av utviklingen den siste tiden og av de utviklingstrekk som peker fremover legger således større vekt på interne forhold som den viktigste kilden til nye utfordringer mot sikkerheten.

I kapitlet «Vårt felles grunnlag» beskrives det normative grunnlag for OSSEs virksomhet, nemlig FN-pakten, Helsinki-sluttakten, Paris-charteret og alle andre omforente OSSE-dokumenter. Det var viktig å fastslå at alle ovennevnte OSSE-dokumenter til sammen utgjør medlemslandenes forpliktelser. Man unngikk dermed forslag, særlig fra russisk side, som kunne ha gitt en snevrere fortolkning av medlemslandenes forpliktelser overfor hverandre og sine innbyggere. Det bekreftes også at OSSE-forpliktelsene er medlemslandenes felles eie og at medlemslandenes respekt for disse forpliktelsene således er et direkte og legitimt anliggende for alle medlemsland. Samtidig bekreftes FN Sikkerhetsråds overordnede ansvar for opprettholdelse av internasjonal fred og sikkerhet.

Kapitlet «Vårt felles svar» beskriver OSSEs bidrag til medlemsstatenes fred og sikkerhet. Det slås fast at en enkelt stat eller organisasjon ikke alene

kan møte de utfordringer man nå står overfor på dette området. Derfor vedtas også «Plattformen for kooperativ sikkerhet» som en sentral del av sikkerhetspakten, for å styrke og utvikle samarbeidet med andre internasjonale organisasjoner.

Videre inneholder kapitlet et avsnitt om OSSE-institusjonene, ODIHR, HCNM og Representanten for frie media. Basert på praktiske erfaringer, fikk formannskapet her gjennomslag for en formulering om betydningen av samordning mellom OSSE-institusjonene, så vel som feltoperasjonene, med sikte på å gjøre best mulig bruk av organisasjonens samlede ressurser. Dernest beskrives de tre dimensjoner av OSSEs aktiviteter, den menneskelige, den økonomiske og den militærpolitiske. Det vanskeligste tema under sluttforhandlingene var som tidligere nevnt knyttet til den menneskelige dimensjon, nemlig nasjonale minoriteters status og rettigheter.

Deretter følger et kapittel «Våre felles instrumenter» som beskriver eksisterende og nye instrumenter som står til OSSEs disposisjon. De nye instrumenter som vil bli opprettet som følge av sikkerhetspakten, er Den forberedende komité, en sivil beredskapsstyrke (REACT), og det nye operasjonssenteret innenfor sekretariatet.

For første gang i et toppmøtedokument nedfelles retningslinjer for OSSEs rolle i forbindelse med politioperasjoner. Dette bygger i stor grad på de politi-relaterte oppgavene OSSE har påtatt seg i Kroatia og Kosovo. Forslag om at OSSE også skulle påta seg rene politioppgaver, d.v.s. i tillegg til oppgaver som overvåkning og opplæring av politi vant ikke allmenn tilslutning. Det vanskeligste forhandlingstema innenfor dette kapitlet var OSSEs rolle i forbindelse med fredsbevarende operasjoner. Sluttresultatet her åpner for en større og videre OSSE-rolle på dette området, herunder en ledende rolle i forbindelse med fredsbevarende operasjoner, men bare i tilfelle medlemsstatene samlet vurderer OSSE som den mest effektive og egnede organisasjon for dette formål.

Kapitlet om «Våre samarbeidspartnere» omhandler forholdet til partnerlandene i Asia og ved Middelhavet. Det uttrykkes en positiv vilje til å styrke samarbeidet og gjennomføre en mer regelmessig dialog med partnerlandene. Man ble enige om konkrete - om enn begrensede - skritt i denne retning.

Sikkerhetspaktens avsluttende kapittel inneholder løsningen på et meget vanskelig forhandlingstema, nemlig sikkerhetsmodellkomiteens framtid. Formannskapet foreslo, som nevnt ovenfor, at komiteen skulle nedlegges etter at forhandlingene om sikkerhetspakten var sluttført. Russland var i mot dette og ønsket å fortsette drøftelsene om en sikkerhetsmodell. I sluttspurten ga imidlertid Russland etter, i samsvar med synet til det store flertall av delegasjoner.

Som nevnt inneholder sikkerhetspakten også et vedlegg om samarbeid mellom ulike internasjonale organisasjoner. Formålet med denne såkalte «Plattformen for kooperativ sikkerhet» er å styrke og effektivisere samarbeidet mellom de organisasjoner i OSSE-området som arbeider med å fremme en omfattende sikkerhet. Innholdet i Plattformen var ikke omstridt blant delegasjonene og omfatter en rekke generelle retningslinjer for et slikt samarbeid.

4.4 Avsluttende bemerkninger

Sikkerhetspakten inneholder ikke noen nevneverdig videreutvikling av OSSEs normer og standarder. Den viser snarere at OSSE foreløpig er kommet til veis ende på dette felt. I lys av at nye medlemsland er kommet til og at man har opplevd forsøk på å innsnevre de forpliktelsene og rettighetene medlemslandene har inngått, var det imidlertid viktig å konstatere samtlige OSSE-forpliktelsers uinnskrenkede gyldighet.

Sikkerhetspakten legger, som nevnt, større vekt på arbeidet med interne konflikter enn noe tidligere OSSE-dokument. Den legger grunnlaget for et enda sterkere engasjement fra OSSEs side i slike konflikter. Samtidig styrker sikkerhetspakten OSSEs evne til å ta hånd om sine primæroppgaver; tidlig varsling, konfliktforebygging, krisestyring og demokratibyggning etter konflikter. Gjennom opprettelse av nye operative organer innenfor sekretariatet vil organisasjonen mer effektivt kunne ta hånd om sine feltoperasjoner, som står helt sentralt i OSSEs virksomhet. Gjennom nye konsultative organer vil flere medlemsstater bli trukket mer aktivt med i konsultasjons- og beslutningsprosessen, og gjennom nye ordninger vil samarbeidet med andre internasjonale organisasjoner bli styrket og effektivisert. Sikkerhetspakten representerer derfor et viktig skritt videre i utviklingen av organisasjonens rolle i arbeidet med å fremme medlemslandenes sikkerhet og samarbeidet mellom dem. Det må også kunne slås fast at enigheten om sikkerhetspakten utgjør et viktig bidrag til at organisasjonen kan legge bak seg den strid som oppsto som følge av Kosovo-krisen. Den identifiserte en rekke viktige oppgaver og bidro dermed til en omforent dagsorden for OSSEs virksomhet etter det norske formannskapet.

5 Arbeidet med regionale konflikter

5.1 Feltoperasjoner og organiseringen av disse

OSSE har vært gjennom en dyptgripende omforming av arbeidsform og struktur siden organisasjonen i 1994 tok over fra forløperen KSSE. Konferansen om sikkerhet og samarbeid i Europa - var som det ligger i navnet - en diplomat- og forhandlingskonferanse, uten fast struktur, sekretariat og helkontinuerlig arbeid. Om lag 60 % av KSSEs budsjett gikk til tider til tolkings- og oversettelsestjenester. Fra 1992 og fremover begynte KSSE en forsiktig utbygging av en feltstruktur, først gjennom sendelagene i Kosovo, Sandjak og Vojvodina i det tidligere Jugoslavia. Disse sendelagene ble erklært uønsket da Jugoslavia ble suspendert.

Under OSSE har utviklingen i retning av større vekt på feltarbeid fortsatt. Sendelag ble blant annet opprettet i enkelte baltiske og sentralasiatiske land etter at Sovjetunionen var gått i oppløsning. Fra 1996 gikk denne utviklingen inn i en ny fase da det hittil største sendelaget ble opprettet i Bosnia og Hercegovina som en følge av Dayton-avtalen. Her fikk OSSE et oppdrag som var helt nytt for organisasjonen, nemlig organiseringen av de første valgene i september 1996.

Perioden 1998-99 var preget av en ytterligere sterk vekst i OSSEs feltstruktur og -oppgaver. I Kroatia ble organisasjonen for første gang engasjert i politirelaterte oppgaver da ansvaret for overvåkingen av politiet i Øst-Slavonia ble overtatt fra FN. Samtidig ble sendelaget i Kroatia dermed om lag like stort som sendelaget i Bosnia og Hercegovina, målt i antallet av internasjonalt personell.

I 1999 ble også opprettet tre nye kontorer i Sentral-Asia, slik at alle de fem landene i regionen nå har et eget sendelag. Mot slutten av 1999 ble det truffet vedtak om opprettelse av kontorer i Armenia og Aserbajdsjan, slik at alle medlemslandene i Kaukasus nå også har egne sendelag.

Det var likevel oppbyggingen av det nye sendelaget i Kosovo som krevde størst oppmerksomhet. Dette sendelaget var ved utgangen av det norske formannskapet OSSEs klart største, med 456 internasjonale representanter og 1006 lokalt ansatte. Igjen fikk OSSE tilført helt nye oppgaver, blant annet ansvaret for opplæringen av et nytt lokalt politi i en egen OSSE politiskole.

Under og umiddelbart forut for det norske formannskapet er med andre ord organisasjonens feltnærvær trappet kraftig opp. Antallet sendelag er økt og er i dag til sammen atten. Organisasjonens arbeidsfelter er sterkt utvidet og omfatter for organisasjonen helt nye oppgaver. Budsjettmessig representerer sendelagene ca 85% av organisasjonens samlede budsjett. Samarbeidet med andre internasjonale organisasjoner er blitt mye mer omfattende, særlig der OSSE har store sendelag.

Det faktum at OSSE i dag har sendelag i samtlige medlemsland i det tidligere Jugoslavia (unntatt Slovenia), i Kaukasus og i Sentral-Asia har også gjort det mulig å utvikle et regionalt samarbeid mellom sendelagene og dermed sti-

mulere landene i disse områdene til å møte utfordringer i fellesskap. I det tidligere Jugoslavia har det vist seg at mange av konsekvensene av Balkan-krigene i det forrige tiåret bare kan løses gjennom et nærmere regionalt samarbeid. Samtidig er det klart at konfliktløsning og -forebygging, økonomisk vekst og demokratiutvikling i andre regioner vil kunne stimuleres på en viktig måte gjennom regional samhandling. Selv om OSSE-sendelagenes mandater ofte varierer, la man under det norske formannskapet stor vekt på å fremme et slikt regional samarbeid.

Samtidig med at nye sendelag opprettes er det også klart at flere av sendelagene nærmer seg avslutningen av sine mandater. Dette har satt fart i debatten om avvikling av eksisterende sendelag. Enkelte land, særlig i Baltikum-området, ser OSSE-sendelag som et stigma og som et tegn på en utilfredsstillende demokratisk utvikling. Disse gir ofte uttrykk for at et slikt «stigma» kan forsinke deres integrasjon i andre europeiske og transatlantiske strukturer, d.v.s. i EU og NATO. Man må i tiden fremover regne med en forsterket debatt om avvikling av sendelag. Fra norsk side ser man dette som en helt naturlig utvikling, som organisasjonen må møte med åpenhet.

Samtidig vil OSSE måtte omforme eksisterende sendelag i samsvar med endrede behov. Under det norske formannskapet ble således sendelaget i Ukraina omformet til et mer begrenset nærvær i form av en prosjekt-koordinator, som hovedsakelig tilrettelegger prosjekter i regi av OSSEs institusjoner og særlig ODIHR.

Det har vært viktig å sørge for at sendelagene har en stor grad av uavhengighet i sin virksomhet og ikke detaljstyres fra hovedkvarteret i Wien. De generelle retningslinjene fastsettes ved beslutninger i Det faste råd. Den daglige drift styres av sendelagslederen i samråd med formannskapet og med regelmessige konsultasjoner med medlemmene av Det faste råd.

Denne fleksibiliteten er særlig viktig i land og områder hvor OSSE arbeider i et nært samvirke med andre internasjonale organisasjoner, som i Bosnia og Hercegovina og - enda mer - i Kosovo. Fra norsk side har man lagt stor vekt på å bevare en slik fleksibilitet. Det er imidlertid klart at i situasjoner hvor særlig vanskelige politiske problemstillinger berøres, vil handlefriheten bli mindre og medlemslandene vil insistere på større medvirkning. Stort sett har man imidlertid lyktes i å forene hensynet til sendelagenes handlefrihet med hensynet til medlemslandenes medvirkning. Av hensyn til organisasjonens effektivitet er det avgjørende at denne balansen opprettholdes.

5.2 Regional tilnærming

5.2.1 Stabilitetspakten

Krisen i Kosovo bidro til en erkjennelse av at problemene på Balkan måtte sees i en helhetlig regional sammenheng. Det tyske EU-formannskapet tok derfor våren 1999 initiativ til en Stabilitetspakt for Sørøst-Europa, med henblikk på å bygge varig stabilitet på Balkan. Stabilitetspakten ble vedtatt på ministermøtet i Köln 10. juni, og formelt iverksatt av toppmøtet i Sarajevo den 30. juli 1999. Det norske OSSE-formannskapet deltok aktivt i forhandlingene om Stabilitetspaktens utforming.

Deltagere i pakten er EU, USA, Russland, landene i Sørøst-Europa (unntatt Jugoslavia), OSSE, Europarådet, FN, NATO, OECD, VEU og regionale samarbeidsorganisasjoner. Det er lagt opp til at Jugoslavia skal kunne delta når Milosevic er borte og demokratiske reformer er gjennomført. Norge deltok i 1999 i egenskap av OSSE-formannskap, men har nå kun observatørstatus. Fra norsk side har man arbeidet for deltakerstatus med fulle rettigheter, et arbeid som ved utgangen av 1999 så ut til å bære frukter.

EU forbeholder seg å spille den ledende rolle for den praktiske gjennomføringen av pakten, mens OSSE utgjør dens politiske overbygning. Pakten er et godt initiativ som vil kunne akselerere integrasjonen inn i europeiske strukturer for landene i regionen.

Arbeidet med pakten er inndelt i tre arbeidsbord: Et for demokratisering og menneskerettigheter, et for økonomi og gjenoppbygging, samt et for spørsmål knyttet til indre og ytre sikkerhet. Norge har fått et særlig ansvar for arbeidet på sistnevnte felt, der ekspedisjonssjef Traavik leder et underbord for forsvars- og sikkerhetsspørsmål.

Pakten er ikke ment å skulle ha en implementerende funksjon, men skal i første rekke fungere som en katalysator for økt regionalt samarbeid, bl.a. ved å tilrettelegge for prosjekter på tvers av landegrensene. Landene i regionen har store forventninger til at Stabilitetspaktsprosessen skal tilføre økte midler for deres gjenoppbyggings- og reformarbeid. Selv om et stort antall giverland øremerker midler til Stabilitetspakten vil nok dette ikke i stor grad være nye midler, men heller en vektlegging av Paktens politiske betydning ved at midler kanaliseres til prosjekter som gjennomføres i rammen av Stabilitetspakten.

5.2.2 OSSEs egen regionale dimensjon

For å gjøre OSSE til et mer effektivt instrument i arbeidet med å fremme stabiliteten på Balkan ønsket det norske formannskapet et nærmere samarbeid mellom OSSEs sendelag og institusjoner i området. Utgangspunktet var at OSSE er den eneste organisasjon som både har mandater og nærvær som dekker de mest berørte land i regionen. Med hensyn til de praktiske oppgaver kunne OSSE derfor yte viktige bidrag på sine kjerneområder, dvs demokratisering, institusjonsbygging, forberedelse og avvikling av valg, etablering av rettsstaten og politi, arbeid med inter-etniske spørsmål og sikring av menneskerettigheter.

Utover våren 1999 satte det norske OSSE-formannskapet i gang en prosess i OSSE som både var relatert til og som foregikk parallelt med etableringen av Stabilitetspakten for Sørøst-Europa. Formannskapet ønsket å utvikle OSSEs egen regionale tilnærming og styrke OSSE gjennom bedre koordinering, større effektivitet og optimal ressursutnyttelse. Samtidig ville man identifisere prosjekter som kunne bidra til arbeidet innenfor stabilitetspakten.

Ambassadør Robert L. Barry, leder av OSSE-sendelaget i Bosnia og Hercegovina, ble i juni 1999 gitt i oppdrag å lede dette arbeidet. I nært samarbeid med de andre sendelagene i regionen, OSSE-institusjonene og formannskapet ble det utarbeidet forslag til prosjekter. Det ble lagt vekt på å dra nytte av OSSEs solide feltnærvær i regionen. Flere prosjekt ble identifisert utover høsten 1999, blant annet etableringen av et nettverk som skal styrke kvinnes stilling i området, etablering av foreninger for ombudspersonene og valgadmi-

nistratorer, oppbyggingen av et regionalt senter som skal lette arbeidet med harmonisering av lover i samsvar med europeiske standarder, bistand til å knytte og styrke nettverk mellom uavhengige media, aktiviteter som stimulerer til tettere kontakt mellom parlamentarikere og tiltak som angriper handel med kvinner og organisert kriminalitet. Arbeidet førte til tettere kontakt mellom sendelagene i regionen som i denne prosessen samarbeidet på tvers av landegrensene både i planleggingen og implementeringen av prosjekter. På OSSEs toppmøte ble vedtatt å utvikle en regional strategi for Balkan som et bidrag til å fremme arbeidet med stabilitetspakten.

5.2.3 Regional rustningskontroll og tillitsskapende tiltak

5.2.3.1 Dayton-avtalen

Norge ble høsten 1998, som et ledd i forberedelsene til OSSE formannskapet, invitert til å delta i møtevirkksomheten angående den løpende gjennomføringen av Daytonavtalen, Anneks 1-B, Artikkel II, IV og V. Denne deltakelsen var spesielt knyttet til formannskapsoppgaven og varte derfor i hele formannskapsperioden i 1999.

Artikkel II og IV

Som konkret oppfølging til Dayton-avtalens Anneks 1-B ble det i 1996 oppnådd enighet om to avtaler på det militærpolitiske området basert på henholdsvis Artikkel II og IV: «Avtalen om tillits- og sikkerhetsskapende tiltak i Bosnia og Hercegovina» (også kalt «the Vienna Agreement») og en rustningskontrollavtale («Agreement on Sub-Regional Arms Control», også kalt «The Florence Agreement»). OSSE skal i følge Dayton-avtalen assistere partene med iverksettelse og verifisering av de to avtalene. Formannskapets personlige representant, den italienske general Carlo Jean, har hatt ansvaret for dette arbeidet siden slutten av 1997. Hans stab i Wien og avdelingen for regional stabilisering i sendelaget i Bosnia og Hercegovina har assistert ham i dette arbeidet.

Artikkel IV åpnet for at partene Den føderale republikken Jugoslavia (FRJ), Kroatia og Bosnia og Hercegovina kunne bli enige om egendefinerte styrketak, noe de ikke ble. Som et alternativ angir avtalen et forhold mellom partene (basert på den relative befolkningsstørrelse) med hensyn til avtalebegrenset materiell. Det er flere unntak fra avtalebegrensningene, slik at noen av partene lovlig har betydelig mer avtalebegrenset materiell enn det taket skulle tilsi. Gjennomføringen av Artikkel II og IV har vært tilfredsstillende i perioden sett under ett til tross for urolighetene som følge av krisen i Kosovo.

Etter 6 måneders ensidig opphør gjenopptok FRJ sin etterlevelse av Artikkel IV-avtalens inspeksjonsregime på eget territorium fra oktober 1999. De planlagte inspeksjoner i FRJ i denne perioden ble følgelig utført i løpet av årets siste måneder.

For første gang har partene dessuten utvekslet informasjon om forsvarsbudsjettene, om utenlandsk støtte til forsvaret og om andre forsvarsrelaterte saker. Flere seminarer er også blitt gjennomført for partene.

Det ble også utviklet planer for år 2000. Disse går i hovedsak ut på å fortsette implementeringen av avtalene, bl.a. gjennom områdeinspeksjoner og å bygge videre på seminaraktiviteten. Det er et mål å styrke fellesinstitusjonene

i Bosnia og Hercegovina, slik at de bl.a. kan oppfylle sine forpliktelser i henhold til Wien-dokumentet og utføre egne Artikkel IV-inspeksjoner. Det er videre et mål å redusere - eventuelt eliminere - unntakene i Artikkel IV-avtalens materiellbeholdningsregler og gjensidig redusere selve taket på avtalemateriell, samtidig som partenes forsvarsbudsjetter, personellstyrker og beredskap må reduseres betydelig.

Artikkel V forhandlingene

For å kunne gjennomføre pålegget i Dayton-avtalens Artikkel V skal OSSE assistere partene i forhandlingene med mål om å etablere en regional rustningskontrollbalanse i og rundt det tidligere Jugoslavia. Formannskapets spesialrepresentant, den franske ambassadør Henry Jacolin, har hatt ansvaret for å lede dette arbeidet siden slutten av 1997. Etter nesten ett år med forhandlinger ble det i november 1998 enighet mellom de deltakende land (20) om et mandat for selve forhandlingene. Forhandlingene ble åpnet i begynnelsen av mars 1999, men på grunn av Kosovo-krisen ble det ikke holdt noen nye forhandlingsmøter før i september. Det har vært avholdt i alt sju møter i 1999. Under forhandlingene er man blitt enige om et veiledende arbeidsprogram for 2000, og det er videre tilnærmet enighet om å prøve å avslutte forhandlingene ved OSSEs ministerrådsmøte i november 2000. Det er i løpet av forhandlingene blitt foreslått en rekke tillits- og sikkerhetsskapende tiltak (CSBMs), til dels bygd på Wien-dokumentet, men som går lengre enn dette på flere områder. Inkludert i den mulige listen for slike tiltak er åpenhet om forsvarsbudsjettene, småkalibrede våpen, grenseaktiviteter, paramilitære styrker, mobileringsproblemer og implementeringen av konvensjonen om kjemiske våpen.

I og med vedtakelsen av Stabilitetspakten for Sørøst-Europa sommeren 1999 oppstod det usikkerhet om Artikkel V-forhandlingenes status i forhold til denne. Dette ble avklart under det første møte i stabilitetspaktens sikkerhetsbord i Oslo i oktober. Det er enighet om at Artikkel V-forhandlingene er autonome, har sin egen identitet, men at de samtidig er en del av et større hele og har synergier med stabilitetspakten.

Det er for øvrig bare under Artikkel V-forhandlingene og i forbindelse med gjennomføringen av Artikkel IV-avtalen at OSSE har hatt og har direkte kontakt med FRJ med de muligheter for påvirkning og informasjon dette innebærer.

5.3 Den føderale republikken Jugoslavia

5.3.1 Kosovo-konflikten.

5.3.1.1 Utviklingen fram til 1999

Kosovo fikk i 1974 utvidet selvstendig status innenfor republikken Serbia. I tiden fram mot oppløsningen av det tidligere Jugoslavia strammet Beograd grepet og den selvstendige statusen ble opphevet i 1989. Fram til 1998 opplevde kosovo-albanerne, som utgjorde ca. 90 prosent av befolkningen, en økende diskriminering. Det oppsto gradvis en parallell kosovo-albansk samfunnsstruktur og administrasjon, med egne skoler og eget helsevesen. Denne fredelige motstanden mot det serbiske styret ble ledet av Ibrahim Rugova, og ble i stor grad finansiert ved hjelp av bidrag fra kosovo-albanere i utlandet.

Etter hvert økte utålmodigheten blant kosovo-albanerne over den fortsatte diskrimineringen og det de så som manglende resultater av den fredelige motstanden. I løpet av 1997 oppsto Kosovo Liberation Army (KLA). I 1998 økte oppslutningen om denne væpnede gruppen, som kjempet for å løsrive Kosovo fra Jugoslavia.

I løpet av de første månedene av 1998 kom det til omfattende sammenstøt mellom serbiske spesialpoliti-enheter og medlemmer av KLA. Stadig kraftigere aksjoner ble iverksatt i jakten på KLA-elementer i Kosovo. Mange innbyggere måtte forlate sine hjem. Beograd hadde i årevis nektet internasjonal medvirkning til å forsøke å løse krisen i Kosovo under henvisning til at dette var et indre anliggende.

Kosovo sto høyt på dagsorden hos det internasjonale samfunn. FNs Sikkerhetsråd vedtok 23. september 1998 resolusjon 1199 om Kosovo, som krevde at Den føderale republikken Jugoslavia (FRJ) stanset maktbruken, at deler av sikkerhetsstyrkene ble trukket tilbake og at FRJ måtte tillate internasjonal overvåking av utviklingen i Kosovo. Uten å nevne KLA eksplisitt, slo resolusjonen fast at alle parter måtte stanse voldsbruken og respektere en våpenhvile. De kosovo-albanske lederne måtte fordømme alle former for terrorisme. For å sikre at resolusjonen ble etterlevd, innledet NATO forberedelser slik at en aksjon kunne igangsettes på kort varsel. Intense forhandlinger førte i oktober 1998 til at FRJs president Slobodan Milosevic godtok en avtale om alliert flyovervåking og en avtale med OSSE om etablering av en verifikasjonssendelag i provinsen.

Den 16. oktober 1998 undertegnet daværende OSSE-formann, Polens utenriksminister Geremek og FRJs utenriksminister Jovanovic en avtale som åpnet for et omfattende OSSE-nærvær i Kosovo. OSSE opprettet «Kosovo Verification Mission» (KVM), som skulle etterprøve at Sikkerhetsrådets resolusjon 1199 ble overholdt. Sendelaget ble opprettet av OSSEs faste råd 25. oktober 1998. Dette var første gang Beograd hadde gått med på omfattende internasjonalt nærvær i Kosovo, og det var viktig at det opptil 2000 mann store sendelaget kom på plass raskt. Norge tok derfor på seg ansvaret for etablere hovedkvarteret for sendelaget i Pristina og spilte en sentral rolle i den hurtige etableringen av sendelaget. Generalmajor Bjørn Nygård ble utpekt som en av KVMs stedfortredende ledere.

Etableringen av KVM og OSSEs nærvær bidro til at kamphandlingene avtok. Humanitær bistand kunne fraktes til Kosovo. Internt fordrevne og flyktninger begynte å vende tilbake til sine hjem. Man kunne konsentrere seg om å finne en politisk løsning på konflikten. Men det tok ikke lang tid før kamphandlingene tok seg opp igjen, med overfall både på serbiske og kosovo-albanske sivile. Situasjonen i KVM-tiden var karakterisert av sporadiske KLA-angrep mot serbiske politienheter, som svarte med disproporsjonal styrke, hvoretter fordrivingen av den sivile befolkningen økte. Polariseringen i befolkningen ble stadig sterkere. Det eksisterte ikke lenger noen reell våpenhvile. Samarbeidet med Den føderale republikken Jugoslavias sikkerhetsstyrker ble ettervert sterkt svekket. Partenes manglende etterlevelse av våpenhvilen gjorde at sikkerhetssituasjonen for de ubevæpnede sendelags-medlemmene ble gradvis forverret. Sendelags-medlemmer ble beskyttet av KLA.

Ved overtagelsen av OSSE-formannskapet var Norge allerede sterkt engasjert i etablering og drift av KVM. Oppbyggingen av sendelaget fant altså sted mot bakgrunn av tiltagende voldsbruk. Samtidig gjennomførte Den føderale republikk Jugoslavia en omfattende militær styrkeoppbygging i Kosovo. Partenes manglende overholdelse av Geremek-Jovanovic-avtalen gjorde at OSSE-formannen, daværende utenriksminister Knut Vollebæk, fra første stund måtte gripe aktivt inn i konflikten. I begynnelsen av januar 1999 lyktes det etter intense forhandlinger med president Milosevic i Beograd å få serberne til å avstå fra maktanvendelse for å få frigitt åtte serbiske soldater som var tatt som gisler av KLA. Dette gjorde det mulig for KVM å få løslatt de åtte soldatene noen dager senere, etter direkte forhandlinger med KLA.

Voldsspiralen i Kosovo nådde et foreløpig kulminasjonspunkt i midten av januar, da 45 kosovo-albanere ble skutt på kloss hold og drept i landsbyen Racak. KVMs leder, amerikaneren William Walker, sloumiddelbart fast at massakren var blitt gjennomført av serbiske enheter. Hans uttalelser ble skarpt kritisert av myndighetene i Beograd, som erklærte OSSE-sendelagets leder *persona non grata*. Etter intense forhandlinger med president Milosevic i Beograd lyktes det imidlertid OSSE-formannen å få jugoslaviske myndigheter til ikke å sette beslutningen ut i livet.

Kontaktgruppen, som består av USA, Russland, Tyskland, Frankrike, Storbritannia, og Italia, innkalte partene til forhandlinger om selvstyre for Kosovo 6. februar 1999 i Rambouillet i Frankrike. Det norske OSSE-formannskapet deltok under hele forhandlingsprosessen med eksperter fra Utenriksdepartementet. OSSE-formannen, utenriksminister, Vollebæk deltok sammen med Kontaktgruppens utenriksministre i viktige faser av forhandlingene.

Grunnlaget for Rambouillet-forhandlingene var lagt av USAs ambassadør Chris Hill og EUs ambassadør Wolfgang Petritsch, som i de foregående måneder hadde presentert detaljerte forslag for partene. Både representantene fra Beograd og Kosovo godtok i prinsippet det framlagte formatet for selvstyre da fristen utløp i slutten av februar. Forhandlingene tok da en to ukers pause, bl.a. for å gi representantene for den kosovo-albanske befolkning mulighet til å orientere om forhandlingsresultatet og skape oppslutning om det i Kosovo.

Forhandlingene ble deretter gjenopptatt i Klèber-senteret i Paris. De kosovo-albanske deltagere hadde sikret seg den nødvendige støtte for forhandlingsresultatet og sa seg villige til å skrive under på det. FRJs delegasjon, som ved avslutningen av Rambouillet-forhandlingene i hovedsak hadde akseptert utkastet, gikk imidlertid nå tilbake på dette. Fra jugoslaviske side ble det anført at formatet for selvstyre ikke var forenlig med landets suverenitet og territoriale integritet, og at det følgelig var uakseptabelt. Forhandlingene brøt på denne bakgrunn i midten av mars sammen.

Etter de mislykkede forhandlingene i Paris ble situasjonen i Kosovo ytterligere forverret og flyktningestrømmen ut av provinsen økte. OSSE-sendelaget var det eneste internasjonale nærværet av noe omfang i Kosovo. Det ble imidlertid stadig vanskeligere for KVM å utføre sitt arbeid. KVM-personell havnet stadig oftere i kryssild mellom jugoslaviske styrker og KLA-geriljaen. Trusler og trakassering overfor KVM-personell forekom med økende hyppighet.

Flere utenriksministre henvendte seg på denne bakgrunn fra månedsskiftet februar-mars til OSSE-formannen og ba om at KVM måtte trekkes ut så snart som mulig, av hensyn til personellets sikkerhet. Enkelte fremholdt at de ensidig ville trekke ut sine egne KVM-medlemmer dersom sendelaget som sådant ikke ble trukket ut. Formannskapet motsatte seg imidlertid i utgangspunktet disse kravene. Begrunnelsen for denne holdning var at KVMs nærvær fortsatt til en viss grad hadde en dempende effekt på voldsanvendelsen og dermed bidro til å lette situasjonen for sivilbefolkningen.

Sikkerhetssituasjonen gjennomgikk imidlertid en ytterligere forverring etter Paris-forhandlingenes sammenbrudd i midten av mars. Etter omfattende konsultasjoner med bl.a. kontaktgruppelandenes utenriksministre og andre sentrale OSSE-land, besluttet OSSE-formannen 19. mars å trekke sendelaget ut. Forut for beslutningen hadde han også flere telefon-samtaler med president Milosevic og andre jugoslaviske ledere. I morgentimene 20. mars ble i alt 1239 mennesker i til sammen 423 biler transportert over grensen til Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia.

5.3.1.2 Nedleggelse av KVM. OSSE med viktig humanitær innsats

Over en million mennesker flyktet fra sine hjem i Kosovo. De voldsomme flyktningestrømmene gikk først og fremst til Albania og Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia. Det var fare for at landene, og særlig Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia, kunne bli destabilisert. Det norske formannskapet bestemte at OSSEs ressurser måtte settes inn for å bistå Albania og Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia i å møte den humanitære krisen som bygde seg opp. Det internasjonale samfunn var ikke forberedt på å håndtere situasjonen. Formannskapet anså det derfor som viktig å bistå med OSSEs ressurser. OSSE-formannen besøkte i begynnelsen av april Albania og Makedonia, herunder de to lands grenseområder mot Kosovo, for selv å danne seg et bilde av situasjonen.

KVM etablerte et midlertidig hovedkvarter i Skopje. Sendelagets hovedoppgaver i den nye situasjonen var å bistå i planleggingen av nye oppgaver for OSSE i Kosovo, samt bistå i den humanitære innsatsen i Albania og Den tidligere jugoslaviske republikk Makedonia. KVM ble nedlagt ved en beslutning i OSSEs faste råd 8. juni 1999, og en midlertidig «Task Force» ble opprettet ved samme beslutning. «Task Force», som ble ledet av nordmannen Tore Bøgh, fikk i oppdrag å videreføre de viktige humanitære oppgavene OSSE hadde påtatt seg, herunder den viktige kartleggingen av menneskerettighetssituasjonen før og under krigen i Kosovo. Det sistnevnte arbeidet skulle senere bli en meget sentral kilde til informasjon om hva som skjedde av overgrep i Kosovo.

Et viktig hensyn bak nedleggelsen av KVM var å trekke Russland med i OSSEs arbeid med Kosovokonflikten igjen. Russland hadde trukket tilbake sine sendlagsmedlemmer under henvisning til at NATOs aksjon var et brudd på folkeretten og at KVM hadde formidlet informasjon til NATO som var viktige i planleggingen av luftoperasjonene. Det lyktes imidlertid å få Russland med på opprettelsen av OSSEs «Task Force» og det videre arbeid med Kosovo-spørsmålet.

5.3.1.3 Planlegging for nye oppgaver

Parallelt med forhandlingene om en politisk løsning i Rambouillet og etter at de mislyktes, igangsatte det norske formannskapet en omfattende planlegging med utgangspunkt i delegasjonen i Wien for å sette OSSE i stand til å møte nye oppgaver når organisasjonen igjen kunne etablere nærvær i Kosovo. Det var en vanskelig oppgave. Man visste ikke hvilken løsning man ville få på konflikten i Kosovo og heller ikke hvilke oppgaver det internasjonale samfunnet ville stå overfor. Det var ikke truffet noen beslutning om fordeling av ansvar mellom internasjonale organisasjoner. Man var imidlertid klar over at når en løsning i Kosovo forelå, måtte OSSE være klar til raskt å påbegynne de oppgaver organisasjonen skulle gjennomføre.

I lys av den usikre situasjonen besluttet formannskapet å basere planleggingsarbeidet på Rambouillet-konseptet, som omfattet de fleste sivile implementeringsoppgaver i Kosovo. Dersom oppgavene ble tillagt andre organisasjoner enn OSSE, kunne disse dra nytte av den planleggingen OSSE hadde gjennomført. Resultatet ble grundige konsepter for hvordan internasjonal innsats burde organiseres på feltene demokratibygging, menneskerettigheter, politioppgaver, rettsvesenet, frie media og valg. Medlemslandene ble holdt kontinuerlig informert om planene, og formannskapets så det som viktig å gi medlemslandene denne informasjonen slik at de hadde grunnlag for å rekruttere personell så snart et nytt sendelag skulle på være plass. Planene viste seg nyttige ikke bare som arbeidsredskaper i denne aktuelle situasjonen, men vil også kunne tjene som utgangspunkt og verktøy for OSSE i andre tilsvarende situasjoner.

5.3.1.4 Ny innsats i Kosovo

10. juni 1999 gikk president Milosevic med på en fredsplan, den såkalte G8-planen for Kosovo. De militære aksjonene i Kosovo opphørte, og umiddelbart etterpå ble tilbaketrekkingen av militære enheter fra provinsen påbegynt. G8-prinsippene bygde i stor utstrekning på tekster som ble lagt fram i Rambouillet, og tjente som utgangspunkt for en framtidig løsning av spørsmålet om Kosovos status, uten å ta endelig stilling til statusspørsmålet. G8-planen ble sanksjonert av FNs Sikkerhetsråd gjennom resolusjon 1244 av 10. juni 1999. Resolusjon 1244 slo fast at befolkningen i Kosovo skulle ha betydelig selvstyre innenfor Den føderale republikken Jugoslavia inntil en endelig status ble fastslått. I tillegg til å liste opp en rekke prinsipper for en løsning av Kosovospørsmålet, besluttet resolusjonen at det skulle settes inn en militær sikkerhetsstyrke og en sivil tilstedeværelse i Kosovo, under FNs auspisier. «United Nations Interim Administration in Kosovo» (UNMIK) skulle fungere som en midlertidig administrasjon inntil lokale strukturer var byggget opp. Resolusjonen slo også fast at UNMIK skulle bistå i å finne en løsning på spørsmålet om Kosovos fremtidige status.

Ansvaret for å lede UNMIK og koordinere innsatsen til alle internasjonale organisasjoner i Kosovo og relasjonene til den internasjonale militære tilstedeværelsen (KFOR) ble lagt til franskmannen Bernard Kouchner med tittelen «Special Representative of the Secretary-General». UNMIK ble organisert i fire avdelinger:

1. sivil overgangsadministrasjon (ledet av FN)
2. humanitære spørsmål (ledet av UNHCR)

3. institusjonsbygging (ledet av OSSE)
4. gjenoppbygging (ledet av EU)

Dette var en struktur som var ny i internasjonalt samarbeid. Man ville unngå fragmentering og konkurranse mellom organisasjonene slik man hadde sett i Bosnia. Strukturen kom på plass etter langvarige drøftinger om oppgaver, arbeidsdeling og organisering.

Under ledelse av nordmannen Kåre Eltervåg gikk OSSE 14. juni som en av de første internasjonale sivile organisasjonene igjen inn i Kosovo. OSSE hadde fordelen av lokalkunnskap og en ferdig plan for hvordan arbeidet skulle organiseres.

5.3.1.5 Opprettelse av OSSEs nye sendelag i Kosovo (*OSCE Mission in Kosovo*)

OSSEs nye sendelag i Kosovo ble formelt opprettet ved en beslutning i OSSEs faste råd 1. juli. Samme dag ble nederlenderen ambassadør Daan Everts utnevnt til leder for sendelaget. OSSEs midlertidige «Kosovo Task Force» ble nedlagt.

Kosovo-sendelaget er OSSEs største nåværende feltoperasjon med ca. 600 internasjonale og ca 1200 lokalt ansatte medlemmer ved utgangen av 1999. Oppgavene omfatter demokratibygging, forberedelse og avholdelse av valg, overvåking av menneskerettighetssituasjonen, opplæring av en lokal multi-etnisk politistyrke, samt oppbygging av kompetanse innenfor domstolene og den offentlige administrasjon. OSSE står dessuten sentralt i etableringen av en ombudsmannsinstitusjon og andre menneskerettighetsinstitusjoner. Arbeidsdelingen mellom FN og OSSE ble ytterligere presisert i en brevveksling mellom OSSE-formannskapet og FN-hovedkvarteret, hvor det ble slått fast at OSSE også skulle ha ansvaret for å legge til rette for oppbygging av frie og uavhengige media.

Det norske formannskapet prioriterte arbeidet på sektoren «lov og orden», dvs. opplæring av lokalt politi og domstolsvesen. Dette arbeidet forutsatte et nært samarbeid med FN. Man har ikke klart å unngå at lovløshet har dominert i Kosovo etter at UNMIK og KFOR ble etablert. Utviklingen i Kosovo gjorde det nødvendig å beskytte minoritetene i provinsen. Mange flyktet fra Kosovo. Sammen med UNHCR satte sendelaget i gang et viktig arbeid for å kartlegge overgrep slik at tiltak kunne settes i verk av KFOR og FN-politiet. Den første OSSE-politiskolen i organisasjonens historie startet 6. september opplæring av rekrutter for den nye lokale multi-etniske politistyrken i Kosovo. Etter planen skal 3000 rekrutter uteksamineres i løpet av ett år. Den norske politimannen Jan Roger Dahlen er hovedlærer ved politiskolen.

En viktig rettesnor for sendelagets arbeid er å bidra til forsoning og et multi-etnisk Kosovo. Dette framgår av det mandat OSSEs faste råd har gitt sendelaget. Det skal yte en særlig innsats for å medvirke i forsoningsprosessen og for å skape bedre vilkår for minoritetene i området. Dette er en vanskelig og langsiktig oppgave på bakgrunn av de overgrep den kosovo-albanske befolkningen over lang tid har vært utsatt for fra regjeringen i Beograd og særlig etter den brutale krigføringen i 1999. Forsoningsoppgaven blir ikke lettere av overgrepene som har funnet sted etter krigen fra kosovo-albansk side mot

serbere og andre minoriteter. Kosovo har etter krigen vært preget av mangel på lov og orden og på fungerende sivile samfunnsstrukturer.

5.3.1.6 OSSE kartlegger menneskerettighetsbrudd i Kosovo

Den 6. desember offentliggjorde OSSE to rapporter med dokumentasjon på menneskerettighetssituasjonen i Kosovo. Den ene rapporten omhandlet menneskerettighetsbrudd fra KVM begynte sitt arbeid i oktober 1998 og fram til sendelaget trakk seg ut i mars 1999. OSSE-personell foretok nærmere 3000 intervjuer med flyktninger i Albania og Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia som hadde flyktet fra kamphandlingene i Kosovo. Den andre rapporten baserte seg på kartlegging gjort av OSSEs nye sendelag i Kosovo etter at mer enn 800.000 flyktninger returnerte til Kosovo under KFOR-beskyttelse og provinsen var satt under FN-administrasjon. Rapporten dekker perioden etter at OSSE gjenopptok sitt arbeid 1. juli 1999 og fram til slutten av oktober samme år. Fra formannskapets side la man vekt på at rapportene måtte være grundige og etterrettelige. Dokumentene er den mest omfattende og systematiske analysen av menneskerettighetene i Kosovo i denne perioden, og har senere blitt anvendt som den mest autoritative dokumentasjon av menneskerettighetssituasjonen i området. Dette var første gang OSSE offentliggjorde så omfattende rapporter om menneskerettighetssituasjonen i et land eller område.

5.3.2 Den føderale republikken Jugoslavias deltakelse i OSSE

Suspensjon av et medlemsland er et instrument OSSE bare har benyttet en gang, da det tidligere Jugoslavia i 1992 ble utestengt fra deltakelse i OSSE. Senere ble samtlige nye stater som sprang ut av det tidligere Jugoslavia tatt opp som medlemmer av OSSE, mens FRJ ble holdt utenfor. Det norske formannskapet har - i likhet med tidligere formannskap - gitt uttrykk for at det er et siktemål å trekke FRJ inn igjen som deltaker i organisasjonens arbeid og i internasjonalt samarbeid for øvrig. En slik utvikling forutsetter imidlertid en demokratisk utvikling i Beograd. Gjennom det norske formannskapet måtte man imidlertid konstatere at myndighetene i Beograd - under president Milošević - ikke utviklet seg i demokratisk, men snarere i mer autoritær retning.

5.3.3 Montenegro

Montenegro utgjør sammen med Serbia Den føderale republikken Jugoslavia (FRJ). Republikken med rundt 600.000 innbyggere har, under ledelse av nåværende president Milo Djukanović og hans regjering, klart å holde en distanse til de autoritære myndighetene i Beograd, samtidig som føderasjonen er holdt sammen. Myndighetene i Montenegro har oppnådd sterk internasjonal støtte for sin reform- og demokratorienterte politikk, men balansegangen i forhold til Serbia har ikke vært lett. Montenegro har mottatt et stort antall flyktninger og fordrevne personer fra krigene i Bosnia og Hercegovina og i Kosovo. Flyktninger og fordrevne utgjør i underkant av 10 prosent av Montenegros befolkning, og kostnadene i denne forbindelse utgjør en byrde på republikkens svake økonomi.

OSSE har ikke noe sendelag i Montenegro. ODIHR har opprettet et kontor, med et lite antall internasjonale medlemmer. Dette ble etablert for å bistå

montenegrinske myndigheter i å gjennomføre de anbefalinger for forbedringer som ODIHR gjorde i forbindelse med valgene i Montenegro.

5.4 Bosnia og Hercegovina

I forbindelse med undertegningen av Dayton-avtalen høsten 1995 ble OSSE gitt en rekke oppgaver knyttet til den sivile gjennomføringen av avtalen: Organisering og gjennomføring av valg, demokratibygging, overvåking og fremme av menneskerettigheter. OSSE fikk i tillegg en viktig rolle på områder som sikkerhets- og tillitsskapende tiltak og regional rustningskontroll.

Sendelaget la i 1998 betydelig arbeid i å gjennomføre resultatene fra kommunevalget i 1997 i tillegg til å forberede og organisere allmenne valg i september 1998. Resultatene fra 1998-valget var blandet: På den ene side gikk den samlede oppslutningen om nasjonalistiske partier tilbake og mer moderate partier noe fram, både i Republika Srpska (RS) og i Føderasjonen. På den annen side førte valget til at den ultra-nasjonalistiske Nikola Poplasen ble president i RS. Ved inngangen til 1999 var det oppstått en svært vanskelig situasjon i RS mellom president og regjering under ledelse av den mer moderate og Dayton-vennlige Milorad Dodik. Denne konflikten virket også inn på forholdet mellom entitetene og mulighetene for å gjennomføre Dayton-avtalen.

Støttet av OSSE-sendelagets leder, i egenskap av formann for Den provisoriske valgkommisjon, grep Den høye representant i mars 1999 inn og avsatte Poplasen. Begrunnelsen var at han hadde misbrukt sin makt og motarbeidet gjennomføring av Dayton-avtalen. Dette skjedde samtidig med at den internasjonale voldgiftskjennelsen for Brcko-området - som omfatter korridoren som forbinder det vestlige og østlige RS - ble bekjentgjort. I henhold til kjennelsen skulle Brcko-området formelt være en del av begge entiteter og utgjøre et separat distrikt styrt av en egen provinsregjering. Bosnia-serberne var svært negative til voldgiftskjennelsen, som de mente gikk mot deres interesser.

Begge avgjørelser førte til sterke reaksjoner i Republika Srpska og gjorde internasjonalt arbeid i entiteten vanskelig. Dette ble ytterligere forsterket etter at Kosovo-krisen ble akutt og NATO-aksjonene mot FRJ tok til senere samme måned. For en tid ble alle internasjonale OSSE-medarbeidere trukket ut av RS. Situasjonen normaliserte seg imidlertid relativt raskt, og virkningen i Bosnia og Hercegovina av Kosovo-operasjonen ble mindre enn man kunne ha fryktet. Forholdet til de bosniske serbere ble midlertidig igjen forverret da den bosnisk-serbiske forsvarssjefen, general Talic, ble arrestert under et OSSE-støttet seminar i Wien i slutten av august 1999 og brakt til Haag-tribunalet med anklage om forbrytelser mot menneskeheten.

Til tross for den politisk vanskelige situasjonen fortsatte sendelaget under det norske formannskapet i 1999 et aktivt arbeid på alle ansvarsområder. En hovedoppgave var å forberede kommunevalgene i november, men som i juni av juridiske, administrative og politiske årsaker ble utsatt til april 2000. Registreringen av partier og kandidater ble avsluttet i 1999. Den høye representant, støttet av sendelagets leder i egenskap av formann for Den provisoriske valgkommisjonen, besluttet å utestenge Det serbiske radikale partiet (SRS) fordi partiet nektet å fjerne personer fra ledende stillinger som hadde motarbeidet

Dayton-avtalen. Det dreide seg blant annet om krav om å fjerne personer fra ledende stillinger som hadde motarbeidet Dayton-avtalen eller brutt Den provisoriske valgkommisjonens forordninger. Med samme begrunnelse ble i november 1999 ytterligere 22 folkevalgte fra alle tre befolkningsgrupper fratatt sine politiske verv og nektet muligheten til å stille som kandidater til kommunevalget.

Det var antatt at kommunevalget i april 2000 skulle bli det siste som OSSE vil ha ansvar for å tilrettelegge og gjennomføre i sin helhet. Sendelaget har derfor de siste par årene lagt vekt på å overføre ansvar og teknisk ekspertise, i første rekke ved feltkontorene, fra internasjonale medarbeidere til bosniere. I 1999 ble dette videreført ved at bosniere også overtok mer ledende stillinger. Siktemålet bak denne overføringsstrategien har vært at OSSEs direkte ansvar for å arrangere valg i Bosnia og Hercegovina skal fases ut i sin helhet når en permanent valglov er på plass. Sendelaget vil likevel ennå en tid komme til å beholde fullmaktene til å gripe inn og overprøve avgjørelser tatt av bosniske myndigheter hvis situasjonen krever det.

Sendelaget spilte i 1999 en sentral rolle i arbeidet med permanent valglov for Bosnia og Hercegovina. Det ble inngått et nært samarbeid med Den høye representant, og i juli kunne et ferdig utkast til valglov legges fram. Utkastet bygger på prinsippet om forholdsvalg basert på partilister (som også er anvendt for alle valg etter 1995). Et nytt og bærende element i utkastet er ønsket om å gi velgerne direkte innflytelse på valget av representanter gjennom en vid kumuleringsadgang.

Lovforslaget ble høsten 1999 oversendt den bosnisk-hercegovinske nasjonalforsamlingen for behandling. Utkastet møtte som ventet motstand fra de nasjonalistiske partiene i alle tre befolkningsgrupper. De ser at utkastet til valglov vil svekke deres muligheter til å beholde grepet om den politiske makten. Fra motsatt hold kritiseres utkastet for ikke å gå langt nok i å utforme en valgordning hvor etnisk tilhørighet gjøres mindre sentralt for velgernes valg. Planen har vært at de allmenne valg høsten 2000 skulle skje i henhold til ny valglov, enten gjennom et vedtak i nasjonalforsamlingen eller - som siste utvei - ved at Den høye representant benytter sine fullmakter til å tvinge loven igjennom. Ved utgangen av 1999 var det imidlertid usikkert når en permanent valglov kan være på plass.

Arbeidet med å utvikle et landsomfattende valgsystem, inklusive et pålitelig manntall, fortsatte i 1999. Et viktig element i dette var etableringen av et sentralt elektronisk valgregister. I 1999 ble også kontoret med ansvar for tilrettelegging av stemmegivning for bosniere bosatt i utlandet overført fra Wien til Sarajevo, hvor et permanent koordineringssenter for disse velgergruppene ble etablert.

En viktig oppgave for sendelaget har vært å påse at konstituering av kommunestyrer og ordførere blir iverksatt i henhold til valgresultatene fra 1997 og 1998. Særlig oppmerksomhet har vært viet arbeidet med å sikre at representanter valgt på partilister for minoritetsbefolkningen i en valgkrets får anledning til utøve sine verv i praksis. En viktig hendelse med stor symbolkraft var konstitueringen av det folkevalgte kommunestyret i Srbrenica med en bosnisk muslim som ordfører i juni 1999.

Et annet hovedsatsningsområde for OSSE har vært demokratibygging. Med utgangspunkt i en samlet strategi vedtatt i 1997 er dette arbeidet (under norsk ledelse av demokratiavdelingen) blitt mer fokusert og strømlinjeformet, og med større vekt på en langsiktig tilnærming. En praktisk virkning er klarere politisk fokus på alle sektorer og programmer, og et tettere samarbeid med eksisterende institusjoner og infrastruktur.

Sendelaget støttet også i 1998 og 1999 aktivt utviklingen av uavhengige, profesjonelle og pluralistiske media. Det ble i 1999 tatt initiativ til en egen medialov for å fremme og garantere ytringsfriheten og journalisters rettigheter. Sendelaget har lagt særlig vekt på å fremme kontakt og samarbeid mellom journalister på tvers av de etniske skillelinjene.

OSSE-sendelagets arbeid med menneskerettighetsspørsmål har en flersidig karakter. I forbindelse med alvorlige overgrep og brudd på menneskerettighetene har sendelaget intervenert i form av skriftlige og/eller muntlige henstillinger og klager til myndighetene. Løpende rapportering om den aktuelle menneskerettighetssituasjonen utgjør en viktig del av sendelagets arbeid. En annen sentral oppgave har vært å overvåke gjennomføringen av lover og bestemmelser som skal sikre at boliger gis tilbake til eiere/rettighetshavere som måtte forlate sine hjem under krigen. I 1998 ble viktige lover endret i begge entitetene for å sikre tilbakeføring av boliger til rettmessige eiere. Sendelaget har vært aktivt engasjert i arbeidet med å påse at lovene faktisk blir gjennomført, da lokale myndigheter i stor utstrekning har ignorert eller sågar direkte motarbeidet de nye boliglovene.

Sendelagets avdeling for regional stabilisering påser i samarbeid med OSSE-formannens personlige representant for Artikkel II og IV at Dayton-avtalens bestemmelser om tillitsskapende tiltak og rustningskontroll blir gjennomført. I dette arbeidet har sendelaget hatt et nært samarbeid med den internasjonale militære styrken (SFOR), med Høyrepresentanten (OHR) og med avtalepartene. Norge har i 1999 bidratt med to offiserer ved avdelingen og har i tillegg bistått med norske inspektører ved gjennomføringen av seks inspeksjoner i regionen.

Sendelaget i Bosnia og Hercegovina er som tidligere en av OSSEs største feltoperasjoner med ca. 200 internasjonale medarbeidere i tillegg til et stort antall lokalt ansatte.

5.5 Kroatia

Sendelaget i Kroatia ble etablert gjennom en beslutning i OSSEs faste råd i april 1996. Hovedoppgavene skulle være å yte bistand til kroatisk myndigheter på alle nivåer, samt til individer, grupper og organisasjoner i forbindelse med beskyttelse av menneskerettighetene. Særlig viktig var det å overvåke rettighetene til personer som tilhørte nasjonale minoriteter. Dessuten skulle sendelaget bidra til forsoning mellom folkegrupper og fremme rettsstatsprinsipper, samt bistå myndighetene i arbeidet med å fremme demokratiske institusjoner og ny lovgivning.

Utviklingen i Kroatia førte til at sendelagets mandat i juni 1997 ble utvidet til en mer omfattende og aktiv overvåking av Kroatias gjennomføring av avtaler og forpliktelser landet hadde tatt på seg når det gjaldt tilbakevending av

flyktninger og fordrevne personer. Sendelaget skulle også kunne gi konkrete anbefalinger til myndighetene. Det var på denne tiden klart at FN-administrasjonen over Øst-Slavonia ville bli avsluttet. Det ble derfor vedtatt å igangsette en gradvis oppbygging av sendelaget, først til 250 og senere 280 internasjonale medlemmer for å møte denne utviklingen.

Kroatiske myndigheter er blitt kritisert for behandlingen av den serbiske minoritetsbefolkningen, og for at landet ikke la til rette for retur av flyktninger. Det var på slutten av 90-tallet fortsatt flere fra minoritetsbefolkninger som forlot landet enn som kom tilbake. Blant annet så man en betydelig strøm av asylsøkere til Norge i 1998. Landet ble også kritisert for mangelfull mediafrihet, samt for å ikke samarbeide med Den Internasjonale Domstolen for det tidligere Jugoslavia i Haag.

OSSE tok i 1998 på seg en oppgave i Kroatia som var ny for organisasjonen. I henhold til Erdut-avtalen ble Øst-Slavonia tilbakeført til kroatiske myndigheter i januar 1998. FN beholdt likevel en støttegruppe på 180 internasjonale politifolk der, for å trene og overvåke det lokale politiet og derved bidra til stabilitet i området og redusere faren for overgrep overfor den gjenværende serbiske befolkningen. Fra norsk side ble det arbeidet for at OSSE burde ta på seg oppgaven å overvåke det lokale politiet i Øst-Slavonia når FN trakk seg ut. Den 25. juni 1998 besluttet OSSEs faste råd å etablere en politikomponent ved sendelaget på opptil 120 medlemmer. Politikomponenten har senere spilt en verdifull rolle. Sikkerhetssituasjonen var i 1999 relativt stabil i Øst-Slavonia, men OSSEs politiobservatører rapporterte også om alvorlige kriminelle og til dels etnisk motiverte hendelser.

Under president Franjo Tudjmans styre signaliserte kroatiske myndigheter stadig sterkere at de anså det unødvendig og stigmatiserende å ha et OSSE-sendelag i landet. Medlemslandene i OSSE la på sin side vekt på at reduksjon i nærværet først var mulig når utviklingen i landet tilsa det. Ved utgangen av 1999 var i alt 220 internasjonale sendelagsmedlemmer utplassert, herunder 98 i politikomponenten. President Franjo Tudjman døde i slutten av 1999. For å unngå vanskelige drøftinger med kroatiske myndigheter i en uklar situasjon, og om mulig dra nytte av et positivt politisk skifte i 2000, så det norske formannskapet det som et realistisk alternativ å forlenge sendelagets mandat for tre måneder. Sendelagets mandat ble derfor forlenget til utgangen av mars 2000 ved en beslutning i OSSEs faste råd 9. desember 1999.

5.6 Albania

Politisk stabilitet og fortsatt reform i Albania har vært et overordnet mål for det norske formannskapet og OSSEs sendelag i landet. OSSE har fremstått som mekler mellom forskjellige politiske grupperinger. Det norske formannskapet ga aktiv støtte til sendelagets arbeid for å normalisere den politiske utviklingen. Sendelaget bidro sammen med Europarådet til utforming og vedtak av den nye grunnloven i november 1998. OSSE har konsekvent understreket at demokratisering, respekt for menneskerettigheter, kamp mot korrupsjon og kriminalitet, og utforming av en grunnleggende politisk konsensus mellom myndighetene og opposisjonen er en forutsetning for vellykkede reformer og for internasjonal assistanse. Sendelagets hovedoppgaver har vært utformet for

å bistå i denne prosessen. Det har også spilt en rolle når det gjelder innsamling av våpen og grenseovervåking under urolighetene i Kosovo.

Vennegruppen for Albania (Friends of Albania, FoA), som ble etablert i september 1998, er et viktig instrument for OSSE og det internasjonale samfunn. Formålet er å samordne den internasjonale bistanden og øve påtrykk på myndighetene og politikere for å oppnå stabilisering og normalisering. FoA møttes to ganger i 1999 under felles ledelse av det norske OSSE-formannskap og EU-formannskapet, samt på ekspertnivå under ledelse av OSSEs sendelag.

Møtene i FoA gir mulighet for internasjonale givere til å ha dyptgående drøftelser av utviklingen i Albania. Møtene i 1999 gjorde opp status for samarbeidet og drøftet prioriteringer for den internasjonale bistanden til Albania. Viktig i denne forbindelse var vurderinger av den albanske regjeringes oppfølging av sitt eget reformprogram. Det var enighet om at albanske myndigheter, til tross for begrenset evne til å absorbere bistand og gjennomføre det vedtatte reformprogram, måtte ha hovedansvaret for å oppnå en positiv utvikling. Det ble videre understreket at korrupsjon, høy kriminalitet og sterke interne politiske stridigheter var begrensende faktorer for internasjonal assistanse og private investeringer.

Budskapet fra FoA-møtene i Wien i februar 1999 og særlig i Brussel i juli 1999 har nådd fram til albanske myndigheter. Det er iverksatt en rekke tiltak for å bringe lov og orden situasjonen under bedre kontroll. Resultatet er en beskjeden, men jevn bedring. Flere av de lovløse områdene i Nord-Albania er nå under bedre kontroll. Et antall korrupte og ikke-lovlydige politimenn og tollere er avsatt eller arrestert. Dette viser at møter og strukturer som FoA har en funksjon. Spørsmålet er imidlertid om myndighetene har vilje og evne til å opprettholde presset, fortsette å fjerne korrupte og kriminelle tjenestemenn og styrke den profesjonelle standard i politi og embetsverk. Den økonomiske situasjonen i landet spiller en viktig rolle i denne sammenheng.

Ved siden av den bilaterale norske bistanden til Albania, har formannskapet gitt direkte støtte til flere OSSE-prosjekter. Av stor betydning har vært et beredskapsfond («Quick Reaction Fund») på USD 100 000 som ble stilt til disposisjon for sendelagets leder for bruk til mindre prosjekter i lokalsamfunnet. Særlig miljøverntiltak med sikte på å styrke fellesskapsfølelsen har stått i fokus. Siktemålet har vært å vise at OSSE kan bidra på områder som lokalbefolkningen anser som viktige.

Et annet viktig prosjekt som det norske formannskapet har iverksatt er sekondering av en norsk førstestatsadvokat til det albanske riksadvokatembetet, etter de opptøyer som hadde funnet sted i Tirana i etterkant av mordet på opposisjonspolitikeren Azem Hajdari. I tillegg til etterforskningen i Hajdarsaken, har den norske førstestatsadvokaten bidratt med generell kompetanse om organisering av etterforskning i kriminalsaker og om påtalemaktens uavhengige stilling i forhold til domstoler og politiske myndigheter.

5.7 Den tidligere jugoslaviske republikk Makedonia

Sendelaget i Skopje ble opprettet i 1992 for å forhindre at krigen i Bosnia og Hercegovina skulle spre seg til Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia. Sendelagets mandat fikk ny aktualitet i 1998 etter at spenningen mel-

lom albanere og serbere i Kosovo økte og ble akutt våren 1999. Hundretusener av kosovo-albanske flyktninger søkte beskyttelse i landet og faren for destabilisering tiltok. Sendelaget la i denne perioden vekt på å observere alle aspekter ved krisen som kunne påvirke stabiliteten i landet. Det ble rapportert jevnlig om sikkerhetssituasjonen i grenseområdene, flyktningestrømmen, virkningene av krisen for forholdet mellom den albanske og makedonske befolkningen og for forbindelsene med nabolandene. Sendelaget rapporterte også jevnlig om de økonomiske og sosiale konsekvensene.

Sendelaget samarbeidet med «United Nations Preventive Deployment Force», (UNPREDEP) inntil denne styrken ble trukket ut ved utgangen av februar 1999 på grunn av kinesisk veto mot forlengelse av mandatet (som reaksjon på at den makedonske regjering hadde anerkjent Taiwan). Sendelaget hadde nær kontakt med andre internasjonale organisasjoner - spesielt med FNs høykommissær for flyktninger, Den internasjonale Røde-Kors-komiteen og Den internasjonale Røde Kors-føderasjonen. Etter at de fleste kosovo-albanske flyktningene vendte hjem sommeren 1999, ble oppmerksomheten særlig rettet mot de problemer tilstrømningen av nye grupper flyktninger fra Kosovo - først og fremst fra Roma/Sintibefolkningen - hadde medført.

Samtidig har sendelaget i økende grad lagt vekt på å overvåke den interne situasjonen i landet. Dette gjelder spesielt forholdet mellom den makedonsk-språklige flertallsbefolkningen og det albansk-språklige mindretallet, som utgjør mellom 25 og 30 prosent av innbyggerne. I likhet med tidligere har sendelaget støttet arbeidet som OSSEs Høykommissær for nasjonale minoriteter (HCNM) utfører i Makedonia. Høykommissæren gjorde i mai 1999 - under Kosovo-krisen - for første gang bruk av fullmaktene til å utstede en såkalt «tidlig varslings». Han uttrykte her stor bekymring for hvilke følger krisen i Kosovo kunne få for Makedonias indre stabilitet og anmodet om økt assistanse til landet, blant annet på det økonomiske området.

Det ble også lagt vekt på å gi assistanse til myndighetene i oppbyggingen av demokratiske institusjoner. Sammen med OSSEs kontor for demokratiske institusjoner og menneskerettigheter (ODIHR) bidro sendelaget til utformingen av en ny valglov i forkant av parlamentsvalget høsten 1998. Sendelaget ga støtte til ODIHR i forbindelse med overvåkingen av dette valget så vel som av presidentvalget høsten 1999. Sendelaget har også prioritert arbeidet med den økonomiske dimensjon, inklusive miljøspørsmål, gjennom rapportering og identifisering av aktuelle områder for økt samarbeid mellom nasjonale og internasjonale aktører.

Sendelaget i Skopje hadde i 1998 og 1999 åtte internasjonale medarbeidere.

5.8 Estland og Latvia

5.8.1 Felles utviklingstrekk

Estland og Latvia har begge store russisktalende befolkningsgrupper, og OSSE har i lengre tid hatt sendelag utplassert i disse landene. Organisasjonen har spilt en sentral rolle i forbindelse med integreringen av den russisktalende befolkningen. Også Høykommissæren for nasjonale minoriteter (HCNM) har vært meget aktivt engasjert i begge land.

Siden Estland og Latvia vant tilbake sin uavhengighet tidlig på 90-tallet, har begge land gjort betydelige framskritt hva angår den sosiale integreringen av de nasjonale minoriteter. Ikke minst på det juridiske området er mye oppnådd. De aller fleste lover er nå på plass, både hva angår statsborgerskap, naturalisering og språk. Begge land har vedtatt planer på nasjonalt nivå med tanke på å iverksette integrasjonspolitikken. Utfordringen har dermed i stor grad skiftet fra behovet for å utarbeide det nødvendige lovverk til å sikre en så effektiv iverksettelse av politikken som mulig.

Dette vil også ha konsekvenser for OSSEs engasjement i de to land. Oppfatningen både i Estland og Latvia går klart i retning av at sendelagene i stor grad har oppfylt sine mandater, og at man i overskuelig fremtid ønsker en avvikling av sendelagene. Spesielt fra estisk side kom denne holdningen klart til uttrykk mot slutten av 1999. Imidlertid var det en like klar oppfatning hos sentrale land at det fortsatt gjenstår en god del arbeid før nasjonale minoriteter fullt ut er integrert i samfunnene. Det gjøres gjeldende at sendelagene i en slik prosess fortsatt må spille en sentral rolle.

5.8.2 Sendelaget til Estland

Sendelaget til Estland ble opprettet i 1992. Mandatet blir forlenget på halvårlig basis. Det faste råd forlenget 9. desember 1999 mandatet fram til 30. juni 2000. I henhold til mandatet skal sendelaget arbeide særlig med spørsmål knyttet til statsborgerskap, migrasjon og språkspørsmål.

Estlands nye språklov ble viet særlig mye oppmerksomhet i 1999, både fra sendelagets og HCNMs side. Sendelaget søkte videre å aktivt støtte den estiske regjeringens iverksettelse av integrasjonsstrategien. Denne politikk, som ble innledet i 1997, tar sikte på å skape en holdningsendring overfor ikke-estere, redusere antallet personer uten statsborgerskap og øke kjennskap til estisk språk og kultur samt søke å bryte tendensene til regional isolasjon mellom områder med et stort innslag av ikke-estere og det øvrige Estland.

Sendelaget observerte også parlamentsvalget i mars 1999 og lokalvalget i oktober samme år, som ble avviklet på en tilfredsstillende måte.

5.8.3 OSSEs representant til kommisjonen for militære pensjonister

OSSE har en representant i Den estiske regjeringsskommisjon for tidligere sovjetiske militære pensjonister. Kommisjonen ble etablert i 1994 og gir anbefalinger i spørsmål om utstedelse av oppholdstillatelser for personer i denne gruppen. OSSE-representanten har videre engasjert seg i spørsmål knyttet til de sosiale forhold for etterlatte ektefeller og barn etter russiske militære, inkludert spørsmålet om tilbakevending til Russland.

I løpet av 1998 og 1999 avsluttet kommisjonen den innledende behandling av samtlige søknader om oppholdstillatelser. Videre begynte man arbeidet med å vurdere søknader om forlengelse av de oppholdstillatelser som allerede var gått ut. Kommisjonen mottok om lag 20.000 søknader, hvorav kun 102 ble avslått. I overkant av 12.000 har fått oppholdstillatelser med varighet på fem år.

5.8.4 Sendelaget til Latvia

Sendelaget til Latvia ble opprettet i 1993. Mandatet blir forlenget på halvårlig basis. Det faste råd forlenget 9. desember 1999 mandatet fram til 30. juni 2000. I henhold til mandatet skal sendelaget arbeide særlig med spørsmål knyttet til statsborgerskap for den russiske minoriteten samt andre forhold relatert til denne. Videre har sendelaget en rådgivende funksjon overfor latviske myndigheter og andre berørte parter. Sendelaget rapporterer for øvrig om utviklingen på områder som er av betydning for gjennomføring av OSSEs prinsipper og tilhørende forpliktelser.

Sendelaget var i 1998 og 1999 særlig opptatt av integrasjonsspørsmål knyttet til den russisktalende minoriteten. I juni 1998 ble statsborgerskapsloven endret. Endringene ble 3. oktober bekreftet gjennom en folkeavstemning. Disse medførte blant annet at alle barn født i Latvia siden uavhengigheten fritt kunne søke om latvisk statsborgerskap. Det latviske parlament vedtok i juli 1999 en ny språklov. Fra en rekke hold, deriblant Høykommissæren for nasjonale minoriteter (HCNM), ble det reist innvendinger mot den nye loven, som man mente gikk for langt i å legge begrensninger på bruken av andre språk enn latvisk. Loven ble ikke iverksatt.

Sendelaget har fortsatt sin aktive rolle i forbindelse med oppfølgingen av den latvisk-russiske avtalen om uttrekning av militære styrker. Man opptrer som en nøytral tredjepart i forbindelse med spørsmål angående pensjonerte russiske militære boende i Latvia.

5.8.5 Skrunda-radaren, Latvia

I 1999 ble OSSEs mandat i tilknytning til nedbyggingen av den tidligere sovjetiske radarstasjonen ved Skrunda avsluttet. Mandatet ble avsluttet fire måneder før tiden. Dette var ett av OSSEs minste feltengasjement og var til en hver tid preget av et godt samarbeid mellom Latvia og Russland. OSSE fungerte som en nøytral instans og tilrettelegger for denne første vellykkede avslutning av et OSSE-mandat.

5.9 Hviterussland

I februar 1998 ble OSSEs Rådgivnings- og overvåkningsgruppe etablert i Hviterusslands hovedstad Minsk. Gruppen fikk et vidtgående mandat, først og fremst basert på bistand til myndighetene i forbindelse med gjennomføring av demokratirettede reformer. Hovedutfordringen for OSSE i Hviterussland har vært den konstitusjonelle krise som følge av at President Lukasjenko i november 1996 satte konstitusjonen fra 1994 til side og forlenget sin presidentperiode med to år fram til 2001. Det folkevalgte parlamentet (Det 13. Øverste Sovjet) ble oppløst og et nytt parlament med medlemmer utpekt av president Lukasjenko ble etablert. Det tilsidesatte parlamentet og flere opposisjonsgrupperinger har aldri anerkjent dette konstitusjonelle inngrepet.

Myndighetene har måttet tåle omfattende internasjonal kritikk for vilkårlig fengslingspraksis samt for forsvinninger av kjente opposisjonspolitikere. I løpet av 1999 kritiserte OSSE-formannen ved en rekke anledninger myndighetene for disse forholdene. Også innen media fikk myndighetene mye kritikk, blant annet etter stengningen av ni uavhengige aviser.

I 1999 lanserte OSSE en ny tilnærming til den konstitusjonelle problematikken ved å foreslå en rundebordsdialog mellom regjering, opposisjon og det sivile samfunn bestående av fagforeninger, frivillige organisasjoner, media og forskningsinstitusjoner. Dialogen skulle ledes av OSSE-sendelaget. Formålet med rundebordsdrøftelsene var å komme til enighet om grunnlaget for gjennomføring av frie og rettferdige parlamentsvalg i år 2000.

I OSSE-formannens mange erklæringer har man oppfordret både myndigheter og en til dels splittet opposisjon til å ta aktivt del i denne dialogen. Et vendepunkt i prosessen kom i tiden rundt 20. juli 1999 da president Lukasjenkos legitime periode som president, ifølge konstitusjonen av 1994, utløp. Sommeren 1999 var preget av omfattende demonstrasjoner der ulike opposisjonsgrupperinger oppfordret til å underkjenne Lukasjenko som statsoverhode. Etter urolighetene denne sommeren og etter utallige internasjonale oppfordringer, kom president Lukasjenko i slutten av oktober med viktige innrømmelser, som blant annet ledet til at regjeringen forpliktet seg til å ta del i dialogen med opposisjonen.

For at OSSE skulle anerkjenne dialogen og aktivt bistå i denne prosessen, satte man som forutsetninger at opposisjonspolitikere løslates, deriblant tidligere statsminister Mikhail Tsjigir, at forsvinninger oppklares og at man gjennomfører mediafrihet. Helt mot slutten av formannskapsåret ble Tsjigir løslatt, men de resterende betingelser er fremdeles ikke innfridd fra regjeringens side. Under Istanbul-toppmøtet ble det enighet om en paragraf i toppmøteerklæringen som understreket betydningen av å fjerne de gjenværende hindringer for en konstruktiv dialog. Ved utgangen av 1999 var det imidlertid ikke gjort noe fra hviterussisk side for å følge opp denne enigheten.

OSSEs engasjement i Hviterussland er også et eksempel på et aktivt samarbeid mellom et av OSSEs sendelag og OSSEs Parlamentarikerforsamling, som har vært svært engasjert i arbeidet med å få en dialog i gang. Målet har vært oppbygging av demokratiske institusjoner gjennom avholdelse av frie og rettferdige valg til et parlament, som har den nødvendige støtte og troverdighet i befolkningen.

5.10 Ukraina

Det norske formannskap brukte betydelige ressurser, også gjennom utnevning av en personlig representant, i forhandlingene av en ny form for samarbeid mellom OSSE og Ukraina. Sendelaget til Ukraina opphørte formelt å eksistere 30. april 1999. Den nye formen for samarbeid som man ble enige om, er prosjektbasert med en prosjektkoordinator med stab basert i Kiev.

Sendelaget til Ukraina ble vedtatt opprettet 15. juni 1994. Hovedkontoret ble lagt til Kiev med to internasjonalt utsendte. I tillegg ble det opprettet et underkontor i Simferopol på Krim med tilsvarende antall ansatte. Mandatet omfattet i første rekke bistand til normalisering av forholdet mellom Kiev og Simferopol i tillegg til å sørge for at de etniske mindretall som ble tvangsforflyttet fra Krim hovedsaklig til Usbekistan, under Stalin ble gitt mulighet til igjen å få en plass i samfunnet på halvøya. Som et eget punkt i mandatet skulle sendelaget overvåke og fremme frie media.

Spenningsnivået på Krim avtok med årene. OSSEs arbeid med de rundt 250 000 tilbakevendende flyktningene, hvorav de fleste er krim-tatarer, begynte å nærme seg en avslutning. Det gjenstod ennå mye på det sosiale og økonomiske plan. HCNM arrangerte i juni 1998 den andre internasjonale giverkonferanse for å bidra til å gi de tidligere tvangsforflyttede folkegruppene sosialt og økonomisk fotfeste i samfunnet på Krim. En løsning på statsborgerskapsproblemene i forhold til Usbekistan ble løst gjennom en avtale undertegnet i august 1999. En egen forfatning for Krim ble godkjent av det nasjonale parlamentet i Kiev. Sendelaget var også engasjert i nasjonal prosjekter som blant annet støtte til opprettelse av en ombudsmanns-institusjon.

Mot slutten av året 1998 gjorde ukrainske myndigheter det klart at man ikke så grunn til forlengelse av sendelagets mandat, siden forholdene på Krim nå var normaliserte. Det man derimot kunne tenke seg var at man flyttet en av OSSE-institusjonene til Kiev, for eksempel HCNM. I desember 1998 ble det fremforhandlet et vedtak om midlertidig forlengelse av OSSE-sendelagets mandat på fire måneder. Vedtaket ga også formannen for Det faste råd i oppdrag å igangsette konsultasjoner om opprettelse av nye samarbeidsformer mellom OSSE og Ukraina. Det var bred støtte blant OSSEs medlemsland til det norske formannskapets syn om fortsatt behov for OSSE-nærvær i Ukraina, og ambassadør Øyvind Nordsletten ble utnevnt som OSSE-formannens personlige representant til å føre forhandlinger med ukrainske myndigheter om den nye formen for samarbeid med OSSE. Ambassadør Nordsletten førte flere forhandlingsrunder i Kiev i tillegg til omfattende brevveksling med utenriksminister Boris Tarasjuk. Forhandlingene, som i slutfasen ble ledet av det norske formannskapet i Wien, førte til slutt fram. En OSSE-prosjekt-koordinator ble etablert i Ukraina 1. juni 1999. OSSEs tidligere sendelag og kontoret i Simferopol ble nedlagt.

Mandatet til OSSE-prosjekt-koordinatoren er basert på planlegging, igangsetting og overvåkning av prosjekter som kan omfatte alle sider av OSSEs aktiviteter. I første rekke ser man på en fullstendig gjennomgang og revidering av landets menneskerettighetslovgivning.

I oktober/november 1999 ble det holdt presidentvalg, og sittende president Leonid Kutsjma ble gjenvalgt. Ifølge ODIHR ble verken den ukrainske valgloven eller OSSE-forpliktelsene i forhold til demokratiske valg fullt ut respektert.

5.11 Tsjetsjenia

5.11.1 Utviklingen fram til 1999

Norge la under OSSE-formannskapet stor vekt på et konstruktivt samarbeid med Russland. Det var imidlertid mange vanskelige saker på dagsorden som direkte berørte Russland og Russlands interesser. Den mest betydningsfulle var konflikten i Tsjetsjenia.

Konflikten har en lang historisk bakgrunn. Krigen 1994-96 munnet ut i våpenhvileavtalen i Khasavjurt i 1996, som slo bl.a fast at det skulle gjennomføres demokratiske president- og parlamentsvalg i Tsjetsjenia. Dette ble senere inkludert i en fredsavtale mellom Moskva og Groznyj i 1997. Fredsavtalen slo fast at partene skulle komme fram til en endelig løsning på Tsjetsje-

nias status innen utgangen av 2001, og omhandlet ellers økonomisk samarbeid for å bidra til gjenoppbygging og utvikling i Tsjetsjenia. Valgene ble gjennomført i 1997 med bistand fra OSSE, og OSSE har siden anerkjent president Aslan Maskhadov og det tsjetsjenske parlamentet som lovlig valgte myndigheter for den russiske delrepublikken Tsjetsjenia. Også de føderale russiske myndigheter anerkjente Maskhadov som lovlig valgt president.

OSSEs støttegruppe ble etablert i Groznyj i 1995. Gruppens mandat ble å fremme menneskerettigheter og demokratisering i Tsjetsjenia, bidra til mulige nye konstitusjonelle løsninger, valgavvikling, formidling av humanitær bistand, hjelp til flyktningeretur, samt fremme dialog og forhandlinger for en fredelig løsning av konflikten i tråd med prinsippet om territorial integritet.

Situasjonen i Tsjetsjenia forverret seg vesentlig fra slutten av 1997. Dette hadde flere årsaker. Det utviklet seg en hard maktkamp mellom klanene, som i betydelig grad preger og kontrollerer det tsjetsjenske samfunn. Fundamentalistiske muslimske grupper styrket sin stilling. Arbeidsløshet, sosiale problemer og fattigdom førte til en dramatisk vekst i den organiserte kriminalitet. President Maskhadovs regime var relativt moderat politisk sett. Stilt overfor den tiltagende lovløshet mistet presidenten imidlertid kontrollen med situasjonen.

Maskhadovs strategi var å trekke inn ledere for rivaliserende grupper i regjeringen og imøtekomme den fundamentalistiske opposisjonens krav om islamiserings-tiltak. Denne strategien mislyktes imidlertid. De russiske myndighetene fulgte på sin side ikke opp sine forpliktelser til å yte økonomisk støtte til Tsjetsjenia, bl.a. til gjenoppbygging av Groznyj. Dette bidro til en forverring av den økonomiske situasjon og en ytterligere svekkelse av Maskhadovs stilling.

Etter angrepene mot Røde Kors» sykehus i Novye Atagi i desember 1996 var OSSE det eneste internasjonale nærvær i Tsjetsjenia. Av sikkerhetsmessige årsaker måtte sendelagets internasjonale stab trekkes ut fra Tsjetsjenia 16. desember 1998. Gruppen har siden operert fra Moskva. Utenlandske statsborgere var på denne tiden svært utsatt for kidnapping og til dels groteske voldshandlinger. Etter at nye kamphandlinger med russiske føderale styrker tok til høsten 1999, ble det også nødvendig å evakuere den lokale staben, som i mellomtiden hadde videreført støttegruppens humanitære arbeid.

5.11.2 Norge tar over formannskapet

Norge overtok formannskapet i OSSE i en situasjon hvor sendelagets evne til å oppfylle sitt mandat var sterkt svekket. I tråd med tidligere praksis stilte Norge som formannskapsland med sendelagsleder, ambassadør Odd Gunnar Skagestad. Dialogen mellom Moskva og Groznyj var på et lavmål, blant annet fordi en rekke russiske statsborgere var kidnappet, mishandlet, og i noen tilfeller drept av irregulære grupper i Tsjetsjenia, men også fordi tsjetsjenske ledere insisterte på løsrivelse fra Russland.

Det tiltagende anarki i Tsjetsjenia kulminerte da væpnede tsjetsjenske separatister i august/september 1999 gikk inn i naborepublikken Dagestan og med våpenmakt inntok flere landsbyer. President Maskhadov tok avstand fra disse aksjonene. Etter at Russland satte inn store militære styrker ble inntrengerne tvunget tilbake til Tsjetsjenia. De russiske styrkene forfulgte separatis-

tene og startet bombeangrep mot deres baser i Tsjetsjenia. Angrepene ble etter hvert utvidet i omfang og også rettet mot Groznyj.

Fire kraftige bombeeksplosjoner i Russland i september - hvorav en i Dagestan - krevde flere hundre menneskeliv. Føderale russiske myndigheter knyttet disse terroraksjonene til begivenhetene i Tsjetsjenia og Dagestan. Selv om ingen bevis for en slik sammenheng er fremlagt, ble tsjetsjenske terrorister utpekt som ansvarlige. På denne bakgrunn gikk russiske styrker inn i Tsjetsjenia den 1. oktober for å utrydde «terrorister og ekstremister» fra republikken. Tsjetsjenerne la i stor grad sine interne stridigheter til side og samlet seg mot den russiske militæroperasjonen. Kampene hardnet etter hvert til, og totalt måtte ca. 300.000 sivile flykte fra kamphandlingene i Tsjetsjenia, hovedsakelig til Ingusjetia.

Det internasjonale samfunn reagerte sterkt på de russiske operasjonene i Tsjetsjenia, og da særlig på den overdimensjonerte og til dels vilkårlige anvendelse av militær makt. Det kom til uttrykk sterk bekymring over de lidelser dette påførte sivilbefolkningen. Samtidig ble det imidlertid uttrykt full støtte til Russlands territoriale integritet, og retten til å forsvare seg mot terrorisme ble anerkjent.

Det norske OSSE-formannskapet innledet tidlig en dialog med russiske myndigheter. Fra formannskapetets side ble nødvendigheten av en politisk løsning og OSSEs vilje til å være behjelpelig med dette understreket. På russisk side ble det imidlertid vist til at Tsjetsjenia var et internt anliggende, og at Russland derfor ikke kunne akseptere at OSSE eller noen annen representant for det internasjonale samfunn kunne delta i bestrebelsene på å komme frem til en løsning. På russisk side kunne man bare akseptere internasjonal bistand knyttet til den humanitære situasjon i regionen.

Under et møte mellom OSSE-formannen og Russlands utenriksminister Ivanov i slutten av oktober ble det på denne bakgrunn oppnådd enighet om at en OSSE-delegasjon under ledelse av ambassadør Kim Traavik kunne besøke Nord-Kaukasus for å vurdere den humanitære situasjon. Besøket fant sted i begynnelsen av november. Det avdekket at mange av de ca 300 000 tsjetsjenerne som hadde søkt tilflukt i naborepublikken Ingusjetia levde under urovekkende forhold. Særlig var situasjonen alarmerende for de ca. 25 000 som oppholdt seg i leire i nærheten av hovedstaden Nazran. Ikke minst de helsemessige forhold ga grunn til bekymring. Mange av de flyktninger delegasjonen møtte fortalte om overgrep mot sivilbefolkningen. Bl.a. fremkom det mange beretninger om luftangrep mot flyktningekolonner og landsbyer.

Presset mot Russland for å godta en OSSE-rolle i bestrebelser på å komme frem til en politisk løsning økte etter hvert som intensiteten og omfanget av de militære operasjoner i Tsjetsjenia tiltok. Beleiringen av Groznyj og de lidelser den påførte den gjenværende sivilbefolkning vakte sterke internasjonale reaksjoner. Tsjetsjenia-krisen ble på denne bakgrunn en hovedsak under OSSE-toppmøtet i Istanbul i slutten av november. Etter lange og harde forhandlinger, i slutfasen på politisk nivå, ble det her oppnådd enighet om en Tsjetsjenia-tekst i toppmøte-erklæringen som understreket behovet for en politisk løsning og at OSSE kunne være behjelpelig med å få dette til; som fremhevet at OSSE også kunne være behjelpelig med å få istand en politisk dialog; og som

avslutningsvis hilste velkommen at Russland hadde godtatt et besøk av OSSE-formannen til regionen.

Til tross for at president Jeltsin hadde gitt sin tilslutning til disse punktene, skulle det imidlertid snart vise seg at Russland fortolket dem annerledes enn øvrige OSSE-land. På russisk side fastholdt man at Tsjetsjenia utgjorde et intent anliggende, og at OSSE eller det internasjonale samfunn for øvrig derfor ikke kunne ha noen politisk rolle i forhold til konflikten. På russisk side motsatte man seg også et snarlig besøk av OSSE-formannen til regionen. Etter omfattende drøftelser, bl.a. under et besøk av OSSE-formannen til Moskva i begynnelsen av desember, og etter at også en rekke andre OSSE-utenriksministre hadde tatt saken opp med russerne, aksepterte de til slutt at et besøk av OSSE-formann Vollebæk kunne finne sted. Fra russisk side ble det imidlertid understreket at et slikt besøk utelukkende måtte være knyttet til den humanitære situasjon. Fra formannskapetets side ble det sagt at formålet med besøket var å vurdere situasjonen i regionen, herunder den humanitære situasjon.

Besøket fant sted i midten av desember og omfattet foruten russisk-kontrollerte deler av Tsjetsjenia også Dagestan, Ingusjetia og Nord-Ossetia. Det bekreftet at forholdene for de ca 300 000 flyktningene i området fortsatt var svært vanskelige. Særlig var det grunn til bekymring med hensyn til de ca. 40 000 gjenværende sivile i det beleirede Groznyj. Ved innledningen av besøket tok utenriksminister Vollebæk til orde for en umiddelbar våpenhvile i og omkring Groznyj med sikte på å gjøre det mulig for den gjenværende sivilbefolkning å komme seg i trygghet. Dette forslaget ble avvist fra russisk side, under henvisning til at en våpenhvile ville sette de tsjetsjenske separatister i stand til å omgruppere og styrke sine stillinger. OSSE-formannen sa seg også villig til å være til stede under et evt. møte mellom president Maskhadov og representanter for russiske myndigheter, dersom partene ønsket det. Også dette ble imidlertid avvist på russisk side.

Etter besøket ga OSSE-formannen en redegjørelse for G-8-landenes utenriksministre i Berlin, samtidig som formannskapet også orienterte OSSEs faste råd i Wien. Overfor G-8-ministrene gjentok utenriksminister Vollebæk appellen om en umiddelbar våpenhvile. Han understreket betydningen av en politisk løsning på basis av dialog mellom partene og OSSEs vilje til å være behjelpelig. Han fremhevet krisens regionale dimensjon, faren for at kamphandlingene kunne spre seg, og betydningen av å involvere de tre naborepublikkene i bestrebelser på å finne frem til en politisk løsning. I denne sammenheng nevnte han muligheten for en regional konferanse tilrettelagt av OSSE og med deltagelse av russiske myndigheter og presidentene i Tsjetsjenia, Ingusjetia, Nord-Ossetia og Dagestan. Endelig understreket Vollebæk betydningen av en umiddelbar opptrapping og effektivisering av den humanitære bistand til regionen. OSSE-formannens redegjørelse utløste enkelte merknader fra Russlands utenriksminister Ivanov, men fikk for øvrig bred oppslutning.

De bredere regionale implikasjonene av konflikten i Tsjetsjenia vakte økende bekymring i OSSE. Særlig Georgia kom i en utsatt stilling på grunn av sin strategiske plassering i forhold til Tsjetsjenia. Risikoen for at kamphandlingene i Tsjetsjenia kunne spre seg til nabolandet fremsto som reell. Etter anmodning fra Georgia tok det norske formannskap derfor initiativ til en

observatørordning for grenseområdene mellom Georgia og Russland (Tsjetsjenia). Hensikten med ordningen var å forebygge spenning gjennom overvåkning av grenseområdene. Det ble lagt opp til at ordningen skulle kunne utvides dersom utviklingen tilsa det. I januar 2000 ble det besluttet å gjøre dette.

5.12 Georgia

5.12.1 Generell utvikling

Georgia ble viet forholdsvis stor oppmerksomhet av det norske formannskap. I løpet av 1999 besøkte OSSE-formannen Georgia, og et forsterket rådsmøte om regionale konflikter ble holdt i Wien. Man lyktes med å oppnå en enighet mellom Georgia og Russland på toppmøtet i Istanbul vedrørende uttrekking av russisk troppenærvær i Georgia.

OSSE er særlig aktiv i Sør-Ossetia med eget kontor i Tskhinvali. I Abkhasia samarbeider OSSE nært med FN, som har den ledende rolle av de to organisasjoner i området. OSSE og FN deler kontor i Sukhomi. En av de største utfordringene for OSSE i Georgia ble under det norske formannskapet observasjon av den tsjetsjenske delen av grensen mellom Den russiske føderasjon og Georgia. Det totale OSSE-engasjement i Georgia styres fra sendelagets hovedkontor i Tbilisi.

1998 var preget av mangel på fremgang i forhold til de spørsmål OSSE arbeider med i Georgia. I Sør-Ossetia gikk forhandlingene om en fredelig løsning sakte, men dog i riktig retning. Det var imidlertid ingen fremgang å spore i forhold til de politiske forhandlinger mellom Sukhomi og Tbilisi, hvor OSSE har en støttende rolle i den FN-ledede forhandlingsprosessen. Voldshandlingene i mai 1998 i Gali-distriktet, i hovedsak bebodd av georgiere men kontrollert av Abkhasia, ble en påminnelse om behovet for fremgang i forhandlingene.

5.12.2 Sør-Ossetia

I 1999 fant det sted hyppige høynivåmøter med en konstruktiv tone i forholdet mellom Tskhinvali (Sør-Ossetia) og Tbilisi. Etter 18 måneders opphold møttes igjen den felles kontrollkommisjon (JCC) som arbeider med spørsmål knyttet til sikkerhet, økonomisk gjenoppbygging og tilbakevending av flyktninger. EU intensiverte sitt engasjement i Sør-Ossetia i løpet av 1999 og fikk observatørstatus i den økonomiske arbeidsgruppen under JCC. OSSE-sendelaget bidro i 1999 til å øke samarbeidet mellom de felles fredsbevarende styrker og den lokale politimyndighet. Situasjonen på bakken var rolig gjennom hele formannskapsåret.

I løpet av 1999 forløp den spontane tilbakevendingen av flyktninger bedre enn den offentlig administrerte. Den økonomiske rehabiliteringsavtalen mellom Georgia og Russland ble heller ikke i løpet av 1999 undertegnet.

Under sitt besøk til Georgia i midten av september la OSSE-formannen vekt på behovet for å drøfte de politiske spørsmålene om områdets status i Georgia. Dersom substansiell fremgang i dette spørsmålet ble oppnådd, ville man arrangere et ekspertmøte med deltakelse også fra Sør-Ossetia i Wien i 2000. Dette punkt ble også nedfelt i toppmøte-erklæringen fra Istanbul.

5.12.3 Abkhasia

I desember 1998 på ministerrådsmøtet i Oslo ble det i beslutningen om Georgia slått fast at man gjennom konsultasjoner med FNs generalsekretær ville vurdere muligheten for opprettelse av et menneskerettighetskontor i Gali-distriktet, sør i Abkhasia. I løpet av den norske formannskapsperioden ble det klart at det på grunn av sikkerhetssituasjonen ikke ville være mulig å realisere disse planene. Til tross for mangel på internasjonal støtte, startet abkhasiske myndigheter i mars 1999 overflytting av internt fordrevne georgiere tilbake til Gali-distriktet. På toppmøtet i Istanbul ble det enighet om å vurdere å sende en felles undersøkelseskommisjon fra OSSE og FN til Gali-distriktet for å vurdere situasjonen for de internt fordrevne.

Hva angår den politiske prosessen, var det full stagnasjon i statusforhandlingene mellom Sukhomi og Tbilisi i løpet av formannskapsåret. Situasjonen nådde sitt bunnpunkt da det i begynnelsen av oktober ble holdt en folkeavstemning om konstitusjonen og «presidentvalg», som ble underkjent av OSSE med egen erklæring fra OSSE-formannen. OSSE sa imidlertid seg rede til å samarbeide aktivt med oppfølgingen av et FN-utkast til avtale om kompetansedelingen mellom Tbilisi og Sukhomi. OSSE er med andre ord i ferd med å trappe opp sitt engasjement overfor Abkhasia etter betydelig påtrykk fra georgiske myndigheter.

5.12.4 Grenseobservasjon mot Tsjetsjenia

Georgia har en 82 kilometer lang grense mot den tsjetsjenske republikken. Krigen i Tsjetsjenia ledet tidlig i desember 1999 til anmodning fra georgiske myndigheter om grenseovervåkning. Anmodningen kom etter at russiske myndigheter hadde anklaget georgiske myndigheter for å la tsjetsjenske «terrorister» bruke georgisk territorium til ulike formål i forbindelse med krigføringen. Formannskapet førte omfattende konsultasjoner om muligheten for at OSSE kunne påta seg en slik operasjon, på bakgrunn av opplysninger først og fremst fra OSSE-sendelaget. Konsultasjonene ledet til beslutning i Det faste råd 15. desember 1999 der sendelaget fikk utvidet sitt mandat til å omfatte grenseovervåkning med opptil tjue observatører. Nærmere jul tilspisset situasjonen mellom Russland og Georgia seg etter at fire georgiske grensevakter ble såret i et bombenedslag. Russland fremholdt på sin side anklager om at georgiske myndigheter nærmest samarbeidet med tsjetsjenske terrorister. Et ekstraordinært rådsmøte 23. desember 1999 ga partene et forum for dialog som bidro til å redusere spenningen. Det ble ikke rapportert om bevegelse over grensen fram mot slutten av det norske formannskapsåret.

5.13 Nagorno Karabakh

5.13.1 Bakgrunn og OSSEs rolle

Nagorno-Karabakh er en overveiende armensk-befolket enklave i Aserbajdsjan, og konflikten der er den eldste av de væpnede konfliktene i det tidligere Sovjetunionen. Den kom på KSSEs dagsorden i mars 1992, da Aserbajdsjan og Armenia ble tatt opp som nye medlemmer. Krigen om Nagorno-Karabakh raste fram til mai 1994, da det ble inngått våpenhvile. Karabakh-armenske styrker hadde da erobret det meste av selve enklaven og i tillegg store deler av fem aserbajdsjanske områder sør og vest for enklaven. Dette er også situasjo-

nen i dag. Siden våpenhvilen har forhandlingene innen rammen av OSSE konsentrert seg om å fremforhandle en politisk løsning på konflikten som fastsetter enklavens status. Dette arbeidet har funnet sted innenfor den såkalte Minsk-gruppen, hvor USA, Frankrike og Russland er medformenn og blant annet Norge er medlem (fram til 1.7.00). Minsk-gruppen er forhandlingsinstrumentet til den mer formelle Minsk-konferansen, som har som oppgave å finne en endelig politisk løsning på konflikten så snart partene er blitt enige om en fredsplan. Medformannskapet har hatt som målsetting å bidra til at partene finner fram til en helhetlig politisk løsning på konflikten. OSSE fastslo i mars 1995 at Nagorno-Karabakh utgjør en tredje part i konflikten, noe Aserbajdsjan avviser ved å hevde at dette utelukkende er en konflikt mellom Armenia og Aserbajdsjan.

I 1995 utnevnte OSSE-formannen en personlig representant for å arbeide med konflikten. Hans oppgave har vært å opprettholde kontinuerlig tilstedeværelse i regionen, bidra til å fremme en politisk forhandlingsløsning samt bidra til opprettholdelse av våpenhvileavtalen. Siden 1996 har den polske ambassadøren Andrzej Kasprzyk hatt dette vervet. OSSE har opprettet en planleggingsgruppe (HLPG) for en eventuell fredsbevarende operasjon i Nagorno-Karabakh. Retur av internt fordrevne, minerydding og utplassering av observatører vil være sentrale elementer i gjennomføringen av en fredsavtale.

5.13.2 Forslag til fredsløsninger

Det er blitt fremmet flere forslag til løsning på konflikten. Disse bygger enten på en skrittvis tilnærming med armensk tilbaketrekking i første fase og fastsettelse av enklavens status i neste, eller på en samlet tilnærming hvor statusspørsmålet behandles samtidig med de øvrige spørsmål. Medformennene har også fremmet et såkalt fellesstatsforslag, hvor Nagorno-Karabakh er i en slags konføderasjon med Aserbajdsjan. Alle forslagene er blitt forkastet enten av den ene eller den annen part.

Et nytt håp om fremdrift i fredsprosessen gjorde seg gjeldende sommeren 1999 da det kom til en direkte og hyppig dialog mellom presidentene i Armenia og Aserbajdsjan. Begge uttalte seg positivt om å gjenoppta forhandlingene innen Minsk-gruppen.

5.13.3 Fremdrift under det norske formannskapet

Under OSSE-formannens besøk til de tre landene i Kaukasus i september 1999 ble det fra formannskapets side uttrykt stor anerkjennelse for innledningen av en direkte dialog mellom Armenia og Aserbajdsjan om Nagorno-Karabakh. Det ble gitt uttrykk for samlet internasjonal forventning om at partene selv avklarer grunnlaget for videre forhandlinger. Det ble understreket at de såkalte Lisboa-prinsippene skulle være en del av grunnlaget, men ikke i seg selv en løsning. Disse prinsippene går ut på å opprettholde Armenias og Aserbajdsjans territoriale integritet, og at Nagorno-Karabakhs rettslige status defineres i en egen avtale basert på selvbestemmelsesprinsipper, som gir enklaven større grad av selvstyre innen Aserbajdsjan. Prinsippene støttes av alle medlemsland, unntatt Armenia.

Det ble understreket at OSSE-formannen, Minsk-gruppen og det øvrige internasjonale samfunn sto samlet i sin støtte til den pågående kontakten mel-

lom partene. Det ville ikke komme nye forslag fra OSSE, og partene måtte forholde seg til de forslag som allerede lå på bordet. I forbindelse med besøket til regionen lyktes det OSSE-formannen å få i stand en gjensidig frigivelse av krigsfanger. Dette bidro til ytterligere å styrke den økende tillit mellom partene.

Drapene i den armenske nasjonalforsamlingen 27. oktober 1999 på statsminister Sarkisian og fremtredende parlamentsmedlemmer førte imidlertid til et alvorlig tilbakeslag i fredsprosessen. Statsminister Sarkisian hadde hatt en meget sterk stilling i forhold til motstanderne av en fredsavtale. Tilhengerne av president Kotsjarjan, som ønsket et kompromiss med Aserbajdsjan, ble så sterkt svekket at prosessen stanset opp. Den aseriske president Alijev ga imidlertid uttrykk for forståelse for de armenske innenrikske problemer.

På toppmøtet i Istanbul bekreftet begge presidentene at de var innstilt på en løsning etter den skisse som var avtalt, men det var uenighet om fremdriften. President Alijev ønsket fortgang, mens president Kotsjarjan var hindret av innenrikspolitiske problemer. Det var ved utgangen av det norske formannskapet klart at en normalisering av den armenske innenrikspolitiske situasjon er en forutsetning for videre fremdrift i prosessen.

5.14 OSSE-kontorer i Jerevan (Armenia) og i Baku (Aserbajdsjan)

I januar 1999 innledet det norske formannskapet kontakter med Armenia og Aserbajdsjan med sikte på å avklare de to lands holdninger til å etablere OSSE-sendelag i de to landene.

Det faste råd vedtok 22. juli 1999 å etablere kontoret i Jerevan med en stab på inntil seks internasjonalt ansatte. En samarbeidsavtale (Memorandum of Understanding, MoU) ble undertegnet av OSSEs formann og den armenske utenriksminister Oskanyan under førstnevntes besøk til Armenia 15. september 1999.

Forhandlingene om et tilsvarende OSSE-kontor i Baku ble intensivert i forbindelse med forberedelsene av OSSE-formannens besøk til Aserbajdsjan 17.-18. september 1999. Vedtak ble fattet av Det faste råd 17. november 1999 i Istanbul under forberedelsene til toppmøtet. Gjennom etableringen av nye OSSE-nærvær både Armenia og Aserbajdsjan vil OSSE være representert i alle tre sør-kaukasiske land. Dette skaper et bedre grunnlag for et regionalt samarbeid i området.

5.15 Moldova

I løpet av det norske formannskapsåret ble Moldova relativt høyt prioritert. Både når det gjaldt spørsmålet om Trans-Dnjestrs status i Moldova og tilbaketrekking og ødeleggelse av russisk militært utstyr forelå det konkrete mål fra beslutningen om Moldova fra ministerrådsmøtet i Oslo i desember 1998.

5.15.1 Status-spørsmålet

Med hensyn til det omfattende og kompliserte spørsmålet om Trans-Dnjestrs status i Moldova var det skjedd lite siden memorandumet om normalisering av forbindelsene mellom Moldova og Trans-Dnjestr ble signert i Moskva i mai

1997. Arbeidet til de rundt tjue arbeidsgruppene som ble nedsatt i henhold til dette memorandumet, opphørte da det grunnleggende spørsmålet om status skulle håndteres. Først under Odessa-møtet i mars 1998 ble presidentene Kutsjma og Lucinschi, statsminister Tsjernomyrdin og »president» Smirnov i Trans-Dnjestr enige om gjenopptakelse av forhandlingene om en endelig løsning. De ti protokollene om tillitsskapende tiltak fra Odessa-møtet bidro til å skape en bedre atmosfære på begge sider av elven Dnjestr, blant annet gjennom åpningen av Dubasari-broen.

Ministerrådsmøtet i Oslo høsten 1998 slo fast at et nytt toppmøte mellom partene og forhandlerne burde finne sted så snart som mulig. Etter flere forsøk på å få til dette, ble det i juli 1999 i Kiev avholdt et møte mellom presidentene Lucinschi og Kutsjma, statsminister Stepasjin og Smirnov, med Norges OSSE-formannskap til stede. Selv om man ikke kom nærmere en løsning på det sentrale spørsmålet om Trans-Dnjestr status, ble det oppnådd enighet om en trinnvis tilnærming med etablering av fem arbeidsgrupper for utarbeidelse av utkast til avtaler om felles grenser, økonomiske, juridiske, sosiale og forsvarsrelaterte spørsmål. I løpet av 1999 oppnådde man å komme nær signering på avtaleutkastene om felles grenser og sosiale spørsmål. Det er også enighet om at partene og meglerne skal møtes på toppnivå. OSSE er, som eneste internasjonale organisasjon, gitt en meglerrolle i konflikten sammen med garantist-statene Russland og Ukraina.

5.15.2 Militære spørsmål

Fra russisk side har man gjentatte ganger forsøkt å få til en kobling mellom løsning på statusspørsmålet for Trans-Dnjestr og uttrekkingen av det militære nærværet. Fra moldovsk side har man hele tiden argumentert for at dette vil være svært vanskelig og at man som første prioritet ønsker å se russiske tropper bli trukket tilbake.

I 1994 undertegnet Russland og Moldova en avtale om full tilbaketrekking av russiske styrker fra Moldova i løpet av tre år. Denne avtalen ble aldri iverksatt. I samsvar med beslutningen fra OSSEs utenriksministtermøte i Oslo, fremla Russland 3. juni 1999 en tilbaketrekkningsplan med en tidsramme på nærmere seks år. I løpet av møter - etter norsk initiativ - i juli om militær transparens i Wien og om militær tilbaketrekking i Moskva, ga Russland for første gang grønt lys for at en internasjonal vurderingsgruppe kunne få besøke de russiske militære lagrene i Trans-Dnjestr. Formålet med et slikt besøk var å få et bilde av hva som trengtes av teknisk og finansiell assistanse i forbindelse med en russisk tilbaketrekking og tilintetgjørelse av materiell. En rekke land har tilbudt teknisk bistand. Ved slutten av 1999 var det bare USA og Norge som hadde stilt finansielle midler til rådighet. En betingelse for å yte bistand er at den internasjonale vurderingsgruppen får anledning til å foreta en evaluering. Selv om Russland ga aksept for et slikt besøk, hindret motvilje i Trans-Dnjestr besøket i å finne sted. Myndighetene i Tiraspol krevde avklaring med russiske myndigheter når det gjaldt finansiell kompensasjon. Et utslag av den lokale motvilje kom rett forut for toppmøtet i Istanbul. Russiske myndigheter erklærte at de ville trekke ut tretten konvoier med militært utstyr fra Trans-Dnjestr. De første tre togene gikk etter planen, men de lokale myndigheter satte fysisk stopp for de neste ti togene.

På toppmøtet i Istanbul ble det etter intense forhandlinger oppnådd enighet om uttrekning av konvensjonelle styrker innen utgangen av 2001 og av det resterende russiske militære nærvær innen utgangen av 2002. Dette representerte en vesentlig fremgang i forhold til det tidsskjema som ble fremlagt i juni 1999.

5.15.3 Samlet vurdering

Selv om man i løpet av den norske formannskapsperioden ikke opplevde noe betydelig tøvær i Trans-Dnjestr-konflikten, gikk forhandlingene om områdets status i Moldova videre på høyt politisk nivå. I forhold til de militære spørsmål ble det oppnådd enighet om en realistisk tilbaketrektingsplan. OSSEs søkelys på Moldova har i 1999 vært sterkt og er dermed et signal til partene om at OSSE ikke har tenkt å la konflikten forbli «frossen».

5.16 Sentral-Asia

5.16.1 Overordnede problemstillinger og utfordringer

Fra det norske formannskapet ble det nedlagt et betydelig arbeid for å intensivere forbindelsene med de sentral-asiatiske medlemslandene. De fem landene i Sentral-Asia ble opptatt som medlemmer i OSSE i januar 1992 nesten umiddelbart etter å ha fått sin selvstendighet. Landene i regionen utgjør ikke en homogen gruppe. Det eksisterer store innbyrdes forskjeller mellom dem. Tilgangen til naturressurser er forskjellig, og landene befinner seg på ulike stadier i utviklingen av demokratiske samfunn. Potensialet for konflikter i regionen er stort. Nasjonale grenser går i mange tilfeller på tvers av etnisk tilhørighet. I tillegg er vann- og energiforsyningsstrukturer utviklet før de nåværende grenser ble opprettet etter Sovjetunionens sammenbrudd. Den økende spenningen mellom myndigheter og visse grupper i regionen er bekymringsfull. Økologiske spørsmål og økonomisk stagnasjon utgjør andre deler av konfliktpotensialet. En bombeaksjon mot Usbekistans president i februar 1999 og en langvarig gisselaksjon i Kirgisistan høsten 1999 illustrerte hvilke spenninger disse samfunnene står overfor. Mange av disse problemene kan vanskelig løses på nasjonalt nivå. Flere av landene i regionen er imidlertid lite innstilt på å samarbeide regionalt. Etablerte mekanismer for samarbeid på regional plan fungerer bare delvis. Oppgavene er av en slik størrelsesorden at enkelte av landene i regionen ber det internasjonale samfunn om bistand. I den forbindelse trekkes ofte situasjonen i Afghanistan fram og innvirkningen den har på stabiliteten i regionen.

Det ble avholdt både president- og parlamentsvalg i flere av landene i regionen i 1998 og i 1999. Siden det på forhånd var klart at flere av valgene ikke ville bli holdt i overensstemmelse med internasjonale standarder, kunne fullstendige valgobservasjoner av ODIHR ikke forsvares når det blant annet gjaldt presidentvalgene i Kasakhstan, Usbekistan og Tadsjikistan. Avgjørelsen om å erklære formann Nijazov president på livstid i Turkmenistan var også et foruroligende eksempel på tilbakeslag i demokratiseringsprosessen. Det var likevel positiv fremgang å spore i gjennomføringen av flere av valgene hvor internasjonale observatører var til stede. Norge sendte observatører til alle valgene OSSE overvåket i regionen.

Nøkkelen til fredelig utvikling og stabilitet i området ligger i stor grad i bedring av befolkningens økonomiske og sosiale situasjon. For å forebygge konflikter er det derfor viktig at det internasjonale samfunn bistår disse landene. OSSE opprettet et sendelag i Tadsjikistan i 1994 og et kontor med regionalt ansvar i Usbekistan i 1995. OSSE-sendelagene i de tre andre landene i regionen - Kirgisistan, Kasakhstan og Turkmenistan - begynte sitt virke i januar 1999. Det er også undertegnet samarbeidsavtaler (MoU) mellom OSSE og alle landene i regionen, unntatt Turkmenistan. Interessen regionen har viet OSSE, har økt betraktelig de siste par årene. Et tegn på økt engasjement er at alle landene i regionen har vært representert i OSSEs faste råd i Wien gjennom sitt statsoverhode eller utenriksminister. I tillegg har det vært en sterkt økende aktivitet i området fra OSSEs og formannskapets side. Både den polske og den norske OSSE-formannen besøkte alle landene i regionen. ODIHR, Medierepresentanten, Høykommissæren for nasjonale minoriteter (HCNM) og Sekretariatet har økt sin virksomhet i Sentral-Asia økt de to siste år. I tillegg kommer en rekke seminarer og møter som berører OSSEs tre dimensjoner. Som ledd i styrking av kontakten på høyt politisk nivå, inviterte OSSE-formannen statslederne i regionen til et eget møte, i tilknytning til toppmøtet i Istanbul, hvor man utvekslet synspunkter på OSSEs aktiviteter i regionen fremover.

5.16.2 Höynck-rapporten

For å styrke OSSEs engasjement i Sentral-Asia påla Ministerrådsmøtet i Oslo formannskapet å utarbeide en rapport om OSSEs rolle i regionen. Tidligere generalsekretær i OSSE, ambassadør Wilhelm Höynck, ble i mars 1999 utnevnt av det norske formannskapet til personlig representant for Sentral-Asia. Hans hovedoppgave var å lede arbeidet med å utmeisle en plan for OSSEs arbeid i regionen. Höyncks rapport ble fremlagt i Det faste råd i juli 1999.

Rapporten skisserer hvilke hovedutfordringer de sentral-asiatiske landene står overfor. Den bidrar til å klargjøre OSSEs oppgaver i regionen, hvordan dialogen bør videreføres og hvordan OSSEs virksomhet bør samordnes med andre internasjonale organisasjoner. Höynck-rapporten og debatten i kjølvannet av denne bidro i stor grad til at man på toppmøtet i Istanbul oppnådde enighet om en tekst om Sentral-Asia i erklæringen. Her understrekes betydningen av regionalt samarbeid for å løse de utfordringene regionen står overfor: internasjonal terrorisme, voldelig ekstremisme, organisert kriminalitet, samt narkotika og våpentrafikk. I tillegg berøres spørsmål relatert til vannressurser, energi og erosjon.

5.16.3 OSSEs rolle i regionen

Når det gjelder OSSEs rolle i Sentral-Asia, høstet man en rekke erfaringer fra debatten etter Höynck-rapporten. I forhold til andre internasjonale organisasjoner vil OSSE på enkelte områder kunne ha en pådrivende og koordinerende rolle. Konfliktforebygging betraktes som et av hovedsatsingsområdene, og dialog på høyt politisk nivå vil i den sammenheng være nødvendig. Den menneskelige dimensjon bør forbli OSSEs nøkkelrolle i regionen, samtidig som organisasjonen sammen med andre internasjonale organisasjoner også

bør kunne engasjere seg i forhold til økonomiske og økologiske spørsmål. Et eksempel på sistnevnte felt er et britisk initiativ om å avholde en giverkonferanse knyttet til problemene med vannadministrasjon i regionen. Dersom dette initiativet får støtte fra landene i regionen, vil OSSEs rolle kunne være å skape et møtested og derigjennom bidra til koordinering av innsatsen. Det er også behov for at OSSE som organisasjon koordinerer egen innsats bedre. Formannskapet foreslo derfor i 1999 at det utarbeidet en samlet plan for viktige OSSE-begivenheter i regionen.

6 Istanbul-toppmøtet

OSSE-toppmøtet utgjorde høydepunktet på den politiske kalenderen i det norske formannskapet. Toppmøtet ble holdt i Istanbul 18.-19. november. Sluttforhandlingene om toppmøte-dokumentene fant også sted i Istanbul de siste ti dagene forut for selve toppmøtet. Det tyrkiske vertskapet sørget for førsteklasses forberedelser og avvikling av møtet, til tross for de omfattende jordskjelvene i nærheten av Istanbul relativt kort tid før møtet fant sted.

Politisk sett må møtet også betegnes som en betydelig suksess. På forhånd var det knyttet stor spenning til hvorvidt man ville makte å bli enige om sluttokumentene fra møtet, på grunn av konflikten i Tsjetsjenia og uenigheten vedrørende Kosovo-konflikten. Etter harde forhandlinger lyktes man imidlertid å bli enige om fire dokumenter:

- pakten for europeisk sikkerhet;
- toppmøte-erklæringen;
- en tilpasset CFE-avtale;
- Wien-dokumentet 1999 om tillits-og sikkerhetsskapende tiltak.

I denne meldingen er det allerede i andre sammenhenger redegjort for forhandlingene om og innholdet i sikkerhetspakten, den tilpassede CFE-avtalen og Wien-dokumentet 1999. Det er også under de respektive kapitler gjort rede for mye av innholdet i toppmøte-erklæringen. Nedenfor omtales derfor forhandlingene om enkelte sentrale stridsspørsmål med hensyn til toppmøte-erklæringen, debatten under selve toppmøtet, samt enkelte andre møter som ble arrangert i tilknytning til toppmøtet.

Under forhandlingene om toppmøte-erklæringen var den største uenigheten knyttet til omtalen av krigen i Tsjetsjenia og OSSEs rolle, samt til formuleringene vedrørende Kosovo-konflikten. Forhandlingene om Tsjetsjenia-krigen var preg av at Russland ønsket en klarest mulig fordømmelse av terroristvirksomhet og en understreking av respekten for Russlands territorielle integritet og suverenitet. Fra russisk side ble det understreket at krigen var et indre russisk anliggende. Det var derfor motvilje mot å gi OSSE en politisk rolle i arbeidet med å løse konflikten. Fra en rekke andre medlemsland ble det uttrykt støtte til Russlands territorielle integritet og forståelse for behovet for å bekjempe terrorisme. Imidlertid la disse stor vekt på sivilbefolkningens humanitære lidelser og behovet for å finne en politisk - og ikke militær - løsning. Det ble uttrykt sterk bekymring med hensyn til overdrevet bruk av militærmakt som utsatte sivilbefolkningen for store lidelser. Samtidig ble det understreket at OSSE måtte gis anledning til å spille en politisk rolle - i samsvar med sitt mandat - og at OSSEs formann snarest måtte få besøke området.

Det endelige resultatet ble formulert etter inngripen fra sentrale lands utenriksministere. Russland aksepterte at OSSE kunne yte assistanse som kunne bidra til å realisere målet om en politisk løsning. Fra russisk side gikk man også med på et besøk av OSSE-formannen til området. OSSE-sendelagets mandat ble stadfestet. Samtidig ble alle former for terrorisme fordømt og Russlands territorielle integritet understreket. Dermed hadde man fra russisk side strukket seg så langt at enighet om denne vanskeligste delen av topp-

møte-erklæringen var mulig. Det skulle imidlertid vise seg at oppfølgingen av denne enigheten var svært komplisert og mangelfull. Russiske myndigheter aksepterte riktignok et besøk av OSSE-formannen etter flere utsettelse. Det fremkom heller ingen reell vilje til å søke å løse konflikten gjennom politiske virkemidler eller å gi OSSE noen rolle i en slik sammenheng.

Ved siden av Tsjetsjenia-krigen var også omtalen av Kosovo-konflikten et omstridt tema. Fra russisk side var det viktig å få fram at Sikkerhetsrådets resolusjon 1244 måtte iverksettes i sin helhet. Dette reflekterte misnøye med det Russland mente var manglende respekt for FRJs interesser. Fra russisk side ønsket man også en fordømmelse av NATOs flyoperasjoner. En rekke andre land la vekt på å fordømme den politikk FRJ - under ledelse av president Milosevic - hadde ført overfor Kosovo. Disse avviste kritikk av NATOs operasjoner. Sluttresultatet innebar at man unngikk en beskrivelse både av FRJs krigføring og av NATOs operasjoner og i større grad konsentrerte teksten om det videre arbeid. Det ble rettet en advarsel til de som nå fortsatte voldshandlinger mot minoritets-befolkningen. Samtidig ble det gjort klart at de demokratiske manglene i Beograd fortsatt er en av de grunnleggende kildene til alvorlig bekymring i området.

Det var også harde forhandlinger om en rekke andre deler av erklæringen, uten at disse noen gang holdt på å sette sluttresultatet som sådan i fare.

I tilknytning til toppmøtet ble det også holdt en rekke arrangementer om spesielle temaer. Således fant det sted et oppmøte mellom de sentralasiatiske presidentene og OSSEs formann, et møte med serbiske opposisjonelle - også ledet av OSSEs formann og Tsjekkias president Vaclav Havel -, samt et møte om handel med kvinner likeledes ledet av OSSEs formann og med deltakelse av blant andre Hillary Clinton. En rekke andre møter ble også avholdt, blant annet om konfliktene i Nagorno-Karabakh, Georgia og Moldova. Det har tidligere ikke vært arrangert noe OSSE-toppmøte eller utenriksministtermøte med så mange sidebegivenheter holdt i tilknytning til møtet.

7 Menneskerettigheter og demokratiutvikling

7.1 Den menneskelige dimensjon

Under det norske formannskapet la man stor vekt på OSSEs arbeid for å styrke deltakerstatenes forpliktelser til å respektere menneskerettigheter og grunnleggende friheter, til å skape demokratiske institusjoner og utvikle rettsstatsprinsipper. Til sammen utgjør dette OSSEs menneskelige dimensjon. Forpliktelsene gjelder likt for alle deltakende stater. Det er et grunnleggende prinsipp at forpliktelsene innen den menneskelige dimensjon ikke er å anse som et indre anliggende for medlemslandene. OSSE bistår stater som tidligere hadde totalitære regimer til å omstille seg til OSSEs verdifelleskap. OSSE har også vedtatt retningslinjer for avvikling av demokratiske valg og medlemsstatene har påtatt seg en forpliktelse til å overvåke gjennomføringen av disse. Bistand til og gjennomføring av frie valg utgjør en stadig viktigere del av OSSEs virksomhet.

OSSE har også engasjert seg i demokratifremmende prosjekter i felten i stadig flere land. I Kosovo har OSSE fått rollen som den viktigste demokratibyggende organisasjon innenfor rammen av UNMIK. Det legges også vekt på vern av minoriteter. På dette feltet spiller OSSEs Høykommissær for nasjonale minoriteter (HCNM) hovedrollen.

Under formannskapet har Norge viet stor oppmerksomhet til å lede og utvikle OSSEs engasjement innenfor den menneskelige dimensjon. En todelt strategi ble fulgt. Alvorlige brudd på OSSE-forpliktelsene ble regelmessig tatt opp i forbindelse med OSSE-formannens reiser og ved at slike brudd ble reist i OSSEs ulike politiske fora. Formannskapet støttet dessuten aktivt opp under den tekniske rådgivning og bistand som kanaliseres gjennom OSSEs institusjoner og sendelag. Norge ga både i 1998 og i 1999 et bidrag på NOK 2,5 mill til OSSEs Kontor for demokratiske institusjoner og menneskerettigheter (ODIHR) og dets prosjekterrelaterte virksomhet - hovedsakelig rettet mot medlemsland i Sentral-Asia og Kaukasus-regionen. I Bosnia og Hercegovina ble OSSEs demokratiseringsarbeid og arbeid med valgspørsmål ledet av norske eksperter.

Betydningen av å fremme økte kunnskaper om og forståelse for andre kulturer er et viktig instrument i kampen mot fremveksten av konflikter innen OSSE-området. Samtlige av OSSEs 54 medlemsland har forpliktet seg til å beskytte den etniske, kulturelle, språklige og religiøse identitet til personer som tilhører nasjonale minoriteter. Det norske formannskapet la vekt på behovet for å utvikle prosjekter for å fremme kulturminnevern og beskytte minoriteters kulturelle rettigheter. I samarbeid med det islandske formannskapet i Europarådet ble det organisert et eget seminar om kultur og konfliktavverging i Bergen i mai 1999 hvor 480 deltakere fra 30 av OSSEs medlemsland deltok. Hovedmålsettingen med dette arbeidet var å sette søkelys på hvordan man bedre kan bruke kultur og kulturelle virkemidler i forsonende og konfliktløsende arbeid.

Som et ledd i disse bestrebelsene satte det norske OSSE-formannskapet også søkelys på religionsfrihet. Norge tok initiativet til å reaktivere OSSEs rådgivende ekspertpanel vedrørende religionsfrihet og å foreta en prioritert gjennomgang av panelets fremtidige arbeidsoppgaver. Norge ga videre NOK 250.000 til finansieringen av prosjekter i regi av ekspertpanelet. Det ble videre avholdt et særskilt møte i Wien i mars om religionsfrihet. I overkant av 150 representanter for OSSEs medlemsland, andre internasjonale organisasjoner og et stort antall frivillige organisasjoner deltok. En rekke konkrete anbefalinger til videre oppfølging ble fremmet. I tillegg holdt formannskapet en rundebordskonferanse om religionsfrihet og konfliktavverging i Oslo i juni 1999.

Under det norske formannskapet ble det satt spesielt søkelys på likestillingsspørsmål. Midlertidige rådgiverstillinger for likestillingsspørsmål ble etablert i OSSE-sekretariatet i Wien og i ODIHR i Warszawa. I tillegg har man fra norsk side understreket behovet for at likestillingsperspektivet blir ivaretatt i forbindelse med OSSEs feltaktiviteter og prosjekterrelaterte virksomhet. Et eget møte om likestilling ble avholdt i juni 1999 i Wien. Nærmere 180 eksperter og representanter for ulike internasjonale organisasjoner og frivillige organisasjoner, samt OSSEs medlemsland, deltok. Under toppmøtet i Istanbul ble det, ikke minst som følge av norsk påtrykk, vedtatt å utarbeide en handlingsplan for likestillingsspørsmål innen OSSE.

I flere av OSSEs medlemsland har sigøynere fått en stadig vanskeligere livssituasjon. Dette problemet har OSSE etter hvert grepet mer fatt i. Under OSSEs ministerrådsmøte i Oslo i 1998 ble det besluttet å styrke OSSEs arbeid med Roma/Sinti-spørsmål. OSSEs Høykommissær for nasjonale minoriteter har likeledes spilt en sentral rolle i dette arbeidet. Etter norsk oppfordring ble temaet tatt opp i et særskilt møte i Wien i september 1999. Målsettingen var å fokusere på hvordan OSSE og medlemslandene konkret kan bidra til å bedre situasjonen for disse utsatte befolkningsgruppene. Man drøftet hvordan man innen OSSE kan bygge videre på positive erfaringer fra ulike medlemsland, samt hvordan organisasjonen kan bidra i mer akutte krisesituasjoner der Roma/Sinti som minoritetsgruppe er involvert.

7.2 ODIHR

Kontoret for demokratiske institusjoner og menneskerettigheter (ODIHR) har utvidet sin virksomhet i vesentlig grad i løpet av de tre siste årene. Kontoret har to primære hovedsatsingsområder: valg og demokratisering.

ODIHR har lagt vekt på å utforme en fastere ramme for sitt engasjement for menneskerettigheter og demokrati, og har etter hvert fremforhandlet samarbeidsavtaler med landene i Kaukasus (Aserbajdsjan, Armenia og Georgia) og fire medlemsland i Sentral-Asia (Usbekistan, Tadsjikistan, Kirgisistan og Kasakhstan). Til tross for vedvarende bestrebelser lyktes det ikke å komme fram til en tilsvarende avtale med Turkmenistan. Det legges fra ODIHRs side også vekt på et nærmere samarbeid med OSSE-sendelagene, både i identifiseringen, gjennomføringen og evalueringen av prosjekter.

ODIHR har igangsatt flere prosjekter hvor det fokuseres på henholdsvis diskriminering mot kvinner (Estland og Ukraina), likestillingsspørsmål (i forbindelse med etableringen av en nasjonal ombudsmanns-institusjon i

Ukraina), samt for fremme av kvinners menneskerettigheter (Usbekistan, Tadsjikistan, Kasakhstan og Kirgisistan). ODIHR har også bistått i utarbeidelsen av en håndbok for opplæring av medlemmer av OSSE-sendelaget til Kosovo i aktuelle spørsmål innen den menneskelige dimensjon, herunder likestilling.

ODIHRs hovedkvarter befinner seg i Warszawa. Ettersom virksomheten utvides, er det stilt økt krav til samordning av virksomheten med formannskapet og med OSSEs faste råd og sekretariat i Wien.

OSSEs ekspertise når det gjelder å bistå medlemslandene med å gjennomføre demokratiske valg, er stadig blitt bedre. Oppgavene er imidlertid også blitt mer krevende. I Bosnia og Hercegovina har OSSE siden 1996 hatt ansvaret for å organisere de valgene som har funnet sted. Under det norske formannskapet ble det også besluttet at OSSE skulle påta seg organiseringen av valg i Kosovo. Etter hvert har oppdragene i Kaukasus-landene og i Sentral-Asia lagt stadig større beslag på ressurser, både i ODIHR og blant medlemslandene som stiller med sekunderte valgobservatører. Med unntak av Bosnia og Hercegovina og Kosovo, hvor OSSE organiserer hele valgprosessen, har OSSEs innsats i disse nye medlemslandene vært konsentrert om følgende oppgaver:

- Hjelp til å bygge opp en moderne lovgivning og et troverdig kontrollapparat for gjennomføring av demokratiske valg,
- Veiledning for øvrig til gjennomføring av demokratiske valg,
- Overvåking av valg gjennom utsendte valgobservatører og dermed påse at landene overholder sine OSSE-forpliktelser til gjennomføring av demokratiske valg,
- Vurdering av gjennomføring av valgene.

I løpet av 1999 overvåkte ODIHR til sammen 12 valg. Ved mange av disse ble det også gitt valgteknisk bistand. Erfaringen viste at det i flere medlemsland er langt igjen før man kan tale om frie og rettferdige valg. ODIHR arbeider derfor nært med myndighetene i disse medlemslandene for å sørge for at så vel lovgivningen som avviklingen av valgkampene og selve valgene tilfredsstiller internasjonale standarder. Dette omfatter også spørsmål som for eksempel adgang til media. Fra norsk side har man vurdert det slik at det er viktig med en fortløpende dialog med myndighetene i medlemslandene, slik at alle muligheter for å oppnå faktiske forbedringer kan utnyttes. Man anså det likevel for nødvendig at OSSE/ODIHR avsto fra oppdraget som valgobservatør til parlamentsvalgene i Turkmenistan og Usbekistan i 1999, ettersom en slik valgovervåking kunne gi økt legitimitet til valg som åpenbart ikke ville tilfredsstille internasjonale standarder.

Norge har under formannskapet prioritert å delta med valgobservatører ved alle OSSE-overvåkede valg og har etter hvert utviklet ekspertise på dette felt som er ettertraktet i OSSE. Norske eksperter anmodes derfor til å påta seg stadig flere kompliserte oppdrag.

Gjennom 1999 ble det til sammen iverksatt mer enn 45 samarbeidsprosjekter med medlemslandene, primært i Kaukasus og Sentral-Asia, på felter som dekkes av ODIHRs ansvarsområder.

7.3 Høykommissæren for nasjonale minoriteter

Nasjonale minoritetsspørsmål er et grunnleggende element i de fleste konfliktområder hvor OSSE er engasjert. Nasjonale minoritetsspørsmål er et grunnleggende element i de fleste konfliktområder hvor OSSE er engasjert. Høykommissæren for Nasjonale Minoriteter har derfor en viktig rolle i arbeidet for å forebygge konflikter. Max van der Stoel har utviklet denne stillingen til å bli et effektivt organ, ikke minst gjennom sin aktive, men samtidig diskret dialog med myndigheter og minoritetsgrupper i land hvor konfliktene truer stabiliteten.

Stillingen som OSSEs Høykommissær for Nasjonale Minoriteter ble opprettet av KSSE-høynivåmøte i Helsingfors i 1992. Max van der Stoel, tidligere nederlandsk utenriksminister, ble ansatt for treårsperioden 1993-95 og fikk fornyet sin kontrakt med nye tre år for 1996-98. Under det norske formannskapet ble det foretatt omfattende konsultasjoner for å komme fram til enighet om en etterfølger. Dette lyktes ikke, og hans kontrakt ble forlenget med ytterligere ett år.

I mandatet heter det at Høykommissæren skal bidra til «early warning» og legge grunnlag for «early action» i potensielle konflikter som omfatter nasjonale minoritetsproblemer. Han skal arbeide selvstendig og i fortrolighet med partene. Høykommissæren skal ta opp saker angående medlemslandenes oppfølging av sine OSSE-forpliktelser, når det gjelder nasjonale minoriteter. Det er ikke hans oppgave å behandle enkeltpersoners klagesaker. Høykommissærens sekretariat er i Haag, og er delvis finansiert av Nederland.

Av viktige aktiviteter i perioden 1998-99 kan særlig følgende trekkes fram:

Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia: van der Stoel brukte for første gang sin rett i mai 1999 til å utstede en «tidlig varsling» vedrørende situasjonen i Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia. Flyktningsstrømmen fra Kosovo var en stor belastning for det makedonske samfunn og bidro dessuten til å forrykke forholdet mellom de etniske grupperingene i landet. Den etniske makedonske befolkningen var sterkt imot NATO-aksjonene og regjeringens myndighet ble stadig svekket. For å lette presset på Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia ble det derfor viktig å få overflyttet en del av flyktningene til tredjeland. OSSE-formann Knut Vollebæk støttet Høykommissæren og oppfordret alle OSSE-medlemslandenes utenriksministere om å ta advarselen om en mulig krise i Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia alvorlig.

Estland og Latvia: Høykommissær van der Stoel har vært sterkt engasjert for å forsvare de russiske minoriteters rettigheter og bedre deres muligheter for integrasjon. Problemstillingene har særlig vært knyttet til endring av språklover og valglover. Van der Stoel har gjennom sine hyppige besøk og samtaler med latviske og estiske myndigheter bidratt til å fremme lovforslag som fremmer integrering i tråd med internasjonale konvensjoner.

Høykommissæren har utarbeidet anbefalinger om nasjonale minoriteters deltakelse i offentlige beslutningsprosesser, de såkalte *Lund-anbefalingene*. Anbefalingene viser ulike måter nasjonale minoriteter kan få større selvstyre innen nasjonalstatens grenser. De ble lansert i Wien i juni 1999 i samarbeid med det norske formannskapet. Anbefalingene er utgitt som et tredje og siste bidrag fra Høykommissærens side, etter de såkalte Haag- og Oslo-anbefalin-

gene om hhv. minoriteters utdannings- og språklige rettigheter. Seniorforsker Asbjørn Eide har deltatt i utformingen av alle tre anbefalingene og han ledet også møtet i Wien, der Lund-anbefalingene ble fremlagt.

Van der Stoel har betegnet *Roma/Sintissituasjon* som et av de mest brennende sosiale spørsmål i dagens Europa. Han laget en egen rapport til toppmøtet i Istanbul, og dette temaet sto særlig høyt på dagsorden i hans kontakter med slovakiske og rumenske myndigheter.

Høykommissæren har også vært særlig aktiv i *Kirgisistan* hvor han har tatt opp betydningen av å ha en uavhengig ombudsmann for menneskerettigheter og etniske rettigheter, og i *Kasakhstan* hvor han også har talt for opprettelsen av en egen ombudsmannsordning.

7.4 Representanten for frie media

OSSEs representant for frie media er en forholdsvis ny institusjon og bærer til en viss grad preg av dette. Freimut Duve har siden utnevnelsen på ministermøtet i København identifisert følgende hovedsatsningsområder: 1) individuelle saker - herunder journalister som utsettes for overgrep, 2) strukturelle begrensninger i mediafriheten, herunder statlig kontroll med utgivelsen, trykkingen og distribusjonen av aviser og blader, samt 3) industrialiseringen av ytringsfriheten, herunder behovet for å ivareta journalistenes profesjonelle integritet og medias korrigerende samfunnsrolle.

Duve har vært meget aktiv i sin rolle som forsvarer av det frie media. Han har gjennom besøk og hyppige brev til myndighetene tatt opp enkeltsaker i bl.a Tyrkia, FRJ/Kosovo, Bosnia og Hercegovina, Kroatia, Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia, Slovakia, Romania, Moldova, Sentral-Asia, Aserbajdsjan, Russland, Ukraina og Hviterussland. Under Kosovo-konflikten ble Duve av Russland kritisert for ikke å ta opp media problemer i Vest-Europa. Duve har påtalt NATOs angrep på fjernsynsstasjoner i Serbia. I arbeidet med Stabilitetspakten har Duve lagt vekt på at pakten bør ha en kulturell dimensjon.

7.5 OSSEs parlamentarikerforsamling

Parlamentarikerforsamlingen har i perioden under ledelse av den danske parlamentariker Helle Degn engasjert seg sterkt i OSSEs løpende arbeide og det har vært et nært samarbeid med OSSEs formannskap. OSSE-parlamentarikernes bidrag i arbeidet med å overvåke valg har hatt særlig betydning. Det norske formannskapet hadde et godt samarbeid med parlamentarikerforsamlingens leder om overvåking av valgene bl.a. i Armenia, Ukraina, Georgia og Kasakhstan.

At parlamentarikerforsamlingen er representert på troika-møtene skaper også grunnlag for et godt samarbeid om løpende saker. Forsamlingen har imidlertid ingen formelle rettigheter til å delta i beslutningsprosessen i OSSE, et forhold som forsamlingens leder har tatt til orde for. Bl.a. har forsamlingen fremmet ønske om at parlamentarikerforsamlingen skal godkjenne valget av OSSEs generalsekretær, motta rapporter om OSSEs aktiviteter og utgifter, samt konsulteres i viktige spørsmål. Parlamentarikerforsamlingen har ved flere anledninger gitt uttrykk for at OSSE bør gå bort fra konsensus-prinsipet.

pet. På parlamentarikerforsamlingens årsmøte i 1998 ble det vedtatt en resolusjon hvor man oppfordrer OSSE til å basere seg på «approximate consensus» dvs. krav om støtte fra 90 pst. av medlemslandene og innbetalte bidrag. I tillegg foreslo man en utvidet bruk av 'konsensus minus én' til også å omfatte budsjettspørsmål, etableringen av sendelag og ansettelse i viktige stillinger. Man har i OSSE allerede en mekanisme som åpner for 'konsensus minus én', den såkalte Praha-mekanismen som ble brukt da Jugoslavia ble suspendert. Erfaringene med denne beslutningen er ikke entydig positive. Forslag om andre 'konsensus minus én' beslutninger ble lagt frem i forhandlingene om sikkerhetspakten. Det var imidlertid ikke flertall blant medlemslandene for at man skulle gå bort fra konsensusprinsippet.

Av temaer som har fått særlig oppmerksomhet i parlamentarikerforsamlingen de siste to årene og hvor samarbeidet med OSSE-formannskapet, ODIHR og sekretariatet har vært særlig sterkt, kan nevnes likestilling, Roma/Sinti og Sikkerhetspakten. I arbeidet med Sikkerhetspakten har parlamentarikerforsamlingen vært opptatt av at korrupsjon, økonomisk kriminalitet og organisert internasjonal kriminalitet reflekteres og at den økonomiske koordinatoren engasjerer seg mer på dette området. Det har vært ønske om at OSSE setter likestilling høyere på dagsorden og at det ansettes/utpekes flere kvinner i OSSE-apparatet, også i høyere stillinger. Parlamentarikerforsamlingen har også opprettet såkalte «Democracy Teams» som støtter opp om demokratiseringsprosesser i OSSE-medlemslandene.

7.6 Implementeringsmøtet for Den menneskelige dimensjon 1998 og Tilsynskonferansen 1999

Under OSSEs *implementeringsmøter* gjennomgås i hvilken grad medlemslandene har gjennomført de påtatte forpliktelser innenfor den menneskelige dimensjon. Hovedsiktemålet med *tilsynskonferansene* er bredere: Å foreta en gjennomgang av samtlige sider ved OSSEs virksomhet, herunder spesielt medlemslandenes gjennomføring av påtatte forpliktelser, samt mulige tiltak for å styrke OSSE. Det legges vesentlig vekt på forpliktelsene innen OSSEs menneskelige dimensjon, men også andre viktige sider av virksomheten drøftes.

Det er lagt opp til at et implementeringsmøte skal arrangeres hvert år det er ministerrådsmøte. Tilsynskonferanser arrangeres hvert år det er toppmøte.

Et implementeringsmøte for den menneskelige dimensjon ble avholdt i Warszawa i oktober-november 1998. I tillegg til OSSEs medlemsland, deltok representanter for en rekke andre internasjonale organisasjoner og frivillige organisasjoner. Som påtroppende formann tok Norge ansvaret for ledelsen av møtet. Det ble lagt særskilt vekt på å få i stand en god dialog med frivillige organisasjoner om samarbeid innen spørsmål som religionsfrihet, likestilling, Roma/Sinti, tortur og mediafrihet. Dette ble siden fulgt opp av Norge under formannskapet. Utvikling av de frivillige organisasjoners arbeidsmuligheter er en vesentlig forutsetning for at man skal lykkes med å utvikle levedyktige demokratier. Disse organisasjonene ble under det norske formannskapet trukket sterkere inn i OSSEs arbeid.

Det ble arrangert en bred tilsynskonferanse under det norske formannskapet i 1999. Den første delen fant sted 20. september-1. oktober i Wien, og den avsluttende delen fant sted i tilknytning til toppmøtet i Istanbul 8.-10. november. Dette var den andre tilsynskonferansen i OSSEs historie. Delegater fra OSSEs 54 medlemsland, OSSEs samarbeidsland rundt Middelhavet, samt Japan og Korea, representanter for andre internasjonale organisasjoner og en rekke frivillige organisasjoner gjennomgikk sentrale sider ved OSSEs virksomhet. Fra formannskapets side ble det lagt vekt på dialogpregede drøftelser. Hovedvekten ble lagt på spørsmål i tilknytning til demokratisering, menneskerettigheter og rettsstatsprinsippene. I tilknytning til konferansen ble det avholdt særskilte tematiske møter om blant annet mediafrihet, bekjempelse av tortur, samt kampen mot seksuell utnyttelse og misbruk av kvinner og barn i tidligere konfliktområder.

Tilsynskonferansen har etter hvert fått en annen betydning enn den opprinnelig var tiltenkt. Tidligere var denne typen møter - såkalte KSSE oppfølgingsmøter - det viktigste virkemiddelet OSSE hadde for å få medlemslandene til å følge opp sine forpliktelser, samt for å formulere nye og utfyllende forpliktelser. I dag finner det sted en mer løpende dialog mellom OSSE-delegasjonene i Wien om medlemslandenes oppfølging, i stor grad basert på OSSE-sen-delagenes og institusjonenes engasjement og rapportering. Nye vedtak treffes likeledes av Det faste råd eller av ministerrådsmøter og toppmøter. ODIHR rapporterer også jevnlig til Det faste råd i Wien, som møtes hver uke, om sin virksomhet innen den menneskelige dimensjon. I likhet med implementeringsmøtet for den menneskelige dimensjon har imidlertid tilsynskonferansen den klare fordel at møtet samler mange organisasjoner, ikke minst store frivillige organisasjoner, som ønsker å samarbeide med OSSE om utvikling av demokrati og menneskerettigheter.

8 OSSEs økonomiske dimensjon

8.1 Bakgrunn og utvikling

Arbeidet innenfor OSSEs økonomiske dimensjon er i løpet av de siste to årene blitt mer konkret. Fire viktige utviklingstrekk kan påpekes. For det første har medlemsstatene engasjert seg sterkere og dermed gitt mer konkrete retningslinjer for arbeidet. For det andre er OSSEs feltkontorer trukket aktivt inn. Nylig etablerte sendelag har fått spesifikke referanser til den økonomiske dimensjon i sine mandater. For det tredje har OSSE styrket samarbeidet betydelig med andre internasjonale organisasjoner som er aktive innen økonomi og miljø. Dette gjelder særlig FNs økonomiske kommisjon for Europa (ECE), men også Den europeiske utviklingsbanken (EBRD), Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD), FNs miljøprogram (UNEP) og FNs utviklingsprogram (UNDP). For det fjerde er kontakten med OSSEs parlamentariske forsamling blitt tettere. Parlamentarikerforsamlingen deltar aktivt på seminarer innen den økonomiske dimensjon, samtidig som OSSEs økonomiske koordinator er trukket mer inn i organisering og gjennomføring av relevante begivenheter i regi av parlamentariker- forsamlingen.

8.2 Prioriteringer i 1998 og oppfølging

Etter at OSSE i mars 1998 fikk en egen koordinator for økonomi og miljø, ble det tatt initiativ til å forberede OSSEs årlige økonomiske forum på en mer systematisk måte ved å avholde forberedende seminarer. Det årlige forumet er den sentrale begivenheten innen den økonomiske dimensjon, der økonomiske og økologiske spørsmål av betydning for sikkerheten blir behandlet. Temaet for Det økonomiske forum 1998 var energi og sikkerhet. Europakommisjonen organiserte, i samarbeid med OSSE og i regi av det norske formannskapet, i april 1999 et seminar i Riga om regionalt energisamarbeid i Baltikum. Erklæringen fra OSSEs toppmøte i Istanbul pålegger den økonomiske koordinatoren - i samarbeid med formannskapet, generalsekretæren og relevante sendelag - regelmessig å legge fram rapporter vedrørende mulige sikkerhetstrusler innen den økonomiske dimensjon.

8.3 Det norske formannskapets prioriteringer

En hovedprioritering for det norske formannskapet var å skjerpe fokus på aktiviteten innen den økonomiske dimensjon, og da særlig med tanke på at det økonomiske forum skal kunne gi konkrete bidrag til å styrke stabiliteten og sikkerheten i OSSE-området. Det ble lagt særlig vekt på Sentral-Asia. Det økonomiske forum i 1999 hadde miljø og sikkerhet som tema. Diskusjonen ble organisert rundt tre undertemaer: Energi og miljø, vannressurser og regionalt samarbeid og deltakelse i offentlige beslutningsprosesser/implementering av Konvensjon om tilgang til informasjon, allmenn deltakelse i beslutningsprosesser og klageadgang i saker vedrørende miljøet (Århus-konvensjonen). Det ble organisert fire forberedende seminarer. Seminarene, som dekket ulike

regioner av OSSE-området, fant sted i Tashkent september 1998, Istanbul november 1998, Malta februar 1999 og Warnemünde april 1999.

I denne prosessen utkrystalliserte det seg to viktige temaer som man valgte å arbeide videre med: Demokratisk deltakelse i beslutninger om miljø, samt vannressurs- forvaltning og sikkerhet. Det er grunn til å tro at OSSE kan bidra til å øke oppmerksomheten omkring disse spørsmålene. Konkurransen om de begrensede vannressursene i Sentral-Asia gir bl.a. grunn til bekymring. OSSE har selv ikke kapasitet til å gjennomføre omfattende prosjekter, men anses å kunne spille en rolle som pådriver og tilrettelegger. Dessuten er OSSE den eneste av disse organisasjonene som arbeider med konfliktforebygging. Når det gjaldt vannressursforvaltning, var det bred enighet blant deltakerne på Det økonomiske forum i 1999 om at det var nødvendig med en sterkere innsats for å ta fatt på de mange uløste problemene, særlig i Sentral-Asia. Under Det økonomiske forumet 1999 ble det også organisert et møte i en spesiell arbeidsgruppe om miljöikkerhet. Utgangspunktet for diskusjonen var NATO/CCMSs rapport om miljöikkerhet i en internasjonal sammenheng.

I løpet av de siste par årene er frivillige organisasjoner i økende grad blitt engasjert i OSSEs økonomiske dimensjon. Dette har resultert i større aktivitet og deltakelse på møter, særlig hva angår miljørelaterte spørsmål. Frivillige organisasjoner har et stort potensial med hensyn til å utvikle bredere forståelse i befolkningen i nyetablerte land for betydningen av miljøskapende tiltak. Under det norske formannskapet ble det derfor lagt vekt på et godt samarbeid med slike organisasjoner.

9 Styrking av OSSE som organisasjon

9.1 Styrking av organisasjonen

Et karakteristisk trekk ved utviklingen av OSSE de siste årene har vært en sterk utbygging av nærværet i politisk sensitive områder som Balkan, Sentral-Asia og Kaukasus, uten at dette har ført til en tilsvarende styrking av det sentrale planleggings- og støtteapparatet i Wien. Under det norske formannskapet ble seks nye sendelag opprettet eller vedtatt opprettet, - det største av disse i Kosovo.

Forsøk på å gi sekretariatet flere ressurser har støtt på betydelig motstand blant enkelte medlemsland. Dels er denne begrunnet i frykten for økte kostnader. Dels er den av mer prinsipiell art. Enkelte land frykter at en styrking av sekretariatet også vil øke dets politiske innflytelse på bekostning av formannskapet og Det faste råd. Dette kom tydelig fram i 1998 da en ekspertgruppe nedsatt av Det faste råd, etter pålegg av utenriksministermøtet i København i desember 1997, bare kom fram til mindre organisatoriske endringer i sekretariatets oppbygging. Ved årsskiftet 1999/2000 har sekretariatet 186 ansatte. Av disse er mange på ettårs kontrakter.

Misforholdet mellom voksende oppgaver og disponible ressurser ved hovedkvarteret i Wien ble påtakelig da OSSE i oktober 1998 påtok seg å utplassere inntil 2000 internasjonale observatører i Kosovo (KVM). I samme periode hadde OSSE også overtatt ansvaret for politistyrkene i Kroatia fra FN, og man var i gang med å etablere kontorer i samtlige sentralasiatiske land. Løsningen for KVMs del var å bygge opp en midlertidig støtteenhet med utlånt personell fra deltakerlandene i tilknytning til sekretariatet, men ikke integrert i dette. Samtidig anmodet man enkelte medlemsland, deriblant Norge, om å påta seg et særskilt ansvar i forbindelse med etablering og drift av KVM. En slik ad-hoc modell var ikke ideell og skapte i seg selv nye problemer.

Ved inngangen til det norske formannskapet stod man overfor betydelige utfordringer på dette feltet. På den ene side var det klart at OSSE manglet et adekvat støtteapparat for stadig større og mer komplekse oppgaver. På den annen side var det ikke politisk enighet om grunnleggende endringer som kunne føre til en markert styrking av sekretariatets evne til å mobilisere og gi støtte til sterkt økende feltaktiviteter. Formannskapet valgte derfor en skrittvis tilnærming i arbeidet med organisatoriske og budsjettmessige spørsmål. Det ble lagt vekt på å samle støtte til flere mindre endringer, men som i sum ville føre til en styrking av sekretariatets planleggings- og støttefunksjoner. Dette ga seg først utslag i budsjettet for 1999, der sekretariatet etter hard tau-trekking fikk tilført 18 nye stillingshjemler til enhetene som arbeider med sendelagsrapportering og -rekruttering, budsjettarbeid og internkontroll. Formannskapet ga også prioritet til å få vedtatt en egen opplæringsstrategi for OSSE. Dette lyktes ved en beslutning av Det faste råd i mars 1999.

Det norske formannskapet fikk også gjennomslag for å etablere et permanent situasjonsrom i sekretariatet - helkontinuerlig bemannet - for å styrke kontakten med feltapparatet og effektivisere informasjonsstrømmen fra sendelagene til formannskapet og generalsekretæren.

Under toppmøtet i Istanbul fremla Norge videre et forslag om å opprette et operasjonssenter, som kunne utgjøre en fast kjerne i sekretariatet og som kunne lette arbeidet ved hurtig etablering av nye sendelag. Dette ble vedtatt som en del av den såkalte sikkerhetspakten, og planleggingsarbeidet er i gang med sikte på å gjøre senteret operativt innen 30. juni 2000.

Parallelt med disse initiativene vokste det fram en større bevissthet om behovet for å systematisere arbeidet med rekruttering av eksperter til sendelagene. Med utgangspunkt i et amerikansk forslag vedtok stats- og regjeringssjefene under toppmøtet i Istanbul å opprette «Rapid Expert Assistance and Co-operation Teams» (REACT). Hensikten var å etablere en enhetlig og effektiv mekanisme i samtlige medlemsland for hurtig utvelgelse, opplæring og utplassering av eksperter til OSSEs feltoperasjoner. REACT skal være på plass innen 30. juni 2000, og planleggingsarbeidet ble satt i gang umiddelbart etter toppmøtet.

9.2 Budsjettarbeidet

Den sterke veksten i OSSEs aktiviteter de senere år har nødvendigvis gitt seg utslag i en markant økning av budsjettene. Mens de samlede utgifter i 1996 (det første året med et stort sendelag i Bosnia og Hercegovina) beløp seg til NOK 340 millioner, har budsjettet for 2000 en ramme på noe i overkant av NOK 1,5 milliarder - en økning på vel 440 prosent. For øvrig gir en rekke medlemsland frivillige bidrag - oftest øremerkede - til institusjonenes eller sendelagenes aktiviteter. Veksten har ført til større oppmerksomhet om kostnadssiden ved OSSEs virksomhet.

Økningen i utgiftene har også ført til fornyet oppmerksomhet om finansieringsmåten. Bidragsnøkkelen fra 1992 tok utgangspunkt i et langt lavere aktivitetsnivå under forløperen KSSE, som hovedsakelig var en diplomatkonferanse uten sendelagsvirksomhet. Etter hvert som oppgavene vokste, ble det mer og mer problematisk for mange land å akseptere kostnadsfordelingen. Under utenriksministermøtet i København i desember 1997 ble det derfor vedtatt en egen fordelingsnøkkel for pliktige bidrag til finansieringen av store operasjoner (prosjekter som har en årlig budsjetttramme på NOK ca. 107 millioner eller mer). Selv om denne «tilleggsnøkkelen» i høyere grad enn den ordinære bidragsskalaen baserer seg på prinsippet om betaling etter evne, mangler også København-skalaen objektive kriterier for fastsettelse av bidrag. Enkelte land, blant disse særlig Belgia og Luxemburg, var fortsatt svært misfornøyd med fordelingen, og vedtaket ble gjort tidsavgrenset. Innen utgangen av 2000 må deltakerstatene bli enige om en ny bidragsskala.

Norges andel utgjør 2,36 pst av de samlede utgifter for de store sendelagene, mot 2,05 etter den ordinære bidragsskalaen.

9.3 Samarbeid med andre institusjoner og aktører

Etter hvert som OSSEs aktiviteter har økt, særlig i felten, har det også oppstått et voksende behov for koordinering av virksomheten med andre organisasjoner som har tilstøtende oppgaver. Det var derfor en utfordring å bidra til å koordinere deres aktiviteter og minimalisere dobbeltarbeidet mellom dem. OSSE har etter hvert utviklet et godt samarbeide med FN og mange organisasjoner i FN-systemet, samt med NATO, Europarådet og EU. Særlig innenfor arbeidet for demokrati og menneskerettigheter er også store frivillige organisasjoners innsats av betydning for OSSEs virksomhet. Det er gode tradisjoner for samarbeid med Helsingforskomiteen og Røde Kors. Etter hvert har også samarbeidet med andre frivillige organisasjoner økt. Under det norske formannskapet ble det lagt betydelig vekt på å styrke samarbeidet og dialogen med et stort antall frivillige organisasjoner.

9.3.1 FN

Siden toppmøtet i Helsingfors i 1992 erklærte KSSE for et regionalt samarbeidsarrangement under FNs kap. VIII, har det eksistert et særlig nært forhold til FN. De to organisasjonene har et formalisert samarbeid i henhold til en avtale av 26. mai 1993. Avtalen hjemler blant annet regelmessige konsultasjoner mellom OSSEs formann og FNs generalsekretær. OSSE samarbeider i felten med en rekke FN-organisasjoner, først og fremst med tradisjonelle partnere som UNHCR og UNHCHR, men i den senere tid også med et økende antall av FNs øvrige organisasjoner. Dette gjelder særlig i Bosnia og Hercegovina, Kroatia, Albania, Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia, Tadsjikistan og Georgia.

Vedrørende Kosovo støttet Sikkerhetsrådet utplasseringen av KVM og vedtok i samsvar med Generalsekretærens anbefaling ikke å etablere en parallell tilstedeværelse, men i stedet å utvikle klare kommunikasjonskanaler mellom organisasjonene. Det norske OSSE-formannskapet rapporterte en gang i måneden til FNs generalsekretær om utviklingen i Kosovo under KVMs nærvær. OSSEs samarbeid med FN i Kosovo er blitt vesentlig utvidet innen rammen av den FN-ledede integrerte operasjonen UNMIK. Fra norsk side la man stor vekt på å få til en hensiktsmessig arbeidsdeling mellom FN og OSSE i denne sammenheng. Det ble holdt løpende kontakt med FN om disse spørsmål. Utenriksminister Vollebæk hadde i egenskap av OSSE-formann tre møter med FNs generalsekretær Kofi Annan og på embedsnivå ble det holdt nær kontakt med FN-sekretariatet. I juli ble ansvars- og arbeidsfordelingen mellom FN og OSSE nærmere klarlagt gjennom en brevveksling mellom lederen av sekretariatets avdeling for fredsbevarende operasjoner, ambassadør Bernhard Miyet og ambassadør Kim Traavik på vegne av OSSE.

9.3.2 FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)

Det har de siste to årene vært en betydelig utvikling i samarbeidet mellom OSSE og UNHCR. I 1998 ble det undertegnet en samarbeidserklæring mellom de to organisasjonene. Den la grunnlaget for rutinemessige utvekslinger av informasjon om eksisterende og planlagt aktivitet og hadde som mål et bedre samspill i felten. Sentralt i samarbeidet står forhindring av store folkeforflytninger, anerkjennelse av den viktige sammenhengen mellom folkefor-

flytninger og sikkerhetsspørsmål og behovet for å ta i betraktning de humanitære aspektene i arbeid med konfliktløsning. Det er regelmessig kontakt på hovedkvarternivå for å sikre koordinering av aktivitetene.

Under flyktningekrisen i Kosovo fra mars til juni 1999 ga OSSEs feltarbeidere etter anmodning fra det norske formannskapet betydelig bistand til Høykommissærens arbeid i Albania og Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia. Straks etter opprettelsen av FNs operasjon i Kosovo (UNMIK) inngikk OSSE og Høykommissæren et tett samarbeid for å kartlegge situasjonen for minoriteter i området og skaffe beskyttelse for disse svake gruppenes rettigheter. Dette samarbeidet er enestående i sitt slag.

9.3.3 Europarådet

Innen den menneskelige dimensjonen (demokrati, menneskerettigheter, rettsstatlige prinsipper, minoriteter) har OSSE og Europarådet betydelige sammenfallende interesser og samarbeider for å utnytte sine respektive ressurser best mulig. Fra formannskapetets side var det i 1999 viktig å kombinere OSSEs feltstruktur og Europarådets faglige ekspertise best mulig. Dette har vist seg å være svært hensiktsmessig på flere områder hvor OSSE er engasjert, blant annet i Bosnia og Hercegovina og i Kosovo. OSSEs Høykommissær for nasjonale minoriteter (HCNM) samarbeider også nært med Europarådets eksperter.

Samarbeidet i slike sammenhenger har vist seg å være svært vellykket. Av samarbeidsordninger mellom hovedkvarterene kan nevnes: OSSEs formann og formannen for Europarådets ministerkomité kommer sammen til høynivåmøter en eller to ganger i året. Derest møtes de to organisasjonene på høyt embetsnivå ved utgangen av hvert halvår. Deltakelsen inkluderer ved siden av de to sekretariatene også representanter for de to parlamentarikerforsamlingene. Byråene for de to parlamentarikerforsamlingene møtes dessuten periodisk for å utveksle synspunkter på saker av felles interesse og for å vurdere samarbeidet mellom de to forsamlingene.

Under OSSE-formannskapet arbeidet Norge aktivt for å styrke kontaktene og samarbeidet med Europarådet. Blant annet ble det i oktober holdt et større seminar med deltakelse fra delegasjonene i henholdsvis Wien og Strasbourg samt fra hovedstedene. På seminaret ble forholdet mellom de to organisasjonene drøftet med vekt på praktisk samarbeid og utviklingsmuligheter. Fra norsk side ble det gitt en rekke orienteringer til delegasjonene og sekretariatet i Strasbourg.

9.3.4 NATO

NATO og OSSE har i perioden samarbeidet nært i Kosovo og i Bosnia og Hercegovina. De to organisasjonene har regelmessige konsultasjoner mellom sekretariatene, hvor også medlemmer av OSSE-troikaen på embetsnivå deltar. Det norske formannskapet, ved Norges delegasjon til NATO i Brussel, har gjennom formannskapsåret rapportert på ukentlig basis til NATOs råd om utviklingen i OSSE. I Bosnia og Hercegovina og i Kosovo har de NATO-ledede militære styrker bidratt til å støtte sivilt arbeid utført blant annet av OSSE. I Kosovo oppstod det imidlertid gnisninger mellom de to organisasjoner da det særlig fra russisk side ble hevdet at OSSE - gjennom KVM - bidro med infor-

masjoner til NATO som var av betydning for NATOs luftangrep mot FRJ. Fra russisk side ble det, som kjent, hevdet at denne luftoperasjonen var folkerettsstridig. Forholdet mellom de to organisasjonene er senere normalisert.

Plattformen for sikkerhetssamarbeid, som ble vedtatt på toppmøtet i Istanbul og utgjør en del av den såkalte sikkerhetspakten, skal bidra til å styrke og effektivisere samarbeidet mellom OSSE og andre internasjonale organisasjoner om sikkerhetsrelaterte spørsmål.

10 OSSEs militære dimensjon

10.1 Den tilpassede CFE-avtalen

I tilknytning til OSSE-toppmøtet i Istanbul undertegnet stats- og regjeringssjefene i de tretti CFE-medlemsstatene 19. november 1999 den tilpassede CFE-avtalen (avtalen om konvensjonelle styrker i Europa). Undertegnings-seremonien markerte avslutningen på mer enn tre års forhandlinger for å endre CFE fra en avtale basert på en blokktilnærming til en avtalestruktur basert på tretti individuelle stater. Den tilpassede avtalen medfører blant annet betydelig lavere styrketak for flere avtaleparter, mer åpenhet, et forbedret verifikasjonsregime og en åpning for nye medlemmer. Av spesiell interesse for Norge er flankeregimet, og det lyktes å bevare dette som et juridisk bindende regime integrert i avtalen. Også substansen i regimet ble i all hovedsak bevart, bortsett fra en økning i det russiske flanketaket for pansrede kampvogner (ACV). I en bilateral brevveksling mellom Norge og Russland forpliktet man seg dessuten fra russisk side til å vise tilbakeholdenhet i styrkeutviklingen i Leningrad militærdistrikt (LEMD). I tilknytning til signeringen av avtaleteksten ble også en sluttakt vedtatt, hvor en rekke avtaleparter avgav politisk bindende erklæringer om tilbakeholdenhet.

10.1.1 Bakgrunn

De tretti avtalepartene til CFE-avtalen vedtok under den første tilsynskonferansen i mai 1996 at man straks etter konferansens avslutning skulle starte en grundig prosess med sikte på å tilpasse avtalen til endrede sikkerhetspolitiske forhold. Det ble understreket at denne prosessen skulle bidra til å opprettholde CFE-avtalens nøkkelrolle i den europeiske sikkerhetsarkitektur. Arbeidet med CFE ledes ikke av OSSEs formannskap ettersom avtalen kun omfatter en del av medlemslandene. Formannskapet for dette arbeidet roterer mellom deltakerlandene.

10.1.2 Flankespørsmålet

Fra norsk side var flankespørsmålet hovedtema gjennom hele tilpasningsprosessen. Hensikten med flankeregimet er å sikre økt stabilitet, forutsigbarhet og sikkerhet for avtalepartene med territorium i dette området. I en tid hvor blokkkonfrontasjonen har veket plassen for regionale spenninger, har det vært av stor betydning for Norge å bevare bestemmelsene rettet inn mot regional differensiering og regional stabilitet. Flankeregimet utgjør således etter norsk oppfatning et kjerneelement i CFE-avtalen.

Konkret la man fra norsk side i tilpasningsforhandlingene stor vekt på å bevare innholdet i flankeregimet, slik dette var blitt fremforhandlet i den opprinnelige CFE-avtalen og modifisert under tilsynskonferansen i mai 1996. Ifølge dette regimet kunne Russland ikke ha mer enn 1300 stridsvogner (hvorav 600 på lager), 1380 ACV (hvorav 800 på lager) og 1680 artilleri-enheter (hvorav 400 på lager) i den russiske flankeregionen (hovedsakelig Leningrad og Nord-Kaukasus militærdistrikter). Det var i tillegg spesielle verifikasjons-

ordninger for den russiske delen av flankeregionen. Norge arbeidet under hele tilpasningsprosessen aktivt - først og fremst innen NATO - for å vinne støtte for å bevare dette regimet.

I januar 1998 framla Russland et forslag til tilpasning av flankeregimet til den nye strukturen i en revidert CFE-avtale. I forslaget gikk man inn for å avvikle flankeregimet som en integrert del av CFE-avtalen, da dette regimet ble hevdet å være en etterlevning av den kalde krigs blokk- til blokktenkning. For å komme andre avtaleparter i møte var man imidlertid rede til - utenfor CFE-avtalens rammeverk - på ensidig basis å avgi forsikringer om at man ikke ville overstige visse styrketak i flankeregionen. De styrketak man fra russisk side opererte med i denne sammenheng var betydelig høyere enn de eksisterende tak i det gjeldende flankeregimet.

Fra norsk side la man stor vekt på å få til en samlet allianseholdning i flankespørsmålet, og i en felles erklæring fra NATO-landene ble det russiske forslaget avvist. Fra NATOs side understreket man at de numeriske og geografiske begrensningene i det eksisterende flankeregimet måtte bevares som en integrert del av en tilpasset avtale. En tilsidesettelse av disse prinsippene ville være uakseptabelt. Polen, Ungarn og Den tsjekkiske republikk sluttet seg til NATOs linje.

Selv om NATO utad framsto med én holdning, var det varierende støtte innad for de norske synspunktene. Enkelte delegasjoner hadde sympati for den russiske argumentasjonen om at en avtale basert på universelle kriterier som nasjonale og territoriale styrketak, vanskelig kunne forenes med regionale særordninger for enkelte stater. Det ble stilt spørsmål ved formålet med et fortsatt flankeregime, hvis opprinnelige hensikt hadde vært å forhindre at sovjetisk avtalebegrenset utstyr som ble trukket tilbake fra Sentral-Europa skulle utplasseres i den europeiske flankeregionen. I tillegg var det flere allierte som hadde sympati for enkelte tidligere Warszawapakt-lands ønske om å avvikle en ordning som de oppfattet som politisk diskriminerende.

Norge samarbeidet nært med Tyrkia i flankesaken, og på basis av et forslag fra disse to land fremla NATO i slutten av mars 1998 et detaljert flankeforslag i Den felles konsultative gruppe (JCG) i Wien. I forslaget het det bl.a. at de numeriske begrensningene, det geografiske området samt ordningen med muligheter til midlertidig utplassering av avtalebegrenset materiell skulle bibeholdes i den tilpassede avtalen. Eventuelle økninger i utstyrskvoter under de enkelte flankelands territoriale styrketak skulle bare kunne skje som følge av kvotebytter mellom flankeland, slik at utstyrsmengden i området var stabil. Ikke-allierte flankeland som Moldova, Ukraina, Georgia og Aserbajdsjan signaliserte skepsis mot NATOs tilnærming, med den begrunnelse at NATO-forslaget ville fryse fast en ordning som hadde sitt utgangspunkt i den kalde krig. Også Romania og Bulgaria avviste NATO-forslaget. De to land argumenterte for at det ikke på noen måte var naturlig å definere dem som flankeland i det nye Europa

Russland avviste NATOs forslag til løsning av flankeproblematikken som uakseptabelt. Forslaget var etter russisk syn i strid med forutsetningene for tilpasningsprosessen, nemlig at avtalen skulle tilpasses til det nye sikkerhetspolitiske landskapet i Europa. Etter fremleggelsen av henholdsvis Russlands og NATOs flankeforslag vinteren og våren 1998, var situasjonen i JCG preget av

stillstand. Det ble i denne situasjonen lagt et betydelig press på Norge og Tyrkia. Fra norsk og tyrkisk side stod man imidlertid fast på at flankebestemmelsene også i en tilpasset avtale måtte være av juridisk bindende karakter, og at det ikke skulle innføres noen tidsfrist for hvor lang varighet disse bestemmelsene skulle ha.

Ved OSSEs ministerrådsmøte i Oslo i desember 1998 ble de tretti utenriksministrene enige om at tilpasningsforhandlingene skulle fullføres innen OSSEs toppmøte høsten 1999. På denne bakgrunn ble diskusjonene omkring flankeproblematikken intensivert de første månedene av 1999. Fra russisk side foreslo man i midten av januar overfor Norge en løsning hvor flankebestemmelsenes juridisk bindende status ble videreført, men hvor Russland fikk økte flanketak i ACV-kategorien fra totalt 1380 til 2400, og da alle i aktive enheter. De øvrige flanketakene skulle videreføres. Fra norsk side avviste man forslaget. I slutten av samme måned kom det imidlertid til et gjennombrudd i flankeforhandlingene. I et bilateralt møte mellom Russland og Tyrkia i Ankara ble det oppnådd enighet om prinsippene for en løsning av flankeproblematikken med følgende hovedelementer: Bestemmelsene skulle fortsatt være juridisk bindende, det russiske ACV-taket skulle økes til 2140, takene for stridsvogner og artilleri skulle bevares, men i alle tre kategorier skulle lagringsbestemmelsene oppheves. (Når det gjaldt ACV-taket, tilsvarte 2140 det antall Russland på det aktuelle tidspunkt faktisk hadde i flankesonen.) Videre skulle de andre hovedelementene i flankeregimet videreføres: Flankeland skulle fortsatt bare kunne bytte utstyrskvoter seg imellom, og det eksisterende regimet for midlertidig utplassering av avtalebegrenset materiell skulle videreføres. I tillegg skulle informasjons- og verifikasjonsregimet for flankesonen forbedres. Russland forpliktet seg også til å trekke militært utstyr ut fra Moldova og Georgia.

Denne bilaterale overenskomsten endret forhandlingsbildet i Wien. Russland og Tyrkia fikk umiddelbart støtte fra de aller fleste NATO-land, og fra Moldova, Georgia, Aserbajdsjan og Ukraina. Fra norsk side var man tilfreds med at vesentlige deler av det eksisterende flankeregimet ble videreført, men man anså det nye russiske ACV-taket som problematisk. Det lyktes fra norsk side å få til en brevveksling mellom de to lands utenriksministere. I brevet fra den russiske utenriksministeren heter det at Russland ikke vil utplassere avtalebegrenset utstyr i Leningrad militærdistrikt utover de mengder som befant seg i dette området p.r. 1. januar 1999. I lys av denne bilaterale forståelsen sluttet man seg fra norsk side til innholdet i den tyrkisk-russiske overenskomst, slik denne ble reflektert i en JCG-beslutning av 30. mars 1999. Denne beslutningen avklarte alle de viktigste utestående spørsmålene i tilpasningsforhandlingene, og la grunnlaget for utformingen av selve avtaleteksten fram mot toppmøtet i Istanbul i november samme år.

I en norsk erklæring vedlagt møtejournalen fra CFE-konferansen i Istanbul viste man til den norsk-russiske brevvekslingen og de russiske forpliktelsene om tilbakeholdenhet i Kaliningrad og Pskov som grunnleggende bestanddeler i sikkerhetsarkitekturen i den nordlige del av Europa.

10.1.3 Øvrige forhandlingstema

I tillegg til flankeforhandlingene var spørsmålene knyttet til fleksibilitet og stabilitet blant de vanskeligste forhandlingstema i tilpasningsprosessen. Det var

bred enighet blant avtalepartene om at den eksisterende blokkstrukturen skulle erstattes av en struktur basert på nasjonale og territoriale styrketak. Av hensyn til Alliansens fleksibilitetsbehov la NATO i forhandlingene stor vekt på at alle CFE-stater skulle kunne overskride sine territoriale tak med opp til 153 stridsvogner, 241 pansrede kampvogner og 140 artilleri-enheter. Videre måtte alle CFE-stater utenfor flankesonen i en krisesituasjon kunne overskride sine territoriale tak med opp til 359 stridsvogner, 723 pansrede kampvogner og 420 artilleri-enheter. Flere av disse punktene ble avvist av Russland, som mente innholdet i NATOs forslag innebar en sterk favorisering av militære allianser på bekostning av land utenfor slike allianser. Fra russisk side argumenterte man med at hovedvekten måtte legges på stabilitetsskapende tiltak fremfor det man oppfattet som destabiliserende fleksibilitet.

Russland ønsket således også en mer restriktiv ordning enn NATO når det gjaldt mulighetene til å revidere de nasjonale og territoriale tak. Det var også uenighet om hvorvidt luftstridskrefter skulle underlegges regionale begrensninger, noe Russland gikk inn for men NATO avviste. Mot slutten av 1998 og tidlig i 1999 justerte Russland sine posisjoner i forhold til ekstraordinære midlertidig utplasseringer i krisesituasjoner. Man aksepterte konseptet som sådan, men uttrykte bekymring over en praktisk anvendelse av det i forhold til nye NATO-medlemmer.

Forhandlingene fikk således en ny dynamikk i de første månedene av 1999, og i JCG-beslutningen av 30. mars ble man også på dette området enige om de viktigste utestående spørsmål. Konkret ble det oppnådd enighet om et allment regime for midlertidig deployering basert på NATOs forslag. Ved ekstraordinære deployeringer skulle imidlertid en egen konferanse sammenkalles hvor berørte parter forklarte bakgrunnen for slike forsterkningsbehov. Det ble ikke pålagt regionale begrensninger på luftstridskrefter, og man inn gikk et kompromiss når det gjaldt mekanismer for endring av nasjonale og territoriale tak. Videre oppgav samtlige avtaleparter (bortsett fra Aserbajdsjan) foreløpige tall for sine nasjonale og territoriale tak, - tall som for en rekke stater medførte til dels betydelige reduksjoner i forhold til de eksisterende styrketak.

I tillegg - men utenfor selve beslutningen - avgav flere sentraleuropeiske land ensidige politiske erklæringer om at man i løpet av en periode på to-tre år ville redusere sine styrketak for en eller flere utstyrskategorier, samt at man ikke ville benytte seg av mekanismene for oppjustering av territoriale tak. Disse forpliktelsene ble av Russland sett på som politisk viktige i lys av den ovennevnte enighet om ekstraordinære midlertidige deployeringer. På basis av denne enigheten ble den konkrete avtaleteksten fremforhandlet i de påfølgende måneder fram til Istanbul-toppmøtet.

Et annet tema hvor det var ulike oppfatninger var protokollene for informasjonsutveksling og verifikasjon. Fra NATOs side la man stor vekt på økt åpenhet og innsyn, innen praktisk håndterbare rammer. Konkret ønsket man bl.a. å øke antall verifikasjonsobjekter og dermed antall inspeksjoner. Dette motsette Russland seg. Som største mottaker av inspeksjoner mente man blant annet at dette ville medføre uforholdsmessige store utgiftsøkninger. I dagene før avtalen skulle undertegnes i Istanbul lyktes det imidlertid NATO å få gjennomslag for Alliansens synspunkter.

10.2 Tsjetsjenia

I løpet av de siste månedene i 1999 økte Russland styrkenærværet i Nord-Kaukasus militærdistrikt, og dermed i flanken, betydelig i forbindelse med operasjonene i og rundt Tsjetsjenia. En konsekvens av dette var at de flanketakene som man var enige om i den tilpassede avtalen ble brutt. Russland erkjente dette, men forsikret samtidig at operasjonen ville være av midlertidig karakter, og at man så snart som overhodet mulig igjen ville respektere flanketakene i den tilpassede avtalen. Samtidig forpliktet man seg til konkrete åpenhetstiltak i forbindelse med de militære operasjonene. Disse løftene ble avgitt i en erklæring fra russisk side i forbindelse med toppmøtet i Istanbul.

Fra vestlig side ble det uttrykt sterk bekymring over militæroperasjonen i Tsjetsjenia, og NATOs utenriksministere understreket i en erklæring 15. desember 1999 at ratifikasjon av den tilpassede CFE-avtalen ville måtte ses i lys av russisk etterlevelse av takene i CFE-avtalen.

10.3 Forumet for sikkerhetssamarbeid (FSC)

Sikkerhetsforumets arbeid i 1998 og 1999 var først og fremst fokusert på modernisering av Wiendokumentet 1994, men ble i 1999 også sterkt preget av konfliktene i Kosovo og Tsjetsjenia. Andre tema som ble drøftet er regionale tillitsskapende tiltak, håndvåpenproblematikk, adferdskodeksen for politiske og militære sider ved sikkerheten, samt diverse spørsmål vedrørende iverksettelsen av Wiendokumentet 1994. Arbeidet kulminerte med toppmøtet i Istanbul hvor Wiendokumentet 1994 ble erstattet med Wiendokumentet 1999 og vedtak ble fattet om videre oppfølging av håndvåpenproblematikken.

10.3.1 Wiendokumentet 1994/1999

Wiendokumentet angir en rekke tillits- og sikkerhetsskapende tiltak på det militærpolitiske området mellom OSSEs medlemsland. Hensikten med dokumentet er å iverksette og videreutvikle effektive og konkrete tiltak som kan bidra til styrket samarbeid og sikkerhet i Europa. Dette gjenspeiles i dokumentets fokusering på landbaserte offensive styrker, både i forbindelse med informasjonsutveksling, forsvarsplanlegging og notifikasjon av militær aktivitet. Wiendokumentet ble sist gjenstand for en fullstendig revisjon i forbindelse med toppmøtet i Budapest i 1994. Det har deretter foregått en prosess med justeringer og oppgraderinger av enkeltbestemmelser i en periode fram til man i 1997 bestemte å foreta en fullstendig gjennomgang av dokumentet. Resultatene skulle fremlegges på ministerrådsmøtet i Oslo i 1998. Man så raskt at denne tidsfristen var for knapp i forhold til de mange og forholdsvis kompliserte forslag til endringer som var fremlagt. Arbeidet ble derfor sluttført i forbindelse med toppmøtet i Istanbul, hvor Wiendokumentet 1994 ble vedtatt erstattet med Wiendokumentet 1999.

Resultatet innebærer likevel ikke nye, substansielle tillits- og sikkerhetsskapende tiltak. Det er imidlertid gjennomført mer enn nitti endringer og justeringer av forskjellig karakter og betydning. Den forhandlingsprosess som Wiendokumentet har vært gjenstand for, var meget grundig og viste at det er særdeles vanskelig å finne nye tiltak som både tilfredsstiller de prinsipper arbeidet har vært basert på, og som også kan aksepteres av samtlige av OSSEs medlemsstater. De justeringer som var påkrevd på grunn av den endrede sik-

kerhetspolitiske situasjonen, er stort sett gjennomført. Wiendokumentet 1999 reflekterer derfor meget klart hva som er mulig å gjennomføre på det militærpolitisk området når det gjelder sikkerhet og samarbeid under dagens sikkerhetspolitiske situasjon i Europa. En må fra norsk side kunne si seg tilfreds med resultatet da dokumentet i stor grad er i overensstemmelse med norske interesser.

10.3.2 Andre hovedspørsmål i FSC

FSC har i perioden også viet betydelig tid til andre aspekter for å videreutvikle sikkerhetsdialogen. Dette reflekteres blant annet i gjennomføring og oppfølging av et seminar om militærdoktriner som fant sted i januar 1998 som reflekterte vilje til informasjonsutveksling. Videre har det vært en dialog om OSSEs mulige rolle i forbindelse med illegal handel med håndvåpen. Initiativet til dette ble tatt av en gruppe bestående av Canada, Nederland, Sveits og Norge. Dialogen vil bli videreført i 2000. Adferdskodeksen (som blant annet gir retningslinjer for demokratisk kontroll av væpnede styrker) har også i 1998-99 stått sentralt på FSCs sakliste. Et resultat av et seminar i 1997 var at FSC utviklet et spørreskjema om det enkelte lands status vedrørende iverksettelsen av kodeksen. Den første innrapportering fant sted i 1999 og nesten alle medlemsstater ga sine innberetninger. Dette positive resultatet viser at OSSEs medlemsland legger stor vekt på dette spørsmålet i forbindelse med demokratibygging.

10.4 Iverksettelsesspørsmål

FSCs funksjon i forbindelse med krisehåndtering, samt de mekanismer som er nedfelt i Wiendokumentet og andre dokumenter og deres anvendelighet under forskjellige forhold, spesielt med tanke på krise/krig, har i perioden blitt grundig testet gjennom konfliktene i Kosovo og Tsjetsjenia. I Kosovo viste det seg at det i visse situasjoner kan oppstå spenninger mellom prinsippene om åpenhet og innsyn på den ene siden og operasjonssikkerhet og sikkerhet for personellet på den andre. Under Kosovokonflikten var det Russland som tok i bruk Wiendokumentets mekanismer for informasjon om styrkeoppbygging og konsentrasjon av styrker og verifikasjonsregimet. NATO og andre involverte parter ga et svar som disse mente var tilfredsstillende etter avtalens krav, men som avstedkom en lengre diskusjon i Forumet om hvor langt en i slike tilfeller skal strekke seg før det går på mulig bekostning av operasjonssikkerhet og andre operative forhold. Spørsmålet ble igjen aktuelt da Russland startet sine operasjoner i Tsjetsjenia. Det ble fra russisk side hevdet at konflikten var et internt nasjonalt anliggende som ikke vedkom OSSE. Etter press fra vestlige nasjoner ga imidlertid Russland i oktober 1999 informasjon i henhold til Wiendokumentet 1994, men oppdaterte ikke denne etter hvert som forandringer fant sted i løpet av resten av året.

10.5 Avtalen om åpne luftrom

Avtalen om åpne luftrom ble inngått i 1992 og ratifisert av Norge i 1993, jfr. St.prp. nr. 63 (1992-93). Formålet med avtalen er å skape større åpenhet mellom partene ved at de gjensidig åpner sine luftrom for et avtalt antall årlige

overflygninger med spesialutstyrte overvåkingsfly for å forvisse seg om hverandres fredelige hensikter. Da Hviterussland, Russland og Ukraina ennå ikke har ratifisert avtalen, har den fortsatt ikke trådt i kraft. Imidlertid er medlemmene i Den konsultative kommisjon (Open Skies Consultative Commission - OSCC) tidligere blitt enige om en midlertidig anvendelsen av avtalen. Det foregår således en betydelig bilateral virksomhet, som stort sett er regulert etter avtalens ordlyd. Prøveflygningene har bidratt til å synliggjøre avtalens betydning innenfor sikkerhetssamarbeidet og som et tillitsskapende tiltak. OSCC besluttet i sitt siste møte i 1999 å forlenge den midlertidige anvendelsen av avtalen til 30. juni 2000. Dette betyr at aktiviteter som prøveflygninger og prøvesertifiseringer av fly og utstyr vil kunne fortsette inntil denne datoen. Det er sannsynlig at ytterligere forlengelse av den midlertidige anvendelsen av avtalen vil finne sted også for resten av år 2000.

Aktiviteten innen OSCC i 1998 - 99 har således vært lav. Imidlertid er den praktiske anvendelsen av avtalen blitt ytterligere utprøvd i denne perioden. En bilateral avtale om gjensidige prøveflygninger med Ukraina forventes formalisert for 2000.

11 Forholdet til Middelhavspartnerne

De seks Middelhavspartnerlandene er Algerie, Egypt, Israel, Jordan, Marokko og Tunisia. Jordan kom med i mai 1998.

Bakgrunnen for OSSEs samarbeid med Middelhavslandene er å finne i Sluttakten fra Helsingfors av 1975, som fastslår at sikkerhet i Europa og sikkerhet i Middelhavsområdet er deler av et hele, og at arbeid med sikkerhets-spørsmål derfor også bør omfatte dette området.

Som innkommende formannskap fikk Norge delegert ansvaret for Kontaktgruppen med Middelhavspartnerlandene og det årlige Middelhavs-seminaret i 1998. Tilsvarende ledet Østerrike arbeidet i Kontaktgruppen i 1999. I 1998 fant det på Malta sted et eget seminar for kontakten med Middelhavspartnerlandene med emnet «Sikkerhetens menneskelige dimensjon». Seminaret i 1999, som fant sted i Jordan, var en oppfølging av Malta-seminaret. Fokus for diskusjonen her var iverksetting av forpliktelser innen den menneskelige dimensjon.

I forbindelse med utenriksministtermøtet i Oslo i desember 1998 og toppmøtet i Istanbul i November 1999, ble det avholdt egne møter på ministernivå mellom troikalandene og Middelhavspartnerlandene. I juni 1998 vedtok Det faste råd å invitere Middelhavspartnerlandene til å besøke sendelagene og å sende observatører til valgovervåking i regi av OSSE/ODIHR. Formålet med dette tiltaket var å gi partnerlandene anledning til å gjøre seg bedre kjent med OSSEs feltaktiviteter. I erklæringen fra OSSE-toppmøtet i Istanbul ble det fattet vedtak om å knytte disse landene tettere til OSSEs arbeid gjennom blant annet en nærmere kontakt mellom de aktivitetene som involverer Middelhavspartnere og virksomheten i Det faste råd.

12 Forholdet til Japan og Korea

Japan og Sør-Korea omtales begge som partnerland, men har i virkeligheten forskjellig status.

12.1 Japan

Samarbeidet med Japan ble etablert på bakgrunn av et vedtak fattet under toppmøtet i Helsingfors i 1992. Grunnet Japans interesse for OSSE-saker, det faktum at landet deler organisasjonens prinsipper og mål og er aktivt engasjert i europeisk samarbeid gjennom relevante organisasjoner, har det utviklet seg et forholdsvis nært samarbeid. Japan er gitt observatørstatus og har adgang til å være til stede på alle OSSEs møter. Fokus for samarbeidet har vært Balkan. Japan har sekondert personell til sendelagene i Skopje, Kroatia og Bosnia og Hercegovina og har på en betydelig måte bidratt finansielt til valgene i Bosnia og Hercegovina og OSSEs aktiviteter i Albania og Kosovo.

12.2 Sør-Korea

Sør-Korea ble invitert til toppmøtet i Budapest i 1994, som var første gang landet deltok på et OSSE-møte. Siden 1995 har Sør-Korea deltatt på relevante OSSE-møter inkludert toppmøter, ministermøter, tilsynskonferanser og ulike seminarer. Sør-Korea har også deltatt i OSSE-aktiviteter som valgobservasjonen i Bosnia og Hercegovina og ga dessuten økonomisk bistand til lokalvalgene i landet.

13 Avsluttende bemerkninger

OSSE-formannskapet var en krevende oppgave for Norge. Hovedansvaret for tilretteleggingen og gjennomføringen av formannskapet påhvile Utenriksdepartementet. Det ble imidlertid også etablert et nært samarbeid med andre deler av forvaltningen, i første rekke Forsvarsdepartementet og Forsvarets Overkommando. Dette samarbeid var for det første av uvurderlig betydning for utøvelsen av formannskapet i forhold til konkrete utfordringer, som for eksempel Kosovo-krisen. Bl.a. i forbindelse med etableringen av hovedkvarteret for Kosovo Verification Mission ytet forsvaret således meget vesentlige bidrag på personell- og logistikk-siden. For det andre var samarbeidet med forsvaret av betydning fordi det bidro til å sikre det informasjonstilfang formannskapet var avhengig av. Det ble således etablert en kontakt- og samarbeidsordning med Forsvarets Overkommando/Etterretningsstaben som innebar at Utenriksdepartementet ved behov kunne innhente informasjon av betydning for formannskapets arbeid med konkrete problemstillinger. Denne ordningen fungerte godt og var nyttig for Utenriksdepartementet.

Erfaringene fra samarbeidet med Forsvarsdepartementet og Forsvarets Overkommando under OSSE-formannskapet bør nyttiggjøres i forbindelse med lignende nasjonale løft i fremtiden. Eksempelvis vil det også i tilknytning til et evt. norsk medlemskap i FNs Sikkerhetsråd fra 2001 være behov for et løpende tilfang av informasjon om utviklingen i ulike konflikt- og krise-områder.

Regjeringen ser OSSE som et viktig virkemiddel i arbeidet for å fremme fred, stabilitet, demokrati og menneskerettigheter. Den anser at Norge gjennom OSSE-formannskapet bidro til å styrke bildet av vårt land som en pålitelig og troverdig partner i internasjonalt samarbeid. Regjeringen vil fortsatt støtte aktivt opp om organisasjonens virksomhet, bl.a. gjennom Norges deltagelse i OSSE-troikaen i 2000.

Utenriksdepartementet

t i l r å r :

Tilråding fra Utenriksdepartementet av 9. juni 2000 om samarbeidet i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) i 1998-99 og Norges OSSE-formannskap blir sendt Stortinget.

Vedlegg 1**Forkortelser**

ACV	Armoured Combat Vehicles - Pansrede kampvogner
CFE	Conventional Armed Forces in Europe - De konvensjonelle styrker i Europa
CSBM	Confidence and Security Building Measure - Tillits- og sikkerhetsskapende tiltak
FSC	Forum for Security Co-operation - Forum for sikkerhetssamarbeid
FYROM	Former Yugoslav Republic of Macedonia - Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia
HCNM	High Commissioner on National Minorities - Høykommissæren for nasjonale minoriteter
HLPG	High Level Planning Group - Høynivågruppen for planlegging (for Nagorno-Karabakh)
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia - De forente nasjoners internasjonale straffedomstol for forbrytelser i det tidligere Jugoslavia
JCG	Joint Consultative Group - Den felles rådgivende gruppe
KFOR	Kosovo Force - Den internasjonale styrken i Kosovo
KLA	Kosovo Liberation Army - Den kosovoalbanske frigjøringshær
KVM	Kosovo Verification Mission - Verifikasjonssendelaget i Kosovo
ODIHR	Office for Democratisation and Human Rights - Kontoret for demokratiske institusjoner og menneskerettigheter
OSCC	Open Skies Consultative Commission - Den konsultative kommisjon for åpne luftrom
OSSE	Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa
NATO	North Atlantic Treaty Organisation- Atlanterhavspaktorganisasjonen

NORDEM	Norwegian Resource Bank for Democracy and Human Rights - Den norske ressursbank for demokrati og menneskerettigheter
REACT	Rapid Expert Assistance and Co-operation Teams
RS	Republika Srpska - Den serbiske delrepublikken av Bosnia og Hercegovina
SFOR	Stabilisation Force - Den internasjonale stabiliseringsstyrken for Bosnia og Hercegovina
SUS	Samveldet av uavhengige stater
UCK	Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës - Den kosovoalbanske frigjøringshær (KLA)
UNECE	United Nations Economic Commission for Europe - De forente nasjoners økonomiske kommisjon for Europa
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees - De forente nasjoners høykommissær for flyktninger
UNHCHR	United Nations High Commissioner for Human Rights - De forente nasjoners høykommissær for menneskerettigheter
UNMIK	United Nations Interim Mission in Kosovo - De forente nasjoners overgangsadministrasjon i Kosovo
UNPREDEP	United Nations Preventive - Deployment Force - De forente nasjoners forebyggende styrke i den tidl. Jugoslaviske republikk
VEU	Den vesteuropeiske union

Vedlegg 2**Erklæring fra toppmøtet i Istanbul**

1. Vi, stats- og regjeringssjefene i OSSEs deltakerstater, er kommet sammen i Istanbul ved inngangen til det 21. århundre og 25-årsjubileet for sluttakten fra Helsingfors. Siden vi sist kom sammen, har det skjedd en omlegging av OSSE med sikte på å håndtere helt nye utfordringer. Da vi møttes i Lisboa var den første storstilte OSSE-feltoperasjonen nettopp iverksatt i Bosnia og Hercegovina. I løpet av de tre årene som er gått, har vi drastisk økt antallet og omfanget av våre feltoperasjoner. Våre felles institusjoner har økt i antall og i sitt aktivitetsnivå. OSSEs innsats har økt i omfang og innhold. Dette har vesentlig styrket OSSEs bidrag til sikkerhet og samarbeid i hele OSSE-området. Vi berømmer spesielt de kvinner og menn som ved sitt engasjement og iherdige arbeid har gjort organisasjonens resultater mulig.

2. Vi har i dag vedtatt en sikkerhetspakt for Europa for å styrke sikkerheten og stabiliteten i vår region og bedre vår organisasjons operasjonelle kapasitet. Vi gir OSSEs faste råd i oppgave å treffe de nødvendige beslutninger for hurtig å iverksette de nye tiltak som er avtalt i denne pakten. Vi trenger innsatsen fra et styrket OSSE for å møte de risikoer og utfordringer som OSSE-området står overfor, for å bedre menneskenes sikkerhet og således bidra til en forandring i det enkelte menneskets liv, hvilket er målet med all vår innsats. Vi gjentar uten forbehold vår forpliktelse til å respektere menneskerettighetene og de grunnleggende friheter og til å avstå fra enhver form for diskriminering. Vi gjentar også vår respekt for internasjonal humanitær rett. Vi forplikter oss til å forsterke innsatsen for å avverge konflikter i OSSE-området og til å løse dem ved fredelige midler når de oppstår. Vi vil samarbeide nært med andre internasjonale organisasjoner og institusjoner på grunnlag av plattformen for kooperativ sikkerhet, som vi vedtok som en del av vår pakt.

3. Situasjonen i Kosovo (Den føderale republikken Jugoslavia), særlig den humanitære situasjonen, er stadig en stor utfordring for OSSE. Våre tanker går fremdeles til det store antall Kosovo-albanere og andre som mistet livet, til dem som så sin eiendom bli ødelagt og til de hundre tusener som ble fordrevet fra og måtte forlate sine hjem. Nå er de fleste av disse flyktningene vendt tilbake. Etter hvert som det vanskelige gjenreisningsarbeidet går fremover, vil de gjenværende flyktningene kunne vende tilbake. OSSEs sendelag i Kosovo utgjør en vesentlig del av det mer omfattende sendelaget til De Forente Nasjoner som opptrer med hjemmel i resolusjon 1244 vedtatt av FNs sikkerhetsråd. OSSEs sendelag består i dag av mer enn 1400 personer og spiller en avgjørende rolle i arbeidet med å gjenoppbygge et multi-etnisk samfunn i Kosovo; det første kullet fra OSSEs politiskole er uteksaminert, og OSSEs opplæring av personell til rettslige og administrative organer er begynt. Organisasjonen bidrar til utviklingen av et sivilisert samfunn ved å støtte opprettelsen av et pluralistisk partipolitisk system, frie medier og et livskraftig ikke-statlig organisasjonsliv. OSSE spiller en ledende rolle når det gjelder å fremme og beskytte menneskerettighetene og skape respekt for rettsstatens normer. Det er avgjørende at dette arbeidet lykkes dersom demokratiet skal kunne slå rot. Vi forplikter oss til å gi det vår fulle støtte. Etter hvert som vi gjør fremskritt på disse områdene, øker vi tempoet i arbeidet for å legge forholdene til rette for de før-

ste frie valg i Kosovo, som OSSE har fått i oppgave å arrangere. Vi vil forsøke å trekke lokalbefolkningen stadig mer inn i arbeidet til OSSEs sendelag.

4. Som følge av de mange år med undertrykkelse, intoleranse og vold i Kosovo består utfordringen i å kunne bygge et multi-etnisk samfunn basert på et utstrakt selvstyre som respekterer Den føderale republikken Jugoslavias suverenitet og territoriale integritet, i påvente av en endelig løsning i samsvar med resolusjon 1244 fra FNs sikkerhetsråd. Vi forutsetter at denne resolusjonen vil bli fullt ut gjennomført og strengt overholdt av alle berørte parter. Vi vil hjelpe alle innbyggere i Kosovo. Men innbyggerne, samt de som ønsker å bli deres ledere, må samarbeide med sikte på å skape et multi-etnisk samfunn der hver enkelt borgers rettigheter respekteres fullt og likt. De må med beslutsomhet bekjempe den onde sirkelen av hat og hevn og oppnå forsoning mellom alle etniske grupper. I løpet av de siste månedene har vi vært vitne til en ny masseflukt fra Kosovo, denne gang av serbere og andre ikke-albanere. Det må gjenopprettes de forhold som er nødvendige for å få dem som har flyktet til å vende tilbake og utøve sine rettigheter. De som kjempet og led for sine rettigheter, må nå forsvare de samme rettighetene for andre. Vi tar kraftig avstand fra enda mer vold og enhver form for etnisk diskriminering. Dersom slike handlinger ikke motarbeides, vil dette ha negativ innvirkning på sikkerheten i regionen.

5. Mangelfullt demokrati i Den føderale republikken Jugoslavia er stadig en av de største kildene til alvorlig bekymring i regionen. Lederne og folket i Den føderale republikken Jugoslavia må med fast hånd lede landet inn på veien til demokrati og respekt for menneskerettighetene og de grunnleggende friheter. Når forholdene tillater det, står OSSE rede til å bistå med sin hjelp for å fremskynde demokratiseringen, fremme uavhengige medier og holde frie og rettferdige valg i Den føderale republikken Jugoslavia. Vi understreker vårt ønske om å se Den føderale republikk Jugoslavia som fullverdig partner. Reell fremgang mot demokrati vil være et positivt skritt mot Den føderale republikken Jugoslavias likeverdige deltakelse i det internasjonale samfunnet, også i OSSE, og vil skape nytt grunnlag for vekst og velferd.

6. Vi fastholder vår oppslutning om et fritt, multi-etnisk Bosnia og Hercegovina basert på Den generelle rammeavtale for fred i Bosnia og Hercegovina. Vi understreker betydningen av å forbedre måten felles institusjoner virker på, og av at disse og andre institusjoner fortsetter å påta seg oppgaver som det internasjonale samfunnet har forpliktet seg til. Vi forutsetter at Bosnia og Hercegovina raskt vedtar en permanent valglov, slik at den kan innføres før valget på nasjonalforsamlingen som er planlagt høsten 2000. Vi appellerer til alle ledere i Bosnia og Hercegovina om å treffe avgjørende tiltak for å bringe de to entitetene nærmere hverandre og å skape en situasjon der personer, varer og tjenester kan bevege seg fritt innen en enhetlig stat til beste for stabiliteten og velferden. Vi understreker betydningen av respekt for rettsstatens normer og kraftig innsats for å bekjempe organisert kriminalitet og korrupsjon, som utgjør en stor trussel mot økonomisk reform og velferd. Vi fastholder vår forpliktelse om at flyktninger og internt fordrevne personer, særlig minoriteter, skal kunne vende tilbake.

7. Vi understreker betydningen av å arbeide sammen med kroatisk myndigheter for å forsterke innsatsen for forsoning i Kroatia. OSSE forplikter seg

til å fortsette sin bistand til et multi-etnisk Kroatia gjennom tillitsskapende tiltak og forsoning etter krigen. Vi ser fram til raskere fremgang når det gjelder tilbakevending av flyktninger og fordrevne personer, og innføringen av relevante internasjonale normer, særlig dem som gjelder likebehandling uten hensyn til etnisk tilhørighet, frie medier og frie og rettferdige valg. OSSEs politiovervåkning i Donau-området i Kroatia, som har spilt en verdifull rolle i beskyttelsen av enkeltmenneskers rettigheter, viser OSSEs evne til å utvikle ny operativ kapasitet raskt og effektivt.

8. Vi bekrefter på ny vår forpliktelse til å bistå Albania mens landet fortsetter sin sosiale, politiske og økonomiske reformprosess etter tilbakeslagene forårsaket av omveltningene i 1997 og flyktningekrisen i Kosovo i 1999. Vi merker oss fremgangen i den siste tid og oppfordrer regjeringen og alle politiske partier til å bedre det politiske klimaet og dermed styrke demokratiske institusjoner. Vi oppfordrer den nye regjeringen i Albania til å fortsette sin kamp mot kriminalitet og korrupsjon. OSSE ønsker å videreføre sin bistand og samarbeide nært med Den europeiske union og internasjonale organisasjoner innenfor rammen av «Albanias venner».

9. Vi berømmer regjeringen i Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia for sitt løfte om indre reformer med henblikk på å øke stabiliteten og økonomisk velstand. Vi bekrefter på ny at OSSE er fast bestemt på å støtte dens innsats i denne prosessen, og understreker betydningen av at det fortsatt vies oppmerksomhet til utviklingen av tverr-etniske forbindelser.

10. Vi hyller regjeringene og folkene i Albania og Den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia, som de mest berørte landene, samt i nabolandene for deres gjestfrihet under flyktningekrisen i Kosovo og for den generøsitet de viste ved å påta seg en tung politisk og økonomisk byrde i denne perioden.

11. Våre erfaringer i Sørøst-Europa viser behovet for å se denne regionen i et bredere perspektiv. Vi hilser derfor velkommen vedtakelsen av Stabilitetspakten for Sørøst-Europa på ministerkonferansen i Köln 10. juni 1999, lansert etter initiativ fra Den europeiske union, som spiller en ledende rolle i samarbeid med andre deltakerstater og tilretteleggerstater, internasjonale organisasjoner og institusjoner. Vi fremhever budskapet fra toppmøtet i Sarajevo: regionalt samarbeid vil tjene som en katalysator for integrering av land i regionen i bredere strukturer. Stabilitetspakten er lagt under OSSE, som spiller en avgjørende rolle for å bidra til at den lykkes, og vi gir Det faste råd i oppgave å utvikle en regional strategi til støtte for dens mål. Vi hilser velkommen rapportene fra spesialkoordinatoren for stabilitetspakten og OSSE-formannens spesialutsending. OSSE vil arbeide i nært samarbeid til våre deltakerstater og ikke-statlige organisasjoner i regionen.

12. Vi mener at arbeidet ved Den internasjonale domstolen for det tidligere Jugoslavia er avgjørende for å oppnå varig fred og rettferdighet i regionen, og gjentar at alle har plikt til å samarbeide fullt ut med domstolen.

13. I løpet av dette året har vi opplevd en betydelig økning i vårt samarbeid med de fem deltakerstatene i Sentral-Asia. Et stigende antall besøk på høyt nivå fra de sentralasiatiske statene til OSSE og fra OSSE-representanter til Sentral-Asia har vært gunstig for den politiske dialog. Med kontinuerlig støtte fra våre partnere i Sentral-Asia har OSSE nå opprettet kontorer i alle fem sta-

ter. Dette har særlig bidratt til en utvidelse av vår samarbeidsvirksomhet innenfor alle OSSE-dimensjoner. Idet vi gjentar at vårt mål er å oppnå utvidet sikkerhet i hele OSSE-området, hilser vi disse positive utviklingstrekkene meget velkommen. Vi er overbevist om at den nødvendige fremgang i den vanskelige og komplekse overgangsprosessen vil bli stimulert av økt innsats basert på samarbeid og våre felles forpliktelser. En styrking av rettsstaten, respekten for menneskerettighetene og de grunnleggende friheter, samt utvikling av sivile samfunn, utgjør en av grunnpilarene i våre brede rammer for samarbeidsinnsats. I denne forbindelse hilser vi velkommen fremgangen for undertegning av omforente memoranda mellom ODIHR og de sentralasiatiske deltakerstatene.

14. Vi deler den bekymring som deltakerstatene i Sentral-Asia har uttrykt angående internasjonal terrorisme, voldelig ekstremisme, organisert kriminalitet og ulovlig narkotika- og våpenhandel. Vi er enige om at det er nødvendig med nasjonale og regionale tiltak, samt internasjonale tiltak fra verdenssamfunnet, for å møte disse truslene, også de som har sitt opphav i områder som grenser til OSSEs deltakerstater. Vi erkjenner også betydningen av å ta opp økonomiske og miljømessige risikoer i regionen, f.eks. spørsmål knyttet til vannressurser, energi og erosjon. Vi er overbevist om at en styrking av regionalt samarbeid vil fremme stabilitet og sikkerhet i Sentral-Asia, og vi hilser velkommen den aktive tilnærmingen Formannskapet har vist i denne forbindelse.

15. Vi bekrefter på ny vår sterke støtte til Georgias suverenitet og territoriale integritet, og understreker behovet for å løse konfliktene i Tskhinvali-regionen/Sør-Ossetia og Abkhasia (Georgia), særlig ved å definere disse regionenes politiske status innen Georgia. Respekt for menneskerettighetene og utvikling av felles demokratiske institusjoner, samt hurtig, sikker og betingelsesløs tilbakevending for flyktninger og internt fordrevne personer, vil bidra til en fredelig løsning av disse konfliktene. Vi understreker betydningen av å ta konkrete skritt i denne retningen. Vi hilser velkommen de fremskritt som ble gjort under dette toppmøtet i de georgisk-russiske forhandlingene om reduksjon av russisk militærutstyr i Georgia.

16. Med hensyn til Tskhinvali-regionen/Sør-Ossetia (Georgia), er det gjort visse fremskritt mot en løsning av konflikten. Vi understreker betydningen av å opprettholde og forsterke dialogen som nå pågår. For å oppnå videre fremskritt, mener vi at det bør holdes et snarlig møte i Wien, der eksperter fra denne regionen deltar, for å ta avgjørende skritt mot en løsning. Dersom de berørte parter legger rettslige rammer for å sikre at flyktninger og internt fordrevne personer får tilbake sine boliger og eiendeler, vil dette bidra til at flyktninger og internt fordrevne personer raskt vender tilbake til området. Vi oppfordrer også til en snarlig undertegning av den georgisk-russiske avtalen om økonomisk gjenreisning, og oppmuntrer til ytterligere økonomisk bistand fra verdenssamfunnet.

17. Vi fortsetter å støtte De forente nasjoners ledende rolle i Abkhasia (Georgia). Vi understreker betydningen av å komme ut av den fastlåste situasjonen i bestrebelsene for å finne en fredelig løsning på konflikten. I denne forbindelse er vi - og særlig de av oss som er med i Venner av FNs generalsekretær - rede til å samarbeide med De forente nasjoner for å utarbeide og frem-

legge et utkast til et dokument om fordelingen av konstitusjonell myndighet mellom sentralmyndighetene i Georgia og myndighetene i Abkhasia (Georgia). Vi gjentar vår sterke fordømmelse i toppmøtedokumentene fra Budapest og Lisboa av den «etniske rensingen» som førte til masseutryddelse og tvangsfordrivelse av hovedsakelig georgisk befolkning i Abkhasia (Georgia), og av voldshandlingene i mai 1998 i Gali-regionen. På bakgrunn av den usikre situasjonen de tilbakevendte befinner seg i, anbefaler vi at et sendelag for fakta-innsamling, med deltakelse fra OSSE og De forente nasjoner, tidlig neste år sendes til Gali-regionen for å vurdere blant annet rapporterte tilfeller av fortsatt «etnisk rensing». Et slikt sendelag vil kunne legge grunnlaget for økt internasjonal støtte til betingelsesløs og sikker tilbakevending for flyktninger og internt fordrevne personer og bidra til generell stabilitet i området. Vi anser det såkalte presidentvalget og folkeavstemningen i Abkhasia (Georgia) i år som uakseptable og illegitime.

18. Vi hilser velkommen de oppmuntrende skritt som nylig er tatt i arbeidet med å løse Transdnjestr-problemet. Toppmøtet i Kiev (juli 1999) ble en viktig begivenhet i så måte. Det er likevel ikke fremkommet noen nevneverdig forandring i hovedspørsmålet - definisjon av Transdnjestr-områdets status. Vi bekrefter på ny at en løsning av dette problemet bør sikre Republikken Moldovas suverenitet og territoriale integritet. Vi går inn for at forhandlingsprosessen videreføres og utvides og oppfordrer alle sider, og særlig myndighetene i Transdnjestr, til å vise den nødvendige politiske vilje til å forhandle fram en fredelig og snarlig eliminering av konsekvensene av konflikten. Vi setter pris på at Den russiske føderasjon, Ukraina og OSSE har fortsatt meklingsinnsatsen i forhandlingsprosessen om den fremtidige status for Transdnjestr-området innen republikken Moldova. Vi merker oss den positive rolle som de felles fredsbevarende styrkene spiller når det gjelder å sikre stabiliteten i regionen.

19. Vi minner om vedtakene fra toppmøtene i Budapest og Lisboa og ministermøtet i Oslo, og gjentar vår forventning om en snarlig, ordnet og fullstendig tilbaketrekking av russiske tropper fra Moldova. I denne sammenheng hilser vi velkommen den fremgang som nylig er gjort for å fjerne og ødelegge det russiske militærutstyr som er lagret i Transdnjestr-området av Moldova og fullføringen av tilintetgjørelsen av ikke-transportabel ammunisjon.

Vi hilser velkommen Den russiske føderasjons forpliktelse til å fullføre tilbaketrekkingen av russiske styrker fra Moldovas territorium innen utgangen av 2002. Vi hilser også velkommen republikken Moldovas og OSSEs vilje til å lette denne prosessen, i den utstrekning de kan, innen den avtalte fristen.

Vi minner om at et internasjonalt evalueringssendelag står klart for utsendelse umiddelbart for å se nærmere på fjerning og tilintetgjørelse av russisk ammunisjon og våpen. For å sikre tilbaketrekking- og tilintetgjørelsesprosessen, vil vi be Det faste råd vurdere å utvide mandatet til OSSEs sendelag i Moldova for å sikre åpenhet i denne prosessen og samordne den økonomiske og tekniske bistand som gis for å lette tilbaketrekkingen og ødeleggelsen. Videre er vi enige om å vurdere opprettelsen av et fond for frivillig internasjonal økonomisk bistand som skal forvaltes av OSSE.

20. Vi har mottatt rapporten fra medformennene i OSSEs Minsk-gruppe om utviklingen i situasjonen og den seneste utviklingen knyttet til Nagorno-

Karabakh-konflikten, og har berømmet deres innsats. Vi bifaller særlig den styrkede dialogen mellom presidentene i Armenia og Aserbajdsjan, som med sin regelmessige kontakt har gitt muligheter for å skape ny dynamikk i prosessen for å finne en varig og bred løsning på problemet. Vi gir vår faste støtte til denne dialogen og oppfordrer til at den videreføres, med håp om å gjenoppta forhandlingene innen OSSEs Minsk-gruppe. Vi bekrefter også at OSSE og dens Minsk-gruppe, som fremdeles er den mest hensiktsmessige rammen for å finne en løsning, står rede til å videreføre fredsprosessen og den fremtidige gjennomføringen av den, herunder å gi all nødvendig bistand til partene.

21. Vi hilser velkommen åpningen av et OSSE-kontor i Jerevan i år, og vedtaket om å åpne et tilsvarende kontor i Baku. Disse tiltakene vil sette OSSE i stand til å styrke vårt samarbeid med Armenia og Aserbajdsjan.

22. Vi gir vår sterke støtte til Den rådgivende oppsynsgruppen i Hviterussland, som har arbeidet nært sammen med de hviterussiske myndighetene og med opposisjonspartiene og lederne og ikke-statlige organisasjoner om å fremme demokratiske institusjoner og overholdelse av OSSE-forpliktelser, og dermed lagt forholdene til rette for en løsning av den konstitusjonelle striden i Hviterussland. Vi understreker at bare en reell politisk dialog i Hviterussland kan bane vei for frie og demokratiske valg som kan danne fundamentet for virkelig demokrati. Vi håper på snarlig fremdrift i denne politiske dialogen med OSSEs deltakelse, i nært samarbeid med OSSEs parlamentarikerforsamling. Vi understreker nødvendigheten av å fjerne alle resterende hindringer for denne dialogen ved å respektere de rettsstatlige prinsipper og frie medier.

23. I forbindelse med rekken av begivenheter som nylig har funnet sted i Nord-Kaukasus, bekrefter vi på ny med styrke at vi fullt ut anerkjenner Den russiske føderasjons territoriale integritet og fordømmer terrorisme i enhver form. Vi understreker nødvendigheten av å respektere OSSEs normer. Vi er enige om at det i lys av den humanitære situasjonen i regionen er viktig å lindre sivilbefolkningens nød, herunder ved å legge forholdene til rette for at internasjonale organisasjoner kan yte humanitær bistand. Vi er enige om at det er avgjørende med en politisk løsning, og at OSSEs bistand vil kunne bidra til å nå dette målet. Vi hilser velkommen OSSEs vilje til å bidra til å fornye den politiske dialog. Vi hilser velkommen Den russiske føderasjons samtykke til at Formannskapet avlegger et besøk i regionen. Vi bekrefter på ny det eksisterende mandatet til OSSEs støttegruppe i Tsjetsjenia. I denne forbindelse hilser vi også velkommen Den russiske føderasjons vilje til å legge forholdene til rette for disse tiltakene, noe som vil bidra til å skape rammevilkår for stabilitet, sikkerhet og økonomisk velstand i regionen.

24. I et år der vi har utplassert det største sendelaget noensinne, har vi kunnet hilse velkommen en vellykket fullføring av arbeidet til et av våre minste sendelag, OSSE-representanten i felleskomiteen for Skrunda radarstasjon. Vi gratulerer partene som har deltatt i avviklingen av radarstasjonen med deres innsats, som har foregått i en konstruktiv samarbeidsånd.

25. Vi hilser velkommen den vellykkede fullføringen av arbeidet til OSSEs sendelag til Ukraina. Dette arbeidet har vært et viktig bidrag fra OSSE til stabiliseringsprosessen i Den autonome republikken Krim. Vi ser fram til fortsatt samarbeid mellom Ukraina og OSSE, også gjennom OSSEs prosjektkoordinator i Ukraina, på grunnlag av mandatet og det omforente memorandum.

26. Med en lang rekke valg foran oss, er vi opptatt av at disse må være frie og rettferdige og gjennomføres i samsvar med OSSEs prinsipper og forpliktelser. Det er bare på denne måten det kan legges et stabilt grunnlag for demokratisk utvikling. Vi setter pris på den rolle ODIHR har spilt ved å bistå landene med å utarbeide valglovgivning i samsvar med OSSEs prinsipper og forpliktelser, og vi er enige om umiddelbart å følge opp ODIHRs valgevalueringer og anbefalinger. Vi verdsetter det arbeidet ODIHR og OSSEs parlamentarikerforsamling har utført - før, under og etter valget - som ytterligere bidrar til den demokratiske prosessen. Vi er opptatt av å sikre personer som tilhører minoriteter, fulle rettigheter til å stemme, og å tilrettelegge for at flyktninger kan utøve sin rett til å delta i valg som holdes i deres hjemland. Vi forplikter oss til å sikre fri konkurranse mellom kandidater og partier, blant annet ved fri adgang til mediene og respekt for forsamlingsretten.

27. Vi forplikter oss til å sikre frie medier som et grunnleggende forutsetning for pluralistiske og demokratiske samfunn. Vi er dypt bekymret over at mediene i konfliktområder utnyttes til å hisse opp til hat og etnisk spenning, og at juridiske restriksjoner og trakassering brukes til å nekte borgerne frie medier. Vi understreker behovet for å sikre ytringsfrihet, som er et helt avgjørende for den politiske debatt i ethvert demokrati. Vi støtter kontoret til representanten for frie medier i dets innsats for å fremme frie og uavhengige medier.

28. I dette året hvor vi feirer tiårsjubileet for vedtakelsen av konvensjonen om barns rettigheter, og idet vi setter OSSE-forpliktelsene vedtatt i København ut i praksis, forplikter vi oss til aktivt å fremme barns rettigheter og interesser, særlig under konflikter og under forhold etter konflikter. Vi vil jevnlig ta opp barns rettigheter i OSSEs arbeid, blant annet ved å arrangere et særskilt møte i år 2000 om barn og væpnede konflikter. Vi vil rette spesiell oppmerksomhet mot fysisk og psykisk helsetilstand hos barn som er involvert i eller berørt av væpnet konflikt.

29. Koordinatoren for OSSEs økonomiske og miljømessige virksomhet bør, etter fullmakt fra Formannskapet og Generalsekretæren og i nært samarbeid med relevante OSSE-feltoperasjoner, jevnlig utarbeide rapporter om økonomiske og miljømessige sikkerhetsrisikoer. Disse rapportene bør omfatte spørsmål om en sterkere bevisstgjøring av offentligheten om forholdet mellom økonomiske og miljømessige problemer og sikkerheten, og forholdet mellom vår organisasjon og andre som er opptatt av å fremme økonomisk og miljømessig sikkerhet i OSSE-området. Slike rapporter vil bli behandlet av Det faste råd.

30. Vi bekrefter på ny vår forpliktelse til å påse at rettighetene til personer som tilhører nasjonale minoriteter, særlig når det gjelder forhold som angår kulturell identitet, fullt ut respekteres i lover og politikk. Vi understreker særlig kravet om at lover og politikk som gjelder rettigheter til utdanning, språk og deltakelse for personer som tilhører nasjonale minoriteter, må være i samsvar med gjeldende internasjonale standarder og konvensjoner. Vi går også inn for vedtakelse og full gjennomføring av en omfattende lovgivning mot diskriminering for å fremme full likestilling for alle. Vi berømmer det viktige arbeidet som utføres av Høykommissæren for nasjonale minoriteter. Vi

bekrefter på ny at vi vil styrke vår innsats for å iverksette anbefalingene fra Høykommissæren for nasjonale minoriteter.

31. Vi beklager vold og andre uttrykk for rasisme og diskriminering av minoriteter, herunder roma og sinti. Vi forplikter oss til å påse at rettighetene til roma og sinti fullt ut respekteres i lover og politikk og til å fremme, der det er nødvendig, lovgivning mot diskriminering for dette formål. Vi understreker betydningen av å vie særlig oppmerksomhet til problemene med sosial utestengning av roma og sinti. Disse spørsmålene er hovedsakelig de berørte deltakerstatenes ansvar. Vi understreker den viktige rollen som ODIHRs kontaktpunkt for roma- og sintispørsmål kan spille ved å gi støtte. Et annet nyttig tiltak kan være at kontaktpunktet utarbeider en handlingsplan for målrettet virksomhet, fastsatt i samarbeid med Høykommissæren for nasjonale minoriteter og andre som er aktive på området, særlig Europarådet.

32. I samsvar med vår forpliktelse til å sikre full likestilling mellom kvinner og menn, ser vi fram til en snarlig godkjenning og iverksettelse av en OSSE-handlingsplan for likestilling mellom kvinner og menn.

33. I tilknytning til vår forpliktelse til ytterligere å styrke OSSE-sekretariatets operasjonelle kapasitet, vil vi bedre ansettelsesvilkårene i OSSE slik at organisasjonen bedre kan konkurrere om og beholde godt kvalifisert personell, slik at sekretariatet blir i stand til å gjennomføre sine oppgaver og oppfylle sine øvrige forpliktelser. Vi vil også ta hensyn til behovet for geografisk spredning og likevekt av kvinner og menn ved rekruttering av personell til OSSE-institusjoner og feltoperasjoner.

34. Vi merker oss at et stort antall deltakerstater ikke har kunnet gjennomføre vedtaket som ministerrådet gjorde i Roma i 1993 om OSSE-institusjonenes rettslige handleevne og om privilegier og immunitet. Med henblikk på å bedre denne situasjonen, bør det gjøres en kraftig innsats for å gjennomgå spørsmål angående gjennomføringen av forpliktelsene etter vedtaket fra ministerrådsmøtet i Roma i 1993. For dette formål gir vi Det faste råd i oppgave, gjennom en uformell arbeidsgruppe med åpen deltakelse, å utarbeide en rapport til neste ministerrådsmøte, herunder anbefalinger om hvordan situasjonen kan bedres.

35. For å møte utfordringene i OSSE-området på en rask og effektiv måte, trengs det nye instrumenter. Vi gleder oss over at pakten oppretter et program innen OSSE for innsatsgrupper for hurtig ekspertbistand og -samarbeid (REACT). Vi forplikter oss til å gjøre dette konseptet fullt operativt på kortest mulig tid. Vi er fast bestemt på å prioritere gjennomføringen av beslutningen som er gjort i pakten. Vi vil skaffe til veie den nødvendige ekspertise og øremerke de nødvendige midler i samsvar med etablerte retningslinjer. Vi merker oss brevet fra Generalsekretæren til Det faste råd om hurtig utplassering av eksperter. Vi anmoder Det faste råd og Generalsekretæren om å opprette en spesialgruppe innen Det konfliktforebyggende senter med sikte på å utvikle REACT-programmet og et budsjett som vil gjøre REACT fullt operativt innen 30. juni 2000.

36. Vi gir Det faste råd og Generalsekretæren i oppgave å gjennomføre, innen den samme tidsrammen, vår beslutning i pakten om å opprette et operasjonssenter innen Det konfliktforebyggende senter, med en liten kjernestab med ekspertise som er relevant for alle typer OSSE-operasjoner, som kan utvi-

des raskt ved behov, samt beslutningene som er truffet for å styrke sekretariatet og våre feltoperasjoner.

37. Vi har i pakten på ny bekreftet vår forpliktelse med hensyn til rettsstatens normer og understreket behovet for å bekjempe korrupsjon. Vi gir Det faste råd i oppgave å undersøke hvordan vi best kan bidra til innsatsen for å bekjempe korrupsjon, idet vi tar hensyn til den innsats som gjøres av andre organisasjoner, f.eks. Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling, Europarådet og De forente nasjoner. Det vil bli avlagt rapport om resultatene fra dette arbeidet til ministermøtet i 2000.

38. Det faktum at vi møtes i Tyrkia, som nylig har vært utsatt for fryktelige jordskjelv, gir oss en påminnelse om naturkatastrofenes enorme konsekvenser. Vi må styrke verdenssamfunnets evne til å reagere på slike hendelser, ved å bedre samordningen av innsatsen fra deltakerstatene, internasjonale organisasjoner og ikke-statlige organisasjoner. Vi gir Det faste råd i oppgave å diskutere dette spørsmålet nærmere.

39. Vi hilser velkommen den vellykkede tilpasningen av Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa. Den tilpassede avtalen vil gi større militær stabilitet gjennom et strengere system for begrensning, økt åpenhet og lavere nivåer på konvensjonelle styrker i avtalens anvendelsesområde. Vi håper at avtalepartene raskt vil gå i gang med å lette fullføringen av nasjonale ratifiseringsprosedyrer, idet det tas hensyn til deres felles forpliktelser til og den sentrale betydningen av full og fortsatt gjennomføring av avtalen og dens tilhørende dokumenter før og etter at tilpasningsavtalen er trådt i kraft. Når tilpasningsavtalen trer i kraft, kan OSSE-stater som ligger mellom Atlanterhavet og Uralfjellene, søke om tiltredelse til den tilpassede avtalen, og dermed gi et viktig ekstrabidrag til europeisk stabilitet og sikkerhet.

40. Vi hilser velkommen innsatsen som OSSEs forum for sikkerhetssamarbeid har gjort for å fremme sikkerhetsdialog, samarbeid, åpenhet og gjensidig tillit, samt dets arbeid med OSSEs utvidede og udelelige sikkerhetsbegrep i samsvar med dets mandat fra Helsingfors 1992. Vi hilser velkommen fullføringen av revisjonsprosessen som har ført til at Wien-dokumentet av 1999 om tillits- og sikkerhetsskapende tiltak ble vedtatt, et nøkkelement i militærpolitisk samarbeid og stabilitet. Det forbedrer nåværende tillits- og sikkerhetsskapende tiltak og understreker betydningen av regionalt samarbeid. Vi vil fortsatt fullt ut fastholde prinsippene i atferdskodeksen for de politiske og militære sider ved sikkerheten. Vi hilser velkommen FSCs beslutning om å igangsette en bred og omfattende diskusjon om alle sider ved problemet med spredning av håndvåpen og lette våpen og å vurdere konkrete tiltak for å håndtere problemet og reagere på den utfordringen som en for stor og destabiliserende akkumulering og ukontrollert spredning av disse våpnene utgjør for fred og stabilitet.

41. Vi merker oss med tilfredshet at forhandlingene om regional stabilitet, fastsatt i artikkel V i vedlegg 1-B i Den generelle rammeavtale for fred, er kommet inn i en fase med diskusjoner av kjernesporsmål. Et vellykket utfall av de pågående forhandlinger etter artikkel V vil gi et betydelig bidrag til sikkerhet og stabilitet i regionen. Vi oppfordrer statene som deltar i forhandlingene etter artikkel V, til å ta sikte på å avslutte sitt arbeid innen utgangen av 2000. Vi berømmer OSSE for den aktive rolle den har spilt for å lette gjennomføringen

av Avtalen om tillits- og sikkerhetsskapende tiltak i Bosnia og Hercegovina og Avtalen for subregional rustningskontroll, fremforhandlet etter vedlegg 1-B i Den generelle rammeavtale for fred i Bosnia og Hercegovina.

42. Vi bekrefter på ny betydningen av Avtalen om åpne luftrom: da vi er overbevist om at prøveflygninger ikke på noen måte kan erstatte ordningen med observasjonsflygninger fastsatt i avtalen, oppfordrer vi til en snarlig fullføring av prosessen med henblikk på ratifisering og ikrafttredelse av avtalen.

43. Vi er klar over de store menneskelige lidelser som forårsakes av anti-personellminer og merker oss at Konvensjonen om forbud mot bruk, lagring, produksjon og overføring av anti-personellminer og om ødeleggelse av slike miner, trådte i kraft 1. mars 1999. Vi merker oss også ikrafttredelsen 3. desember 1998 av den endrede mineprotokoll til FNs konvensjon om forbud mot eller restriksjoner på bruk av visse konvensjonelle våpen som kan anses å være meget skadelige eller å ha vilkårlig virkning. Vi bekrefter på ny vår støtte til internasjonalt samarbeid om å fremme globale humanitære tiltak mot anti-personellminer, herunder å fremme mineryddingsvirksomhet, bevisstgjøringstiltak angående miner, samt behandling, rehabilitering og sosial og økonomisk attføring av mineofre.

44. Vi merker oss Formannskapetets rapport fra diskusjonene som er ført i år med hensyn til å revidere satsene og kriteriene for finansiering av OSSE-virksomhet og gir Det faste råd i oppgave å videreføre diskusjonene med henblikk på å oppnå en avtale før OSSEs ministerrådsmøte i november/desember 2000, slik at denne avtalen kan få anvendelse etter 31. desember 2000, i samsvar med vedtaket gjort på ministerrådsmøtet i København i 1997.

45. Vi bekrefter på ny den betydningen vi tillegger forbindelsene med våre Partnere for samarbeid, som fastsatt i Sikkerhetspakten for Europa. I lys av våre forbindelser med våre partnere i middelhavsområdet, Algerie, Egypt, Israel, Jordan, Marokko og Tunisia, bekrefter vi på ny at en styrking av sikkerheten og samarbeidet i middelhavsområdet er av stor betydning for stabiliteten i OSSE-området. Vi har derfor til hensikt å forsterke vår dialog og vår felles virksomhet med disse partnerne. Vi vil dessuten styrke våre forbindelser med Japan og Republikken Korea. Vi setter pris på de bidrag som Japan har gitt til OSSEs virksomhet.

46. Vi uttrykker vår takknemlighet til Høykommissæren for nasjonale minoriteter, Max van der Stoep, for at han er villig til å fortsette i sin stilling til en ny Høykommissær for nasjonale minoriteter er oppnevnt, senest ved OSSEs ministerrådsmøte i Wien i november/desember 2000.

47. Det neste ministerrådsmøtet vil finne sted i Wien i november/desember 2000, og vil treffe beslutning om tidspunkt og sted for neste møte mellom stats- og regjeringssjefene i OSSEs deltakerstater.

48. Vi hilser velkommen og godtar Romanias tilbud om å fungere som formannskap i 2001.

Vedlegg 3**Sikkerhetspakt for Europa***Istanbul, november 1999*

1. Ved inngangen til det 21. århundre erklærer vi, stats- og regjeringssjefene i OSSEs deltakerstater, vår sterke forpliktelse med sikte på et fritt, demokratisk og mer integrert OSSE-område, der deltakerstatene lever i fred med hverandre og enkeltmennesker og samfunn lever i frihet, velferd og sikkerhet. For å gjennomføre denne forpliktelsen har vi besluttet å treffe en rekke nye tiltak. Vi er blitt enige om å:

- vedta plattformen for kooperativ sikkerhet, for å styrke samarbeidet mellom OSSE og andre internasjonale organisasjoner og institusjoner, og dermed utnytte det internasjonale samfunnets ressurser bedre,
- videreutvikle OSSEs rolle i fredsbevarende virksomhet, og dermed bedre gjenspeile organisasjonens utvidede tilnærming til sikkerhet,
- opprette innsatsgrupper for hurtig ekspertbistand og -samarbeid (REACT) og dermed sette OSSE i stand til å reagere raskt på behov for bistand og større sivile feltoperasjoner,
- styrke vår evne til å utføre politirelatert virksomhet for å bidra til å opprettholde rettsstatens normer,
- opprette et operasjonssenter for å planlegge og iverksette OSSEs feltoperasjoner,
- styrke konsultasjonsprosessen innen OSSE ved å opprette den forberedende komité under OSSEs faste råd.

Vi er opptatt av å hindre utbrudd av voldelige konflikter når dette er mulig. De tiltak vi har besluttet å treffe i denne pakt, vil styrke OSSEs evne på dette felt, samt organisasjonens kapasitet til å løse konflikter og gjenreise krigsherjede og -rammede samfunn. Denne pakt vil bidra til å danne et felles og udelelig sikkerhetsområde. Den vil fremme opprettelsen av et OSSE-område uten skillelinjer og soner med forskjellige sikkerhetsnivåer.

I. Våre felles utfordringer

2. Det er i det siste tiåret i det 20. århundre oppnådd betydelige resultater i OSSE-området, samarbeid har erstattet tidligere konfrontasjon, men faren for konflikter mellom stater er ikke eliminert. Vi har lagt Europas gamle skiller bak oss, men det er oppstått nye risikoer og utfordringer. Etter at vi undertegnet Paris-pakten, er det blitt tydeligere at konflikter både innen stater og mellom stater kan true vår sikkerhet. Vi har opplevd konflikter som ofte er forårsaket av åpenbare brudd på OSSEs normer og prinsipper. Vi har vært vitne til grusomheter av en type vi trodde hørte fortiden til. I dette tiåret er det blitt klart at alle slike konflikter kan utgjøre en trussel mot sikkerheten for alle OSSEs deltakerstater.

3. Vi er fast bestemt på å lære av farene ved konfrontasjon og skiller mellom stater, samt av det siste tiårets tragedier. Sikkerhet og fred må styrkes gjennom en tilnærming som kombinerer to grunnleggende elementer, vi må skape tillit mellom mennesker innen statene og styrke samarbeidet mellom statene. Vi vil derfor styrke eksisterende instrumenter og utarbeide nye for å gi bistand og råd. Vi vil øke vår innsats for å sikre full respekt for menneskerettigheter og grunnleggende friheter, herunder rettighetene til personer som

tilhører nasjonale minoriteter. Parallelt med dette vil vi styrke vår evne til å øke tilliten og sikkerheten mellom statene. Vi er fast bestemt på å videreutvikle de midler vi har til rådighet for å løse tvister mellom statene på en fredelig måte.

4. Internasjonal terrorisme, voldelig ekstremisme, organisert kriminalitet og ulovlig narkotikahandel utgjør stadig større utfordringer for sikkerheten. Uansett motiver, er alle former og uttrykk for terrorisme uakseptabelt. Vi vil øke vår innsats for å hindre at terrorhandlinger forberedes og finansieres på våre territorier, og nekte terrorister sikre tilfluktssteder. Den overdrevne og destabiliserende akkumuleringen og ukontrollerte spredningen av håndvåpen og lette våpen utgjør en trussel mot fred og sikkerhet. Vi ønsker å styrke vernet mot disse nye farene og utfordringene; sterke demokratiske institusjoner og rettssikkerhet er grunnpilaren i et slikt vern. Vi er også fast bestemt på å samarbeide mer aktivt og tettere for å møte disse utfordringene.

5. Akutte økonomiske problemer og miljøforringelse kan få alvorlige følger for sikkerheten. Samarbeid innen økonomi, vitenskap og teknologi og miljøvern vil være av avgjørende betydning. Vi vil styrke våre tiltak mot slike trusler gjennom ytterligere reformer innen økonomi og miljøvern, stabile og åpne rammer for økonomisk virksomhet samt ved å fremme markedsøkonomi, mens det samtidig tas behørig hensyn til økonomiske og sosiale rettigheter. Vi bifaller den enestående økonomiske omstillingsprosessen som pågår i mange deltakerstater. Vi oppfordrer dem til å fortsette reformprosessen, som vil bidra til sikkerhet og velferd i hele OSSE-området. Vi vil intensivere vår innsats innen alle OSSEs dimensjoner for å bekjempe korrupsjon og for å fremme rettsstatens normer.

6. Vi bekrefter at sikkerheten i nærliggende områder, særlig i middelhavsområdet samt i områder i umiddelbar nærhet av deltakerstater, f.eks. de sentralasiatiske, er av stigende betydning for OSSE. Vi erkjenner at manglende stabilitet i disse områdene skaper utfordringer som direkte berører OSSE-statenes sikkerhet og velferd.

II. Vårt felles fundament

7. Vi bekrefter på ny vår fulle tilslutning til De forente nasjoners pakt, og til sluttakten fra Helsingfors, Paris-pakten og alle andre OSSE-dokumenter vi har vedtatt. Disse dokumentene utgjør våre felles forpliktelser og danner grunnlaget for vårt arbeid. De har bidratt til å få slutt på den gamle konfrontasjonen i Europa og å skape en ny tid med demokrati, fred og solidaritet i hele OSSE-området. De fastsatte klare normer for deltakerstatenes behandling av hverandre og av alle mennesker på sine territorier. Alle OSSE-forpliktelser, uten unntak, har samme gyldighet i hver deltakerstat. At de gjennomføres loyalt, er avgjørende for forholdet mellom statene, mellom regjeringene og deres folk, samt mellom organisasjonene som statene er medlemmer av. Deltakerstatene står til regnskap overfor sine borgere og er ansvarlig overfor hverandre for gjennomføringen av sine OSSE-forpliktelser. Vi betrakter disse forpliktelsene som noe vi har skapt i fellesskap og som følgelig direkte og legitimt angår alle deltakerstater.

Vi bekrefter på ny at OSSE er en regional ordning i henhold til kapittel VIII i De forente nasjoners pakt og den viktigste organisasjonen for fredelig løsning av tvister innen sin region og et nøkkelinstrument for tidlig varsling, konfliktforebygging, krisehåndtering og gjenoppbygging etter konflikt. OSSE er

en inkluderende og bred organisasjon for konsultasjoner, beslutningstaking og samarbeid i sin region.

8. Hver deltakerstat har lik rett til sikkerhet. Vi bekrefter på ny hver deltakerstats naturlige rett til fritt å kunne velge eller forandre sine sikkerhetsordninger, herunder alliansetraktater, etter hvert som de utvikler seg. Hver stat har også rett til å være nøytral. Hver deltakerstat vil respektere alle andres rettigheter i disse henseender. Ingen stat vil styrke sin sikkerhet på bekostning av andre staters sikkerhet. Innen OSSE kan ingen stat, gruppe av stater eller organisasjon ha et hovedansvar for å opprettholde fred og stabilitet i OSSE-området eller betrakte en del av OSSE-området som sin interessesfære.

9. Vi vil bygge våre forbindelser på prinsippet om felles og utvidet sikkerhet, i en ånd av partnerskap, solidaritet og åpenhet. Hver deltakerstats sikkerhet er uløselig knyttet til alle andres sikkerhet. Vi vil behandle de menneskelige, økonomiske, politiske og militære dimensjonene ved sikkerheten som en integrert helhet.

10. Vi vil fortsette å bevare konsensus som grunnlag for beslutningstaking i OSSE. OSSEs fleksibilitet og evne til å reagere hurtig på et skiftende politisk klima bør være kjernen i OSSEs kooperative og inkluderende tilnærming til felles og udelelig sikkerhet.

11. Vi erkjenner det hovedansvar som De forente nasjoners sikkerhetsråd har for å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet, og dets avgjørende rolle når det gjelder å bidra til sikkerhet og stabilitet i vår region. Vi bekrefter på ny våre rettigheter og plikter etter De forente nasjoners pakt, herunder vår forpliktelse med hensyn til avkall på bruk av makt eller trussel om bruk av makt. I denne forbindelse bekrefter vi også vår forpliktelse til å søke å løse tvister med fredelige midler som fastsatt i De forente nasjoners pakt.

* * * * *

Basert på dette felles fundament vil vi styrke våre felles mottiltak og forbedre våre felles instrumenter for å møte de utfordringer vi står overfor på en mer effektiv måte.

III. Våre felles mottiltak

Samarbeid med andre organisasjoner: plattformen for kooperativ sikkerhet

12. De risikoer og utfordringer vi står overfor i dag, kan ikke møtes av en stat eller organisasjon alene. I løpet av det siste tiåret har vi tatt viktige skritt for å utforme et nytt samarbeid mellom OSSE og andre internasjonale organisasjoner. For fullt ut å utnytte det internasjonale samfunnets ressurser, er vi opptatt av et enda tettere samarbeid mellom internasjonale organisasjoner.

Gjennom plattformen for kooperativ sikkerhet, som herved vedtas som en sentral del av denne pakt, forplikter vi oss til å fortsette å styrke og utvikle samarbeidet med kompetente organisasjoner på likeverdig grunnlag og i partnerskapets ånd. Prinsippene for plattformen for kooperativ sikkerhet, slik de er fastsatt i gjennomføringsdokumentet vedlagt denne pakt, gjelder for enhver organisasjon eller institusjon hvis medlemmer enkeltvis og samlet beslutter å slutte seg til dem. De gjelder for alle sikkerhetsdimensjoner - politiske og militære, menneskelige og økonomiske. Gjennom denne plattformen søker vi å utvikle og opprettholde politisk og operasjonelt samhold, på grunnlag av felles verdier, innen alle de organer som arbeider med sikkerhet, både gjennom mottiltak i konkrete kriser og utforming av tiltak for å møte nye risikoer og

utfordringer. Idet vi erkjenner den nøkkelrolle OSSE kan spille med hensyn til integrering, tilbyr vi OSSE som en fleksibel, samordnet ramme, når det er hensiktsmessig, for å fremme et samarbeid der forskjellige organisasjoner kan forsterke hverandre, idet de drar nytte av hverandres sterke sider. Vi har ikke til hensikt å skape et hierarki av organisasjoner eller en permanent arbeidsdeling mellom dem.

Vi er i prinsippet rede til å sette inn ressurser fra de internasjonale organisasjoner og institusjoner vi er medlemmer av til støtte for OSSEs arbeid, forutsatt at de nødvendige prinsippvedtakene blir gjort i hvert enkelt tilfelle.

13. Subregionalt samarbeid er blitt et viktig element i styrkingen av sikkerheten i hele OSSE-området. Prosesser som f.eks. Stabilitetspakten for Sørøst-Europa, som foregår i OSSEs regi, bidrar til å fremme våre felles verdier. De bidrar til bedre sikkerhet ikke bare i den aktuelle subregionen, men i hele OSSE-området. I samsvar med plattformen for kooperativ sikkerhet tilbyr vi OSSE som et forum for subregionalt samarbeid. I denne forbindelse og i samsvar med fremgangsmåtene fastsatt i gjennomføringsdokumentet, vil OSSE lette utveksling av informasjon og erfaring mellom subregionale grupper og kan, etter anmodning, motta og oppbevare deres gjensidige overenskomster og avtaler.

Solidaritet og partnerskap

14. Den beste garantien for fred og sikkerhet i vår region er at hver deltakerstat har vilje og evne til å opprettholde demokrati, rettssikkerhet og respekt for menneskerettighetene. Vi bekrefter hver og én at vi er villige til fullt ut å overholde våre forpliktelser. Vi har også et felles ansvar for å verne om OSSEs prinsipper. Vi er derfor fast bestemt på å samarbeide innen OSSE og med dens institusjoner og representanter, og er rede til å bruke OSSEs instrumenter, redskaper og mekanismer. Vi vil samarbeide i en ånd av solidaritet og partnerskap i en kontinuerlig evaluering av gjennomføringen. Vi forplikter oss i dag til å treffe felles tiltak basert på samarbeid, både i OSSE og gjennom de organisasjoner vi er medlemmer av, for å yte bistand til deltakerstatene slik at de bedre kan overholde OSSEs prinsipper og forpliktelser. Vi vil forsterke eksisterende samarbeidsinstrumenter og utvikle nye for å reagere effektivt på anmodninger om bistand fra deltakerstatene. Vi vil vurdere hvordan vi ytterligere kan øke organisasjonens effektivitet når det gjelder å håndtere tilfeller med åpenbare, grove og vedvarende brudd på disse prinsippene og forpliktelserne.

15. Vi har bestemt å vurdere hvordan vi kan hjelpe deltakerstater som anmoder om bistand, når lov og orden i denne staten er brutt sammen. Vi vil i fellesskap vurdere situasjonen og hvordan vi eventuelt kan støtte den aktuelle staten.

16. Vi bekrefter på ny at atferdskodeksen for de politiske og militære sider ved sikkerheten fortsatt gjelder. Vi vil, i samsvar med vårt ansvar innen OSSE, innlede omgående konsultasjoner med en deltakerstat som ber om bistand for å sikre sin rett til eget eller kollektivt selvforsvar i tilfelle dens suverenitet, territorial integritet og politiske uavhengighet er truet. Vi vil sammen vurdere hva trusselen går ut på og hvilke tiltak som måtte være nødvendige for å forsvare våre felles verdier.

Våre institusjoner

17. Parlamentarikerforsamlingen har utviklet seg til en av OSSEs viktigste institusjoner, som stadig kommer med nye ideer og forslag. Vi hilser velkommen den rollen Parlamentarikerforsamlingen i stigende grad spiller, særlig på området demokratisk utvikling og valgovervåkning. Vi oppfordrer Parlamentarikerforsamlingen til å videreutvikle sin virksomhet som et vesentlig ledd i vår innsats for å fremme demokrati, velferd og økt tillit i og mellom deltakerstatene.

18. Kontoret for demokratiske institusjoner og menneskerettigheter (ODIHR), Høykommissæren for nasjonale minoriteter (HCNM) og Representanten for frie medier er viktige instrumenter for å sikre respekt for menneskerettigheter, demokrati og rettssikkerheten. OSSEs sekretariat yter viktig bistand til det sittende formannskap og til organisasjonens virksomhet, særlig i felten. Vi vil også ytterligere styrke OSSE-sekretariatets operasjonelle kapasitet slik at det er i stand til å møte utvidelsen av vår virksomhet og å påse at feltoperasjoner fungerer effektivt og i samsvar med de mandater og retningslinjer som er gitt.

Vi forplikter oss til å gi OSSE-institusjonene vår fulle støtte. Vi understreker viktigheten av nært samarbeid mellom OSSE-institusjonene, samt våre feltoperasjoner, for å utnytte våre felles ressurser optimalt. Vi vil ta hensyn til behovet for geografisk spredning og likevekt mellom kjønnene ved rekruttering av personell til OSSE-institusjoner og feltoperasjoner.

Vi er oppmerksom på den enorme utviklingen og spredningen i OSSEs virksomhet. Vi erkjenner at et stort antall av OSSEs deltakerstater ikke har klart å gjennomføre vedtaket Ministerrådet gjorde i Roma i 1993, og at det kan oppstå vanskeligheter på grunn av at organisasjonen mangler rettslig handleevne. Vi vil søke å forbedre denne situasjonen.

Den menneskelige dimensjon

19. Vi bekrefter på ny at respekt for menneskerettigheter og grunnleggende friheter, demokrati og rettssikkerheten er kjernen i OSSEs utvidede sikkerhetsbegrep. Vi forplikter oss til å bekjempe trusler mot sikkerheten som f.eks. brudd på menneskerettigheter og grunnleggende friheter, herunder tankefrihet, samvittighetsfrihet, religions- eller trosfrihet og uttrykk for intoleranse, aggressiv nasjonalisme, rasisme, sjåvinisme, fremmedfrykt og antisemittisme.

Å beskytte og arbeide for å fremme rettighetene til personer som tilhører nasjonale minoriteter, er viktige faktorer for demokrati, fred, rettferdighet og stabilitet innen og mellom deltakerstatene. I denne sammenheng bekrefter vi på ny våre forpliktelser, særlig i henhold til de aktuelle bestemmelsene i København-dokumentet av 1990 om den menneskelige dimensjon, og minner om rapporten fra ekspertmøtet i Genève i 1991 om nasjonale minoriteter. Full respekt for menneskerettighetene, herunder rettighetene til personer som tilhører nasjonale minoriteter, vil, foruten å være et mål i seg selv, ikke kunne undergrave, men snarere styrke territorial integritet og suverenitet. Forskjellige selvstyreordninger og andre tilnærmingsmåter skissert i ovennevnte dokumenter, som er i samsvar med OSSEs prinsipper, utgjør metoder for å bevare og fremme den etniske, kulturelle, språklige og religiøse identiteten til nasjonale minoriteter innen en eksisterende stat. Vi fordømmer vold mot

enhver minoritet. Vi forplikter oss til å treffe tiltak for å fremme toleranse og bygge pluralistiske samfunn der alle, uansett etnisk opprinnelse, nyter full likestilling. Vi understreker at spørsmål angående nasjonale minoriteter kan løses på tilfredsstillende måte bare innenfor en demokratisk politisk ramme basert på rettsstatens normer.

Vi bekrefter på ny vår erkjennelse av at alle har rett til en nasjonalitet og at ingen bør fratas sin nasjonalitet på vilkårlig måte. Vi forplikter oss til å fortsette vår innsats for å sikre at alle kan utøve denne rettigheten. Vi forplikter oss også til å bidra til å sikre internasjonal beskyttelse av statsløse personer.

20. Vi erkjenner de særlige vanskelighetene som roma og sinti møter, og behovet for å treffe effektive tiltak for at personer som tilhører roma og sinti fullt ut oppnår like muligheter i samsvar med OSSEs forpliktelser. Vi vil styrke vår innsats for å sikre at roma og sinti kan spille en full- og likeverdig rolle i våre samfunn og å avskaffe diskriminering mot dem.

21. Vi går inn for å avskaffe tortur og grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff i hele OSSE-området. For dette formål vil vi fremme lovgivning som gir vern under rettergang, materielt vern samt rettsmidler til å bekjempe slike handlinger. Vi vil bistå ofrene og eventuelt samarbeide med aktuelle internasjonale organisasjoner og ikke-statlige organisasjoner.

22. Vi avviser enhver politikk som går ut på etnisk rensing eller masseutvisning. Vi bekrefter på ny vår forpliktelse til å respektere retten til å søke asyl og å sikre internasjonal beskyttelse av flyktninger som fastsatt i konvensjonen av 1951 om flyktningers status og dens protokoll av 1967, samt å tilrettelegge for frivillig tilbakerreise i verdighet og sikkerhet for flyktninger og internt fordrevne personer.

For å bedre beskyttelsen av sivile under konflikter, vil vi søke å finne fram til metoder for å styrke håndhevelsen av internasjonal humanitær rett.

23. Full og lik utøvelse av menneskerettigheter for kvinner er avgjørende for å oppnå et mer fredelig, velstående og demokratisk OSSE-område. Vi forplikter oss til å gjøre likestilling mellom menn og kvinner til en integrert del av vår politikk, både på statsnivå og innen organisasjonen.

24. Vi vil treffe tiltak for å eliminere alle former for diskriminering av kvinner og avskaffe vold mot kvinner og barn, samt seksuell utnyttelse og alle former for menneskehandel. For å hindre slike forbrytelser, vil vi blant annet arbeide for innføring av lover eller styrking av lovverket slik at personer som begår slike handlingene stilles til ansvar og ofrene får bedre vern. Vi vil også utarbeide og iverksette tiltak for å fremme barns rettigheter og interesser under væpnede konflikter og etter konflikter, herunder barn som er flyktninger og internt fordrevne. Vi vil se nærmere på hvordan vi kan hindre tvungen eller obligatorisk rekruttering av personer under 18 år til bruk i væpnede konflikter.

25. Vi bekrefter på ny vår forpliktelse til å holde frie og rettferdige valg i samsvar med OSSEs forpliktelser, særlig København-dokumentet av 1990. Vi erkjenner at ODIHR kan yte bistand til deltakerstatene når det gjelder å utarbeide og gjennomføre lovgivning om valg. I tråd med disse forpliktelser vil vi invitere observatører til våre valg fra andre deltakerstater, ODIHR og OSSEs parlamentarikerforsamling og relevante institusjoner og organisasjoner som

ønsker å følge med under våre valgprosedyrer. Vi er enige om gi ODIHRs evalueringer og anbefalinger om valget omgående oppfølging.

26. Vi bekrefter på ny betydningen av uavhengige medier og fri informasjonsflyt samt allmennhetens adgang til informasjon. Vi forplikter oss til å treffe alle nødvendige tiltak for å sikre de grunnleggende vilkårene for frie og uavhengige medier og uhindret informasjonsflyt over landegrenser og innen statene, som vi anser som en avgjørende faktor av ethvert demokratisk, fritt og åpent samfunn.

27. Ikke-statlige organisasjoner (NGO) kan spille en avgjørende rolle i arbeidet for å fremme menneskerettigheter, demokrati og rettssikkerhet. De er en integrert del av et sterkt, sivilisert samfunn. Vi forplikter oss til å styrke de ikke-statlige organisasjonenes evne til å yte sitt fulle bidrag til videreutviklingen av det sivile samfunn og respekt for menneskerettighetene og de grunnleggende friheter.

Den politiske og militære dimensjon

28. De politisk og militære sider ved sikkerheten forblir avgjørende for deltakerstatenes interesser. De utgjør et hovedelement i OSSEs utvidede sikkerhetsbegrep. Nedrustning, rustningskontroll og tillits- og sikkerhetsskapende tiltak (CSBM) er viktige deler av den samlede innsatsen for økt sikkerhet ved å fremme stabilitet, åpenhet og forutsigbarhet på det militære området. Full gjennomføring, tilpasning på riktig tidspunkt og, når det er nødvendig, videreutvikling av avtaler om rustningskontroll og CSBM er sentrale bidrag til vår politiske og militære stabilitet.

29. Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa (CFE-avtalen) må fortsatt være en hjørnestein i europeisk sikkerhet. Den har drastisk redusert nivået på utstyrsenheter. Den er et avgjørende bidrag til et sikrere og mer integrert Europa. Statene som er parter i denne avtalen, tar et avgjørende skritt fremover. Avtalen styrkes nå ved at dens bestemmelser tilpasses slik at den sikrer økt stabilitet, forutsigbarhet og åpenhet under stadig skiftende omstendigheter. Flere stater vil ytterligere redusere nivået på sine utstyrsenheter. Den tilpassede avtalen vil, når den trer i kraft, være åpen for frivillig tiltredelse fra andre OSSE-deltakerstater i området mellom Atlanterhavet og Uralfjellene og dermed gi et viktig ekstrabidrag til europeisk stabilitet og sikkerhet.

30. OSSEs Wien-dokument av 1999, samt andre dokumenter vedtatt av Forum for sikkerhetssamarbeid (FSC) om politiske og militære sider ved sikkerheten, er verdifulle redskaper for OSSEs samtlige deltakerstater i arbeidet for å bygge større gjensidig tillit og militær åpenhet. Vi vil fortsette å gjøre jevnlig bruk av og fullt ut gjennomføre alle OSSE-instrumenter på dette område og søke å tilpasse dem i rett tid for å sikre at sikkerhetsbehovene i OSSE-området møtes på tilstrekkelig vis. Vi vil fortsatt være forpliktet etter prinsippene i atferdskodeksen for de politiske og militære sider ved sikkerheten. Vi er fast bestemt på å gjøre ytterligere innsats innen FSC for sammen å drøfte deltakerstatenes felles sikkerhetsproblemer og å videreføre OSSEs utvidede og udelelige sikkerhetsbegrep når det gjelder den politiske og militære dimensjon. Vi vil videreføre en omfattende sikkerhetsdialog og pålegger våre representanter å føre denne dialogen innenfor rammen av FSC.

Den økonomiske og miljømessige dimensjon

31. Sammenhengen mellom sikkerhet, demokrati og velferd er blitt stadig tydeligere i OSSE-området, og det samme er sikkerhetsrisikoen som følge av miljøforringelse og utarming av naturressursene. Økonomisk frihet, sosial rettferdighet og miljøansvar er helt nødvendige for velferden. På bakgrunn av disse sammenhengene vil vi påse at den økonomiske dimensjonen får behørig oppmerksomhet, særlig som ledd i vår virksomhet med sikte på tidlig varsling og konfliktforebygging. Vi vil gjøre dette blant annet for å fremme integreringen av land som er i ferd med å omstille seg til verdensøkonomien og å sikre rettssikkerhet og utvikling av et åpent og stabilt rettsvesen på det økonomiske område.

32. OSSE kjennetegnes ved bredden i sin medlemsmasse, sin vidtfavnende tilnærming til sikkerhet, sitt store antall feltoperasjoner og sin lange historie som normdannende organisasjon. Disse egenskapene gjør den i stand til å kartlegge trusler og opptre som katalysator for samarbeid mellom sentrale internasjonale organisasjoner og institusjoner på det økonomiske område og på miljøområdet. OSSE står klar til å spille denne rollen, når det måtte behøves. Vi vil fremme slik samordning mellom OSSE og aktuelle internasjonale organisasjoner i samsvar med vår plattform for kooperativ sikkerhet. Vi vil styrke OSSEs evne til å ta opp økonomiske spørsmål og miljøspørsmål uten at dette medfører overlapping av arbeid som allerede pågår eller innsats som andre organisasjoner kan utføre mer effektivt. Vi vil fokusere på områder der OSSE har spesiell kompetanse. OSSEs innsats innen den menneskelige dimensjon har betydlige økonomiske virkninger og omvendt, for eksempel ved å mobilisere menneskelige ressurser og talenter og ved å bidra til å bygge levende, sivile samfunn. I ånden etter Århus-konvensjonen av 1998 om adgang til informasjon, offentlig medvirkning i beslutningsprosessen og adgang til rettsvesenet i miljøspørsmål, vil vi særlig søke å sikre adgang til informasjon, offentlig medvirkning i beslutningsprosessen og adgang til rettsvesenet i saker som berører miljøet.

Rettsstaten og kampen mot korrupsjon

33. Vi bekrefter på ny at vi støtter opp om rettsstatens normer. Vi erkjenner at korrupsjon utgjør en stor trussel mot OSSEs felles verdier. Den fører til manglende stabilitet og berører mange sider ved de sikkerhetsmessige, økonomiske og menneskelige dimensjoner. Deltakerstatene forplikter seg til å styrke sin innsats for å bekjempe korrupsjon og forhold som gir grobunn for korrupsjon, samt til å skape gunstige rammebetingelser for fremvekst av god offentlig forvaltning og integritet. De vil utnytte bedre de eksisterende internasjonale instrumenter bedre og bistå hverandre i kampen mot korrupsjon. Som ledd i tiltakene for å fremme rettsstatens normer, vil OSSE samarbeide med ikke-statlige organisasjoner som arbeider for å skape en sterk konsensus i offentligheten og næringslivet mot korrupsjon.

IV. Våre felles instrumenter

Styrking av vår dialog

34. Vi er fast bestemt på å utvide og styrke vår dialog angående utviklingen knyttet til alle sider ved sikkerheten i OSSE-området. Vi pålegger Det faste råd og FSC, innen sine respektive kompetanseområder, å behandle mer inngå-

ende de sikkerhetsspørsmål deltakerstatene er opptatt av, og å videreføre OSSEs utvidede og udelelige sikkerhetsbegrep.

35. Det faste råd, som er det ordinære organ for politiske konsultasjoner og beslutningstaking, vil behandle hele spekteret av konseptuelle saker, samt organisasjonens daglige operasjonelle arbeid. Vi vil opprette en forberedende komité under Det faste råds ledelse for å bistå rådet ved rådslagninger og beslutningstaking og for å styrke den politiske konsultasjonsprosessen og åpenhet innen organisasjonen. Denne komiteen, med åpen deltakelse, vil normalt møtes på uformell måte og vil av rådet eller dets leder få i oppgave å føre drøftelser og avlegge rapport for rådet.

36. I pakt med vår solidaritets- og partnerskapsånd, vil vi også styrke vår politiske dialog for å tilby deltakerstatene bistand, og derved sikre at OSSE-forpliktelsene overholdes. For å oppmuntre til slik dialog, har vi i samsvar med fastsatte regler og praksis besluttet å gjøre mer bruk av OSSEs instrumenter, herunder:

- sende delegasjoner fra OSSEs institusjoner, med deltakelse fra andre aktuelle internasjonale organisasjoner, når det er hensiktsmessig, for å gi råd og sakkyndig hjelp til reform av lovgivning og praksis,
- sende personlige representanter fra det sittende formannskap, i samråd med den berørte staten, på faktainnsamlings- eller rådgivningsoppdrag,
- samle representanter for OSSE og de berørte stater for å ta opp spørsmål om overholdelse av OSSE-forpliktelsene,
- arrangere opplæringsprogrammer med sikte på å bedre normer og praksis, blant annet innen menneskerettigheter, demokratisering og rettssikkerhet,
- ta opp saker som gjelder overholdelse av OSSE-forpliktelser på OSSEs tilsynsmøter og konferanser, samt i Økonomisk forum,
- legge fram slike saker til behandling i Det faste råd, blant annet på grunnlag av anbefalinger fra OSSEs institusjoner innenfor deres respektive mandatområder, eller fra det sittende formannskapets personlige representanter,
- sammenkalle til møter i Det faste råd, som trer sammen i særskilt eller utvidet arbeidsutvalg, for å diskutere spørsmål om manglende overholdelse av OSSE-forpliktelser og treffe beslutning om hensiktsmessige handlemåter,
- iverksette feltoperasjoner med samtykke fra den berørte staten.

OSSEs feltoperasjoner

37. Det faste råd vil opprette feltoperasjoner. Det vil treffe beslutning om mandater og budsjetter for operasjonene. På dette grunnlag vil Det faste råd og det sittende formannskap gi retningslinjer for slike operasjoner.

38. Utviklingen av OSSEs feltoperasjoner innebærer en større omlegging av organisasjonen, som har gjort det mulig for OSSE å spille en mer fremtredende rolle i arbeidet for fred, sikkerhet og overholdelse av OSSE-forpliktelsene. På grunnlag av den erfaring vi har høstet, vil vi utvikle og styrke dette instrumentet videre for å utføre oppgaver i samsvar med deres respektive mandater, som blant annet kan omfatte følgende:

- gi bistand og råd eller utforme anbefalinger på områder som OSSE og vertsstaten er blitt enige om,

- kontrollere om OSSE-forpliktelsene overholdes og gi råd eller anbefalinger for å bedre overholdelsen,
- bistå under gjennomføringen og overvåkingen av valg,
- gi støtte til rettssikkerhet og demokratiske institusjoner og til opprettholdelse og gjenopprettelse av lov og orden,
- bidra til å legge forholdene til rette for forhandlinger eller andre tiltak som kan fremme fredelig løsning av konflikter,
- kontrollere og/eller bistå ved gjennomføringen av avtaler om fredelig løsning av konflikter,
- gi støtte til rehabilitering og gjenoppbygging av forskjellige deler av et samfunn.³⁹ Ved rekruttering til feltoperasjoner må det sikres at deltakerstatene stiller kvalifisert personell til rådighet. Opplæring av personell er et viktig aspekt når det gjelder å styrke OSSEs effektivitet og feltoperasjoner, og vil derfor bli forbedret. Eksisterende opplæringsopplegg i OSSEs deltakerstater og opplæringsvirksomhet i OSSE vil kunne spille en aktiv rolle for å nå dette målet, eventuelt i samarbeid med andre organisasjoner og institusjoner.

40. I samvar med plattformen for kooperativ sikkerhet vil samarbeidet mellom OSSE og andre internasjonale organisasjoner om gjennomføringen av feltoperasjoner bli styrket. Dette kan blant annet skje ved å gjennomføre fellesprosjekter med andre partnere, særlig Europarådet, slik at OSSE kan dra nytte av deres ekspertise, samtidig som hver berørte organisasjons identitet og beslutningsprosess respekteres.

41. Vertsstaten for en OSSE-feltoperasjon bør eventuelt få bistand til å bygge opp sin egen kapasitet og ekspertise på det aktuelle området. Dette vil kunne lette en effektiv overføring av operasjonens oppgaver til vertsstaten, og dermed avslutningen av feltoperasjonen.

Hurtig reaksjon (REACT)

42. Vi erkjenner at evnen til raskt å sette inn sivil og politifaglig ekspertise er avgjørende for effektiv konfliktforebygging, krisehåndtering og gjenoppbygging etter konflikter. Vi ønsker å utvikle deltakerstatenes og OSSEs kapasitet til å opprette innsatsgrupper for hurtig ekspertbistand og -samarbeid (REACT) som vil stå til rådighet for OSSE. OSSEs organer og institusjoner vil dermed, i samsvar med egne prosedyrer, hurtig kunne tilby OSSEs deltakerstater eksperter som kan yte bistand i samsvar med OSSEs normer, i konfliktforebygging, krisehåndtering og gjenoppbygging etter konflikter. En slik rask mobiliserbar kapasitet vil omfatte et bredt spekter av sivil ekspertise. Den vil gi oss mulighet til å håndtere problemer før de blir til kriser og til hurtig å sette inn den sivile delen av en fredsbevarende operasjon når det er behov for det. Disse innsatsgruppene kan eventuelt også brukes som ekstrakapasitet for å bistå OSSE ved hurtig iverksettelse av storstilte eller spesialiserte operasjoner. Vi regner med at REACT vil utvikle seg i takt med OSSEs øvrige midler for å møte organisasjonens behov.

Operasjonssenter

43. Hurtig iverksettelse er viktig dersom OSSE skal kunne bidra effektivt til vår innsats ved konfliktforebygging, krisehåndtering og gjenoppbygging etter konflikt, og krever effektiv forberedelse og planlegging. For å legge forhold

dene til rette for dette, beslutter vi å opprette et operasjonssenter innen Det konfliktforebyggende senter, med en liten kjernestab som har relevant ekspertise for alle typer OSSE-operasjoner, og som kan utvides hurtig etter behov. Operasjonssenteret vil ha som oppgave å planlegge og iverksette feltoperasjoner, herunder operasjoner som innbefatter REACT-ressurser. Det vil tjene som bindeledd med andre internasjonale organisasjoner og institusjoner etter behov, i samsvar med plattformen for kooperativ sikkerhet. Senterets kjernestab vil i størst mulig grad bestå av personell med egnet ekspertise som er stilt til rådighet av deltakerstatene, og av eksisterende ressurser i sekretariatet. Denne kjernen vil danne grunnlaget for hurtig utvidelse, for å håndtere nye oppgaver som oppstår. Nærmere detaljer vil bli vedtatt i samsvar med eksisterende prosedyrer.

Politirelaterte oppgaver

44. Vi vil arbeide for å styrke OSSEs rolle med hensyn til sivil, politirelatert virksomhet som en integrert del av organisasjonens innsats innen konfliktforebygging, krisehåndtering og gjenoppbygging etter konflikter. Slik virksomhet kan omfatte:

- oppsyn med politiet, blant annet for å hindre at politiet driver diskriminering på grunn av religiøs og etnisk identitet,
- opplæring av politiet, som blant annet kan omfatte følgende oppgaver:
 - forbedring av lokale politimyndigheters operasjonelle og taktiske kapasitet, og omstilling av paramilitære styrker,
 - innføring av nye og moderne politimetoder, f.eks. politioppgaver i nærmiljøet, og bekjempelse av narkotika, korrupsjon og terrorisme,
 - opprettelse av en polititjeneste der flere etniske og / eller religiøse samfunn er representert, og som hele befolkningen har tillit til,
 - arbeid for å fremme respekt for menneskerettighetene og de grunnleggende friheter i sin alminnelighet. Vi vil oppfordre til at det skaffes hensiktsmessig moderne utstyr til polititjenester som får opplæring i slike nye metoder.

I tillegg vil OSSE se nærmere på mulighetene og vilkårene for å kunne spille en rolle når det gjelder håndhevelse av loven.

45. Vi vil også fremme utviklingen av uavhengige rettssystemer som spiller en nøkkelrolle ved å sørge for at det treffes rettslige skritt mot brudd på menneskerettighetene, samt ved å gi råd og bistand til reformer av fengselsvesenet. OSSE vil også samarbeide med andre internasjonale organisasjoner for å opprette politiske og rettslige rammer for politiets arbeid, i samsvar med demokratiske prinsipper og rettsstatens normer.

Fredsbevarende virksomhet

46. Vi går fortsatt inn for å styrke OSSEs nøkkelrolle i forbindelse med opprettholdelse av fred og stabilitet i hele vårt område. OSSE har gitt sine mest effektive bidrag til regional sikkerhet på områder som feltoperasjoner, gjenoppbygging etter konflikt, demokratisering, menneskerettigheter og valgovervåkning. Vi har besluttet å se nærmere på mulighetene for eventuelt å øke og utvide OSSEs rolle i fredsbevarende virksomhet. Idet vi på ny bekrefter våre rettigheter og forpliktelser etter De forente nasjoners pakt, og på grunnlag av våre tidligere vedtak, bekrefter vi at OSSE, fra sak til sak og ved konsen-

sus, kan beslutte å spille en rolle i fredsbevarende virksomhet, herunder en lederrolle når deltakerstatene anser OSSE som den mest effektive og hensiktsmessige organisasjonen. Med henblikk på dette kan OSSE eventuelt også beslutte å gi mandat til andre for gjennomføring av fredsbevarende virksomhet og søke støtte fra deltakerstatene samt andre organisasjoner for å stille ressurser og ekspertise til rådighet. I samsvar med plattformen for kooperativ sikkerhet, kan OSSE eventuelt også legge rammevilkårene for samordning av slik innsats.

Forliks- og voldgiftsdomstolen

47. Vi gjentar at prinsippet om fredelig tvisteløsning er selve kjernen i OSSEs forpliktelser. Forliks- og voldgiftsdomstolen forblir i denne forbindelse et redskap for det store antall deltakerstater som er blitt parter i Stockholm-konvensjonen av 1992. Vi oppmuntrer dem til å bruke dette redskapet for å løse tvister seg imellom, samt med andre deltakerstater som frivillig underkaster seg domstolens domsmyndighet. Vi oppmuntrer også de deltakerstater som ennå ikke har gjort det, til å vurdere å slutte seg til konvensjonen.

V. Våre partnere for samarbeid

48. Vi erkjenner den gjensidige avhengigheten mellom sikkerheten i OSSE-området og sikkerheten for Partnere for samarbeid, samt vår oppslutning om forbindelsene og dialogen med dem. Vi understreker særlig de langvarige forbindelsene med våre partnere i middelhavsområdet, Algerie, Egypt, Israel, Jordan, Marokko og Tunisia. Vi erkjenner det økende engasjement og den støtte våre Partnere for samarbeid viser for OSSEs arbeid. På grunnlag av denne gjensidige avhengighet er vi rede til å videreutvikle denne prosessen. Idet vi gjennomfører og bygger videre på Helsingfors-dokumentet av 1992 og Budapest-dokumentet av 1994, vil vi arbeide nærmere med Partnere for samarbeid for å fremme OSSEs normer og prinsipper. Vi hilser velkommen deres ønske om å fremme gjennomføringen av organisasjonens normer og prinsipper, herunder det grunnleggende prinsippet om å løse konflikter med fredelige midler. For dette formål vil vi invitere Partnere for samarbeid til økt deltakelse i OSSEs arbeid, på et mer regelmessig grunnlag, etter hvert som dialogen utvikles.

49. Kontaktgruppens og middelhavsseminarenes potensial må utredes og utnyttes fullt ut. Med utgangspunkt i Budapest-mandatet vil Det faste råd behandle anbefalingene fra Kontaktgruppen og middelhavsseminarene. Vi vil oppmuntre middelhavspartnerne for samarbeid til å dra nytte av vår ekspertise når det gjelder å etablere strukturer og mekanismer for tidlig varsling, forebyggende diplomati og konfliktforebygging i middelhavsområdet.

50. Vi hilser velkommen Japans og Republikken Koreas økte deltakelse i vårt arbeid. Vi hilser velkommen Japans bidrag til OSSEs feltvirksomhet. Vi vil søke å styrke ytterligere vårt samarbeid med våre asiatiske partnere for å møte utfordringer av felles interesse.

VI. Konklusjon

51. Denne pakt vil bidra til økt sikkerhet i alle deltakerstater ved å forbedre og styrke OSSE idet vi går inn i det 21. århundre. Vi har i dag besluttet å videreutvikle OSSEs eksisterende instrumenter og skape nye redskaper. Vi vil bruke dem fullt ut for å fremme et fritt, demokratisk og trygt OSSE-område. Pakten vil således underbygge OSSEs rolle som den eneste alleuropeiske sik-

kerhetsorganisasjon som er tillagt oppgaven å sikre fred og stabilitet i sitt område. Vi setter pris på at sikkerhetsmodellkomiteen har sluttført sitt arbeid.

52. Originalteksten til denne pakt, utarbeidet på engelsk, fransk, tysk, italiensk, russisk og spansk, vil bli oversendt Organisasjonens generalsekretær, som vil sende hver deltakerstat en bekreftet kopi av denne pakt.

Vi, undertegnede høye representanter for deltakerstatene, som er oss bevisst den store politiske betydning vi tillegger denne pakt og som erklærer at vi er fast bestemt på å handle i samsvar med bestemmelsene i ovennevnte tekst, har undertegnet nedenfor.

Utferdiget i Istanbul, 19. november 1999, på vegne av

Gjennomføringsdokument - plattformen for kooperativ sikkerhet

I. Plattformen

1. Målet med plattformen for kooperativ sikkerhet er å styrke det gjensidig forsterkende forholdet mellom de organisasjoner og institusjoner som arbeider for å fremme utvidet sikkerhet innen OSSE-området.

2. OSSE vil arbeide kooperativt med de organisasjoner og institusjoner hvis medlemmer, enkeltvis og samlet, og på en måte som er forenlig med den enkelte organisasjons eller institusjons egne regler, nå og i fremtiden:

- slutter seg til prinsippene i De forente nasjoners pakt og OSSEs prinsipper og forpliktelser som fastsatt i sluttakten fra Helsingfors, Paris-pakten, Helsingfors-dokumentet av 1992, Budapest-dokumentet av 1994, OSSEs atferdskodeks for de politiske og militære sider ved sikkerheten og Lisboa-erklæringen om en felles og utvidet sikkerhetsmodell for Europa for det 21. århundre,
 - støtter prinsippene om åpenhet og forutsigbarhet i sine handlinger i pakt med Wien-dokumentet av 1999 om forhandlingene om tillits- og sikkerhetsskapende tiltak,
 - fullt ut gjennomfører sine forpliktelser angående rustningskontroll, herunder nedrustning og tillits- og sikkerhetsskapende tiltak,
 - forutsetter at de organisasjoner og institusjoner de er medlemmer av, vil slutte seg til prinsippet om åpenhet omkring sin utvikling,
 - påser at deres medlemskap i disse organisasjonene og institusjonene er basert på åpenhet og fri vilje,
 - aktivt støtter OSSEs felles, utvidede og udelelige sikkerhetsbegrep og et felles sikkerhetsområde uten skillelinjer,
 - spiller en full og hensiktsmessig rolle i utviklingen av disse forbindelsene mellom gjensidig forsterkende sikkerhetsinstitusjoner i OSSE-området,
 - i prinsippet er rede til å sette inn midler fra de internasjonale organisasjonene og institusjonene som de er medlemmer av, for å støtte OSSEs arbeid, forutsatt at de nødvendige vedtak om retningslinjer blir gjort i hvert enkelt tilfelle. I denne forbindelse merker deltakerstatene seg at samarbeid er spesielt aktuelt på områdene konfliktforebygging og krisehåndtering.
3. Disse prinsipper og forpliktelser utgjør samlet plattformen for kooperativ sikkerhet.

II. Nærmere regler for samarbeid

1. Innenfor de aktuelle organisasjonene og institusjonene de er medlemmer av, vil deltakerstatene arbeide for å sikre at organisasjonene og institusjonene slutter seg til plattformen for kooperativ sikkerhet. Tilslutning, på grunnlag av vedtak gjort av hver medlemsstat innenfor de aktuelle organisasjoner og insti-

tusjoner, vil skje på en måte som er forenlig med hver organisasjons eller institusjons egne regler. OSSEs kontakter og samarbeid med andre organisasjoner og institusjoner vil foregå i åpenhet overfor deltakerstatene og på en måte som er forenlig med OSSEs og disse organisasjonenes og institusjonenes egne regler.

2. Ved ministermøtet i København i 1997 ble det gjort et vedtak om det felles konsept for utvikling av samarbeid mellom gjensidig forsterkende institusjoner. Vi er oss bevisst det utstrakte nett av kontakter som er utviklet siden den gang, særlig det økende samarbeidet med organisasjoner og institusjoner som er aktive både på det politiske og militære området og innenfor den menneskelige og den økonomiske dimensjon ved sikkerheten, samt styrkingen av samarbeidet mellom OSSE og de forskjellige FN-organer og -institusjoner, som påminner oss OSSEs rolle som regional ordning i henhold til De forente nasjoners pakt. Vi er fast bestemt på å videreutvikle dette samarbeidet.

3. Den økende betydningen av subregionale grupperinger i OSSEs arbeid er et annet viktig område, og vi støtter det økende samarbeidet med disse gruppene på grunnlag av denne plattformen.

4. Utviklingen av samarbeidet kan styrkes ytterligere gjennom utstrakt bruk av følgende instrumenter og mekanismer:

- regelmessig kontakt, herunder møter; en kontinuerlig ramme for dialog; økt åpenhet og praktisk samarbeid, herunder utpeking av kontaktpersoner eller kontaktpunkter; gjensidig representasjon ved aktuelle møter; og andre kontakter i den hensikt å øke forståelsen av hver organisasjons redskaper for forebygging av konflikter.

5. I tillegg kan OSSE delta ved spesielle møter med andre organisasjoner, institusjoner og strukturer som arbeider i OSSE-området. Disse møtene kan holdes på politisk nivå og/eller ledernivå (for å samordne politikk eller bestemme samarbeidsområder) og på arbeidsnivå (for å fastlegge de nærmere reglene for samarbeid).

6. Utviklingen av OSSEs feltoperasjoner i de senere årene har ført til en større omstilling av organisasjonen. Som følge av vedtakelsen av plattformen for kooperativ sikkerhet, bør eksisterende samarbeid om feltoperasjoner mellom OSSE og andre aktuelle internasjonale organer, organisasjoner og institusjoner utvikles og utbygges i samsvar med deres respektive mandater. Denne type samarbeid kan skje i form av: regelmessig utveksling av informasjon og møter, felles sendelag for vurdering av behov, utplassering av eksperter fra andre organisasjoner til OSSE, utpeking av kontaktpersoner, utvikling av felles prosjekter og feltoperasjoner, og felles opplæringstiltak.

7. Samarbeid om mottiltak under konkrete kriser:

- OSSE gjennom det sittende formannskapet og med støtte fra generalsekretæren, og de aktuelle organisasjoner og institusjoner oppfordres til å holde hverandre underrettet om hvilke tiltak de treffer eller planlegger å treffe for å håndtere en bestemt situasjon,
- for dette formål oppfordrer deltakerstatene det sittende formannskapet, med støtte fra generalsekretæren, til å arbeide sammen med andre organisasjoner og institusjoner for å fremme samordnede tilnærmingsmåter som unngår dobbeltarbeid og sikrer effektiv bruk av tilgjengelige ressurser. OSSE kan eventuelt tilby seg å tjene som en fleksibel ramme for samarbeid for de forskjellige gjensidig forsterkende initiativ. Det sittende for-

mannskapet vil konsultere deltakerstatene om prosessen og vil opptre i samsvar med resultatene fra disse konsultasjonene.

8. Generalsekretæren skal utarbeide en årsberetning for Det faste råd om samspillet mellom organisasjoner og institusjoner i OSSE-området.

Vedlegg 4

Avtale om tilpasning av avtalen om konvensjonelle styrker i Europa

Amerikas forente stater, Republikken Armenia, Republikken Aserbajdsjan, Republikken Belarus, Kongeriket Belgia, Republikken Bulgaria, Canada, Kongeriket Danmark, Republikken Frankrike, Georgia, Republikken Hellas, Republikken Island, Republikken Italia, Republikken Kasakhstan, Storhertugdømmet Luxembourg, Republikken Moldova, Kongeriket Nederland, Kongeriket Norge, Republikken Polen, Republikken Portugal, Romania, Den russiske føderasjon, Den slovakiske republikk, Kongeriket Spania, Det forente kongerike Storbritannia og Nord-Irland, Den tsjekkiske republikk, Republikken Tyrkia, Forbundsrepublikken Tyskland, Ukraina og Republikken Ungarn, heretter kalt partene,

som er seg bevisst de grunnleggende endringer som har skjedd i Europa siden Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa ble undertegnet i Paris 19. november 1990, heretter kalt avtalen,

som er fast bestemt på å opprettholde avtalens nøkkelrolle som hjørnesteinen i europeisk sikkerhet,

som merker seg oppfyllelsen av målene i den opprinnelige avtale å sikre at antall konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen innenfor mandatområdet ikke overstiger 40 000 stridsvogner, 60 000 pansrede kampvogner, 40 000 artillerienheter, 13 600 kampfly og 4 000 angrepshelikoptre,

er blitt enige om følgende:

Artikkel 1

Avtalens fortale skal oppheves og erstattes med:

«Amerikas forente stater, Republikken Armenia, Republikken Aserbajdsjan, Republikken Belarus, Kongeriket Belgia, Republikken Bulgaria, Canada, Kongeriket Danmark, Republikken Frankrike, Georgia, Republikken Hellas, Republikken Island, Republikken Italia, Republikken Kasakhstan, Storhertugdømmet Luxembourg, Republikken Moldova, Kongeriket Nederland, Kongeriket Norge, Republikken Polen, Republikken Portugal, Romania, Den russiske føderasjon, Den slovakiske republikk, Kongeriket Spania, Det forente kongerike Storbritannia og Nord-Irland, Den tsjekkiske republikk, Republikken Tyrkia, Forbundsrepublikken Tyskland, Ukraina og Republikken Ungarn, heretter kalt partene,

veiledet av mandatet for forhandlingene om konvensjonelle styrker i Europa av 10. januar 1989,

veiledet av siktemålene og intensjonene med Organisasjonen for (tidligere Konferansen om) sikkerhet og samarbeid i Europa, innenfor hvilken ramme forhandlingene om denne avtale har funnet sted i Wien,

som minner om sin forpliktelse til å avstå i sine gjensidige forbindelser, så vel som i sine internasjonale forbindelser generelt, fra trusler om eller bruk av makt mot en stats territorielle integritet eller politiske selvstendighet, eller som på annen måte er uforenlig med hensikter og prinsipper i FN-pakten,

som er seg bevisst behovet for å forhindre militær konflikt i Europa,

som er seg bevisst sitt felles ansvar for å søke å oppnå større stabilitet og sikkerhet i Europa, og som tar hensyn til sin rett til å være eller ikke være part i allianseavtaler,

som bestreber seg på å videreutvikle og styrke et nytt mønster i sikkerhetsforbindelsene mellom partene grunnlagt på fredelig samarbeid og derved bidra til å opprette et felles og udelelig sikkerhetsrom i Europa,

som er forpliktet til siktemålet om å holde et sikkert, stabilt og balansert generelt nivå av konvensjonelle styrker i Europa som er lavere enn det det har vært hittil, fjerne ulikheter prejudiserende stabilitet og sikkerhet, og fjerne muligheten til å starte overraskelsesangrep og til å igangsette storstilte offensive operasjoner i Europa,

som bekrefter at denne avtale ikke har til hensikt å berøre sikkerhetsinteressene til noen stat på en ugunstig måte,

som har merket seg Sluttakten fra partskonferansen om Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa holdt i Istanbul fra 17. til 19. november 1999, så vel som uttalelsene som visse parter har kommet med om sine politiske forpliktelser nedfelt der,

som bekrefter sin forpliktelse til å fortsette våpenkontrollprosessen, herunder gjennom forhandlinger, idet det tas hensyn til åpningen av avtalen for tiltredelse av andre deltakende stater i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa med territorium i det geografiske området mellom Atlanterhavet og Uralfjellene så vel som framtidige behov for europeisk stabilitet og sikkerhet i lys av den politiske utvikling i Europa,

er blitt enige om følgende:»

Artikkel 2

Avtalens artikkel I skal oppheves og erstattes med følgende:

«Artikkel I

1. Hver part skal gjennomføre forpliktelsene i denne avtale, i henhold til dens bestemmelser herunder forpliktelsene knyttet til følgende fem kategorier av konvensjonelle styrker: stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og kamphelikoptre.

2. Hver part skal også gjennomføre de øvrige tiltak som er nedfelt i denne avtale i den hensikt å fremme sikkerhet og stabilitet.

3. En parts konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i kategoriene begrenset etter avtalen skal bare være til stede på en annen parts territorium i samsvar med folkeretten, vertsstatens uttrykkelige samtykke eller en relevant resolusjon fra FNs sikkerhetsråd. Uttrykkelig samtykke må gis på forhånd og må fortsatt være i kraft som fastsatt i artikkel XIII paragraf 1 bis.

4. Denne avtale omfatter: Protokollen over eksisterende typer av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter, heretter kalt Protokollen over eksisterende typer, med vedlegg; Protokollen om nasjonale tak for konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen om konvensjonelle styrker i Europa, heretter kalt Protokollen om nasjonale tak; Protokollen om territorielle tak for konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen om konvensjonelle styrker i Europa, heretter kalt Protokollen om territorielle tak; Protokollen om prosedyrer for reklassifisering av visse modeller eller utgaver av treningsfly med kampevne til ubevæpnede treningsfly, heretter kalt Pro-

tokollen om flyreklassifisering; Protokollen om prosedyrer for reduksjon av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen om konvensjonelle styrker i Europa, heretter kalt Reduksjonsprotokollen; Protokollen om prosedyrer for kategorisering av kamphelikoptre og rekategorisering av flerbruks angrepshelikoptre, heretter kalt Protokollen om helikopterrekategorisering; Protokollen om meldinger og utveksling av informasjon, heretter kalt Informasjonsutvekslingsprotokollen, med vedlegg med formater for informasjonsutvekslingen, heretter kalt formatvedlegget; Inspeksjonsprotokollen; og Protokollen om Den felles konsultative gruppe.

Hvert av disse dokumentene utgjør en integrerende del av denne avtale.»

Artikkel 3

1. I avtalens artikkel II skal paragraf 1 bokstav A og G oppheves.

2. I avtalens artikkel II skal paragraf 1 bokstav B oppheves og erstattes med følgende:

«B) Begrepet «anvendelsesområde» betyr partenes samlede landområde i Europa fra Atlanterhavet til Uralfjellene, herunder partenes europeiske øyterritorier herunder Færøyene, tilhørende Kongeriket Danmark, Svalbard herunder Bjørnøya, tilhørende Kongeriket Norge, Azorene og Madeira, tilhørende Republikken Portugal, Kanariøyene, tilhørende Kongeriket Spania, og Franz Josef Land og Novaja Semlja, tilhørende Den russiske føderasjon.

For Republikken Kasakhstan og Den russiske føderasjons vedkommende inkluderer anvendelsesområdet hele territoriet vest for Uralelva og Kaspiahavet.

For Republikken Tyrkias vedkommende inkluderer anvendelsesområdet territoriet nord og vest for en linje fra krysningspunktet mellom Republikken Tyrkias grense og den 39. breddegrad til Muradiye, Patnos, Karayazi, Tekman, Kemaliye, Feke, Ceyhan, Dogankent, Gözne og derfra til sjøen.»

3. I avtalens artikkel II skal paragraf 1 bokstav H oppheves og erstattes med følgende:

«H) Begrepet «fast angitt lagringsområde» betyr et område med klart definert fysisk avgrensning som inneholder konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som telles med i nasjonale tak, men som ikke er underlagt begrensninger på konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen i aktive enheter.»

4. I avtalens artikkel II skal paragraf 1 bokstav J oppheves og erstattes med følgende:

«J) Begrepet «konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen» betyr stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre underlagt de tallmessige begrensninger fastsatt i artikkel IV, V, VII, Protokollen om nasjonale tak og Protokollen om territorielle tak.»

5. I avtalens artikkel II skal paragraf 1 bokstav U oppheves og erstattes med følgende:

«U) Begrepet «reduksjonsforpliktelse» betyr det antall i hver kategori konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som en part forplikter seg til å redusere i henhold til bestemmelsene i avtalen for å sikre at bestemmelsene i artikkel IV blir etterlevd.»

Artikkel 4

I avtalens artikkel III skal paragraf 1 oppheves og erstattes med følgende:

«1. For denne avtales formål skal partene anvende følgende telleregler:

Alle stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre, som definert i artikkel II, innenfor anvendelsesområdet, skal være underlagt de tallmessige begrensninger og andre bestemmelser fastsatt i artikkel IV, V, VII, Protokollen om nasjonale tak og Protokollen om territorielle tak, med unntak for de som i henhold til en parts normale praksis:

- a) er under produksjon, herunder produksjonsrelatert testing,
- b) brukes utelukkende til forsknings- og utviklingsformål,
- c) tilhører historiske samlinger,
- d) avventer disponering, etter å ha blitt tatt ut av drift i henhold til bestemmelsene i artikkel IX,
- e) avventer, eller klargjøres, for eksport eller reeksport og er midlertidig til stede i anvendelsesområdet. Slike stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre skal plasseres annetsteds enn i materiellområder erklært i henhold til vilkårene i del V i Informasjonsutvekslingsprotokollen eller på ikke flere enn 10 slike erklærte materiellområder som skal ha blitt meldt i foregående års informasjonsutveksling. I det sistnevnte tilfellet skal hver av dem kunne skilles ut fra konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen,
- f) er, med hensyn til pansrede personellkjøretøyer (PPKer), stormpanservogner (SPVer), tungt bevæpnede kampkjøretøyer (TBK-Ker) eller flerbruks angrepshelikoptre plassert i organisasjoner som har som formål og er oppbygd med sikte på å utføre interne sikkerhetsoppgaver i fredstid, eller
- g) er i transitt gjennom anvendelsesområdet fra sted utenfor anvendelsesområdet til et endelig bestemmelsessted utenfor anvendelsesområdet og ikke befinner seg i anvendelsesområdet lenger enn sju dager.»

Artikkel 5

Avtalens artikkel IV skal oppheves og erstattes med følgende:

«Artikkel IV

1. Innenfor anvendelsesområdet skal hver part begrense og, om nødvendig, redusere sine stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre slik at antallet ikke overstiger det nasjonale tak, undertaket for aktive enheter og undertaket for underkategorier fastsatt i samsvar med denne artikkel og Protokollen om nasjonale tak for vedkommende part. Undertaket for aktive enheter skal fastsette det høyeste antall stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter som en part kan ha i aktive enheter innenfor anvendelsesområdet. Undertaket for aktive enheter skal være likt det nasjonale tak med mindre noe annet er fastsatt i Protokollen om nasjonale

tak. Stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter under et nasjonalt tak i en kategori utover det tilsvarende undertak for aktive enheter skal plasseres i faste angitte lagringsområder. Undertaket for underkategorier skal fastsette det høyeste samlede antall stormpanservogner og tungt bevæpnede kampkjøretøyer og det høyeste antall tungt bevæpnede kampkjøretøyer som en part kan ha innenfor anvendelsesområdet i kategorien pansrede kampvogner.

2. Innenfor anvendelsesområdet skal alle konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i kategoriene begrenset etter avtalen: redegjøres for og kontrolleres av en part; telles med, i samsvar med bestemmelsene i artikkel III, i forhold til en parts nasjonale tak; innenfor anvendelsesområdet overføres bare til andre parter som fastsatt i denne avtale, og være underlagt bestemmelsene i Informasjonsutvekslingsprotokollen. Dersom en part ikke er i stand til å utøve sin myndighet i denne forbindelse, kan enhver part ta opp saken i samsvar med bestemmelsene i artikkel XVI og artikkel XXI med sikte på å rette opp situasjonen og sikre full etterleving av avtalebestemmelsene med hensyn til slike konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i kategoriene begrenset etter avtalen. En parts manglende evne til å utøve sin myndighet når det gjelder ovennevnte konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i kategoriene begrenset etter avtalen, skal ikke i seg selv løse en part fra noen avtaleforpliktelser.

3. Hver part skal ha rett til å endre sitt nasjonale tak, sitt undertak for aktive enheter og sitt undertak for underkategorier på følgende måte:

- a) Hver part skal ha rett til, i samsvar med paragraf 4 og 6 i denne artikkel, å heve sitt nasjonale tak, sitt undertak for aktive enheter og sitt undertak for underkategorier i enhver kategori eller underkategori av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen. Enhver slik heving skal komme etter eller følges av en tilsvarende senking av det nasjonale tak, undertaket for aktive enheter eller undertaket for underkategorier til en eller flere andre parter i samme kategori eller underkategori, med mindre noe annet er fastsatt i paragraf 6 i denne artikkel. Parten eller partene som foretar den tilsvarende senking av sitt nasjonale tak, undertak for aktive enheter eller undertak for underkategorier, skal gi de øvrige parter melding om sitt samtykke til den tilsvarende heving av en annen parts nasjonale tak, undertak for aktive enheter eller undertak for underkategorier. Ikke noe nasjonalt tak for en part med territorium innenfor anvendelsesområdet skal overstige vedkommende parts territorielle tak i samme kategori av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen.
- b) Hver part skal ha rett til ensidig å senke sitt nasjonale tak, undertak for aktive enheter eller undertak for underkategorier i enhver kategori eller underkategori av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen. En ensidig senking av en parts nasjonale tak, undertak for aktive enheter eller undertak for underkategorier skal ikke alene gi en annen stat rett til å heve sitt nasjonale tak, undertak for aktive enheter eller undertak for underkategorier.

4. Innenfor hver femårsperiode mellom partskonferanser holdt i samsvar med artikkel XXI paragraf 1 skal hver part ha rett til å heve sitt nasjonale tak eller undertak for aktive enheter:

- a) i kategoriene stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter med ikke mer enn 40 stridsvogner, 60 pansrede kampvogner og 20 artillerienheter eller 20 prosent av det nasjonale tak fastsatt for vedkommende part i Protokollen om nasjonale tak for stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter, dersom dette er høyere, men ikke i noe tilfelle med mer enn 150 stridsvogner, 250 pansrede kampvogner og 100 artillerienheter,
- b) i kategoriene kampfly og angrepshelikoptre med ikke mer enn 30 kampfly og 25 angrepshelikoptre.

Hver part skal ha rett til å heve sitt nasjonale tak eller undertak for aktive enheter over nivåene fastsatt i paragraf 4 bokstav A og B ovenfor, dersom de øvrige parter samtykker i det.

5. En part som akter å endre sitt nasjonale tak, undertak for aktive enheter eller undertak for underkategorier, skal gi de øvrige parter melding minst 90 dager før den dag, angitt i meldingen, da endringen skal tre i kraft. For hevinger som krever samtykke fra de øvrige parter, skal endringen tre i kraft på den dag som er angitt i meldingen, forutsatt at ingen av partene innen 60 dager etter meldingen gjør innvending mot endringen og gir de øvrige parter melding om sin innvending. Et nasjonalt tak, et undertak for aktive enheter eller et undertak for underkategorier skal gjelde til en endring av vedkommende tak eller undertak trer i kraft.

6. I tillegg til bestemmelsene i paragraf 4 skal enhver part med et undertak for aktive enheter som er lavere enn dens nasjonale tak i kategoriene stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter, ha rett til å heve vedkommende undertak, forutsatt at:

- a) hevingen av undertaket for aktive enheter følges av en senking av dens nasjonale tak i samme kategori av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen,
- b) parten, for hver stridsvogn, pansret kampvogn eller artillerienhet som den hever sitt undertak for aktive enheter med, senker sitt nasjonale tak med fire i samme kategori av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen,
- c) det resulterende undertak for aktive enheter ikke overstiger det nye nasjonale tak som oppnås ved senkingen påbudt i bokstav B ovenfor.»

Artikkel 6

Avtalens artikkel V skal oppheves og erstattes med følgende:

«Artikkel V

1. Innenfor anvendelsesområdet som definert i artikkel II skal hver part begrense sitt samlede antall av stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter på sitt territorium og av stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter tilhørende andre parter som den tillater å være til stede på sitt territorium, og hver part skal begrense sine stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter som er til stede på territoriet til andre parter slik at de samlede antall ikke overstiger de territorielle tak og de territorielle undertak fastsatt i samsvar med denne artikkel og Protokollen om territorielle tak, med mindre noe annet er fastsatt i artikkel VII.

2. Stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter som er til stede på territoriet til en part i forbindelse med en operasjon til støtte

for fred gjennomført i henhold til og i samsvar med en resolusjon eller et vedtak i FNs sikkerhetsråd eller Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa, skal være unntatt fra vedkommende parts territoriale tak eller territoriale undertak. Varigheten av den tiden disse stridsvognene, pansrede kampvognene og artillerienhetene er til stede på territoriet til en part, skal være i samsvar med vedkommende resolusjon eller vedtak.

Stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter som er til stede på territoriet til en part i forbindelse med en operasjon til støtte for fred i henhold til denne paragraf, skal meldes i samsvar med Informasjonsutvekslingsprotokollen.

3. Stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter i transitt skal være unntatt fra de territoriale tak til de transitterte parter og fra territoriale undertak uten at det berører unntaket fra tellereglene etter artikkel III paragraf 1 bokstav G, forutsatt at:

- a) stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter i transitt til et sted innenfor anvendelsesområdet ikke fører til at det territoriale tak til den part der det endelige bestemmelsessted ligger, overstiges, med mindre noe annet er fastsatt i artikkel VII. For stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter i transitt til et sted utenfor anvendelsesområdet skal det ikke være noen tallmessig begrensning,
- b) stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter i transitt ikke blir værende på territoriet til de transitterte parter innenfor anvendelsesområdet lenger enn 42 dager til sammen, og
- c) stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter i transitt ikke blir værende på territoriet til en enkelt transittert part eller på et territorium med et territorielt undertak, innenfor anvendelsesområdet lenger enn 21 dager.

Stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter i transitt i henhold til denne paragraf skal meldes i samsvar med del XII i Informasjonsutvekslingsprotokollen. Enhver part kan be om avklaring i Den felles konsultative gruppe med hensyn til en meldt transitt. Berørte parter skal svare innen sju dager etter anmodningen.

4. Hver part skal ha rett til å endre sitt territoriale tak eller territoriale undertak på følgende måte:

- a) Hver part skal i samsvar med paragraf 5 i denne artikkel ha rett til å heve sitt territoriale tak eller territoriale undertak for stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter i enhver kategori. Enhver slik heving skal komme etter eller følges av en tilsvarende senking i samme kategori av det territoriale tak eller territoriale undertak til en eller flere andre parter, i henhold til bestemmelsene i Protokollen om territoriale tak med hensyn til relevante territoriale tak og territoriale undertak. Parten eller partene som foretar den tilsvarende senking av sitt territoriale tak eller territoriale undertak, skal gi de øvrige parter melding om sitt samtykke til den tilsvarende heving av en annen parts territoriale tak eller territoriale undertak.
- b) Hver part skal ha rett til ensidig å senke sitt territoriale tak eller territoriale undertak for stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter i enhver kategori, men ikke noe territorielt tak i noen kategori skal på noe tidspunkt være lavere enn det tilsvarende nasjonale tak. En ensidig senking av en parts territoriale tak

eller territoriale undertak skal ikke alene gi en annen stat rett til å heve sitt territoriale tak eller territoriale undertak. Enhver senking av et nasjonalt tak i henhold til bestemmelsene i artikkel IV paragraf 6 skal føre til en senking av det tilsvarende territoriale tak som er like stor som senkingen av det nasjonale tak.

5. Med forbehold for bestemmelsene ovenfor og innenfor hver femårsperiode mellom partskonferanser holdt i samsvar med artikkel XXI paragraf 1 skal hver part ha rett til å heve sitt territoriale tak eller territoriale undertak med ikke mer enn 40 stridsvogner, 60 pansrede kampvogner og 20 artillerienheter eller 20 prosent av det territoriale tak eller territoriale undertak fastsatt for vedkommende part i Protokollen om territoriale tak for stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter, dersom dette er høyere, men ikke i noe tilfelle med mer enn 150 stridsvogner, 250 pansrede kampvogner og 100 artillerienheter.

Hver part skal ha rett til å heve sitt territoriale tak eller territoriale undertak over nivåene fastsatt i denne paragraf, dersom de øvrige parter samtykker i det.

6. En part som akter å endre sitt territoriale tak eller territoriale undertak i en kategori, skal gi de øvrige parter melding minst 90 dager før den dag, angitt i meldingen, da endringen skal tre i kraft. For hevinger som krever samtykke fra de øvrige parter, skal endringen tre i kraft på den dag som er angitt i meldingen, forutsatt at ingen av partene innen 60 dager etter meldingen gjør innvending mot endringen og gir de øvrige parter melding om sin innvending. Et territorielt tak eller et territorielt undertak skal gjelde til en endring av vedkommende tak eller undertak trer i kraft.»

Artikkel 7

Avtalens artikkel VI skal oppheves.

Artikkel 8

Avtalens artikkel VII skal oppheves og erstattes med følgende:

«Artikkel VII

1. Hver part skal ha rett til å midlertidig overstige, i forbindelse med militærøvinger og midlertidige utplasseringer, de territoriale tak og territoriale undertak fastsatt i Protokollen om territoriale tak, i henhold til bestemmelsene i denne artikkel.

a) Militærøvinger: 1) Hver part skal på sitt territorium ha rett til å være vert for militærøvinger som fører til at dens territoriale tak overstiges og, når det gjelder parter med et territorielt undertak, å holde eller være vert for øvinger som fører til at dens territoriale tak overstiges i samsvar med Protokollen om territoriale tak.

1. Antall stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter som er til stede på territoriet til en part over dens territoriale tak eller territoriale undertak for en militærøving, alene eller i kombinasjon med en annen militærøving eller en midlertidig utplassering på vedkommende territorium, skal ikke overstige antall stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter fastsatt for hver part i bokstav B nr. 1 i denne paragraf og i Protokollen om territoriale

- tak.
2. En eller flere militærøvinger meldt i samsvar med Informasjonsutvekslingsprotokollen som resulterer i at et territorielt tak eller et territorielt undertak overstiges i mer enn 42 dager, skal deretter anses som en midlertidig utplassering så lenge som det territoriale tak eller territoriale undertak er oversteget.

a) Midlertidige utplasseringer:

1. Hver part skal på sitt territorium ha rett til å være vert for midlertidige utplasseringer over sitt territoriale tak og, for parter med et territorielt undertak, å holde eller være vert for midlertidige utplasseringer over sitt territoriale undertak. For dette formål kan territoriale tak og territoriale undertak midlertidig overstiges med ikke mer enn 153 stridsvogner, 241 pansrede kampvogner og 140 artillerienheter, med mindre noe annet er fastsatt i de relevante bestemmelser i Protokollen om territoriale tak. I unntakstilfeller og med mindre noe annet er fastsatt i de relevante bestemmelser i Protokollen om territoriale tak, kan et territorielt tak midlertidig overstiges med ikke mer enn 459 stridsvogner, 723 pansrede kampvogner og 420 artillerienheter.
2. Ved melding om en midlertidig utplassering som overstiger et territorielt tak med mer enn 153 stridsvogner, 241 pansrede kampvogner og 140 artillerienheter, skal depositaren kalle inn til en partskonferanse i samsvar med artikkel XXI paragraf 1 bis.

2. Dersom en militærøving, i forbindelse med en midlertidig utplassering som finner sted samtidig på territoriet til samme part, fører til at det territoriale tak overstiges med mer enn 153 stridsvogner, 241 pansrede kampvogner eller 140 artillerienheter, skal enhver part ha rett til å be depositaren om å kalle inn til en partskonferanse i samsvar med artikkel XXI paragraf 1 bis.

For øvinger og midlertidige utplasseringer i henhold til paragraf 1 bokstav A og B i denne artikkel skal det inngis en forklaringsrapport til Den felles konsultative gruppe av de berørte parter. Med hensyn til midlertidige utplasseringer skal rapporten inngis så snart som mulig og i alle tilfeller ikke senere enn meldingen nevnt i del XVIII paragraf 4 bokstav A nr. 2 og bokstav B nr. 2 i Informasjonsutvekslingsprotokollen. Påfølgende ajourføringer skal inngis annenhver måned til det territoriale tak eller det territoriale undertak ikke lenger er oversteget.»

Artikkel 9

Avtalens artikkel VIII skal oppheves og erstattes med følgende:

«Artikkel VIII

1. Alle stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre over de tallmessige begrensninger fastsatt i artikkel IV og i Protokollen om nasjonale tak skal fjernes bare ved reduksjon i samsvar med Reduksjonsprotokollen, Protokollen om helikopterrekategorisering, Protokollen om flyreklassifisering, fotnoten til del I paragraf 2 bokstav A i Protokollen over eksisterende typer og Inspeksjonsprotokollen. Ved tiltredelse skal alle den tiltredende stats reduksjoner så vel som fristen for når de skal være gjennomført, angis i samsvar med bestemmelsene i Tiltredelsesavtalen.

2. Kategoriene av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter underlagt reduksjoner er stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre. De særlige typene er oppført i Protokollen over eksisterende typer.

- a) Stridsvogner og pansrede kampvogner skal reduseres ved ødeleggelse, konvertering til ikke-militære formål, plassering på statisk utstilling, bruk som bakkemål, eller, med hensyn til pansrede personellkjøretøyer, modifisering i samsvar med fotnoten til del 1 paragraf 2 bokstav A i Protokollen over eksisterende typer.
- b) Artillerienheter skal reduseres ved ødeleggelse eller plassering på statisk utstilling eller, med hensyn til selvdrevne artillerienheter, ved bruk som bakkemål.
- c) Kampfly skal reduseres ved ødeleggelse, plassering på statisk utstilling, bruk som undervisningsformål på bakken, eller, med hensyn til visse modeller eller utgaver av treningsfly med kampevne, reklassifisering til ubevæpnede treningsfly.
- d) Spesialiserte angrepshelikoptre skal reduseres ved ødeleggelse, plassering på statisk utstilling, eller bruk som undervisningsformål på bakken.
- e) Flerbruks angrepshelikoptre skal reduseres ved ødeleggelse, plassering på statisk utstilling, bruk som undervisningsformål på bakken, eller rekategorisering.

3. Konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen skal anses å være redusert ved fullføring av framgangsmåtene fastsatt i protokollene nevnt i paragraf 1 i denne artikkel og ved melding som fastsatt i disse protokollene. Våpen og utstyrsenheter redusert på denne måten skal ikke lenger telles med i forhold til de tallmessige begrensninger fastsatt i artikkel IV, V, Protokollen om nasjonale tak og Protokollen om territorielle tak.

4. Reduksjon av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen skal gjennomføres på reduksjonsområder, med mindre noe annet er fastsatt i protokollene nevnt i paragraf 1 i denne artikkel, innenfor anvendelsesområdet. Hver part skal ha rett til å angi så mange reduksjonsområder som den ønsker, å endre disse uten begrensning og å gjennomføre reduksjon og endelig konvertering samtidig på ikke mer enn 20 områder. Partene skal ha rett til å dele eller ha felles lokalisering av reduksjonsområder etter avtale.

5. Alle reduksjoner, herunder resultatene av konverteringen av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen til ikke-militære formål, skal være underlagt inspeksjon, uten rett til å nekte, i samsvar med Inspeksjonsprotokollen.»

Artikkel 10

Avtalens artikkel IX skal oppheves og erstattes med følgende:

«Artikkel IX

1. Dersom stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre innenfor anvendelsesområdet tas ut av drift:

- a) skal slike konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen tas ut av drift og avvente disponering på ikke mer enn åtte områder, som skal meldes som erklærte materiellområder i samsvar med Informasjonsutvekslingsprotokollen og identifiseres i

slike meldinger som lagerområder for konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen tatt ut av drift. Dersom det på områder der det finnes konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som er tatt ut av drift, også finnes andre konvensjonelle våpen og utstyrsenheter omfattet av avtalen, skal hver av de konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som er tatt ut av drift, kunne skilles ut, og

- b) antallet slike konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen tatt ut av drift skal ikke overstige, for hver part, en prosent av de meldte beholdninger av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen, eller til sammen 250, dersom dette er høyere, og av disse skal ikke mer enn 200 være stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter, og ikke mer enn 50 skal være angrepshelikoptre og kampfly.

2. Meldinger om uttak av drift skal inneholde antall og type konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som er tatt ut av drift, og stedet der de ble tatt ut av drift, og skal gis til de øvrige parter i samsvar med del X paragraf 1 bokstav B i Informasjonsutvekslingsprotokollen.»

Artikkel 11

1. I avtalens artikkel X skal paragraf 4 oppheves og erstattes med følgende:

«4. Konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som er plassert innenfor faste angitte lagringsområder, skal telles som konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som ikke å være i aktive enheter, også dersom de er midlertidig flyttet i samsvar med paragraf 7, 8 og 10 i denne artikkel.

Konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som er plassert i annet lager enn faste angitte lagringsområder, skal telles som konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen i aktive enheter.»

2. I avtalens artikkel X skal paragraf 9 oppheves.

3. I avtalens artikkel X skal paragraf 10 oppheves og erstattes med følgende:

«10. Konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som er flyttet fra faste angitte lagringsområder i henhold til paragraf 8 i denne artikkel skal tilbakeføres til faste angitte lagringsområder ikke senere enn 42 dager etter utflyttingen, med unntak av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som skal ombygges industrielt.

Slike våpen og enheter skal tilbakeføres til faste angitte lagringsområder umiddelbart etter ombyggingen.»

Artikkel 12

Avtalens artikkel XI skal oppheves.

Artikkel 13

Avtalens artikkel XII skal oppheves og erstattes med følgende:

«Artikkel XII

1. Stormpanservogner i organisasjoner i en part som har som formål og er oppbygd med sikte på å utføre interne sikkerhetsoppgaver i fredstid, er ikke begrenset av denne avtale.

2. Uten hensyn til det ovenstående og for å styrke gjennomføringen av denne avtale og for å gi forsikringer om at antallet slike våpen i slike organisasjoner i en part ikke skal bli brukt til å omgå bestemmelsene i denne avtale, skal alle slike våpen over det høyeste nivå fastsatt i bokstav A, B eller C i denne paragraf utgjøre en del av de tillatte nivåer i kategorien pansrede kampvogner fastsatt i artikkel IV og V og i Protokollen om nasjonale tak og Protokollen om territoriale tak, og endret i samsvar med artikkel IV og V:

- a) beholdninger av stormpanservogner som disponeres innenfor anvendelsesområdet av organisasjoner som har som formål og er oppbygd med sikte på å utføre interne sikkerhetsoppgaver i fredstid, som er til stede på territoriet til den part som er meldt i henhold til gjeldende informasjonsutveksling per 19. november 1990, eller
- b) fem prosent av det nasjonale tak fastsatt for parten i Protokollen om nasjonale tak i kategorien pansrede kampvogner, med endringer i henhold til artikkel IV, eller
- c) 100 slike stormpanservogner.

Med hensyn til tiltredende stater skal antallet fastsettes i Tiltredelsesavtalen.

3. Hver part skal også sikre at organisasjoner som har som formål og er oppbygd med sikte på å utføre interne sikkerhetsoppgaver i fredstid, avstår fra å skaffe seg kampevne ut over det som kreves for å oppfylle interne sikkerhetskrav.

4. En part som akter å overføre stridsvogner, artillerienheter, stormpanservogner, kampfly og angrepshelikoptre fra sine konvensjonelle styrker til en organisasjon i vedkommende stat som ikke er en del av partens konvensjonelle styrker, skal gi de øvrige parter melding ikke senere enn på den dag da slik overføring finner sted.

Denne meldingen skal angi den aktuelle dagen da utstyret blir fysisk overført, så vel som antall per type av de konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som blir overført.»

Artikkel 14

1. I avtalens artikkel XIII skal paragraf 1 oppheves og erstattes med følgende:

«1. For å sikre verifikasjon av etterleving av bestemmelsene i denne avtale skal hver part gi meldinger og utveksle informasjon om sine konvensjonelle våpen og utstyrsenheter og om andre parter konvensjonelle våpen og utstyrsenheter som den tillater å være til stede på sitt territorium, i samsvar med Informasjonsutvekslingsprotokollen.»

2. I avtalens artikkel XIII skal følgende paragraf 1 *bis* tilføyes:

«1. *bis* Tilstedeværelsen av en parts konvensjonelle våpen og utstyrsenheter på en annen parts territorium som fastsatt i artikkel V paragraf 1 på grunn av transitt som fastsatt i artikkel V paragraf 3, på grunn av militærøvinger som fastsatt i artikkel VII paragraf 1 bokstav A, og på grunn av midlertidig utplassering som fastsatt i artikkel VII paragraf 1 bokstav B skal være i samsvar med artikkel I paragraf 3. Samtykke fra

vertsstaten skal gjenspeiles i vedkommende meldinger i samsvar med Informasjonsutvekslingsprotokollen.»

Artikkel 15

Avtalens artikkel XIV skal oppheves og erstattes med følgende:

«Artikkel XIV

1. For å sikre verifikasjon av etterleving av bestemmelsene i denne avtale skal hver part ha rett til å gjennomføre og plikt til å godta, innenfor anvendelsesområdet, inspeksjoner i samsvar med bestemmelsene i Inspeksjonsprotokollen.

2. Formålet med slike inspeksjoner skal være:

- a) å verifisere, på grunnlag av informasjonen utvekslet i henhold til Informasjonsutvekslingsprotokollen, at partene etterlever de tallmessige begrensninger fastsatt i artikkel IV, V, VII, Protokollen om nasjonale tak og Protokollen om territoriale tak,
- b) å overvåke alle reduksjoner av stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre som gjennomføres i reduksjonsområder i samsvar med artikkel VIII og Reduksjonsprotokollen,
- c) å overvåke sertifiseringen av rekategoriserte flerbruks angrepshelikoptre og reklassifiserte treningsfly med kampevne gjennomført i samsvar med henholdsvis Protokollen om helikopterrekategorisering og Protokollen om flyreklassifisering.

3. Ingen part skal utøve rettighetene fastsatt i paragraf 1 og 2 i denne artikkel for å omgå målene i verifiseringsordningen.

4. Dersom en inspeksjon gjennomføres i fellesskap av flere enn en part, skal en av dem være ansvarlig for at bestemmelsene i denne avtale blir fulgt.

5. Antall inspeksjoner i henhold til del VII og VIII i Inspeksjonsprotokollen, som hver part skal ha rett til å gjennomføre og plikt til å godta i hvert angitt tidsrom, skal fastsettes i samsvar med bestemmelsene i del II i nevnte protokoll.

6. Antall inspeksjoner, i henhold til del IX i Inspeksjonsprotokollen, som hver part skal ha rett til å gjennomføre, og som den part hvis territoriale tak eller territoriale undertak midlertidig er oversteget, skal ha plikt til å godta, skal fastsettes i samsvar med bestemmelsene i nevnte del.

7. Hver part som gjennomfører disponering av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen over reduksjonsforpliktelsene skal sørge for bekreftelse av resultatene av disponeringen enten ved å invitere et observasjonslag eller ved å benytte samarbeids tiltak, i samsvar med bestemmelsene i del XII i Inspeksjonsprotokollen.»

Artikkel 16

I avtalens artikkel XVI skal paragraf 2 oppheves og erstattes med følgende:

«2. Partene skal, innenfor rammene av Den felles konsultative gruppe:

- a) drøfte spørsmål om etterleving av eller mulig omgåelse av bestemmelsene i denne avtale,
- b) søke å løse tvetydigheter og ulik forståelse som kan oppstå med

- hensyn til hvordan denne avtale gjennomføres,
- c) drøfte og, om mulig, bli enige om tiltak for å styrke avtalens levedyktighet og effektivitet,
 - d) drøfte, på anmodning fra enhver part, spørsmål om en parts intensjon med å heve sitt nasjonale tak i henhold til artikkel IV paragraf 4 eller sitt territoriale tak i henhold til artikkel V paragraf 5,
 - e) motta og behandle forklaringsrapporten, og eventuelle ajourføringer, avgitt i samsvar med artikkel VII paragraf 2,
 - f) ajourføre listene i Protokollen over eksisterende typer, som fastsatt i artikkel fastsatt II paragraf 2,
 - g) drøfte samarbeidstiltak for å styrke verifiseringsordningen i avtalen, herunder ved hensiktsmessig bruk av resultater fra luftinspeksjoner,
 - h) løse tekniske spørsmål for å fremme felles praksis mellom partene, med hensyn til hvordan denne avtale gjennomføres,
 - i) utarbeide eller revidere, etter behov, saksbehandlingsregler, arbeidsmetoder, fordelingsnøkkelen for utgiftene til Den felles konsultative gruppe og til konferanser som det er innkalt til i henhold til denne avtale, og fordelingen av utgiftene til inspeksjoner mellom partene,
 - j) drøfte og utarbeide passende tiltak for å sikre at informasjon motatt ved informasjonsutveksling mellom partene eller som følge av inspeksjoner i henhold til avtalen brukes utelukkende for avtalens formål idet det tas hensyn til hver parts særlige behov med hensyn til beskyttelse av informasjon som vedkommende part anser som følsom,
 - k) behandle, på anmodning fra enhver part, ethvert spørsmål som en part ønsker å legge fram for enhver konferanse som det kalles inn til samsvar med artikkel XXI, og behandlingen skal ikke berøre en parts rett til å benytte seg av framgangsmåtene fastsatt i artikkel XXI,
 - l) behandle enhver anmodning om å tiltre denne avtale, i henhold til artikkel XVIII, ved å fungere som det organ der partene kan fastsette og tilrå godkjenning av vilkårene som en anmodende stat skal tiltre avtalen på,
 - m) føre eventuelle framtidige forhandlinger, dersom partene vedtar det, og
 - n) drøfte tvister som følger av gjennomføringen av denne avtale.»

Artikkel 17

Avtalens artikkel XVII skal oppheves og erstattes med følgende:

«Artikkel XVII

Partene skal formidle informasjon og meldinger som fastsatt i denne avtale i skriftlig form.

De skal bruke diplomatiske kanaler eller andre offisielle kanaler angitt av dem, herunder og særlig, OSSEs kommunikasjonsnett.»

Artikkel 18

Avtalens artikkel XVIII skal oppheves og erstattes med følgende:

«Artikkel XVIII

1. Enhver deltakende stat i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa som har landterritorium som ligger i Europa innenfor det geografiske området mellom Atlanterhavet og Uralfjellene, kan inngi til depositaren en skriftlig anmodning om å tiltre denne avtale.

2. Den anmodende stat skal ta med følgende informasjon i sin anmodning:

- a) betegnelsen på dens eksisterende typer av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter,
- b) dens foreslåtte nasjonale og territorielle tak og de tilhørende undertak for hver kategori av våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen, og
- c) annen informasjon som anses relevant av den anmodende stat.

3. Depositaren skal gi partene melding om anmodningen og om informasjonen gitt av den anmodende stat.

4. Den anmodende stat kan modifisere eller supplere denne informasjonen. Enhver part kan be om ytterligere informasjon.

5. Partene skal, med start senest 21 dager etter meldingen i henhold til paragraf 3 i denne artikkel, holde møter i Den felles konsultative gruppe, der partene skal behandle anmodningen, føre forhandlinger og fastsette vilkårene for tiltredelse. Den anmodende stat kan inviteres til å møte i Den felles konsultative gruppe dersom partene vedtar det.

6. Hver anmodning skal behandles individuelt og raskt av partene. Ethvert vedtak skal fattes samstemmig.

7. De avtalte vilkårene for tiltredelse skal nedfelles i en tiltredelse-savtale mellom partene og den anmodende stat, som skal formidles til partene og den anmodende stat av depositaren og deponeres i depositarens arkiver.

8. Ved mottak av bekreftelse av godkjenning av Tiltredelsesavtalen av partene skal depositaren informere partene og den anmodende stat om dette. Den anmodende stat kan deretter, med forbehold om ratifikasjon i samsvar med sine forfatningsregler, inngi et dokument om tiltredelse til avtalen som skal godta vilkårene i Tiltredelsesavtalen.

9. Denne avtale skal tre i kraft for den anmodende stat 10 dager etter deponering av dens dokument om tiltredelse til avtalen hos depositaren, og den anmodende stat skal bli en part i avtalen på samme tidspunkt.»

Artikkel 19

I avtalens artikkel XXI skal paragraf 1 og 2 oppheves og erstattes med følgende:

«1. Førtiseks måneder etter at denne avtale trer i kraft, og deretter med fem års mellomrom, skal depositaren kalle inn til en partskonferanse for å drøfte gjennomføringen av denne avtale, herunder å drøfte gjennomføringen av og nivåene på nasjonale tak, territorielle tak og territorielle undertak, og tilhørende forpliktelser, samt andre avtaleelementer, idet det tas hensyn til behovet for å sikre at ingen parts sikkerhet blir redusert.

1. bis Ved melding om en midlertidig utplassering som overstiger et territorielt tak med mer enn 153 stridsvogner, 241 pansrede kampvogner eller 140 artillerienheter eller på anmodning fra en part i henhold til artikkel VII paragraf 2 skal depositaren kalle inn til en

partskonferanse der vertspartene og utplasserende parter skal gi en nærmere forklaring på forholdene som har ført til den midlertidige utplasseringen. Det skal kalles inn til konferanse umiddelbart og senest sju dager etter meldingen, og konferansen skal vare i inntil 48 timer med mindre partene avtaler noe annet. Formannen i Den felles konsultative gruppe skal informere Det faste råd og Sikkerhetsforumet i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa om situasjonen.

2. Depositaren skal kalle inn til en ekstraordinær partskonferanse dersom den blir bedt om det av en part som finner at det har oppstått særlige forhold i tilknytning til denne avtale. For at de øvrige parter skal kunne forberede seg til denne konferansen, skal anmodningen angi grunnen til at vedkommende part anser at en ekstraordinær konferanse er nødvendig. Konferansen skal drøfte forholdene angitt i anmodningen og deres virkning på gjennomføringen av denne avtale. Konferansen skal åpne senest 15 dager etter at anmodningen ble mottatt, og skal, med mindre konferansen beslutter noe annet, ikke vare lenger enn tre uker.»

Artikkel 20

1. I avtalens artikkel XXII skal paragraf 1 oppheves og erstattes med følgende:

«1. Denne avtale skal ratifiseres av hver part i samsvar med dens forfatningsregler, og den skal være åpen for tiltredelse av stater i henhold til artikkel XVIII. Ratifikasjonsdokumenter og, med hensyn til tiltredelse, tiltredelsesdokumenter, skal deponeres hos Kongeriket Nederlands regjering, herved benevnt depositaren.»

2. I avtalens artikkel XXII skal paragraf 3 oppheves og erstattes med følgende:

«3. Depositaren skal omgående informere partene om:

- a) hver deponering av et ratifikasjons- eller tiltredelsesdokument,
- b) ikrafttredelse av denne avtale,
- c) enhver tilbaketrekking i samsvar med artikkel XIX og dagen da denne trer i kraft,
- d) teksten til endringsforslag som er foreslått i samsvar med artikkel XX,
- e) ikrafttredelse av endringer av denne avtale,
- f) enhver anmodning om å tiltre avtalen i henhold til artikkel XVIII,
- g) enhver anmodning om å kalle inn til en konferanse i samsvar med artikkel XXI,
- h) innkalling til en konferanse i henhold til artikkel XXI, og
- i) enhver annen sak som depositaren skal informere partene om i henhold til denne avtale.»

Artikkel 21

Følgende Protokoll om nasjonale tak for konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen om konvensjonelle styrker i Europa skal tilføyes:

«Protokoll om nasjonale tak for konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen om konvensjonelle styrker i Europa

Partene er herved enige om følgende nasjonale tak, undertak for aktive enheter og undertak for underkategorier i henhold til avtalens artikkel IV.

Part	Strids- vogner	Pansrede kampvogner			Arti- leri- enheter	Kampfly	Angreps- helikop- tre
		I alt	herav SPVer og TBK- Ker	herav TBKKer			
Republikken Armenia	220	220	135	11	285	100	50
Republikken Aserbajd- sjan	220	220	135	11	285	100	50
Republikken Belarus ¹	1 800	2 600	1 590	130	1 615	294	80
Kongeriket Belgia	300	989	600	237	288	209	46
Republikken Bulgaria	1 475	2 000	1 100	100	1 750	235	67
Canada	77	263	263	0	32	90	13
Den tsjekkiske repu- blikk ²	957	1 367	954	69	767	230	50
Kongeriket Danmark	335	336	210	17	446	82	18
Republikken Frankrike	1 226	3 700	1 983	535	1 192	800	374
Georgia	220	220	135	11	285	100	50
Forbundsrepublikken Tyskland	3 444	3 281	3 281	80	2 255	765	280
Republikken Hellas	1 735	2 498	1 599	70	1 920	650	65
Republikken Ungarn ³	835	1 700	1 020	85	840	180	108
Republikken Island	0	0	0	0	0	0	0
Republikken Italia	1 267	3 172	1 970	0	1 818	618	142
Republikken Kasakh- stan	50	200	0	0	100	15	20
Storhertugdømmet Luxembourg	0	0	0	0	0	0	0
Republikken Moldova	210	210	130	10	250	50	50
Kongeriket Nederland	520	864	718	0	485	230	50
Kongeriket Norge	170	275	181	0	491	100	24
Republikken Polen ⁴	1 730	2 150	1 700	107	1 610	460	130
Republikken Portugal	300	430	267	77	450	160	26
Romania	1 375	2 100	552	72	1 475	430	120
Den russiske fødera- sjon ⁵	6 350	11 280	7 030	574	6 315	3 416	855
Den slovakiske repu- blikk ⁶	478	683	476	34	383	100	40
Kongeriket Spania	750	1 588	1 228	191	1 276	310	80
Republikken Tyrkia	2 795	3 120	1 993	93	3 523	750	130
Ukraina ⁷	4 080	5 050	3 095	253	4 040	1 090	330

Det forente kongerike Storbritannia og Nord-Irland	843	3 017	1 335	200	583	855	350
Amerikas forente stater	1 812	3 037	2 372	0	1 553	784	396

¹ Herav ikke mer enn 1 525 stridsvogner, 2 175 pansrede kampvogner og 1 375 artillerienheter i aktive enheter.

² Herav ikke mer enn 754 stridsvogner, 1 223 pansrede kampvogner og 629 artillerienheter i aktive enheter.

³ Herav ikke mer enn 658 stridsvogner, 1 522 pansrede kampvogner og 688 artillerienheter i aktive enheter.

⁴ Herav ikke mer enn 1 362 stridsvogner, 1 924 pansrede kampvogner og 1 319 artillerienheter i aktive enheter.

⁵ Herav ikke mer enn 5 575 stridsvogner og 5 505 artillerienheter i aktive enheter.

⁶ Herav ikke mer enn 376 stridsvogner, 611 pansrede kampvogner og 314 artillerienheter i aktive enheter.

⁷ Herav ikke mer enn 3 130 stridsvogner, 4 350 pansrede kampvogner og 3 240 artillerienheter i aktive enheter.»

Artikkel 22

Følgende Protokoll om territorielle tak for konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen om konvensjonelle styrker i Europa skal tilføyes:

«Protokoll om territorielle tak for konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen om konvensjonelle styrker i Europa

Partene er herved enige om følgende territorielle tak og territoriell undertak i henhold til avtalens artikkel V.

Part	Stridsvogner	Pansrede kampvogner	Artillerienheter
Republikken Armenia ^{3 4}	220	220	285
Republikken Aserbajdsjan ^{3 4}	220	220	285
Republikken Belarus ⁵	1 800	2 600	1 615
Kongeriket Belgia ⁵	544	1 505	497
Republikken Bulgaria ^{3 4}	1 475	2 000	1 750
Den tsjekkiske republikk ⁵	957	1 367	767
Kongeriket Danmark ⁵	335	336	446
Republikken Frankrike ⁵	1 306	3 820	1 292
Georgia ^{3 4}	220	220	285
Forbundsrepublikken Tyskland ⁵	4 704	6 772	3 407
Republikken Hellas ^{3 4}	1 735	2 498	1 920
Republikken Ungarn ⁵	835	1 700	840
Republikken Island ^{3 4}	0	0	0
Republikken Italia ⁵	1 642	3 805	2 062
Republikken Kasakhstan ⁵	50	200	100

Storhertugdømmet Luxembourg ⁵	143	174	47
Republikken Moldova ^{3 4}	210	210	250
Kongeriket Nederland ⁵	809	1 220	651
Kongeriket Norge ^{3 4}	170	282	557
Republikken Polen ⁵	1 730	2 150	1 610
Republikken Portugal ⁵	300	430	450
Romania ^{3 4}	1 375	2 100	1 475
Den russiske føderasjon ⁵	6 350	11 280	6 315
- herav ^{1 3 4}	1 300	2 140	1 680
Den slovakiske republikk ⁵	478	683	383
Kongeriket Spania ⁵	891	2 047	1 370
Republikken Tyrkia ^{3 4}	2 795	3 120	3 523
Ukraina ⁵	4 080	5 050	4 040
- herav ^{2 3 4}	400	400	350
Det forente kongerike Storbritannia og Nord-Irland ⁵	843	3 029	583

¹ I Leningrad militærdistrikt, med unntak av Pskov oblast; og i Nord-Kaukasus militærdistrikt, med unntak av Volgograd oblast; Astrakhan oblast; den delen av Rostov oblast som ligger øst for en linje som går fra Kusjtsjevskaja til Volgodonsk og til grensen for Volgograd oblast, herunder Volgodonsk; og Kusjtsjevskaja og en smal korridor i Krasnodar kray som fører til Kusjtsjevskaja. Dette territorielle undertak skal ikke overstiges i henhold til artikkel VII for militærøvinger og midlertidige utplasseringer i kategorien pansrede kampvogner.

² I Odessa oblast.

³ Parter som skal heve sine territorielle tak eller territorielle undertak i henhold til artikkel V paragraf 5 bare i tilknytning til en tilsvarende senking, i henhold til artikkel V paragraf 4 bokstav A, av andre parters territorielle tak eller territorielle undertak, som angitt i denne fotnote.

⁴ Parter som ikke skal overstige sine territorielle tak eller territorielle undertak i henhold til artikkel VII med mer enn 153 stridsvogner, 241 pansrede kampvogner og 140 artillerienheter.

⁵ Parter som ikke skal overstige sine territorielle tak eller territorielle undertak i henhold til artikkel VII med mer enn 459 stridsvogner, 723 pansrede kampvogner og 420 artillerienheter.»

Artikkel 23

I Protokollen om prosedyrer for reklassifisering av visse modeller eller utgaver av treningsfly med kampevne til ubevæpnede treningsfly:

1. I del I skal paragraf 1 og 2 oppheves og erstattes med følgende:

«1. Hver part skal ha rett til å fjerne fra de tallmessige begrensninger på kampfly i avtalens artikkel IV og i Protokollen om nasjonale tak bare de særlige modeller eller utgaver av treningsfly med kampevne som er oppført i del II paragraf 1 i denne protokoll i samsvar med framgangsmåtene fastsatt i denne protokoll.

a) Hver part skal ha rett til å fjerne fra de tallmessige begrensninger på kampfly i avtalens artikkel IV og i Protokollen om nasjonale tak individuelle fly av de særlige modeller eller utgaver som er oppført i del II paragraf 1 i denne protokoll, og som har noen av komponentene

tene oppført i del III paragraf 1 og 2 i denne protokoll, bare ved fullstendig avvæpning og sertifisering.

- b) Hver part skal ha rett til å fjerne fra de tallmessige begrensninger på kampfly i avtalens artikkel IV og i Protokollen om nasjonale tak individuelle fly av de særlige modeller eller utgaver som er oppført i del II paragraf 1 i denne protokoll, og som ikke har noen av komponentene oppført i del III paragraf 1 og 2 i denne protokoll, bare ved sertifisering.

2. Modeller eller utgaver av treningsfly med kampevne oppført i del II i denne protokoll kan avvæpnes og sertifiseres, eller bare sertifiseres, innen 40 måneder etter at avtalen trer i kraft. Slike fly skal telles med i forhold til de tallmessige begrensninger på kampfly i avtalens artikkel IV og i Protokollen om nasjonale tak til slike fly er sertifisert som ubevæpnede i samsvar med framgangsmåtene fastsatt i del IV i denne protokoll. Hver part skal ha rett til å fjerne fra de tallmessige begrensninger på kampfly i avtalens artikkel IV og i Protokollen om nasjonale tak ikke mer enn 550 slike fly, og av disse skal ikke mer enn 130 være av modellen eller versjonen MiG-25U.»

2. I del II skal paragraf 1 oppheves og erstattes med følgende:

«1. Hver part skal ha rett til å fjerne fra de tallmessige begrensninger på kampfly i avtalens artikkel IV og i Protokollen om nasjonale tak i samsvar med bestemmelsene i denne protokoll bare følgende særlige modeller eller utgaver av treningsfly med kampevne:

SU-15U
SU-17U
MiG-15U
MiG-21U
MiG-23U
MiG-25U
UIL-28»

3. Del IV skal oppheves og erstattes med følgende:

«*Del IV. Framgangsmåter for sertifisering*

1. Hver part som akter å avvæpne og sertifisere, eller bare sertifisere, modeller eller utgaver av treningsfly med kampevne, skal følge følgende framgangsmåter for sertifisering for å sikre at slike fly ikke har noen av komponentene oppført i del III paragraf 1 og 2 i denne protokoll.

2. Hver part skal gi de øvrige parter melding i samsvar med del X paragraf 3 i Inspeksjonsprotokollen om hver sertifisering. Dersom den første sertifiseringen av et fly ikke krever fullstendig avvæpning, skal den part som akter å utføre sertifiseringen, gi de øvrige parter den informasjon som kreves etter del III paragraf 3 bokstav A, B og C i denne protokoll for en bevæpnet modell eller versjon av samme flytype.

3. Hver part skal ha rett til å inspisere sertifiseringen av treningsfly med kampevne i samsvar med del X i Inspeksjonsprotokollen.

4. Prosessen med fullstendig avvæpning og sertifisering, eller bare sertifisering, skal anses som fullført når framgangsmåtene for sertifisering fastsatt i denne del er fullført, uansett om en part utøver retten til å inspisere sertifiseringer som beskrevet i paragraf 3 i denne del og del X i Inspeksjonsprotokollen, forutsatt at ingen part innen 30 dager etter mottak av melding om fullføring av sertifisering og reklassifisering gitt i henhold til paragraf 5 i denne del har gitt de øvrige parter melding om

at den anser at det foreligger en tvetydighet i forbindelse med sertifiserings- og reklassifiseringsprosessen. Dersom det påpekes en slik tvetydighet, skal reklassifiseringen ikke anses som fullført før saken om tvetydigheten er løst.

5. Den part som utfører sertifiseringen, skal gi de øvrige parter melding i samsvar med del X i Inspeksjonsprotokollen om fullføring av sertifiseringen.

6. Sertifisering skal utføres innenfor anvendelsesområdet. Partene skal ha rett til å dele sertifiseringssteder.»

Artikkel 24

I Protokollen om framgangsmåter for reduksjon av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen om konvensjonelle styrker i Europa skal det gjøres følgende endringer:

1. I del VIII skal paragraf 2 og 10 oppheves og erstattes med følgende:

«2. Hver part skal fastsette antall stridsvogner og pansrede kampvogner den ønsker å konvertere. Dette antallet skal ikke overstige:

- a) for stridsvogner, 5,7 prosent (men ikke over 750 stridsvogner) av det nasjonale tak fastsatt for vedkommende part i Protokollen om nasjonale tak, eller 150 stykker, dersom dette utgjør mer, og
- b) for pansrede kampvogner, 15 prosent (men ikke over 3 000 pansrede kampvogner) av det nasjonale tak fastsatt for vedkommende part i Protokollen om nasjonale tak, eller 150 stykker, dersom dette utgjør mer.»

«10. Dersom det etter at framgangsmåtene fastsatt i paragraf 6 i denne del er fullført for et visst kjøretøy, vedtas at endelig konvertering ikke skal foretas, skal kjøretøyet ødelegges i samsvar med de rette framgangsmåter fastsatt andre steder i denne protokoll.»

2. I del IX skal paragraf 1 oppheves og erstattes med følgende:

«1. Hver part skal ha rett til å redusere sin reduksjonsforpliktelse for hver kategori av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen ved tilfeldig ødeleggelse med opptil 1,5 prosent av det nasjonale tak fastsatt for vedkommende part i Protokollen om nasjonale tak i vedkommende kategori av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen.»

3. I del X skal paragraf 2 oppheves og erstattes med følgende:

«2. Ingen part skal bruke statisk utstilling for å redusere med mer enn en prosent det nasjonale tak fastsatt for vedkommende part i Protokollen om nasjonale tak i hver kategori av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen, eller åtte stykker, dersom dette er et høyere antall.»

4. I del XI skal paragraf 2 oppheves og erstattes med følgende:

«2. Ingen part skal redusere ved bruk som bakkemål antall stridsvogner eller pansrede kampvogner med mer enn 2,5 prosent av det nasjonale tak fastsatt for vedkommende part i Protokollen om nasjonale tak i hver av disse to kategoriene av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen. Heller ikke skal noen part ha rett til å redu-

sere antall selvdrevne artillerienheter med mer enn 50 ved å bruke dem som bakkemål.»

5. I del XII skal paragraf 2 oppheves og erstattes med følgende:

«2. Ingen part skal redusere ved bruk som undervisningsformål på bakken antall kampfly eller angrepshelikoptre med mer enn 5 fem prosent av det nasjonale tak fastsatt for vedkommende part i Protokollen om nasjonale tak i hver av disse to kategoriene av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen.»

Artikkel 25

I Protokollen om prosedyrer for kategorisering av kamphelikoptre og rekategorisering av flerbruks angrepshelikoptre skal det gjøres følgende endringer:

1. I del 1 skal paragraf 3 oppheves og erstattes med følgende:

«3. Uten at det berører bestemmelsene i paragraf 2 i denne del, og som et engangsunntak fra denne paragraf, skal Republikken Armenia, Republikken Aserbajdsjan, Republikken Belarus, Georgia, Republikken Kasakhstan, Republikken Moldova, Den russiske føderasjon og Ukraina ha rett til å ha et samlet antall på høyst 100 Mi-24R- og Mi-24K-helikoptre utstyrt for oppklaring, skuddobservasjon eller kjemisk, biologisk eller radiologisk prøvetaking som ikke skal være underlagt begrensningene på angrepshelikoptre i avtalens artikkel IV og i Protokollen om nasjonale tak. Slike helikoptre skal være underlagt informasjonsutveksling i samsvar med Informasjonsutvekslingsprotokollen og underlagt interne inspeksjoner i samsvar med del VI paragraf 33 i Inspeksjonsprotokollen.

Mi-24R- og Mi-24K-helikoptre over følgende grenser:

Republikken Armenia: 4,
Republikken Aserbajdsjan: 4,
Republikken Belarus: 16,
Georgia: 4,
Republikken Kasakhstan: 0,
Republikken Moldova: 4,
Den russiske føderasjon: 50,
Ukraina: 18,

skal kategoriseres som spesialiserte angrepshelikoptre uansett hvordan de er utstyrt, og skal telles med i forhold til begrensningene på angrepshelikoptre i avtalens artikkel IV og i Protokollen om nasjonale tak. Bestemmelsene i artikkel IV paragraf 3 og artikkel IV paragraf 5 i avtalen skal anvendes tilsvarende når det gjelder endringer i ovenstående grenser.»

2. Del IV skal oppheves og erstattes med følgende:

«DEL IV. FRAMGANGSMÅTER FOR SERTIFISERING

1. Hver part som rekategoriserer flerbruks angrepshelikoptre, skal følge følgende framgangsmåter for sertifisering for å sikre at slike helikoptre ikke har noen av de trekk som er oppført i del III paragraf 1 i denne protokoll.

2. Hver part skal gi de øvrige parter melding om hver sertifisering i samsvar med del X paragraf 3 i Inspeksjonsprotokollen.

3. Hver part skal ha rett til å inspisere sertifiseringen av helikoptre i samsvar med del X i Inspeksjonsprotokollen.

4. Prosessen med rekategorisering skal anses som fullført når framgangsmåtene for sertifisering fastsatt i denne del er fullført, uansett om en part utøver retten til å inspisere sertifiseringer som beskrevet i paragraf 3 i denne del og del X i Inspeksjonsprotokollen, forutsatt at ingen part innen 30 dager etter mottak av melding om fullføring av sertifisering og rekategorisering gitt i henhold til paragraf 5 i denne del har gitt de øvrige parter melding om at den anser at det foreligger en tvetydighet i forbindelse med sertifiserings- og rekategoriseringsprosessen. Dersom det påpekes en slik tvetydighet, skal rekategoriseringen ikke anses som fullført før saken om tvetydigheten er løst.

5. Den part som utfører som utfører sertifiseringen, skal gi de øvrige parter melding i samsvar med del X i Inspeksjonsprotokollen om fullføring av sertifiseringen og rekategoriseringen.

6. Sertifisering skal utføres innenfor anvendelsesområdet. Partene skal ha rett til å dele sertifiseringssteder.»

Artikkel 26

Protokollen om meldinger og utveksling av informasjon, med vedlegg om formater for informasjonsutvekslingen, skal oppheves og erstattes med følgende:

«Protokoll om meldinger og utveksling av informasjon

Partene er herved enige om framgangsmåter og bestemmelser om meldinger og utveksling av informasjon i henhold til artikkel XIII i Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa.

Del I. Informasjon om oppbygningen av hver parts landstridskrefter og luftstrids- og luftforsvarskrefter innenfor anvendelsesområdet

1. Hver part skal gi de øvrige parter følgende informasjon om oppbygningen av sine landstridskrefter og luftstrids- og luftforsvarskrefter innenfor anvendelsesområdet:

- a) kommandoorganisasjonen i sine landstridskrefter, med angivelse av betegnelse på og underordning til alle kampformasjoner, kampstøtteformasjoner, administrasjonsstøtteformasjoner og enheter på hvert kommandonivå ned til brigade-/regimentnivå eller tilsvarende, herunder luftforsvarsformasjoner og -enheter på eller under militærdistriktsnivå eller tilsvarende. Selvstendige enheter på kommandonivået under brigade-/regimentnivå som er direkte underordnet formasjoner over brigade-/regimentnivå (dvs. selvstendige bataljoner), skal identifiseres, og informasjonen skal angi formasjonen eller enheten som disse enhetene er underordnet,
- b) kommandoorganisasjonen i sine luftstrids- og luftforsvarskrefter, med angivelse av betegnelse på og underordning til formasjoner og enheter på hvert kommandonivå ned til ving-/luftregimentnivå eller tilsvarende. Selvstendige enheter på kommandonivået under ving-/luftregimentnivå som er direkte underordnet formasjoner over ving-/luftregimentnivå (dvs. selvstendige skvadroner), skal identifiseres, og informasjonen skal angi formasjonen eller enheten som disse enhetene er underordnet, og
- c) betegnelse og underordning til militære installasjoner nevnt i del III paragraf 3 bokstav A og B i denne protokoll.

Del II. Informasjon om de samlede beholdninger i hver kategori av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen og om de samlede beholdninger av visse konvensjonelle våpen og utstyrsenheter omfattet av avtalen

1. Hver part skal gi de øvrige parter informasjon om:
 - a) samlet antall og antall fordelt på type av sine beholdninger i hver kategori av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen og underlagt de tallmessige begrensninger fastsatt i Protokollen om nasjonale tak,
 - b) samlet antall og antall fordelt på type av sine beholdninger av stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter fordelt på partenes territorium og territorium med et undertak som telles med i forhold til de tallmessige begrensninger fastsatt i Protokollen om territorielle tak,
 - c) samlet antall og antall fordelt på type av sine beholdninger av kampfly og angrepshelikoptre fordelt på partenes territorium som telles med i forhold til de tallmessige begrensninger fastsatt i Protokollen om nasjonale tak, og
 - d) samlet antall og antall fordelt på type av sine beholdninger av følgende konvensjonelle våpen og utstyrsenheter omfattet av avtalen:
 1. pansrede broslagningskjøretøyer,
 2. stormpanservogner disponert av organisasjoner som har som formål og er oppbygd med sikte på å utføre interne sikkerhetsoppgaver i fredstid,
 3. stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre som er tatt ut av drift og avventer disponering, og
 4. Mi-24R- og Mi-24K-helikoptre.

Del III. Informasjon om plassering av, antall og typer av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i tjeneste hos partenes konvensjonelle styrker

1. For hver av sine formasjoner og enheter meldt i henhold til del I paragraf 1 bokstav A og B i denne protokoll, så vel som separat plasserte bataljoner/skvadroner eller tilsvarende underordnet de formasjoner og enheter, hver part skal gi de øvrige parter følgende informasjon:

- a) betegnelse på og plassering i fredstid av sine formasjoner og enheter der det er plassert konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen, i følgende kategorier, herunder hovedkvarter, med angivelse av geografisk navn og koordinater:
 1. stridsvogner,
 2. pansrede kampvogner,
 3. artillerienheter,
 4. kampfly, og
 5. angrepshelikoptre, B) beholdninger av sine formasjoner og enheter meldt i henhold til bokstav A i denne paragraf, med angivelse av antall (fordelt på type når det gjelder formasjoner og enheter på divisjonsnivå eller tilsvarende og under) av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter oppført i bokstav A i denne paragraf, og av:
 6. kampstøttehelikoptre,
 7. ubevæpnede transporthelikoptre,
 8. pansrede broslagningskjøretøyer,
 9. stormpanservognlignende kjøretøyer,
 10. pansrede personellkjøretøylignende kjøretøyer,
 11. treningsfly,

12. reklassifiserte treningsfly med kampevne, og
13. Mi-24R- og Mi-24K-helikoptre som ikke er underlagt de tallmessige begrensninger fastsatt i Protokollen om nasjonale tak, ¹⁾
- a) betegnelse på og plassering i fredstid av sine formasjoner og enheter i tillegg til dem som er meldt i henhold til bokstav A i denne paragraf, der følgende kategorier av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter, som definert i avtalens artikkel II, angitt i Protokollen over eksisterende typer eller oppført i Protokollen om flyreklassifisering, er plassert, herunder hovedkvarter, med angivelse av geografisk navn og koordinater:
 1. kampstøttehelikoptre,
 2. ubevæpnede transporthelikoptre,
 3. pansrede broslagningskjøretøyer,
 4. stormpanservognlignende kjøretøyer,
 5. pansrede personellkjøretøylignende kjøretøyer,
 6. treningsfly,
 7. reklassifiserte treningsfly med kampevne, og
 8. Mi-24R- og Mi-24K-helikoptre som ikke er underlagt de tallmessige begrensninger fastsatt i Protokollen om nasjonale tak, ²⁾
- a) beholdninger av sine formasjoner og enheter meldt i henhold til bokstav C i denne paragraf med angivelse av antall (fordelt på type når det gjelder formasjoner og enheter på divisjonsnivå eller tilsvarende og under) i hver kategori angitt ovenfor.
2. Hver part skal gi de øvrige parter informasjon om konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i tjeneste hos sine konvensjonelle styrker, men ikke de som disponeres av partens landstridskrefter eller luftstrids- eller luftforsvarskrefter, med angivelse av:
 - a) betegnelse på og plassering i fredstid av sine formasjoner og enheter ned til brigade-/regimentnivå, ving-/luftregimentnivå eller tilsvarende så vel som enheter på kommandonivået under brigade-/regimentnivå eller ving-/luftregimentnivå som er plassert separat eller er selvstendige (dvs. bataljoner/skvadroner eller tilsvarende) der konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen i følgende kategorier er plassert, herunder hovedkvarter, med angivelse av geografisk navn og koordinater:
 1. stridsvogner,
 2. pansrede kampvogner,
 3. artillerienheter,
 4. kampfly, og
 5. angrepshelikoptre, og B) beholdninger av sine formasjoner og enheter meldt i henhold til bokstav A i denne paragraf, med angivelse av antall (fordelt på type når det gjelder formasjoner og enheter på divisjonsnivå eller tilsvarende og under) av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter oppført i bokstav A i denne paragraf, og av:
 6. kampstøttehelikoptre,
 7. ubevæpnede transporthelikoptre,

¹⁾ I henhold til del I paragraf 3 i Protokollen om helikopterrekategorisering

²⁾ I henhold til del I paragraf 3 i Protokollen om helikopterrekategorisering

8. pansrede broslagningskjøretøyer,
9. stormpanservognlignende kjøretøyer,
10. pansrede personellkjøretøylignende kjøretøyer,
11. treningsfly,
12. reklassifiserte treningsfly med kampevne, og
13. Mi-24R- og Mi-24K-helikoptre som ikke er underlagt de tallmessige begrensninger fastsatt i Protokollen om nasjonale tak.³⁾

3. Hver part skal gi de øvrige parter følgende informasjon:

- a) plassering av sine faste angitte lagringsområder, med angivelse av geografisk navn og koordinater, og antall og typer av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i kategoriene oppført i paragraf 1 bokstav A og B i denne del som er plassert innenfor slike områder,
- b) plassering av sine militære lagringsområder som ikke er organiske for formasjoner og enheter identifisert som verifikasjonsenheter, selvstendige reparasjons- og vedlikeholdsenheter, militære opplæringssteder og militære landingsplasser, med angivelse av geografisk navn og koordinater, der konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i kategoriene oppført i paragraf 1 bokstav A og B i denne del er plassert eller er rutinemessig til stede, med angivelse av beholdninger fordelt på type i hver kategori på slike steder, og
- c) plassering av sine områder der reduksjonen av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen vil bli foretatt i henhold til Reduksjonsprotokollen, med angivelse av sted med geografisk navn og koordinater, beholdninger fordelt på type i hver kategori av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som avventer reduksjon på slike steder, og med opplysning om at det er et reduksjonsområde.

Del IV. Informasjon om plassering av og antall stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre innenfor anvendelsesområdet men ikke i tjeneste hos konvensjonelle styrker

1. Hver part skal gi de øvrige parter informasjon om plassering og antall med hensyn til sine stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre innenfor anvendelsesområdet som ikke er i tjeneste hos sine konvensjonelle styrker, men som kan ha militær betydning.

a) I samsvar med dette skal hver part gi følgende informasjon:

1. med hensyn til sine stridsvogner, artillerienheter, kampfly og spesialiserte angrepshelikoptre, så vel som stormpanservogner som angitt i avtalens artikkel XII, disponert av organisasjoner ned til selvstendige eller separat plasserte bataljoner eller tilsvarende som har som formål og er oppbygd med sikte på å utføre interne sikkerhetsoppgaver i fredstid, plassering, med angivelse av geografisk navn og koordinater, av områder der slike våpen og utstyrsenheter er plassert, og antall og typer av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i disse kategoriene som disponeres av hver slik organisasjon,
2. med hensyn til sine pansrede personellkjøretøyer, tungt bevæpnede kampkjøretøyer og flerbruks angrepshelikoptre disponert av

³⁾ I henhold til del I paragraf 3 i Protokollen om helikopterrekategorisering

organisasjoner som har som formål og er oppbygd med sikte på å utføre interne sikkerhetsoppgaver i fredstid, samlet antall i hver kategori av slike våpen og utstyrsenheter i hver administrative region eller divisjon,

3. med hensyn til sine stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre som avventer disponering etter å blitt tatt ut av drift i samsvar med bestemmelsene i avtalens artikkel IX, plassering, med angivelse av geografisk navn og koordinater, av områder der slike våpen og utstyrsenheter er plassert, og antall og typer på hvert område,
4. med hensyn til sine stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre som avventer eller klargjøres for eksport eller reeksport og er midlertidig plassert innenfor anvendelsesområdet, skal hver part, etter at avtalen er trådt i kraft, og samtidig med hver årlige informasjonsutveksling i henhold til del VII paragraf 1 i denne protokoll, gi de øvrige parter en identifiserbar plassering av hvert område der det normalt er mer enn i alt 15 stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter eller mer enn fem kampfly eller mer enn 10 angrepshelikoptre som, i henhold til avtalens artikkel III paragraf 1 bokstav E, avventer eller klargjøres for eksport eller reeksport og er midlertidig plassert innenfor anvendelsesområdet.

Hver part skal, etter at avtalen er trådt i kraft, og samtidig med hver informasjonsutveksling i henhold til del VII paragraf 1 i denne protokoll, gi de øvrige parter:

- a) antall slike stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre per 1. januar påfølgende år, og
- b) samlet antall fordelt på type av stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre tatt ut av «avventer eksport»-kategorien i løpet av de foregående 12 måneder og fordelt etter benyttelse: nyanvist til de konvensjonelle styrker eller til interne sikkerhetsstyrker, overført til kategorien «tatt ut av drift og avventer disponering», disponert eller overført til et sted utenfor anvendelsesområdet.

Partene skal, innenfor rammene av Den felles konsultative gruppe, avtale i hvilken form informasjonen om antall skal gis i henhold til denne bestemmelsen,

1. med hensyn til sine stridsvogner og pansrede kampvogner som er redusert og avventer konvertering i henhold til del VIII i Reduksjonsprotokollen, plassering, med angivelse av geografisk navn og koordinater, av hvert område der slike våpen og utstyrsenheter er plassert, og antall og typer på hvert område, og
2. med hensyn til sine stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre som brukes utelukkende til forskning og utvikling i henhold til avtalens artikkel III paragraf 1 bokstav B, skal hver part, etter at avtalen er trådt i kraft, og samtidig med hver informasjonsutveksling i henhold til del VII paragraf 1 i denne protokoll, gi de øvrige parter det samlede antall i hver kategori av slike konvensjonelle våpen og utstyrsenheter.

Del V. Informasjon om verifikasjonsenheter og erklærte materiellområder

1. Hver part skal gi de øvrige parter informasjon der de angir sine verifikasjonsenheter, herunder samlet antall og betegnelse på hver verifikasjonsenhet, og fører opp sine erklærte materiellområder, som definert i del I i Inspeksjonsprotokollen, og gir følgende informasjon om hvert område:

- a) områdets betegnelse og plassering, med angivelse av geografisk navn og koordinater,
 - b) betegnelse på alle verifikasjonsenheter, som nevnt i del I paragraf 1 bokstav I i Inspeksjonsprotokollen, på vedkommende område, idet det forutsettes at underordnede elementer på kommandonivået under brigade-/regimentnivå eller ving-/luftregimentnivå plassert i nærheten av hverandre eller av hovedkvarteret umiddelbart overordnet slike elementer kan anses som ikke separat plassert, dersom avstanden mellom slike separat plasserte bataljoner/skvadroner eller tilsvarende eller til deres hovedkvarter ikke overstiger 15 kilometer,
 - c) samlet antall fordelt på type av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i hver kategori nevnt i del III i denne protokoll plassert på vedkommende område og fordelt på hver verifikasjonsenhet, så vel som de som tilhører enhver verifikasjonsenhet plassert på andre erklærte materiellområder, med angivelse av betegnelse på hver slik verifikasjonsenhet,
 - d) samt, for hvert slikt erklært materiellområde, antall konvensjonelle våpen og utstyrsenheter ikke i tjeneste hos partens konvensjonelle styrker, med angivelse av de som er: 1) stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre som avventer disponering etter å ha blitt tatt ut av drift i samsvar med bestemmelsene i avtalens artikkel IX, eller som er redusert og avventer konvertering i henhold til Reduksjonsprotokollen, og
1. stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre disponert av organisasjoner som har som formål og er oppbygd med sikte på å utføre interne sikkerhetsoppgaver i fredstid,
- a) erklærte materiellområder der det finnes stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly eller angrepshelikoptre som avventer eller klargjøres for eksport eller reeksport og er midlertidig plassert innenfor anvendelsesområdet eller brukes utelukkende til forskning og utvikling, skal identifiseres som slike, og det samlede antall i hver kategori på vedkommende område skal gis, og
 - b) inn/utreisested(er) tilknyttet hvert erklært materiellområde, med angivelse av geografisk navn og koordinater, herunder minst en sivil lufthavn, om mulig med internasjonale ruter.

2. Hver part skal gi de øvrige parter melding om sin passive inspeksjonskvote for erklærte materiellområder beregnet i samsvar med del II paragraf 10 i Inspeksjonsprotokollen.

Del VI. Informasjon om plassering av områder som konvensjonelle våpen og utstyrsenheter er trukket tilbake fra

1. Hver part skal hvert år gi de øvrige parter, samtidig med den årlige informasjonsutvekslingen fastsatt i henhold til del VII paragraf 1 bokstav B i denne protokoll, informasjon om plassering av områder som tidligere er meldt som erklærte materiellområder som alle konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i kategoriene oppført i del III paragraf 1 i denne protokoll er trukket tilbake fra siden avtalen ble undertegnet, dersom slike områder fortsatt brukes av vedkommende parts konvensjonelle styrker. Plasseringen av disse områdene skal meldes i tre år etter tilbaketrekkingen.

Del VII. Timeplan for meddelelse av informasjon i del I til V i denne protokoll

1. Hver part skal gi de øvrige parter informasjon i henhold til del I til V i denne protokoll på følgende måte:

- a) 30 dager etter ikrafttredelse av Avtalen om tilpasning av Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa, gjeldende informasjon per ikrafttredelsesdagen, med mindre ikrafttredelse skjer innen 60 dager etter 15. desember, og i så fall gjelder følgende: 1) Dersom ikrafttredelse skjer etter 15. desember, skal den årlige utvekslingen som fant sted 15. desember, anses som informasjonsutvekslingen i henhold til paragraf 1 bokstav A ovenfor, og kan utfylles, i samsvar med bestemmelsene i denne protokoll, etter avtale mellom partene, eller

- 1. dersom ikrafttredelse skjer før 15. desember, skal informasjonsutvekslingen tidfestet til 15. desember finne sted 30 dager etter at Tilpasningsavtalen trer i kraft, med mindre partene avtaler noe annet, i henhold til bestemmelsene i denne protokoll, og

- a) deretter 15. desember hvert år, gjeldende informasjon per 1. januar påfølgende år.

2. Senest 1. juli hvert år skal Den russiske føderasjon gi tilsvarende informasjon som i den årlige informasjonsutvekslingen om sine styrker i det geografiske området som er underlagt rapportering i tilleggsinformasjonen gitt av Den russiske føderasjon per 1. juli 1999.

Del VIII. Informasjon om endringer i organisasjonsmessig oppbygning eller beholdninger av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen

1. Hver part skal gi de øvrige parter melding om:

- a) enhver fast endring i den organisasjonsmessige oppbygning av sine konvensjonelle styrker innenfor anvendelsesområdet som meldt i henhold til del I i denne protokoll, herunder separat plasserte enheter som er identifisert som verifikasjonsenheter, enhver endring av betegnelsen på eller enhver endring av plasseringen av formasjoner eller enheter som meldt i henhold til del I og III i denne protokoll, enhver opprettelse av en verifikasjonsenhet eller av et erklært materiellområde, og enhver ny betegnelse på eller flytting til et annet sted av en verifikasjonsenhet som meldt i henhold til del V i denne protokoll. Denne meldingen skal gis minst 42 dager på forhånd, og
- b) enhver endring på 10 prosent eller mer, beregnet på grunnlag av den siste ajourføringen av den årlige informasjonsutvekslingen, herunder den siste relevante melding om endring i beholdninger på 10 prosent eller mer, i en av kategoriene av konvensjonelle

våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som er anvist til noen av partens kamp-, kampstøtte- eller administrasjonsstøtteformasjoner og -enheter ned til vedkommende brigade/regiment, ving/luftregiment, selvstendig eller separat plassert bataljon/skvadron eller tilsvarende nivå som meldt i del III paragraf 1 bokstav A og B og paragraf 2 bokstav A og B i denne protokoll eller fast til stede ved eller anvist til noen av partens installasjoner meldt i henhold til del III paragraf 3 bokstav A og B som er identifisert som verifikasjonsenheter.

Denne meldingen skal gis senest fem arbeidsdager etter en slik endring og skal omfatte de faktiske beholdninger etter den meldte endringen. Stengning av en verifikasjonsenhet skal angis. Meldingen skal omfatte informasjon om hvor tilføyde våpen og utstyrsenheter kommer fra, herunder men ikke begrenset til ny produksjon, import, overføring fra konvensjonelle styrker, overføring fra andre styrker enn konvensjonelle styrker, eller flytting fra et sted utenfor anvendelsesområdet. Dersom våpnene og utstyrsenhetene er overført fra en annen enhet eller installasjon som er identifisert som en verifikasjonsenhet innenfor anvendelsesområdet, skal meldingen omfatte betegnelse på, enhetsnummer på og plassering av avgivende enhet eller installasjon identifisert som en verifikasjonsenhet dersom det har vært en endring på 10 prosent eller mer i vedkommende avgivende enhet eller installasjon identifisert som en verifikasjonsenhet. Meldingen skal også omfatte informasjon om benyttelse av de tilbaketrukne våpen og utstyrsenheter, herunder men ikke begrenset til uttak av drift, disponering, tilbaketrekking fra anvendelsesområdet, overføring til konvensjonelle styrker, overføring til andre styrker enn konvensjonelle styrker eller avventer eksport. Dersom våpnene og utstyrsenhetene er overført til en annen enhet eller installasjon identifisert som en verifikasjonsenhet innenfor anvendelsesområdet, skal meldingen omfatte betegnelse, enhetsnummer og plassering av mottakende enhet eller installasjon identifisert som en verifikasjonsenhet dersom det har vært en endring på 10 prosent eller mer i vedkommende mottakende enhet eller installasjon identifisert som en verifikasjonsenhet. For en kilde eller et bestemmelsessted utenfor anvendelsesområdet skal bare dette faktum meldes.

2. Ukraina skal gi informasjon om endringer på fem prosent eller mer i en av kategoriene av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som er anvist til noen av partens kamp-, kampstøtte- eller administrasjonsstøtteformasjoner og -enheter ned til vedkommende brigade/regiment, ving-/luftregiment, selvstendig eller separat plassert bataljon/skvadron eller tilsvarende nivå som meldt i del III paragraf 1 bokstav A og B og paragraf 2 bokstav A og B i denne protokoll når det gjelder partens anviste beholdninger innenfor Odessa oblast meldt i den årlige informasjonsutvekslingen. Denne meldingen skal gis senest fem arbeidsdager etter en slik endring og skal omfatte de faktiske beholdninger etter den meldte endringen.

Del IX. Informasjon om plassering av stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter begrenset etter avtalen som ikke er på territo-

riet til den part som er erklært som deres plassering i fredstid per 1. januar

1. Hver part skal gi de øvrige parter melding innen 21. januar hvert år, med gjeldende informasjon per 1. januar, om sine stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter som per 1. januar ikke befinner seg på partens territorium eller på territoriet med et undertak som er erklært som deres plassering i fredstid, som meldt i henhold til den årlige informasjonsutvekslingen:

- a) Den meldte plassering i fredstid, fordelt på part og territorium med et undertak, betegnelse på formasjon eller enhet, enhetsnummer, om aktuelt, og antall fraværende stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter fordelt på typer, og
- b) Den faktiske plassering av slike våpen og utstyrsenheter per 1. januar, med mindre de er plassert som en del av enheten som de er anvist til, og i så fall skal den faktiske plassering av enheten med angivelse av geografiske koordinater fordelt på part og territorium med et undertak meldes, eller med mindre den faktiske plassering er et erklært materiellområde, og i så fall skal plasseringen av det erklærte materiellområdet, dets nummer og områdenavn meldes.

2. Hver part skal gi de øvrige parter melding innen 21. januar hvert år, med gjeldende informasjon per 1. januar, om sine stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter som er flyttet fra et sted utenfor anvendelsesområdet til en parts territorium innenfor anvendelsesområdet eller et territorium med et undertak og ikke er meldt i henhold til den årlige informasjonsutvekslingen på deres faktiske plassering. Meldingen skal omfatte antall stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter fordelt på typer; og den faktiske plassering av slike våpen og utstyrsenheter per 1. januar, med mindre de er plassert som en del av enheten som de er anvist til, og i så fall skal den faktiske plassering av enheten med angivelse av geografiske koordinater fordelt på part og territorium med et undertak meldes, eller med mindre den faktiske plassering er et erklært materiellområde, og i så fall skal plasseringen av det erklærte materiellområdet, dets nummer og områdenavn meldes.

Del X. Informasjon om innsetting i og uttak av tjeneste hos en parts konvensjonelle styrker av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen

1. Hver part skal, etter at avtalen er trådt i kraft, og samtidig med hver årlige informasjonsutveksling gitt i henhold til del VII paragraf 1 bokstav B i denne protokoll, gi de øvrige parter:

- a) samlet informasjon om antall og typer av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som ble satt inn i tjeneste hos partens konvensjonelle styrker innenfor anvendelsesområdet i løpet av de foregående 12 måneder, fordelt på kilde, herunder men ikke begrenset til ny produksjon, import eller overføring fra et sted utenfor anvendelsesområdet, overføring fra interne sikkerhetsstyrker, og
- b) samlet informasjon om antall og typer av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som: 1) er fjernet fra tjeneste hos partens konvensjonelle styrker innenfor anvendelsesområdet i løpet av de foregående 12 måneder, og deres sist meldte plassering, fordelt etter benyttelse, herunder men ikke begrenset til uttak av drift, overføring til interne sikkerhetsstyrker, avventer

eksport, disponering ved ødeleggelse/modifisering, tilbaketrekking fra anvendelsesområdet, og

1. er trukket tilbake fra «tatt ut av drift og avventer disponering»-kategorien i løpet av de foregående 12 måneder, fordelt etter benyttelse, herunder men ikke begrenset til overføring til interne sikkerhetsstyrker, plassering i kategorien avventer eksport, gjeninntak i drift, disponering ved ødeleggelse/modifisering, tilbaketrekking fra anvendelsesområdet.

Del XI. Informasjon om innførsel til og utførsel fra anvendelsesområdet av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen i tjeneste hos partenes konvensjonelle styrker

1. Hver part skal hvert år, etter at avtalen er trådt i kraft, og samtidig med hver årlige informasjonsutveksling gitt i henhold til del VII paragraf 1 bokstav B i denne protokoll, gi de øvrige parter:

- a) samlet informasjon om antall og typer, i hver kategori, av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen i tjeneste hos partens konvensjonelle styrker som er innført til anvendelsesområdet i de siste 12 måneder, og om noen av disse våpnene og utstyrsenheterne var organisert i en formasjon eller enhet,
- b) samlet informasjon om antall og typer, i hver kategori, av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen i tjeneste hos partens konvensjonelle styrker som er fjernet fra, og blir værende utenfor, anvendelsesområdet i de siste 12 måneder, og de sist meldte plasseringer innenfor anvendelsesområdet av slike konvensjonelle våpen og utstyrsenheter, og
- c) konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen i tjeneste hos partens konvensjonelle styrker innenfor anvendelsesområdet som utføres fra og gjeninnføres til anvendelsesområdet, herunder til formål som trening eller militær virksomhet, i en sju-dagersperiode, skal ikke være underlagt meldingsbestemmelsene i denne del.

Del XII. Konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i transitt gjennom eller innenfor anvendelsesområdet

1. Konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i kategoriene nevnt i del III i denne protokoll som kom inn i anvendelsesområdet i transitt, skal meldes i henhold til denne protokoll bare dersom de blir værende innenfor anvendelsesområdet i mer enn sju dager.

2. Med hensyn til transitt av stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter i samsvar med avtalens artikkel V, skal hver part som foretar slik transitt, gi de øvrige parter følgende informasjon senest den dag de konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i transitt kommer inn i territoriet til den først transitterte part eller et territorium med et undertak:

- a) startdag for transitten,
- b) transportmåte,
- c) først transitterte part,
- d) kategoriene av våpen og utstyrsenheter i transitt, og
- e) parten eller territoriet med et undertak der de konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i transitt kom inn i anvendelsesområdet, eller
- f) parten eller eventuelt territoriet med et opprinnelig undertak for

de konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i transitt.

3. Hver part som foretar slik transitt, skal gi de øvrige parter følgende informasjon så snart som mulig og senest fem dager etter at de konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i transitt kommer inn på territoriet til den først transitterte part eller et territorium med et undertak:

- a) startdag for transitten,
- b) transportmåte,
- c) partene eller territoriene med undertak som skal transitteres,
- d) mottakerpart, om aktuelt,
- e) forventet varighet av transitten gjennom territoriet til hver transittert part eller territoriet med undertak,
- f) samlet antall stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter i transitt, og
- g) ytterligere informasjon, herunder tilhørende meldinger.

4. Hver transittert part skal gi de øvrige parter følgende informasjon senest fem dager etter den dag da stridsvognene, de pansrede kampvognene og artillerienhetene i transitt kommer inn på partens territorium:

- a) samlet antall berørte stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter,
- b) forventet varighet av transitten gjennom partens territorium, og
- c) ytterligere informasjon, herunder tilhørende meldinger.

5. Dersom det endelige bestemmelsesstedet ligger innenfor anvendelsesområdet, skal mottakerparten gi de øvrige parter melding om at transitten er ferdig, senest fem dager etter at de konvensjonelle våpen og utstyrsenheter ankommer partens territorium.

6. Hver part som foretar transitt av stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter, skal senest fem dager etter at de konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i transitt kom inn på partens territorium eller territoriet med et undertak for endelig bestemmelsessted eller forlot anvendelsesområdet, gi de øvrige parter følgende informasjon:

- a) henvisning til meldingene gitt i henhold til paragraf 2 og 3 i denne del,
- b) startdag og sluttdag for transitten,
- c) parten eller territoriet med et undertak der transitten begynte,
- d) samlet antall berørte stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter,
- e) partene eller territoriene med undertak som ble transittert,
- f) territoriet til parten eller territoriet med et undertak for endelig bestemmelsessted eller eventuelt territoriet til parten eller territoriet med et undertak transittert før avreise fra anvendelsesområdet, og
- g) ytterligere informasjon, herunder meldinger som følger av ankomsten av de konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i transitt til sitt endelige bestemmelsessted, dersom dette ligger innenfor anvendelsesområdet.

Del XIII. Kvartalsvis informasjon om stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter faktisk til stede innenfor anvendelsesområdet og på en parts territorium

1. Hver part skal gi de øvrige parter melding om samlet antall egne stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter faktisk til stede innenfor anvendelsesområdet fordelt på partsterritorium og territorium med et undertak som telles med i forhold til de tallmessige begrensninger fastsatt i Protokollen om territorielle tak.

2. Hver part med territorium innenfor anvendelsesområdet skal gi de øvrige parter melding om samlet antall egne og samlet antall andre parters stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter faktisk til stede på partens territorium og på territorium med et undertak som telles med i forhold til partens tallmessige begrensninger fastsatt i Protokollen om territorielle tak.

3. Informasjonen i henhold til paragraf 1 og 2 i denne del skal gis hver 31. januar, med gjeldende informasjon per 1. januar, hver 30. april, med gjeldende informasjon per 1. april, hver 31. juli, med gjeldende informasjon per 1. juli, og hver 31. oktober, med gjeldende informasjon per 1. oktober.

Del XIV. Kvartalsvis informasjon om kampfly og angrepshelikoptre faktisk til stede innenfor anvendelsesområdet på en parts territorium

1. Hver part skal gi de øvrige parter melding om samlet antall egne kampfly og angrepshelikoptre faktisk til stede innenfor anvendelsesområdet som telles med i forhold til partens tallmessige begrensninger fastsatt i Protokollen om nasjonale tak, herunder antall fordelt på partenes territorium dersom anvisning har funnet sted.

Informasjonen skal gis hver 31. januar, med gjeldende informasjon per 1. januar, hver 30. april, med gjeldende informasjon per 1. april, hver 31. juli, med gjeldende informasjon per 1. juli, og hver 31. oktober, med gjeldende informasjon per 1. oktober.

Del XV. Informasjon om endringer i antall stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter som er til stede på territoriet til en part eller på et territorium med et undertak

1. Hver part skal, i henhold til bestemmelsene i del XI paragraf 1 bokstav C i denne protokoll og med unntak av våpen og utstyrsenheter som er meldt i henhold til del XII, XVIII og XX i denne protokoll, gi de øvrige parter melding om endringer, på ethvert territorium eller territorium med et undertak, i nivåene i siste melding gitt i henhold til del XIII i denne protokoll og senere meldinger gitt i henhold til denne paragraf, når endringen er lik eller større enn 30 stridsvogner eller 30 pansrede kampvogner eller 10 artillerienheter. Meldingene skal inneholde følgende informasjon:

- a) tidligere meldte nivåer på beholdninger, fordelt på partsterritorium eller territorium med et undertak,
- b) mengden som de meldte nivåene er endret med,
- c) de nye nivåene på beholdninger, fordelt på partsterritorium eller territorium med et undertak, og
- d) ikrafttredelsesdag for endringen.

2. Meldinger i henhold til denne del skal gis senest fem arbeidsdager etter at tidligere meldte nivåer er oversteget.

Del XVI. Informasjon som gjelder visse hendelser i forbindelse med kampfly og angrepshelikoptre

1. Hver part med territorium innenfor anvendelsesområdet skal, i henhold til bestemmelsene i del XI paragraf 1 bokstav C i denne protokoll, gi de øvrige parter melding om endringer i samlet antall egne kampfly og angrepshelikoptre som telles med i forhold til tallmessige begrensninger fastsatt i Protokollen om nasjonale tak, når endringen

er lik eller større enn 18 kampfly eller 18 angrepshelikoptre over nivåene i siste melding gitt i henhold til:

- a) del II paragraf 1 bokstav A i denne protokoll og senere meldinger gitt i henhold til denne paragraf, eller
- b) del XIV i denne protokoll og senere meldinger gitt i henhold til denne paragraf dersom disse nivåene overstiger nivåene meldt i henhold til bokstav A ovenfor.

2. Hver part uten territorium innenfor anvendelsesområdet skal, i henhold til bestemmelsene i del XI paragraf 1 bokstav C i denne protokoll, gi de øvrige parter melding om endringer i samlet antall egne kampfly og angrepshelikoptre som telles med i forhold til tallmessige begrensninger fastsatt i Protokollen om nasjonale tak, når endringen er lik eller større enn 18 kampfly eller 18 angrepshelikoptre over eller under nivåene i siste melding gitt i henhold til enten:

- a) del II paragraf 1 bokstav A i denne protokoll og senere meldinger gitt i henhold til denne paragraf, eller
- b) del XIV i denne protokoll og senere meldinger gitt i henhold til denne paragraf.

3. Meldinger i henhold til denne del skal gis senest fem arbeidsdager etter hver slik endring og skal inneholde:

- a) tidligere meldte nivåer på beholdninger,
- b) mengden som de meldte nivåene er endret med,
- c) det nye nivåene på beholdninger, og
- d) ikrafttredelsesdag for endringen.

Del XVII. Informasjon om tillatelse til å benytte seg av en parts kvoterest

1. Hver part med territorium innenfor anvendelsesområdet skal gi de øvrige parter melding dersom den gir en annen part tillatelse til å benytte kvoteresten mellom sine nasjonale beholdninger av stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter på sitt territorium og sitt territorielle tak i disse kategoriene. Denne meldingen skal gis senest den dag tillatelsen trer i kraft, og skal angi høyeste kvoterest som en part tillates å benytte, og tillatelsens startdag og gjeldende varighet. Meldende part skal ajourføre sin melding dersom den endrer tillatelsen.

2. Samlet antall stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter angitt i en tillatelse skal ikke overstige, i noen av disse kategoriene, størrelsen på kvoteresten som ikke allerede er benyttet i alle eksisterende tillatelser i noe tidsrom.

Del XVIII. Informasjon når et territorielt tak eller et territorielt undertak er midlertidig oversteget

1. Hver part med territorium innenfor anvendelsesområdet skal gi de øvrige parter melding når partens territorielle tak eller territorielle undertak er midlertidig oversteget i henhold til artikkel VII i denne avtale.

2. Hver part som deltar med sine stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter i en aktivitet som fører til at enten en annen parts territorielle tak eller territorielle undertak eller sitt eget territorielle undertak overstiges, skal gi de øvrige parter melding.

3. Dersom et territorielt tak eller et territorielt undertak overstiges som følge av en militærøving, gjelder følgende:

- a) Parten på hvis territorium militærøvingen skal gjennomføres, skal

gi de øvrige parter melding senest 42 dager før den dag et territorielt tak eller et territorielt undertak vil bli oversteget, om følgende: betegnelse på og generelt formål med øvingen, deltakende parter, hvilken dag øvingen begynner, og omtrent hvor lenge øvingen vil vare, samlet antall stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter som er med i øvingen, og samlet antall stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter over et territorielt tak eller et territorielt undertak, startdag og sluttdag for den del av øvingen da et territorielt tak eller et territorielt undertak vil være oversteget, og øvingsområdet definert med geografiske koordinater.

- b) Hver part som deltar i øvingen med egne stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter, skal gi de øvrige parter melding senest 42 dager før den dag et territorielt tak eller territorielt undertak vil bli oversteget, om samlet antall egne stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter som er med i militærøvingen; eventuelt plassering av opprinnelsesverifikasjonsenheter, opprinnelseskommandoelement, betegnelse på formasjoner og enheter og enhetsnumre; utplasseringsområde, definert med geografiske koordinater, og anslått ankomst- og avreisedag for egne stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter, og ytterligere forklarende informasjon.
- c) Senest den dag da et territorielt tak eller et territorielt undertak overstiges, skal meldingene i henhold til bokstav A og B i denne paragraf ajourføres dersom dataene som ble meldt 42 dager på forhånd, har endret seg.
- d) Dersom en part overstiger sitt eget territorielle undertak, skal alle meldinger i henhold til denne paragraf gis av vedkommende part.E)Dersom et territorielt tak eller et territorielt undertak skal være oversteget i mer enn 42 dager:
 - 1. skal parten hvis territorielle tak eller territorielle undertak er oversteget, så snart som mulig men senest på dag 43 etter at et territorielt tak eller et territorielt undertak er oversteget, gi melding om formålet med og anslått varighet av overstigelsen; partene som er involvert i overstigelsen; samlet antall stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter over et territorielt tak eller et territorielt undertak, og utplasseringsområdet definert med geografiske koordinater, og
 - 2. skal hver part som deltar i den midlertidige utplasseringen med sine stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter, så snart som mulig men senest på dag 43 etter at et territorielt tak eller et territorielt undertak er oversteget, gi melding om samlet antall egne stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter og utplasseringsområdet definert med geografiske koordinater.F)Hver part skal gi melding når det skjer en kumulativ økning på 30 stridsvogner, 30 pansrede kampvogner eller 10 artillerienheter i forhold til antallet meldt tidligere i henhold til bokstav A eller B i denne paragraf. Denne meldingen skal gis senest fem dager etter at en slik økning skjer.

4. Dersom et territorielt tak eller et territorielt undertak overstiges som følge av midlertidig utplassering, gjelder følgende:

a) Parten hvis territorielle tak eller territorielle undertak er overstegget, skal gi de øvrige parter melding:

1. senest den dag da et territorielt tak eller et territorielt undertak overstiges, om hvilken dag overstigelsen skjedde; betegnelse på operasjonen, dens formål og anslåtte varighet, involverte parter; samlet antall stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter over et territorielt tak eller et territorielt undertak, og utplasseringsområde,
2. senest 21 dager etter den dag da et territorielt tak eller et territorielt undertak overstiges, skal det gis melding for å ajourføre informasjonen i henhold til nr. 1 i denne paragraf som omfatter utplasseringsområdet definert med geografiske koordinater, og
3. når antall midlertidig utplasserte stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter over det tilsvarende territorielle tak overstiger 153 stridsvogner eller 241 pansrede kampvogner eller 140 artillerienheter.

a) Den part som utplasserer stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter over et territorielt tak eller et territorielt undertak, skal gi de øvrige parter melding:

1. senest den dag da et territorielt tak eller et territorielt undertak overstiges, om samlet antall egne stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter over et territorielt tak eller et territorielt undertak og utplasseringsområde, og
2. senest 21 dager etter den dag da et territorielt tak eller et territorielt undertak overstiges, om formålet med og forventet varighet av den midlertidige utplasseringen, samlet antall egne stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter involvert, utplasseringsområde definert med geografiske koordinater, og eventuelt verifikasjonsenheter, deres plassering og opprinnelseskommandoelement, og betegnelse på formasjoner og enheter og enhetsnumre.

a) Hver part skal gi melding når det skjer en kumulativ økning på 30 stridsvogner, 30 pansrede kampvogner, eller 10 artillerienheter i tillegg til antallet meldt tidligere av vedkommende part i henhold til bokstav A, B eller C i denne paragraf. Denne meldingen skal gis senest fem dager etter at en slik økning skjer,

b) Dersom en part overstiger sitt eget territorielle undertak, skal alle meldinger i henhold til denne paragraf gis av vedkommende part.

5. Parten hvis territorielle tak eller territorielle undertak er overstegget som følge av en militærøving eller som følge av en midlertidig utplassering, skal gi de øvrige parter melding når antall stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter som er til stede på partens territorium, ikke lenger overstiger partens territorielle tak eller territorielle undertak.

6. Dersom et territorielt tak overstiges med eller med færre enn 153 stridsvogner, 241 pansrede kampvogner eller 140 artillerienheter, skal slike våpen og utstyrsenheter ikke være underlagt informasjonsutveksling i henhold til paragraf 4 bokstav A nr. 2, paragraf 4 bokstav

B nr. 2 og paragraf 4 bokstav C i denne del dersom alle disse våpnene og utstyrsenhetene er korrekt erklært på sin faktiske midlertidige plassering på en annen parts territorium i informasjonsutvekslingen i henhold til del VII paragraf 1 bokstav A i denne protokoll og deretter i hver årlige informasjonsutveksling.

Del XIX. Informasjon om pansrede ambulanser

1. Uten at det berører prinsippet om at pansrede ambulanser ikke skal være underlagt avtalebegrensninger, skal hver part den 15. desember hvert år gi de øvrige parter informasjon om de samlede beholdninger av pansrede ambulanser og steder der det finnes flere enn 18 pansrede ambulanser.

Del XX. Informasjon ved operasjoner til støtte for fred

1. Hver part som utplasserer stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter på en annen parts territorium i forbindelse med en operasjon til støtte for fred i samsvar med avtalens artikkel V paragraf 2, skal senest fem dager etter at utplasseringen av sine stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter er begynt, gi informasjon om mandat, forventet varighet og betegnelse på operasjonen, samlet antall egne stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter som benyttes i operasjonen, og kommandomyndigheten som de opererer under; eventuelt verifikasjonsenheter og opprinnelseskommandoelement, og planlagt mottakerterritorium for våpnene og utstyrsenhetene innenfor anvendelsesområdet.

2. Påfølgende ajourføringer skal gis hver 90. dag av hver part som gir melding i henhold til paragraf 1 i denne del, til operasjonen og fullstendig tilbaketrekking av våpnene og utstyrsenhetene som er benyttet, er fullført.

Del XXI. Format for bestemmelsen om informasjon

1. Hver part skal gi de øvrige parter den informasjon som er fastsatt i denne protokoll, i samsvar med framgangsmåtene fastsatt i avtalens artikkel XVII og formatvedlegget. I samsvar med avtalens artikkel XVI paragraf 5 skal endringer i formatvedlegget anses som forbedringer av avtalens levedyktighet og effektivitet som bare gjelder mindre spørsmål av teknisk art.

Del XXII. Andre meldinger i henhold til avtalen

1. Den felles konsultative gruppe skal utarbeide et dokument om meldinger fastsatt i avtalen. Dette dokumentet skal føre opp alle slike meldinger, med angivelse av dem som skal gis i samsvar med avtalens artikkel XVII, og skal inneholde hensiktsmessige formater, etter behov, for slike meldinger. I samsvar med avtalens artikkel XVI paragraf 5 skal endringer i dette dokumentet, herunder eventuelle formater, anses som forbedringer av avtalens levedyktighet og effektivitet som bare gjelder mindre spørsmål av teknisk art.

Vedlegg

om formatet for informasjonsutvekslingen

1. Hver part skal gi de øvrige parter informasjon i henhold til Informasjonsutvekslingsprotokollen, heretter kalt Protokollen, i samsvar med formatene fastsatt i dette vedlegg. Informasjonen i hver dataoppgave skal gis i skriftlig form og som elektronisk versjon på diskett i avtalt format. Den skriftlige teksten på ett av de seks offisielle språk til Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa skal være den offisielle versjon. I hver tabell (kolonne a) skal hver datapost gis et fortløpende linjenummer.

2. Hvert oppgavesett skal begynne med en forside som viser navnet på parten som gir oppgavene, språket som oppgavene gis på, dagen da oppgavene skal utveksles, og dagen da informasjonen nevnt i oppgavene trer i kraft. Etter forsiden skal det komme en innholdsliste, en liste over forkortelser som er benyttet, en oppstilling som viser forholdet mellom enhetsnummer, skjema og side, skjema I til VI som fastsatt i dette vedlegg, en liste over årlige meldinger, en liste over faste diplomatiske klareringsnumre, en fullstendig, ajourført liste over inspektører og transportlagsmedlemmer, om aktuelt, og ytterligere tilhørende informasjon, herunder en liste over offentlige helligdager.

Del I. Informasjon om oppbygningen av landstridskrefter og luftstrids- og luftforsvarskrefter innenfor anvendelsesområdet

1. I henhold til del I i Protokollen skal hver part gi informasjon om kommandoorganisasjonen i sine landstridskrefter, herunder luftforsvarsformasjoner og enheter underordnet på eller under militærdistriktsnivå eller tilsvarende, og luftstrids- og luftforsvarskrefter i form av to separate hierarkiske dataoppgaver som fastsatt i skjema I.

2. Dataoppgavene skal begynne på høyeste nivå og fortsette med hvert kommandonivå ned til brigade/regiment, selvstendig bataljon, og ving/luftregiment, selvstendig skvadron eller tilsvarende nivå. Hvert fast angitt lagringsområde, militært lagringsområde, selvstendig reparasjons- og vedlikeholdssenhet, militært opplæringssted og militær landingsplass skal tas med. For eksempel kan et militært distrikt, en armé eller et korps følges av alle underordnede selvstendige regimenter, selvstendige bataljoner, depoter, opplæringssteder, og deretter hver underordnet divisjon med sine regimenter eller selvstendige bataljoner. Etter at alle underordnede organisasjoner er oppført, skal postene for neste militære distrikt, armé eller korps begynne. Samme framgangsmåte skal følges for luftstrids- og luftforsvarskrefter.

- a) Hver organisasjon skal identifiseres (kolonne b) med en særegen betegnelse (dvs. formasjons- eller enhetsnummer) som skal brukes i senere oppgaver med hensyn til vedkommende organisasjon og i alle senere informasjonsutvekslinger, organisasjonens nasjonale betegnelse (dvs. navn) (kolonne c), og, med hensyn til divisjoner, brigader/regiment, selvstendige bataljoner, og vinger/luftregiment, selvstendige skvadroner eller tilsvarende organisasjoner, der det passer, formasjons- eller enhetstype (f.eks. infanteri, kavaleri, artilleri, jagerfly, bombefly, forsyning), og
- b) for hver organisasjon skal de to kommandonivåene innenfor anvendelsesområdet umiddelbart over vedkommende organisasjon angis (kolonne d og e).

Skjema I: Kommandoorganisasjon i (partens) landstridskrefter og luftstrids- og luftforsvarskrefter per (dato)

Del II. Informasjon om de samlede beholdninger i hver kategori av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen og om de samlede beholdninger av visse konvensjonelle våpen og utstyrsenheter omfattet av avtalen

1. I henhold til del II paragraf 1 bokstav A og B i Protokollen skal hver part gi data om sine samlede beholdninger, fordelt på type, av stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter (skjema IIA) underlagt de tallmessige begrensninger fastsatt i Protokollen om na-

sjonale tak, og antall, fordelt på type, av de samlede beholdninger som telles med i forhold til en av grensene fastsatt i Protokollen om territoriale tak (kolonne b), og om sine samlede beholdninger, fordelt på type, av kampfly og angrepshelikoptre (skjema IIB) underlagt de tallmessige begrensninger fastsatt i Protokollen om nasjonale tak (kolonne b) og i henhold til del II paragraf 1 bokstav C, antall beholdninger plassert på territoriet til hver part.

2. Data om pansrede kampvogner skal omfatte samlet antall tungt bevæpnede kampkjøretøyer, stormpanservogner og pansrede personellkjøretøyer, og deres antall (kolonne f/e) og type (kolonne e/d) i hver av disse underkategoriene (kolonne d/c).

3. Med hensyn til stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter lagret i samsvar med avtalens artikkel X skal samlet antall slike våpen og utstyrsenheter i faste angitte lagringsområder angis (kolonne g).

4. I henhold til del II paragraf 1 bokstav D i denne protokoll skal hver part gi data (skjema IIC) om sine samlede beholdninger, fordelt på type, av:

- a) pansrede broslagningskjøretøyer (kolonne a til d),
- b) stormpanservogner disponert av organisasjoner som har som formål og er oppbygd med sikte på å utføre interne sikkerhetsoppgaver i fredstid (kolonne a til d),
- c) stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre som er tatt ut av drift og avventer disponering (kolonne a til d), og
- d) Mi-24R- og Mi-24K-helikoptre (kolonne a til d).

Skjema IIA: Samlede beholdninger per (dato) av stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter underlagt (partens) tallmessige begrensning

Skjema IIB: Samlede beholdninger per (dato) av kampfly og angrepshelikoptre underlagt (partens) tallmessige begrensning

Skjema IIC: (partens) Samlede beholdninger per (dato) av visse konvensjonelle våpen og utstyrsenheter omfattet av avtalen

Skjema IID: Informasjon om (partens) samlede antall personell per (dato) gitt i samsvar med DEL IV paragraf 1 i sluttakten fra forhandlingene om personell i de konvensjonelle styrker i Europa

Del III. Informasjon om plassering av, antall og typer av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i tjeneste hos de konvensjonelle styrker

1. Hver part skal gi en hierarkisk dataoppgave over alle sine landstridskrefters og luftstrids- og luftforsvarskrefters organisasjoner meldt i henhold til del III paragraf 1 i Protokollen, formasjoner og enheter meldt i henhold til del III paragraf 2 i Protokollen og installasjoner der konvensjonelle våpen og utstyrsenheter oppbevares som nevnt i del III paragraf 3 i Protokollen.

2. For hver organisasjon og installasjon skal informasjonen gjenspeile:

- a) formasjons- eller enhetsnummer (kolonne b) og betegnelse til organisasjonen (kolonne c) meldt i skjema I. Separat plasserte bataljoner/skvadroner angitt i henhold til paragraf 1 i denne del, formasjoner og enheter meldt i henhold til del III paragraf 2 i Protokollen og installasjoner oppført i samsvar med del III paragraf 3 i Protokollen skal også gis et eget formasjons- eller enhetsnummer (kolonne b), og deres nasjonale betegnelse (dvs. navn) (kolonne c) skal gis. Deres posisjon i oppgaven skal gjenspeile deres under-

ordning med unntak av formasjoner og enheter meldt i henhold til del III paragraf 2 i Protokollen, som skal angis sammen i slutten av oppgaven: 1) faste angitte lagringsområder skal identifiseres med betegnelsen «FAL» etter den nasjonale betegnelsen, og

1. reduksjonsområder skal identifiseres med betegnelsen «reduksjon» etter den nasjonale betegnelsen,
 - a) plassering (kolonne d), herunder parten og territoriet med et undertak, geografisk navn og koordinater med en nøyaktighet på 10 sekunder,
 - b) for hvert kommandonivå fra det høyeste ned til divisjons-/luftdivisjonsnivå, samlet antall konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i hver kategori (kolonne f til m/1). For eksempel vil samlet antall disponert av en divisjon være summen av beholdningene til alle dens underordnede organisasjoner, og
 - c) for hvert kommandonivå på divisjonsnivå og under som angitt i paragraf 1 i denne del, antall konvensjonelle våpen og utstyrsenheter fordelt på type under overskriftene angitt i skjema IIIA og IIIB (kolonne f til m/n). I kolonnen for pansrede kampvogner i skjema IIIA (kolonne g), skal underkategoriene (dvs. pansrede personellkjøretøyer, stormpanservogner, tungt bevæpnede kampkjøretøyer) angis separat. I kolonnen for angrepshelikoptre (kolonne k/i), skal underkategoriene (dvs. spesialiserte angrepshelikoptre, flerbruks angrepshelikoptre) angis separat. Kolonnen (1) kalt «andre» i skjema IIIB skal omfatte eventuelle stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, pansrede personellkjøretøyliknende kjøretøyer, stormpanservognliknende kjøretøyer, og pansrede broslagningskjøretøyer i tjeneste hos luftstrids- og luftforsvarene.

Skjema IIIA: Informasjon om plassering av, antall og typer av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter (part) har per (dato), gitt i henhold til Del III i informasjonsutvekslingsprotokollen

Skjema IIIB: Informasjon om plassering av, antall og typer av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter (part) har per (dato), gitt i henhold til Del III i informasjonsutvekslingsprotokollen

Del IV. Informasjon om konvensjonelle våpen og utstyrsenheter ikke i tjeneste hos de konvensjonelle styrker gitt i henhold til del IV i informasjonsutvekslingsprotokollen

1. I henhold til del IV i Protokollen skal hver part gi informasjon om plassering av, antall og type av egne stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly og angrepshelikoptre innenfor anvendelsesområdet, men ikke i tjeneste hos egne konvensjonelle styrker.

2. For hver plassering skal informasjonen gjenspeile:

- a) bestemmelse i del IV i Protokollen som informasjonen gis i henhold til (kolonne b),
- b) plassering (kolonne c):
 1. med hensyn til konvensjonelle våpen og utstyrsenheter meldt i henhold til del IV paragraf 1 bokstav A nr. 1, 3 og 5, i Protokollen, geografisk navn og koordinater med en nøyaktighet på 10 sekunder til områder som inneholder slike våpen og utstyrsenheter, og

2. med hensyn til konvensjonelle våpen og utstyrsenheter meldt i henhold til del IV paragraf 1 bokstav A nr. 2 i Protokollen, nasjonal betegnelse på den administrative region eller divisjon som inneholder slike våpen og utstyrsenheter,
- a) med hensyn til konvensjonelle våpen og utstyrsenheter meldt i henhold til del IV paragraf 1 bokstav A nr. 1 og 2 i Protokollen, nasjonal betegnelse på organisasjoner som disponerer de angitte våpnene og utstyrsenheterne (kolonne c), og
- b) for hver plassering, antall fordelt på type under overskriftene angitt i skjema IV (kolonne d til i), med følgende unntak:

Med hensyn til konvensjonelle våpen og utstyrsenheter meldt i henhold til del IV paragraf 1 bokstav A nr. 2 i Protokollen skal bare antall i hver kategori gis utelukkende for den angitte administrative region eller divisjon (kolonne c).

Skjema IV: Informasjon om plassering av (partens) konvensjonelle våpen og utstyrsenheter per (dato) gitt i henhold til del IV i informasjonsutvekslingsprotokollen

Del V. Informasjon om verifikasjonsenheter og erklærte materiellområder

1. I henhold til del V i Protokollen skal hver part gi en oppgave over sine verifikasjonsenheter og erklærte materiellområder, som definert i del I i Inspeksjonsprotokollen. Erklærte materiellområder (skjema V) skal oppføres i alfabetisk rekkefølge fordelt på part og eventuelt på territorium med et undertak.

2. Informasjon om hvert erklært materiellområde skal inneholde:
- a) en særegen betegnelse (dvs. nummer på erklært materiellområde) (kolonne b), som skal brukes sammen med vedkommende område i alle senere informasjonsutvekslinger,
 - b) områdets navn og plassering med angivelse av geografisk navn og koordinater med en nøyaktighet på 10 sekunder (kolonne c),
 - c) inn/utreisested(er) for det erklærte materiellområdet (kolonne d),
 - d) et særegent serienummer og betegnelse og formasjons- eller enhetsnummer til alle verifikasjonsenheter stasjonert på det erklærte materiellområdet som angitt i del III i dette vedlegg (kolonne e). Særegne serienumre skal gis slik at nummeret gitt til siste verifikasjonsenhet i oppgaven skal være likt partens samlede antall verifikasjonsenheter, og
 - e) samlet antall konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i hver kategori angitt i del III i Protokollen som oppbevares på det erklærte materiellområdet, fordelt på hver verifikasjonsenhet (kolonne f til p) og med angivelse av:

1. konvensjonelle våpen og utstyrsenheter disponert i hver kategori på det erklærte materiellområdet som tilhører en verifikasjonsenhet plassert på et annet erklært materiellområde, med angivelse av betegnelse og formasjons- eller enhetsnummer på hver verifikasjonsenhet (kolonne e), og
2. konvensjonelle våpen og utstyrsenheter som ikke tilhører en verifikasjonsenhet, skal identifiseres med følgende betegnelser umiddelbart etter/under hver post i kolonne f til p:

- a) våpen og utstyrsenheter disponert av organisasjoner som har som formål og er oppbygd med sikte på å utføre interne sikkerhetsoppgaver i fredstid, med betegnelsen «sikkerhet»,
- b) våpen og utstyrsenheter tatt ut av drift, med betegnelsen «tatt ut av drift»,
- c) våpen og utstyrsenheter som avventer eller klargjøres for eksport eller reeksport, med betegnelsen «eksport»,
- d) reduserte våpen og utstyrsenheter som avventer konvertering, med betegnelsen «redusert», og
- e) våpen og utstyrsenheter som brukes utelukkende til forskning og utvikling, med betegnelsen «forskning.»

3. Den siste posten i skjema V skal angi partens passive inspeksjonskvote for erklærte materiellområder for følgende avtaleår.

Skjema V: Informasjon om (partens) verifikasjonsenheter og erklærte materiellområder per (dato)

4. Hver part skal gi en oppgave over inn/utreisesteder (skjema VI). Oppgaven skal gi en særegen seriell tallbetegnelse (kolonne b) som skal brukes til å angi inn/utreisestedet eller -stedene for hvert område gitt i henhold til paragraf 2 bokstav C i denne del. Plassering skal minst angis med geografisk navn (kolonne c) og koordinater med en nøyaktighet på 10 sekunder (kolonne d). Godkjente transportmåter - «luft,» «sjø,» «land» - for hvert inn/utreisested skal også angis (kolonne e).

Skjema VI: (partens) Inn/utreisesteder (I/U) per (dato)

Skjema I: Kommandoorganisasjon i (partens) landstridskrefter og luftstrids- og luftforsvarskrefter per (dato)

Linje-	Forma-	Betegnelse	Underordning		Plassering	Antall
nummer	eller enhets-	på forma-	i fredstid*		personell*	
	sjon	sjon				
	nummer	eller enhet	Første kom-	Annet kom-		
			mando-nivå	mando-nivå		
			over	over		
(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)

* I henhold til del IV paragraf 1 i Sluttakten fra forhandlingene om personell i de konvensjonelle styrker i Europa

Skjema IIA: Samlede beholdninger per (dato) av stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter underlagt (partens) tallmessige begrensninger

Linje-	Territorium til	Kategori	Underka-	Type	Samlet antall	Antall i FALer
nummer	en part og terri-		tegori		(herunder i	
	torium med et				FALer)	
	undertak om					
	aktuelt					
(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)

--	--	--	--	--	--	--

Skjema IIB: Samlede beholdninger per (dato) av kampfly og angrepshelikoptre underlagt (partens) tallmessige begrensning

Linjenummer	Territorium	Kategori	Underkategori	Type	Samlet antall
(a)		(b)	(c)	(d)	(e)

Skjema IIC: (partens) Samlede beholdninger per (dato) av visse konvensjonelle våpen og utstyrsenheter omfattet av avtalen

Linjenummer	Kategori	Type	Samlet antall
(a)	(b)	(c)	(d)

Skjema IID: Informasjon om (partens) samlede antall personell per (dato) gitt i samsvar med Del IV paragraf 1 i sluttakten fra forhandlingene om personell i de konvensjonelle styrker i Europa

Linjenummer	Kategori	Underkategori	Samlet antall
(a)	(b)	(c)	(d)

Skjema IIIA: Informasjon om plassering av, antall og typer av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter (part) har per (dato), gitt i henhold til Del III i informasjonsutvekslingsprotokollen

Linjenummer	Formasjons- eller enhetsnummer	Betegnelsen på formasjon eller enhet	Plassering i fredstid	Antall personell*	Stridsvogner	Pansrede kampvogner	PK K- og SPV-lignende kjøretøyer	Artilleri- enhet	PBK-er	Angreps- helikoptre	Kampstøtte- helikoptre	Ubevæpnede transport- helikoptre	Type utstyr
(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)	(j)	(k)	(l)	(m)	(n)

* I henhold til del IV paragraf 1 i Sluttakten fra forhandlingene om personell i de konvensjonelle styrker i Europa

Skjema IIIB: Informasjon om plassering av, antall og typer av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter (part) har per (dato), gitt i henhold til Del III i informasjonsutvekslingsprotokollen

[illegible]

* I henhold til del IV paragraf 1 i Sluttakten fra forhandlingene om personell i de konvensjonelle styrker i Europa

Skjema IV: Informasjon om plassering av (partens) konvensjonelle våpen og utstyrsenheter per (dato) gitt i henhold til Del IV i informasjonsutvekslingsprotokollen

[illegible]

* I henhold til del IV paragraf 1 i Sluttakten fra forhandlingene om personell i de konvensjonelle styrker i Europa

Skjema V: Informasjon om (partens) verifikasjonsenheter og erklærte materiellområder per (dato)

[illegible]

Skjema VI: (partens) Inn/utreisesteder (I/U) per (dato)

Linjenummer	I/U-nummer	I/Us navn	Plassering	Type(r)
(a)	(b)	(c)	(d)	(e)

Artikkel 27

Inspeksjonsprotokollen skal oppheves og erstattes med følgende:

«Inspeksjonsprotokoll

Partene er herved enige om framgangsmåter og andre bestemmelser om gjennomføring av inspeksjoner som fastsatt i artikkel XIV i Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa.

Del I. Definisjoner

1. I denne avtale gjelder følgende:

- a) Begrepet «inspisert part» betyr en part på hvis territorium en inspeksjon gjennomføres i henhold til avtalens artikkel XIV:1) Med hensyn til inspeksjonsområder der konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen tilhørende bare en part er til stede, skal vedkommende part utøve, i henhold til bestemmelsene i denne protokoll, den inspiserte parts rettigheter og forpliktelser som fastsatt i denne protokoll så lenge inspeksjonen varer, innenfor det inspeksjonsområde der partens konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen er plassert, og
1. med hensyn til inspeksjonsområder som inneholder flere parter konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen, skal hver part utøve, i henhold til bestemmelsene i denne protokoll og hver i forhold til sine egne konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen, den inspiserte parts rettigheter og forpliktelser som fastsatt i denne protokoll så lenge inspeksjonen varer innenfor det inspeksjonsområdet der partens konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen befinner seg.B) Begrepet «vertspart» betyr en part som på sitt territorium innenfor anvendelsesområdet mottar konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i tjeneste hos en annen parts konvensjonelle styrker.
- a) Begrepet «inspiserende part» betyr en part som ber om og derfor er ansvarlig for å gjennomføre en inspeksjon.
- b) Begrepet «inspektør» betyr en enkeltperson som er utpekt av en av partene til å utføre en inspeksjon, og som er oppført på vedkommende parts godkjente liste over inspektører i samsvar med bestemmelsene i del III i denne protokoll.
- c) Begrepet «transportlagsmedlem» betyr en enkeltperson som utfører plikter i forbindelse med drift av et transportmiddel, og som er oppført på en parts godkjente liste over transportlagsmedlemmer i samsvar med bestemmelsene i del III i denne protokoll.
- d) Begrepet «inspeksjonslag» betyr en gruppe inspektører fra en eller flere parter ledet av en representant for inspiserende part for

- å gjennomføre en særlig inspeksjon.
- e) Begrepet «eskortelag» betyr en gruppe enkeltpersoner gitt i oppgave av en inspisert part å følge og å bistå inspektører som gjennomfører en særlig inspeksjon, så vel som å påta seg andre oppgaver som fastsatt i denne protokoll. Ved inspeksjon av en parts konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som er på en annen parts territorium, skal hver av de to partene utpeke enkeltpersoner som skal være med i eskortelaget, med mindre de avtaler noe annet.
 - f) Begrepet «inspeksjonsområde» betyr et område, sted eller anlegg der en inspeksjon gjennomføres.
 - g) Begrepet «verifikasjonsenhet» betyr:
 - 1. en formasjon eller enhet på organisasjonsnivået brigade/regiment, ving/luftregiment, selvstendig bataljon/artilleribataljon, selvstendig skvadron eller tilsvarende så vel som enhver separat plassert bataljon/skvadron eller tilsvarende enhet på kommandonivået under brigade-/regimentnivå eller ving-/luftregimentnivå som har konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen på et sted som er meldt i henhold til del III paragraf 1 bokstav A i Informasjonsutvekslingsprotokollen,
 - 2. et fast angitt lagringsområde eller militært lagringsområde som ikke er organisk for formasjoner og enheter nevnt i nr. 1 i denne bokstav, selvstendig reparasjons- eller vedlikeholdssenhet, militært opplæringssted eller militær landingsplass der konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen er meldt i henhold til del III paragraf 3 bokstav A og B i Informasjonsutvekslingsprotokollen å være fast eller rutinemessig til stede,
 - 3. et reduksjonsområde for konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som meldt i henhold til del III paragraf 3 bokstav C i Informasjonsutvekslingsprotokollen,
 - 4. med hensyn til enheter under bataljonsnivå som har konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som er direkte underordnet en enhet eller formasjon over brigade-/regimentnivå eller tilsvarende, skal vedkommende enhet eller formasjon som enhetene under bataljonsnivå er underordnet, anses som en verifikasjonsenhet, dersom den ikke har en underordnet enhet eller formasjon på brigade-/regimentnivå eller tilsvarende, og
 - 5. en formasjon eller enhet som har konvensjonelle våpen og utstyrsenheter omfattet av avtalen, men ikke i tjeneste hos en parts konvensjonelle styrker, skal ikke anses som en verifikasjonsenhet.
 - a) Begrepet «militær landingsplass» betyr et fast militært anlegg, som ikke ellers inneholder en verifikasjonsenhet, der hyppig betjening, dvs. utsending og mottak, av minst seks kampfly eller kamphelikoptre begrenset etter avtalen eller underlagt intern inspeksjon utføres rutinemessig.
 - b) Begrepet «militært opplæringssted» betyr et anlegg, som ikke ellers inneholder en verifikasjonsenhet, der en militær enhet eller underenhet som bruker minst 30 konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen eller mer enn 12 i en enkelt kategori av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter

- avtalen, er organisert for å lære opp militært personell.
- c) Begrepet «militært lagringsområde» som ikke er organisk for formasjoner og enheter identifisert som verifikasjonsenheter, betyr et annet lagringsområde enn et fast angitt lagringsområde eller område underordnet organisasjoner som har som formål og er oppbygd med sikte på å utføre interne sikkerhetsoppgaver, der det finnes konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen uten hensyn til organisasjonsmessig eller operasjonell status. Konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen som finnes på slike områder, skal utgjøre en del av de tillatte beholdninger som skal telles i aktive enheter i henhold til Protokollen om nasjonale tak.
 - d) Begrepet «erklært materiellområde» betyr et anlegg eller nøyaktig avgrenset geografisk sted som inneholder en eller flere verifikasjonsenheter. Et erklært materiellområde skal bestå av alt territorium innenfor sin menneskeskapte eller naturlige ytre grense eller grenser så vel som tilhørende territorium med skytefelt, øvingsområder, vedlikeholds- og lagerområder, helikopterlandingsplasser og jernbanelasteanlegg der stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kamphelikoptre, kampfly, reklassifiserte treningsfly med kampevne, pansrede personellkjøretøylignende kjøretøyer, stormpanservognlignende kjøretøyer eller pansrede broslagningskjøretøyer er fast eller rutinemessig til stede.
 - e) Begrepet «spesifisert område» betyr et område på territoriet til en part innenfor anvendelsesområdet som ikke inspiseres i henhold til del VII, X eller XI i denne protokoll, der en inspeksjon på anmodning gjennomføres i henhold til del VIII i denne protokoll. Et spesifisert område skal ikke overstige 65 kvadratkilometer. Ingen rett linje mellom to punkt i vedkommende område skal overstige 16 kilometer.
 - f) Begrepet «angitt område» betyr et enkelt område på territoriet til en part innenfor anvendelsesområdet der det gjennomføres en inspeksjon i henhold til del IX i denne protokoll.

Ved inspeksjon i henhold til del IX paragraf 3 i denne protokoll skal størrelsen på et angitt område ikke overstige det minste av to ganger området meldt i henhold til del XVIII paragraf 3 i Informasjonsutvekslingsprotokollen og 10 000 kvadratkilometer, men skal ikke være mindre enn 1 000 kvadratkilometer. Dersom størrelsen på det meldte området er mindre enn eller lik 5 000 kvadratkilometer, skal det angitte området omfatte hele det meldte området. Dersom størrelsen på det meldte området er større enn 5 000 kvadratkilometer, skal minst halvparten av det angitte området overlappe det meldte området. Det angitte området skal utformes slik at ingen rett linje mellom to punkt innenfor området overstiger 350 kilometer, med mindre utformingen av området meldt i henhold til del XVIII paragraf 3 i Informasjonsutvekslingsprotokollen tillater at en rett linje med største lengde mellom to punkt innenfor det meldte området overstiger 350 kilometer, og i så fall kan det angitte området utformes slik at det inneholder en rett linje som faller sammen med den rette linjen med største lengde i det meldte området, og skal ikke være lengre enn det,

Ved inspeksjon i henhold til del IX paragraf 4 og 5 i denne protokoll

skal størrelsen på et angitt område ikke overstige 10 000 kvadratkilometer. Minst 25 prosent av det angitte området skal overlappe det meldte området. Det angitte området skal utformes slik at ingen rett linje mellom to punkt innenfor området overstiger 350 kilometer, med mindre utformingen av området meldt i henhold til del XVIII paragraf 4 i Informasjonsutvekslingsprotokollen tillater at en rett linje med største lengde mellom to punkt innenfor det meldte området overstiger 350 kilometer, og i så fall kan det angitte området utformes slik at det inneholder en rett linje som faller sammen med den rette linjen med største lengde i det meldte området, og skal ikke være lengre enn det.

- g) Begrepet «følsomt punkt» betyr en utstyrsenhet, en konstruksjon eller et sted som er angitt å være følsom(t) av den inspiserte part eller den part som utøver den inspiserte parts rettigheter og forpliktelser gjennom eskortelaget, og som tilgang til eller overflygning av kan utsettes, begrenses eller nektes.
- h) Begrepet «inn/utreisested» betyr et punkt angitt av en part på hvis territorium en inspeksjon skal gjennomføres, som inspeksjonslag og transportlag ankommer til vedkommende parts territorium gjennom, og som de forlater vedkommende parts territorium gjennom.
- i) Begrepet «oppholdstid i landet» betyr den samlede tiden tilbrakt sammenhengende på den parts territorium der en inspeksjon gjennomføres, av et inspeksjonslag med sikte på inspeksjoner i henhold til del VII og VIII i denne protokoll fra inspeksjonslagets ankomst til inn/utreisestedet til inspeksjonslaget kommer tilbake til et inn/utreisested etter å ha fullført vedkommende inspeksjonslags siste inspeksjon.
- j) Begrepet «passiv inspeksjonskvote for erklærte materiellområder» betyr det samlede antall inspeksjoner av verifikasjonsenheter i henhold til del VII i denne protokoll som hver part skal ha plikt til å motta innenfor et avtaleår i inspeksjonsområder der partens verifikasjonsenheter befinner seg.
- k) Begrepet «passiv kvote for inspeksjoner på anmodning» betyr det høyeste antall inspeksjoner på anmodning innenfor spesifiserte områder i henhold til del VIII i denne protokoll som hver part med territorium innenfor anvendelsesområdet skal ha plikt til å motta innenfor et avtaleår.
- l) Begrepet «aktiv inspeksjonskvote» betyr det samlede antall inspeksjoner i henhold til del VII og VIII i denne protokoll som hver part skal ha rett til å gjennomføre innenfor et avtaleår.
- m) Begrepet «sertifiseringsområde» betyr et klart angitt sted der det foregår sertifisering av rekategoriserte flerbruks angrepshelikoptre og reklassifiserte treningsfly med kampevne i samsvar med Protokollen om helikopterrekategorisering og Protokollen om flyreklassifisering.
- n) Begrepet «kalendermeldeperiode» betyr et tidsrom definert i dager da den påtenkte reduksjonen av det planlagte antall konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen i samsvar med avtalens artikkel VIII, skal gjennomføres.

Del II. Allmenne forpliktelser

1. For å sikre verifikasjon av etterleving av bestemmelsene i avtalen skal hver part legge forholdene til rette for inspeksjoner i henhold til denne protokoll.

2. Med hensyn til konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i tjeneste hos en parts konvensjonelle styrker innenfor anvendelsesområdet på en annen parts territorium, skal slike parter, for å oppfylle sine respektive plikter, samarbeide om å sikre etterleving av de aktuelle bestemmelser i denne protokoll. Hver part skal være fullt ut ansvarlig for etterleving av avtaleforpliktelsene når det gjelder sine egne konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i tjeneste hos sine konvensjonelle styrker på en annen parts territorium.

3. Eskortelaget skal settes under den inspiserte parts ansvar:

- a) Med hensyn til inspeksjonsområder der konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen tilhørende bare en annen part enn parten på hvis territorium inspeksjonen gjennomføres, er til stede, og er under bare vedkommende parts kommando, skal eskortelaget settes under ansvaret til en representant for vedkommende part så lenge inspeksjonen varer innenfor det inspeksjonsområdet der partens konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen befinner seg.
- b) Med hensyn til inspeksjonsområder som inneholder konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen tilhørende både parten på hvis territorium inspeksjonen gjennomføres, og en annen part, skal eskortelaget settes sammen av representanter fra begge parter når den annen parts konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen faktisk inspiseres. I løpet av inspeksjonen innenfor vedkommende inspeksjonsområde skal parten på hvis territorium inspeksjonen gjennomføres, utøve den inspiserte parts rettigheter og forpliktelser med unntak av de rettigheter og forpliktelser som gjelder inspeksjon av den annen parts konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen, som skal utøves av vedkommende part.
- c) Med samtykke fra den part på hvis territorium en inspeksjon skal gjennomføres i forbindelse med en annen parts konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen skal vedkommende part bistå vertsparten med å trygge sikkerheten for både inspeksjonslaget og eskortelaget så lenge inspeksjonen varer.

4. Dersom et inspeksjonslag ber om tilgang til en konstruksjon eller et sted som brukes av en annen part etter avtale med den inspiserte part, skal den annen part, i samarbeid med den inspiserte part og i den utstrekning det er forenlig med bruksavtalen, utøve de rettigheter og forpliktelser som er fastsatt i denne protokoll med hensyn til inspeksjoner der det dreier seg om utstyrsenheter eller materiell til den part som bruker konstruksjonen eller stedet.

5. Konstruksjoner eller steder som brukes av en annen part etter avtale med den inspiserte part, skal være underlagt inspeksjon bare når den annen parts representant er på eskortelaget.

6. Inspeksjonslag og underordnede lag skal være underlagt den inspiserende parts kontroll og ansvar.

7. Ikke mer enn ett inspeksjonslag som gjennomfører en inspeksjon i henhold til del VII eller VIII i denne protokoll, kan være til stede samtidig på et inspeksjonsområde.

8. Med forbehold for de andre bestemmelsene i denne protokoll skal den inspiserende part avgjøre i hvor lang tid hvert inspeksjonslag skal oppholde seg på den parts territorium der en inspeksjon skal gjennomføres, og på hvor mange og på hvilke inspeksjonsområder det skal gjennomføre inspeksjoner i løpet av oppholdstiden i landet.

9. Et inspeksjonslags reiseutgifter til inn/utreisestedet før gjennomføring av en inspeksjon og fra inn/utreisestedet etter fullføring av siste inspeksjon skal dekkes av den inspiserende part.

10. Hvert avtaleår skal hver part ha plikt til å motta et antall inspeksjoner i henhold til del VII eller VIII i denne protokoll som ikke skal overstige partens passive inspeksjonskvote for erklærte materiellområder. Den passive inspeksjonskvoten for erklærte materiellområder skal være 20 prosent, avrundet til nærmeste hele tall, av vedkommende parts verifikasjonsenheter meldt i henhold til del V i Informasjonsutvekslingsprotokollen.

11. Hver part med territorium innenfor anvendelsesområdet skal ha plikt til å godta et antall inspeksjoner på anmodning på inntil 23 prosent, avrundet til nærmeste hele tall, av antall inspeksjoner på erklærte materiellområder som vedkommende part har plikt til å motta på sitt territorium, av sine egne verifikasjonsenheter og av verifikasjonsenheter som tilhører andre parter.

12. Uten hensyn til andre begrensninger i denne del skal hver part ha plikt til å godta minst en inspeksjon hvert avtaleår av sine verifikasjonsenheter i henhold til del VII i denne protokoll, og hver part med territorium innenfor anvendelsesområdet skal ha plikt til å godta minst en inspeksjon hvert avtaleår innenfor et spesifisert område i henhold til del VIII i denne protokoll.

13. Kostnadene ved inspeksjoner som er gjennomført i henhold til del VII og VIII i denne protokoll, skal dekkes på følgende måte:

- a) Et antall inspeksjoner på 75 prosent av den passive inspeksjonskvoten for erklærte materiellområder, avrundet til nærmeste hele tall, men ikke mindre enn en inspeksjon i henhold til del VII og en inspeksjon i henhold til del VIII i denne protokoll, skal gjennomføres på den inspiserende parts bekostning, og
- b) et antall inspeksjoner på 25 prosent av den passive inspeksjonskvoten for erklærte materiellområder, avrundet til nærmeste hele tall, skal gjennomføres på de inspiserende parterers bekostning. Reglene for slik betaling skal vedtas av Den felles konsultative gruppe.

14. Inspeksjoner i henhold til del IX skal gjennomføres på den inspiserende parts bekostning.

15. Hvert avtaleår skal Den russiske føderasjon godta, i tillegg til sin passive inspeksjonskvote for erklærte materiellområder beregnet i henhold til paragraf 10 i denne del, inntil i alt 10 tilleggsinspeksjoner av erklærte materiellområder gjennomført på de inspiserende parterers bekostning, fordelt på følgende måte:

- a) inntil fire inspeksjoner til området som består av Pskov oblast; Volgograd oblast; Astrakhan oblast; den delen av Rostov oblast som ligger øst for en linje som går fra Kusjtsjevskaja til Volgodonsk og til grensen for Volgograd oblast, herunder Volgodonsk; og Kusjtsjevskaja og en smal korridor i Krasnodar kray som fører til Kusjtsjevskaja,
- b) inntil seks inspeksjoner til området som består av Leningrad militærdistrikt og Nord-Kaukasus militærdistrikt, med unntak av området beskrevet i bokstav A i denne paragraf.

16. Hvert avtaleår skal Ukraina godta, i tillegg til sin passive inspeksjonskvote for erklærte materiellområder beregnet i henhold til paragraf 10 i denne del, inntil én tilleggsinspeksjon av erklærte materiellområder i Odessa oblast gjennomført på den inspiserende parts bekostning.

17. Antall tilleggsinspeksjoner av erklærte materiellområder gjennomført på erklærte materiellområder i henhold til paragraf 15 eller 16 i denne del skal ikke overstige antall inspeksjoner i den passive inspeksjonskvoten for erklærte materiellområder gjennomført på erklærte materiellområder som ligger i områdene angitt i paragraf 15 og 16 i denne del, i løpet av samme avtaleår.

18. Inspeksjon i henhold til del VII i denne protokoll av en verifikasjonsenhet på et inspeksjonsområde skal telle som én inspeksjon i forhold til den passive inspeksjonskvoten for erklærte materiellområder til vedkommende part hvis verifikasjonsenhet inspiseres.

19. Andelen inspeksjoner i henhold til del VII i denne protokoll på territoriet til en part som brukes til å inspisere verifikasjonsenheter som tilhører en annen part, skal ikke være større enn andelen som vedkommende parts verifikasjonsenheter utgjør av det samlede antall verifikasjonsenheter som befinner seg på territoriet til vedkommende vertspart.

20. Antall inspeksjoner i henhold til del VII i denne protokoll av verifikasjonsenheter på en parts territorium skal beregnes som en prosentdel av det samlede antall verifikasjonsenheter som er til stede på vedkommende parts territorium.

21. Inspeksjon i henhold til del VIII i denne protokoll innenfor et spesifisert område skal telle som én inspeksjon i forhold til den passive kvoten for inspeksjoner på anmodning og én inspeksjon i forhold til den passive inspeksjonskvoten for erklærte materiellområder til den part på hvis territorium inspeksjonen gjennomføres.

22. Med mindre noe annet avtales mellom eskortelaget og inspeksjonslaget, skal et inspeksjonslags oppholdstid i landet, inntil 10 dager til sammen, ikke overstige det samlede antall timer beregnet etter følgende formel:

- a) 48 timer for første inspeksjon av en verifikasjonsenhet eller innenfor et spesifisert område, pluss
- b) 36 timer for hver serie inspeksjoner av en verifikasjonsenhet eller innenfor et spesifisert område.

23. Med forbehold for begrensningene i paragraf 22 i denne del skal et inspeksjonslag som gjennomfører en inspeksjon i henhold til del VII eller VIII i denne protokoll, ikke tilbringe mer enn 48 timer på et erklært materiellområde og ikke mer enn 24 timer i inspeksjon innenfor et spesifisert område.

24. Den inspiserende part skal sikre at inspeksjonslaget reiser til et område for en serie inspeksjoner på raskest mulig måte. Dersom tiden mellom fullføring av én inspeksjon og inspeksjonslagets ankomst til et område for en serie inspeksjoner overstiger ni timer, eller dersom tiden mellom fullføring av siste inspeksjon gjennomført av et inspeksjonslag på territoriet til den part der en inspeksjon er gjennomført, og ankomsten av vedkommende inspeksjonslag på inn/utreisestedet overstiger ni timer, skal slik ekstratid ikke telles med i forhold til vedkommende inspeksjonslags oppholdstid i landet.

25. Hver part skal ikke ha plikt til å godta på sitt territorium innenfor anvendelsesområdet mer enn to inspeksjonslag som samtidig gjen-

nomfører inspeksjoner i henhold til del VII, VIII og IX i denne protokoll.

26. Hver part skal ikke ha plikt til å godta mer enn to inspeksjonslag som samtidig gjennomfører inspeksjoner av partens konvensjonelle styrker i henhold til del VII, VIII og IX i denne protokoll.

27. Ingen part skal ha plikt til å godta inspeksjoner i henhold til del VII og VIII i denne protokoll som representerer mer enn 50 prosent av partens passive inspeksjonskvote for erklærte materiellområder, fra samme part i løpet av ett avtaleår.

28. Hver part skal ha rett til å gjennomføre inspeksjoner innenfor anvendelsesområdet på territoriet til andre parter. Hver part skal gi de øvrige parter melding om sin aktive inspeksjonskvote for hvert avtaleår senest 15. januar.

29. Med forbehold for retten til å gjennomføre inspeksjoner og for prinsippet om at verifikasjon av etterleving er en nasjonal særrett, kan inspeksjoner, som en allmenn praksis, være flernasjonale i sin art. Partene kan samordne sin inspeksjonsvirksomhet som de anser hensiktsmessig. Partene skal sikre lik behandling av inspektørene uavhengig av deres nasjonalitet og kjønn.

30. Hver part skal senest 15. desember hvert år gi de øvrige parter en liste over sine offisielt godkjente ferier i det påfølgende kalenderåret.

Del III. Grunnvilkår for inspeksjoner

1. Inspeksjoner som gjennomføres i henhold til avtalen, skal utføres av inspektører utpekt i samsvar med paragraf 3 til 7 i denne del.

2. Inspektørene skal være statsborgere av den inspiserende part eller andre parter.

3. Innen 90 dager etter at avtalen er undertegnet, skal hver part gi de øvrige parter en liste over sine foreslåtte inspektører og en liste over sine foreslåtte transportlagsmedlemmer med fullt navn på inspektørene og transportlagsmedlemmene, deres kjønn, fødselsdato, fødested og passnummer. Ingen liste over foreslåtte inspektører gitt av en part skal på noe tidspunkt inneholde mer enn 400 enkeltpersoner, og ingen liste over foreslåtte transportlagsmedlemmer gitt av en part skal på noe tidspunkt inneholde mer enn 600 enkeltpersoner.

4. Hver part skal gjennomgå listene over inspektører og transportlagsmedlemmer den har mottatt fra andre parter, og skal innen 30 dager etter mottak av hver liste gi melding til parten som gav listen, om eventuelle enkeltpersoner som den ønsker skal strykes fra listen.

5. Med forbehold for paragraf 7 i denne del skal inspektører og transportlagsmedlemmer som det innenfor fristen fastsatt i paragraf 4 i denne del ikke er anmodet om skal strykes, anses som godtatt i forhold til utstedelse av visa og andre dokumenter i samsvar med paragraf 8 i denne del.

6. Hver part skal ha rett til å endre listene sine innen én måned etter at avtalen er trådt i kraft. Deretter kan hver part to ganger hvert år, om mulig innen 1. april og 1. oktober, foreslå tilføyelser eller strykninger på sine lister over inspektører og transportlagsmedlemmer forutsatt at slike endrede lister ikke overstiger antallet fastsatt i paragraf 3 i denne del. Foreslåtte tilføyelser skal gjennomgå i samsvar med paragraf 4 og 5 i denne del. Hver part skal senest 15. desember hvert år gi de øvrige parter en konsolidert liste over inspektører og transportlagsmedlemmer, som skal omfatte alle endringer, med endringene framhevet, som er meldt og godtatt siden forrige konsoliderte liste ble gitt. Meldinger om korrigering av skrivefeil kan gis på ethvert tidspunkt.

7. En part kan be om, uten at det kan nektes, å få strøket en enkeltperson fra lister over inspektører og transportlagsmedlemmer gitt av en annen part.

8. Parten på hvis territorium en inspeksjon gjennomføres, skal gi inspektører og transportlagsmedlemmer som godtas i samsvar med paragraf 5 i denne del, visa og andre dokumenter som kreves for å sikre at vedkommende inspektører og transportlagsmedlemmer kan komme inn og bli værende på territoriet til vedkommende part for å utføre inspeksjonsvirksomhet i samsvar med bestemmelsene i denne protokoll. Slike visa og andre nødvendige dokumenter skal gis enten:

- a) innen 30 dager etter godtakelse av listene eller senere endringer i listene, og i så fall skal visumet være gyldig i minst 24 måneder, eller
- b) innen en time etter inspeksjonslaget og transportlagsmedlemmenes ankomst til inn/utreisestedet, og i så fall skal visumet skal være gyldig så lenge inspeksjonsvirksomheten deres varer.

9. Senest 15. desember hvert år skal hver part gi de øvrige parter melding om de faste diplomatiske klareringsnumrene for sine transportmidler til transport av inspektører og utstyrsenheter som kreves til en inspeksjonsreise inn i og ut av territoriet til den part der inspeksjonen gjennomføres. Rutene til og fra det (de) angitte inn/utreisested(er) skal følge etablerte internasjonale luftleder eller andre ruter som de berørte parter har avtalt skal danne grunnlag for slik diplomatisk klarering. Inspektører kan bruke rutefly på reise til de inn/utreisesteder som betjenes av luftfartsselskaper. Bestemmelsene i denne paragraf om diplomatiske klareringsnumre skal ikke anvendes på slike reiser.

10. Hver part skal i meldingen som gis i henhold til del V i Informasjonsutvekslingsprotokollen, angi ett eller flere inn/utreisesteder for hvert erklært materiellområde sammen med sine verifikasjonsenheter. Slike inn/utreisesteder kan være grensepasseringssteder på bakken, lufthavner eller sjøhavner som må ha kapasitet til å ta imot transportmidlet til den inspiserende part. Minst én sivil lufthavn, om mulig med internasjonale ruter, skal meldes som et inn/utreisested tilknyttet hvert erklært materiellområde. Plasseringen av et inn/utreisested meldt som tilknyttet et erklært materiellområde skal være slik at man kan nå vedkommende erklærte materiellområde innenfor tiden nevnt i del VII paragraf 8 i denne protokoll. Hver part kan angi ytterligere inn/utreisesteder for å legge forholdene til rette for gjennomføringen av inspeksjoner.

11. Hver part skal ha rett til å endre inn/utreisestedet eller inn/utreisestedene for sitt territorium ved å gi melding til de øvrige parter senest 90 dager før en slik endring trer i kraft.

12. Innen 90 dager etter at avtalen er undertegnet, skal hver part gi de øvrige parter melding om det eller de offisielle språk til Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa som skal brukes av inspeksjonslag som gjennomfører inspeksjoner av partens konvensjonelle styrker.

Del IV. Melding om forestående inspeksjon

1. Den inspiserende part skal gi den inspiserende part melding om at den akter å utføre en inspeksjon i henhold til avtalens artikkel XIV.

Med hensyn til inspeksjon i henhold til del VII i denne protokoll av konvensjonelle styrker til en annen part enn parten på hvis territorium inspeksjo-

nen skal utføres, skal også sistnevnte part gis melding, uansett om det dreier seg om en første inspeksjon eller en serie inspeksjoner.

Med hensyn til inspeksjon i henhold til del IX i denne protokoll skal den inspiserende part gi vertsparten melding.

Med hensyn til inspeksjon av sertifiserings- eller reduksjonsframgangsmåter utført av en part på en annen parts territorium skal den inspiserende part gi vertsparten og den annen part melding samtidig.

2. For inspeksjoner som gjennomføres i henhold til del VII og VIII i denne protokoll, skal slike meldinger gis i samsvar med avtalens artikkel XVII senest 36 timer før inspeksjonslagets beregnede ankomsttid til inn/utreisestedet på territoriet til den part der en inspeksjon skal utføres, og skal omfatte:

- a) inn/utreisestedet som skal benyttes,
- b) beregnet ankomsttid til inn/utreisestedet,
- c) transportmiddel brukt til ankomst til inn/utreisestedet,
- d) en erklæring om første inspeksjon skal gjennomføres i henhold til del VII eller VIII i denne protokoll og om inspeksjonen skal gjennomføres til fots, med terrenggående kjøretøy, med helikopter eller med en kombinasjon av disse,
- e) tidsrom mellom ankomst til inn/utreisestedet og angivelse av det første inspeksjonsområdet,
- f) språket som skal brukes av inspeksjonslaget, som skal være et språk fastsatt i samsvar med del III paragraf 12 i denne protokoll,
- g) språket som skal brukes i inspeksjonsrapporten som skal utarbeides i samsvar med del XIV i denne protokoll,
- h) fullt navn på inspektører og transportlagsmedlemmer, deres kjønn, fødselsdato, fødested, nasjonalitet og passnummer,
- i) sannsynlig antall serier inspeksjoner, og
- j) om inspeksjonen skal være på den inspiserende parts bekostning.

3. For inspeksjoner som gjennomføres i henhold til del IX i denne protokoll, skal slike meldinger gis i samsvar med avtalens artikkel XVII senest 36 timer før inspeksjonslagets beregnede ankomsttid til inn/utreisestedet på territoriet til den part der en inspeksjon skal utføres, og skal omfatte:

- a) det angitte inn/utreisested nærmest eller innenfor det angitte området som kan ta imot den inspiserende parts valgte transportmiddel,
- b) beregnet ankomsttid til inn/utreisestedet,
- c) transportmiddel brukt til ankomst til inn/utreisestedet,
- d) en erklæring om inspeksjonen skal gjennomføres til fots, med terrenggående kjøretøy, med helikopter eller med en kombinasjon av disse,
- e) tidsrom mellom ankomst til inn/utreisestedet og angivelse av det angitte området,
- f) språket som skal brukes av inspeksjonslaget, som skal være et språk fastsatt i samsvar med del III paragraf 12 i denne protokoll,
- g) språket som skal brukes i inspeksjonsrapporten som skal utarbeides i samsvar med del XIV i denne protokoll,
- h) fullt navn på inspektører og transportlagsmedlemmer, deres kjønn, fødselsdato, fødested, nasjonalitet og passnummer.

4. For inspeksjoner som gjennomføres i henhold til del X og XI i denne protokoll, skal slike meldinger gis i samsvar med avtalens artikkel XVII senest 96

timer før inspeksjonslagets beregnede ankomsttid til det angitte inn/utreisested på territoriet til den part der en inspeksjon skal utføres, og skal omfatte:

- a) inn/utreisestedet som skal brukes,
- b) beregnet ankomsttid til inn/utreisestedet,
- c) transportmiddel brukt til ankomst til inn/utreisestedet,
- d) for hver inspeksjon på et reduksjons- eller sertifiseringsområde, en henvisning til meldingen gitt i henhold til del X paragraf 3 eller del XI paragraf 5 i denne protokoll,
- e) språket som skal brukes av inspeksjonslaget, som skal være et språk fastsatt i samsvar med del III paragraf 12 i denne protokoll,
- f) språket som skal brukes i inspeksjonsrapporten som skal utarbeides i samsvar med del XIV i denne protokoll, og
- g) fullt navn på inspektører og transportlagsmedlemmer, deres kjønn, fødselsdato, fødested, nasjonalitet og passnummer.

5. Partene som har fått melding i henhold til paragraf 1 i denne del, skal i samsvar med avtalens artikkel XVII bekrefte mottak av melding innen tre timer. Med forbehold for bestemmelsene fastsatt i denne del skal inspeksjonslaget tillates å ankomme til inn/utreisestedet til den beregnede ankomsttid meldt i henhold til paragraf 2 bokstav B eller paragraf 3 bokstav B i denne del.

6. En inispisert part som mottar en melding om forestående inspeksjon, skal umiddelbart etter mottak av meldingen gi de øvrige parter melding i samsvar med avtalens artikkel XVII om hvilken type inspeksjon det anmodes om, og inspeksjonslagets beregnede ankomsttid til inn/utreisestedet. Ved inspeksjon i henhold til del VII eller VIII i denne protokoll skal ubrukt passiv inspeksjonskvote for erklærte materiellområder, sannsynlig antall serier inspeksjoner og hvilken part som dekker kostnaden ved hver inspeksjon, angis.

7. Dersom parten på hvis territorium en inspeksjon skal utføres, ikke kan tillate inspeksjonslaget å komme inn på den beregnede ankomsttiden, skal inspeksjonslaget tillates å komme inn på territoriet til vedkommende part innen to timer før eller etter den meldte beregnede ankomsttiden. I så fall skal parten på hvis territorium en inspeksjon skal utføres, gi den inspiserende part melding om den nye ankomsttiden senest 24 timer etter at den opprinnelige meldingen ble gitt.

8. Dersom inspeksjonslaget er forsinket med mer enn to timer i forhold til den meldte beregnede ankomsttiden eller i forhold til den nye ankomsttiden meldt i henhold til paragraf 6 i denne del, skal den inspiserende part informere partene som har fått melding i henhold til paragraf 1 i denne del, om:

- a) en ny beregnet ankomsttid, som ikke i noe tilfelle skal være mer enn seks timer senere enn den første beregnede ankomsttiden eller senere enn den nye ankomsttiden meldt i henhold til paragraf 6 i denne del, og
- b) dersom den inspiserende part ønsker det, et nytt tidsrom mellom ankomst til inn/utreisestedet og angivelse av inspeksjonsområde.

9. Dersom ikke-rutegående fly brukes til å transportere inspeksjonslaget til inn/utreisestedet, skal den inspiserende part, senest 10 timer før tiden for planlagt innflyging i luftrommet til parten på hvis territorium inspeksjonen skal utføres, gi sistnevnte part en flygeplan i samsvar med avtalens artikkel XVII. Det faste telekommunikasjonsnettverk for luftfarten regulert av Den internasjonale organisasjon for sivil luftfart skal anses som en av de offisielle kanaler for inngivelse av flygeplaner. Flygeplanen skal inngis i samsvar med

Den internasjonale organisasjon for sivil luftfarts framgangsmåter for sivile luftfartøyer. I feltet for merknader i hver flygeplan skal den inspiserende part angi det faste diplomatiske klareringsnummer og betegnelsen: «Luftfartøy til CFE-inspeksjon. Må gis prioritert klareringsbehandling».

10. Senest tre timer etter mottak av en flygeplan som er inngitt i samsvar med paragraf 9 i denne del, skal parten på hvis territorium en inspeksjon skal utføres, forvisse seg om at flygeplanen godkjennes slik at inspeksjonslaget kan ankomme til inn/utreisestedet til beregnet ankomsttid.

11. Dersom et inspeksjonslag som reiser med landtransport til eller fra territoriet til den inspiserende part, akter å transittere territoriet til en annen part, skal den transitterte part i god tid på forhånd gis den informasjon som er relevant for sine forpliktelser i henhold til paragraf 5 bokstav A i del XV i denne protokoll. Slik informasjon bør minst omfatte grensepasseringssteder, beregnet tid for passering av hver grense, transportmiddel som skal brukes av inspeksjonslaget, navn på inspektører og sjåfører, samt deres nasjonalitet og passnummer.

Del V. Framgangsmåter ved ankomst til inn/utreisested

1. Eskortelaget skal møte inspeksjonslaget og transportlagsmedlemmene på inn/utreisestedet ved ankomst.

2. En part som bruker en konstruksjon eller et sted etter avtale med den inspiserende part, skal utpeke en sambandsoffiser til eskortelaget, som skal være tilgjengelig etter behov på inn/utreisestedet for å følge inspeksjonslaget på ethvert tidspunkt som avtalt med eskortelaget.

3. Ankomst- og returtider til et inn/utreisested skal avtales og nedtegnes av både inspeksjonslaget og eskortelaget.

4. Parten på hvis territorium en inspeksjon skal utføres, skal forvisse seg om at inspeksjonslagets bagasje, utstyr og forsyninger unntas fra all toll og behandles raskt på inn/utreisestedet.

5. Utstyr og forsyninger som den inspiserende part bringer med seg til territoriet til den part der en inspeksjon skal utføres, skal kunne undersøkes hver gang de bringes inn til vedkommende territorium. Denne undersøkelsen skal være fullført før inspeksjonslaget reiser fra inn/utreisestedet til inspeksjonsområdet. Slikt utstyr og slike forsyninger skal undersøkes av eskortelaget i nærvær av inspeksjonslagsmedlemmene.

6. Dersom eskortelaget ved undersøkelsen finner at utstyr eller forsyninger som inspektørene bringer med seg, kan utføre funksjoner som ikke er i samsvar med inspeksjonskravene i denne protokoll, eller ikke oppfyller kravene fastsatt i del VI paragraf 18 i denne protokoll, skal eskortelaget ha rett til å nekte tillatelse til å bruke tingen og å beslaglegge den på inn/utreisestedet. Den inspiserende part skal fjerne slikt beslaglagt utstyr eller slike beslaglagte forsyninger fra territoriet til den part der en inspeksjon skal utføres, så snart som mulig og slik den finner det best, men senest når inspeksjonslaget som brakte med seg det beslaglagte utstyret eller de beslaglagte forsyningene, forlater landet.

7. Dersom en part ikke har deltatt ved undersøkelsen av utstyret til et inspeksjonslag på inn/utreisestedet, skal vedkommende part ha rett til å utøve eskortelagets rettigheter i henhold til paragraf 5 og 6 i denne del før inspeksjon på et erklært materiellområde der dens konvensjonelle styrker er til

stede, eller av en konstruksjon eller et sted den bruker etter avtale med den inspiserte part.

8. I hele perioden som inspeksjonslaget og transportlaget oppholder seg på territoriet til den part der inspeksjonsområdet ligger, skal den inspiserte part ordne med eller sørge for at det blir ordnet med mat, losji, arbeidslokaler, transport og, om nødvendig, legehjelp eller annen nødhjelp.

9. Parten på hvis territorium en inspeksjon utføres, skal sørge for garasjer, vakthold, verkstedtjenester og drivstoff for den inspiserende parts transportmidler på inn/utreisestedet.

Del VI. Allmenne regler for gjennomføring av inspeksjoner

1. Inspeksjoner kan utsettes i force majeure-situasjoner. Dersom den inspiserte part, eller den part som utøver den inspiserte parts rettigheter og forpliktelser, utsetter en inspeksjon på grunn av force majeure, skal den gi en detaljert skriftlig begrunnelse for forsinkelsen og anslå varigheten av forsinkelsen, på følgende måte:

- a) dersom force majeure erklæres før inspeksjonslagets ankomst, ved svar på de relevante meldinger om forestående inspeksjon,
- b) dersom force majeure erklæres etter inspeksjonslagets ankomst til inn/utreisestedet, bør forklaringen legges fram for inspeksjonslaget og snarest mulig, via diplomatiske kanaler eller andre offisielle kanaler, for partene.

2. Ved utsettelse på grunn av force majeure får bestemmelsene i del XIII paragraf 2 i denne protokoll anvendelse.

3. Et inspeksjonslag kan benytte inspektører fra andre parter enn den inspiserende part.

4. For inspeksjoner som gjennomføres i samsvar med del VII, VIII, X og XI i denne protokoll, skal inspeksjonslaget bestå av inntil ni inspektører og kan dele seg opp i inntil tre underordnede lag.

5. For inspeksjoner som gjennomføres i samsvar med del IX i denne protokoll, skal inspeksjonslaget bestå av inntil 20 inspektører eller av fem inspektører fra den inspiserende part pluss en inspektør fra hver av de andre partene som er interessert i å delta i inspeksjonen, dersom dette utgjør et høyere antall. Ingen part skal ha mer enn ni inspektører i et inspeksjonslag. Et inspeksjonslag kan dele seg opp i inntil fire underordnede lag.

6. Inspektører og medlemmer av eskortelaget skal bære tydelig identifikasjon på hvilken rolle de har.

7. En inspektør skal anses å ha påbegynt sine oppgaver ved ankomst til inn/utreisestedet på territoriet til den part der en inspeksjon skal utføres, og skal anses å ha avsluttet disse oppgavene etter at vedkommende har forlatt territoriet til vedkommende part gjennom inn/utreisestedet.

8. Antall transportlagsmedlemmer skal ikke overstige 10.

9. Med forbehold for sine privilegier og sin immunitet skal inspektører og transportlagsmedlemmer respektere lover og forskrifter til parten på hvis territorium en inspeksjon utføres, og skal ikke blande seg inn i vedkommende parts indre anliggender. Inspektører og transportlagsmedlemmer skal også respektere forskrifter for et inspeksjonsområde, herunder sikkerhetsrutiner og administrative framgangsmåter. Dersom den inspiserte part finner at en inspektør eller et transportlagsmedlem har brutt slike lover og forskrifter eller

andre vilkår for inspeksjonsvirksomheten fastsatt i denne protokoll, skal den gi den inspiserende part melding om dette, og sistnevnte skal på anmodning fra den inspiserende part umiddelbart stryke vedkommendes navn fra listen over inspektører eller transportlagsmedlemmer. Dersom vedkommende er på territoriet til den part der en inspeksjon utføres, skal den inspiserende part omgående fjerne vedkommende fra dette territoriet.

10. Den inspiserende part skal være ansvarlig for å garantere sikkerheten til inspeksjonslaget og transportlagsmedlemmene fra det tidspunkt de ankommer til inn/utreisestedet til det tidspunkt de reiser fra inn/utreisestedet for å forlate territoriet til vedkommende part.

11. Eskortelaget skal bistå inspeksjonslaget med å utføre sine funksjoner. Eskortelaget kan etter eget skjønn utøve sin rett til å følge inspeksjonslaget fra det tidspunkt det kommer inn på territoriet til den part der en inspeksjon skal utføres, til det tidspunkt det forlater vedkommende territorium.

12. Den inspiserende part skal forvisse seg om at inspeksjonslaget og hvert underordnet lag har den nødvendige språklige ferdighet til å kommunisere utvungent med eskortelaget på det språket som er meldt i samsvar med del IV paragraf 2 bokstav F, paragraf 3 bokstav F, og paragraf 4 bokstav E i denne protokoll. Den inspiserende part skal forvisse seg om at eskortelaget har den nødvendige språklige ferdighet til å kommunisere utvungent på dette språket med inspeksjonslaget og hvert underordnet lag. Inspektører og eskortelagsmedlemmer kan også kommunisere på andre språk.

13. Ikke noe informasjon innhentet i løpet av inspeksjoner skal offentliggjøres uten uttrykkelig samtykke fra den inspiserende part.

14. Så lenge inspektørene oppholder seg på territoriet til den part der en inspeksjon skal utføres, skal de ha rett til å kommunisere med den inspiserende parts ambassade eller konsulat på vedkommende territorium, ved bruk av høvelige telekommunikasjonsutstyr besørget av den inspiserende part. Den inspiserende part skal også sørge for utstyr til kommunikasjon mellom et inspeksjonslags underordnede lag.

15. Den inspiserende part skal transportere inspeksjonslaget til, fra og mellom inspeksjonsområder med et middel og via en rute valgt av den inspiserende part. Den inspiserende part kan be om at den valgte ruten blir endret. Den inspiserende part skal om mulig etterkomme en slik anmodning. Når det er avtalt, skal den inspiserende part tillates å bruke sine egne landkjøretøyer.

16. Dersom det oppstår en nødssituasjon som krever at inspektører må reise fra et inspeksjonsområde til et inn/utreisested eller til den inspiserende parts ambassade eller konsulat på territoriet til den part der en inspeksjon utføres, skal inspeksjonslaget gi eskortelaget melding om dette, og sistnevnte skal omgående ordne en slik reise og om nødvendig sørge for høvelig transportmiddel.

17. Den inspiserende part skal stille til rådighet et administrativt område på inspeksjonsområdet, utelukkende til inspeksjonslagets bruk, for lagring av utstyr og forsyninger, rapportskriving, pauser og måltider.

18. Inspeksjonslaget skal tillates å bringe med seg de dokumenter som trengs for å gjennomføre inspeksjonen, særlig egne kart og skjemaer. Inspektørene skal tillates å bringe med seg og bruke bærbare passive lysforsterkningskikkerter, kikkerter, video- og stillbildekameraer, diktafoner, målebånd,

lommelykter, magnetkompasser og bærbare datamaskiner. Inspektørene skal tillates å bruke annet utstyr dersom den inspiserte part godkjenner det. I hele oppholdstiden i landet skal eskortelaget ha rett til å observere utstyret som inspektørene har brakt med seg, men skal ikke forstyrre bruken av utstyr som er godkjent av eskortelaget i samsvar med del V paragraf 5 til 7 i denne protokoll.

19. Ved inspeksjon som gjennomføres i henhold til del VII, VIII eller IX i denne protokoll, skal inspeksjonslaget, hver gang det angir inspeksjonsområdet som skal inspiseres, opplyse om inspeksjonen skal gjennomføres til fots, med terrenggående kjøretøy, med helikopter eller med en kombinasjon av disse. Med mindre noe annet er avtalt, skal den inspiserte part stille til rådighet og kjøre de aktuelle terrenggående kjøretøyene på inspeksjonsområdet for hvert underordnet lag.

20 Om mulig og med forbehold for den inspiserte parts sikkerhetskrav og flyinstruks og med forbehold for bestemmelsene i paragraf 18 til 21 i denne del skal inspeksjonslaget ha rett til å foreta overflygninger av inspeksjonsområdet med helikopter, stilt til rådighet og fløyet av den inspiserte part, i løpet av inspeksjoner som gjennomføres i henhold til del VII, VIII eller IX i denne protokoll.

21. Den inspiserte part skal ikke ha plikt til å stille til rådighet et helikopter på et inspeksjonsområde som er mindre enn 20 kvadratkilometer.

22. Den inspiserte part skal ha rett til å utsette, begrense eller nekte overflygninger med helikopter over følsomme punkter, men det at det finnes følsomme punkter, skal ikke forhindre overflyging med helikopter over resten av inspeksjonsområdet. Fotografering av eller over følsomme punkter i løpet av overflygninger med helikopter skal være tillatt bare med godkjenning fra eskortelaget.

23. Varigheten av slike overflygninger med helikopter på et inspeksjonsområde skal til sammen ikke overstige én time ved inspeksjon i henhold til del VII eller VIII og sju timer ved inspeksjon i henhold til del IX i denne protokoll, med mindre noe annet er avtalt mellom inspeksjonslaget og eskortelaget.

24. Helikopter stilt til rådighet av den inspiserte part skal være stort nok til å bære minst to inspeksjonslagsmedlemmer og minst ett eskortelagsmedlem. Inspektørene skal ha lov til å ta med og bruke på overflygninger av inspeksjonsområdet ethvert utstyr fastsatt i paragraf 18 i denne del. Inspeksjonslaget skal opplyse eskortelaget i løpet av inspeksjonsflygninger når det akter å ta fotografier. Helikopteret skal gi inspektørene ubrutt og uhindret utsikt til bakken.

25. Når inspektørene utfører sine funksjoner, skal de ikke direkte forstyrre pågående virksomhet på inspeksjonsområdet og skal unngå å unødig vanskeliggjøre eller forsinke operasjoner på inspeksjonsområdet eller å gjøre noe som påvirker sikkerheten.

26. Med forbehold for paragraf 27 til 32 i denne del skal inspektørene i løpet av en inspeksjon av en verifikasjonsenhet eller innenfor et spesifisert område eller innenfor et angitt område gis tilgang, adgang og uhindret inspeksjon:

- a) med hensyn til et spesifisert område, innenfor hele området med unntak av eventuelle erklærte materiellområder innenfor grensen for området, eller

- b) med hensyn til et angitt område, innenfor hele området, herunder erklærte materiellområder innenfor grensen for området, eller
- c) med hensyn til en verifikasjonsenhet, innenfor hele territoriet til det erklærte materiellområdet, men ikke innenfor områdene inntegnet på områdeskjemaet som utelukkende tilhørende en annen verifikasjonsenhet som inspeksjonslaget ikke har angitt for inspeksjon.

27. I løpet av en inspeksjon av en verifikasjonsenhet eller innenfor et spesifisert område eller innenfor et angitt område i henhold til del VII, VIII eller IX i denne protokoll og i henhold til bestemmelsene i paragraf 28 i denne del skal inspektørene ha rett til, innenfor områdene nevnt i paragraf 26 i denne del, å gå inn på ethvert sted, inn i enhver konstruksjon eller inn på ethvert område innenfor en konstruksjon der stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kamphelikoptre, kampfly, reklassifiserte treningsfly med kampevne, pansrede personellkjøretøylignende kjøretøyer, stormpanservognlignende kjøretøyer eller pansrede broslagningskjøretøyer er fast eller rutinemessig til stede. Inspektørene skal ikke ha rett til å gå inn i andre konstruksjoner eller områder innenfor konstruksjoner som er fysisk tilgjengelige bare gjennom personelldører som er høyst to meter brede, og som det nektes tilgang til av eskortelaget.

28. I løpet av en inspeksjon av en verifikasjonsenhet eller innenfor et spesifisert område eller et angitt område i henhold til del VII, VIII eller IX i denne protokoll, skal inspektørene ha rett til å se inn i et forsterket skjulested for fly for å bekrefte visuelt om det er noen stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kamphelikoptre, kampfly, reklassifiserte treningsfly med kampevne, pansrede personellkjøretøylignende kjøretøyer, stormpanservognlignende kjøretøyer eller pansrede broslagningskjøretøyer er til stede og, dersom det er tilfelle, hvor mange det er av dem og hvilken type, modell eller versjon de er av. Uten hensyn til bestemmelsene i paragraf 27 i denne del skal inspektørene gå inn i det indre av slike forsterkede skjulesteder for fly bare med godkjenning fra eskortelaget. Dersom slik godkjenning nektes, og dersom inspektørene ber om det, skal eventuelle stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kamphelikoptre, kampfly, reklassifiserte treningsfly med kampevne, pansrede personellkjøretøylignende kjøretøyer, stormpanservognlignende kjøretøyer eller pansrede broslagningskjøretøyer i slike forsterkede skjulesteder for fly vises fram ute.

29. I løpet av en inspeksjon av en verifikasjonsenhet eller innenfor et spesifisert område eller et angitt område i henhold til del VII, VIII eller IX i denne protokoll, med forbehold for paragraf 30 til 36 i denne del, skal inspektørene ha rett til å ha tilgang til konvensjonelle våpen og utstyrsenheter bare i den utstrekning det er nødvendig for å bekrefte visuelt hvor mange det er av dem og hvilken type, modell eller versjon de er av.

30. Den inspiserte part skal ha rett til å dekke til enkeltstående følsomme utstyrsenheter.

31. Eskortelaget skal ha rett til å nekte tilgang til følsomme punkter, hvis antall og utstrekning bør begrenses så mye som mulig, til tildekkede gjenstander og til beholdere som har en bredde, høyde, lengde eller diameter på mindre enn to meter. Når et følsomt punkt angis, eller når det er tildekkede gjenstander eller beholdere til stede, skal eskortelaget erklære om det følsomme punktet, den tildekkede gjenstanden eller beholderen inneholder stridsvog-

ner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kamphelikoptre, kampfly, reklassifiserte treningsfly med kampevne, pansrede personellkjøretøylignende kjøretøyer, stormpanservognlignende kjøretøyer eller pansrede broslagningskjøretøyer og, dersom det er tilfelle, hvor mange det er av dem og hvilken type, modell eller versjon de er av.

32. Dersom eskortelaget erklærer at et følsomt punkt, en tildekket gjenstand eller beholder inneholder noen av de konvensjonelle våpen og utstyrsenheter angitt i paragraf 31 i denne del, skal eskortelaget vise fram eller erklære slike konvensjonelle våpen og utstyrsenheter for inspeksjonslaget og skal iverksette tiltak for å forsikre inspeksjonslaget om at det ikke er mer enn det erklærte antall slike konvensjonelle våpen og utstyrsenheter til stede.

33. Dersom et helikopter av en type som er eller har vært på listen over flerbruks angrepshelikoptre i Protokollen over eksisterende typer, i løpet av en inspeksjon av en verifikasjonsenhet eller innenfor et spesifisert område i henhold til del VII eller VIII i denne protokoll, er til stede på et inspeksjonsområde og erklæres av eskortelaget å være et kampstøttehelikopter, eller dersom et Mi-24R- eller Mi-24K-helikopter er til stede på et inspeksjonsområde og erklæres av eskortelaget å være begrenset i henhold til del I paragraf 3 i Protokollen om helikopterrekategorisering, skal helikopteret være underlagt intern inspeksjon i samsvar med del X paragraf 4 til 6 i denne protokoll.

34. Dersom et fly av en særlig modell eller versjon av treningsfly med kampevne oppført i del II i Protokollen om flyreklassifisering, i løpet av en inspeksjon av en verifikasjonsenhet eller innenfor et spesifisert område i henhold til del VII eller VIII i denne protokoll, er til stede på et inspeksjonsområde og erklæres av eskortelaget å ha blitt sertifisert som ubevæpnet i samsvar med Protokollen om flyreklassifisering, skal flyet være underlagt intern inspeksjon i samsvar med del X paragraf 4 og 5 i denne protokoll.

35. Dersom et pansret kjøretøy som er erklært av eskortelaget å være et pansret personellkjøretøylignende kjøretøy eller et stormpanservognlignende kjøretøy, i løpet av en inspeksjon av en verifikasjonsenhet eller innenfor et spesifisert område eller innenfor et angitt område i henhold til del VII, VIII eller IX i denne protokoll, er til stede på et inspeksjonsområde, skal inspeksjonslaget ha rett til å bestemme at kjøretøyet ikke kan tillates å transportere et infanterilag. Inspektørene skal ha rett til å kreve at dørene og/eller lukene på kjøretøyet skal åpnes slik at innsiden kan inspiseres visuelt fra utsiden av kjøretøyet. Følsomt utstyr i eller på kjøretøyet kan tildekkes.

36. Dersom våpen og utstyrsenheter som er erklært av eskortelaget å ha blitt redusert i samsvar med bestemmelsene i Reduksjonsprotokollen, i løpet av en inspeksjon av en verifikasjonsenhet eller innenfor et spesifisert område i henhold til del VII eller VIII i denne protokoll, er til stede på et inspeksjonsområde, skal inspeksjonslaget ha rett til å inspiserer slike våpen og utstyrsenheter for å bekrefte at de er redusert i samsvar med framgangsmåtene angitt i del III til XII i Reduksjonsprotokollen. Dersom stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter som er erklært av eskortelaget å ha blitt redusert i samsvar med bestemmelsene i Reduksjonsprotokollen, i løpet av en inspeksjon innenfor et angitt område i henhold til del IX i denne protokoll, er til stede på et inspeksjonsområde, skal inspeksjonslaget ha rett til å inspiserer stridsvognene, de pansrede kampvognene eller artillerienhetene for å bekrefte at de

er redusert i samsvar med framgangsmåtene angitt i del III to XII i Reduksjonsprotokollen.

37. Inspektørene skal ha rett til å ta fotografier, herunder video, for å registrere tilstedeværelsen av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter omfattet av avtalen, herunder innenfor faste angitte lagringsområder eller andre lagringsområder som inneholder mer enn 50 slike konvensjonelle våpen og utstyrsenheter. Stillbildekameraer skal være begrenset til 35 mm-kameraer og til kameraer som kan framkalle fotografiske papirbilder umiddelbart. Inspeksjonslaget skal opplyse eskortelaget på forhånd om det akter å ta fotografier. Eskortelaget skal samarbeide med inspeksjonslaget når inspeksjonslaget skal ta fotografier.

38. Fotografering av følsomme punkter skal være tillatt bare med godkjenning fra eskortelaget.

39. Med forbehold for paragraf 41 i denne del skal fotografering av det indre av andre konstruksjoner enn lagringsområder angitt i paragraf 37 i denne del være tillatt bare med godkjenning fra eskortelaget.

40. Inspektørene skal ha rett til å ta målinger for å løse tvetydigheter som kan oppstå i løpet av inspeksjoner. Slike målinger nedtegnet i løpet av inspeksjoner skal bekreftes av et inspeksjonslagsmedlem og et eskortelagsmedlem umiddelbart etter at de er tatt. Slike bekreftede data skal tas med i inspeksjonsrapporten.

41. Partene skal om mulig løse i løpet av en inspeksjon alle tvetydigheter som oppstår i forbindelse med faktisk informasjon. Dersom inspektørene ber eskortelaget forklare en slik tvetydighet, skal eskortelaget omgående gi inspeksjonslaget en forklaring. Dersom inspektørene bestemmer seg for å dokumentere en uløst tvetydighet med fotografier, skal eskortelaget, i henhold til bestemmelsen i paragraf 38 i denne del, samarbeide med inspeksjonslaget når inspeksjonslaget skal ta høvelige fotografier ved bruk av et kamera som kan framkalle fotografiske papirbilder umiddelbart. Dersom en tvetydighet ikke kan løses i løpet av inspeksjonen, skal spørsmålet, de aktuelle forklaringene og eventuelle relevante fotografier tas med i inspeksjonsrapporten i samsvar med del XIV i denne protokoll.

42. For inspeksjoner som gjennomføres i henhold til del VII, VIII og IX i denne protokoll, skal inspeksjonen anses å være fullført når inspeksjonsrapporten er undertegnet og medundertegnet.

43. Senest ved fullføring av en inspeksjon på et erklært materiellområde eller innenfor et spesifisert område skal inspeksjonslaget informere eskortelaget om inspeksjonslaget akter å gjennomføre en serie inspeksjoner. Dersom inspeksjonslaget akter å gjennomføre en serie inspeksjoner, skal inspeksjonslaget på dette tidspunkt angi neste inspeksjonsområde. I slike tilfeller skal den innsiserte part, i henhold til bestemmelsene i del VII paragraf 6 og 20 og del VIII paragraf 6 bokstav A i denne protokoll, sikre at inspeksjonslaget ankommer til serieinspeksjonsområdet så snart som mulig etter at den foregående inspeksjonen er fullført. Fristene fastsatt i del VII paragraf 8 eller eventuelt del VIII paragraf 6 bokstav B i denne protokoll skal få anvendelse. Dersom inspeksjonslaget ikke akter å gjennomføre en serie inspeksjoner, skal bestemmelsene i paragraf 45 og 46 i denne del få anvendelse.

44. Et inspeksjonslag skal ha rett til å gjennomføre en serie inspeksjoner, i henhold til bestemmelsene i del VII og VIII i denne protokoll, på territoriet til den part som vedkommende inspeksjonslag gjennomførte foregående inspeksjon på:

- a) på ethvert erklært materiellområde tilknyttet samme inn/utreisested som det foregående inspeksjonsområdet eller samme inn/utreisestedet som inspeksjonslaget ankom til, eller
- b) innenfor ethvert spesifisert område som inn/utreisestedet der inspeksjonslaget ankom til, er det nærmeste inn/utreisested for, meldt i henhold til del V i Informasjonsutvekslingsprotokollen, eller
- c) på ethvert sted innenfor 200 kilometer fra det foregående inspeksjonsområdet innenfor samme militærdistrikt, eller
- d) på det sted som den inspiserte part i henhold til del VII paragraf 12 bokstav A i denne protokoll hevder er det midlertidige stedet for stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kamphelikoptre eller kampfly som var fraværende ved en inspeksjon av en verifikasjonsenhet på foregående inspeksjonsområde, dersom slike konvensjonelle våpen og utstyrsenheter utgjør mer enn 15 prosent av antall slike konvensjonelle våpen og utstyrsenheter meldt i siste melding i henhold til Informasjonsutvekslingsprotokollen, eller
- e) på det erklærte materiellområdet som den inspiserte part i henhold til del VII paragraf 12 bokstav B i denne protokoll hevder er opprinnelsesområdet for stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kamphelikoptre eller kampfly på foregående inspeksjonsområde ut over antallet oppgitt i siste melding i henhold til Informasjonsutvekslingsprotokollen å være til stede på det foregående inspeksjonsområdet, dersom slike konvensjonelle våpen og utstyrsenheter overstiger med 15 prosent antallet slike konvensjonelle våpen og utstyrsenheter som er meldt på denne måten.

45. Etter fullføring av en inspeksjon på et erklært materiellområde eller innenfor et spesifisert område, dersom det ikke er erklært en serie inspeksjoner, eller etter fullføring av en inspeksjon innenfor et angitt område, skal inspeksjonslaget transporteres til rett inn/utreisested så snart som mulig og skal forlate territoriet til den part der inspeksjonen ble utført, innen 24 timer.

46. Inspeksjonslaget skal forlate territoriet til den part der det har gjennomført inspeksjoner, fra samme inn/utreisested som det det kom inn gjennom, med mindre noe annet er avtalt. Dersom et inspeksjonslag velger å fortsette til et inn/utreisested på en annen parts territorium for å gjennomføre inspeksjoner, skal det ha rett til å gjøre det forutsatt at den inspiserende part har gitt nødvendig melding i samsvar med del IV paragraf 1 i denne protokoll.

47. Med hensyn til inspeksjoner som er gjennomført i henhold til del VII og/eller VIII i denne protokoll, skal den inspiserende part senest 72 timer etter inspeksjonslagets avreise etter fullføring av en eller flere inspeksjoner, gi de øvrige parter melding om det antall inspeksjoner som er gjennomført, om de erklærte materiellområder og verifikasjonsenheter eller spesifiserte områder som er inspisert, hvilken part som dekker kostnaden ved hver inspeksjon, sin samlede ubrukte passive inspeksjonskvote for erklærte materiellområder og antall inspeksjoner som skal gjennomføres på den inspiserende parts bekostning.

Med hensyn til inspeksjon som er gjennomført i henhold til del IX, skal parten på hvis territorium inspeksjonen ble gjennomført, gi de øvrige parter melding senest 72 timer etter inspeksjonslagets avreise fra det angitte området som ble inspisert.

Del VII. Inspeksjon av et erklært materiellområde

1. Inspeksjon av et erklært materiellområde i henhold til denne protokoll skal ikke nektes. Slike inspeksjoner kan utsettes bare i force majeure-situasjoner eller i samsvar med del II paragraf 7, 25 og 26 i denne protokoll. I force majeure-situasjoner skal bestemmelsene i del VI paragraf 1 i denne protokoll få anvendelse.

2. Med forbehold for paragraf 3 i denne del skal et inspeksjonslag ankomme til territoriet til den part der en inspeksjon skal utføres, gjennom et inn/utreisested tilknyttet i henhold til del V i Informasjonsutvekslingsprotokollen til det erklærte materiellområdet det akter å angi som første inspeksjonsområde i henhold til paragraf 7 i denne del.

3. Dersom en inspiserende part ønsker å bruke et grensepasseringssted på bakken eller en sjøhavn som inn/utreisested og den inspiserende part ikke tidligere har meldt et grensepasseringssted på bakken eller en sjøhavn som et inn/utreisested i henhold til del V i Informasjonsutvekslingsprotokollen tilknyttet det erklærte materiellområdet den inspiserende part ønsker å angi som første inspeksjonsområde i henhold til paragraf 7 i denne del, skal den inspiserende part oppgi i meldingen som gis i henhold til del IV paragraf 2 i denne protokoll, det grensepasseringssted på bakken eller den sjøhavn den ønsker å benytte som inn/utreisested. Den inspiserende part skal opplyse i sin bekreftelse på mottak av melding, fastsatt i del IV paragraf 5 i denne protokoll, om dette inn/utreisestedet kan godtas eller ikke. I sistnevnte tilfelle skal den inspiserende part gi den inspiserende part melding om et annet inn/utreisested som skal ligge så nært det ønskede inn/utreisested som mulig, og som kan være en lufthavn meldt i henhold til del V i Informasjonsutvekslingsprotokollen, en sjøhavn eller et grensepasseringssted på bakken som inspeksjonslagsmedlemmene og transportlagsmedlemmene kan ankomme til dens territorium gjennom.

4. Dersom en inspiserende part melder ønske om å bruke et grensepasseringssted på bakken eller en sjøhavn som inn/utreisested i henhold til paragraf 3 i denne del, skal den fastslå før den gir meldingen, at det er rimelig sikkert at dens inspeksjonslag kan nå det første erklærte materiellområdet der vedkommende part ønsker å utføre en inspeksjon, innenfor den tiden som er fastsatt i paragraf 8 i denne del, dersom det bruker bakketransportmidler.

5. Dersom et inspeksjonslag og et transportlag i henhold til paragraf 3 i denne del ankommer til territoriet til den part der en inspeksjon skal utføres, gjennom et annet inn/utreisested enn et inn/utreisested som i henhold til del V i Informasjonsutvekslingsprotokollen ble meldt å være tilknyttet det erklærte materiellområdet som det ønsker å angi som første inspeksjonsområde, skal den inspiserende part legge forholdene til rette for tilgang til dette erklærte materiellområdet så som raskt som mulig, men skal om nødvendig kunne overstige fristen fastsatt i paragraf 8 i denne del.

6. Den inspiserende part skal ha rett til å bruke inntil seks timer etter angivelse av et erklært materiellområde på å forberede ankomsten av inspeksjonslaget til vedkommende område.

7. Etter det antall timer etter ankomst til inn/utreisestedet som er meldt i henhold til del IV paragraf 2 bokstav E i denne protokoll, som ikke skal være mindre enn én time og ikke mer enn 16 timer etter an-

komst til inn/utreisestedet, skal inspeksjonslaget angi det første erklærte materiellområdet som skal inspiseres.

8. Den inspiserende part skal sikre at inspeksjonslaget reiser til det første erklærte materiellområdet på raskest mulig måte og ankommer så snart som mulig og senest ni timer etter angivelse av området som skal inspiseres, med mindre noe annet er avtalt mellom inspeksjonslaget og eskortelaget, eller med mindre inspeksjonsområdet ligger i fjellendt eller vanskelig tilgjengelig terreng. I så fall skal inspeksjonslaget transporteres til inspeksjonsområdet senest 15 timer etter angivelse av vedkommende inspeksjonsområde. Reisetid over ni timer skal ikke telles med i vedkommende inspeksjonslags oppholdstid i landet.

9. Umiddelbart ved ankomst til det erklærte materiellområdet, som definert i del I paragraf 1 bokstav M i denne protokoll, skal inspeksjonslaget eskorteres til et orienteringssted der det skal gis et skjema for det erklærte materiellområdet. Skjemaet for det erklærte materiellområdet som gis ved ankomst til det erklærte materiellområdet, skal i tillegg til elementene beskrevet i definisjonen av det erklærte materiellområdet inneholde en nøyaktig framstilling av:

- a) et referansepunkt innenfor grensen for det erklærte materiellområdet som er tilgjengelig innenfor inspeksjonsområdet, med angivelse av punktets geografiske koordinater, avrundet oppover til nærmeste hele 10 sekund, og med angivelse av sant nord,
- b) hvilken målestokk som er brukt i områdeskjemaet, som bør være stor nok til å muliggjøre en nøyaktig framstilling av dets elementer oppført i denne del,
- c) en tydelig angivelse av det erklærte materiellområdets ytre grense og areal i kvadratkilometer,
- d) nøyaktig inntegnede grenser for de områder som utelukkende tilhører hver verifikasjonsenhet på det erklærte materiellområdet, med angivelse av det aktuelle formasjons- eller enhetsnummer til hver verifikasjonsenhet som hvert slikt område tilhører, herunder de separat beliggende områder der stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly, kamphelikoptre, reklassifiserte treningsfly med kampevne, pansrede personellkjøretøylignende kjøretøyer, stormpanservognlignende kjøretøyer eller pansrede broslagningskjøretøyer tilhørende hver verifikasjonsenhet er fast anvist,
- e) større bygninger og veier på det erklærte materiellområdet,
- f) inngangene til det erklærte materiellområdet,
- g) plassering av administrasjonsområde, sykestuer, messer og eventuelt helikopterlandingsområde som skal brukes av inspeksjonslaget, og
- h) eventuell ytterligere informasjon som anses nyttig av den inspiserende part.

10. Innen en halv time etter å ha mottatt skjemaet for det erklærte materiellområdet skal inspeksjonslaget angi verifikasjonsenheten som skal inspiseres. Inspeksjonslaget skal deretter gis en førinspeksjonsorientering som ikke skal vare lenger enn én time, og som skal omfatte følgende elementer:

- a) sikkerhetsrutiner og administrative framgangsmåter på inspeksjonsområdet,
- b) regler for transport og kommunikasjon for inspektører på inspeksjonsområdet,

- c) beholdninger og steder på inspeksjonsområdet, herunder innenfor det erklærte materiellområdets fellesområder, av stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly, kamphelikoptre, reklassifiserte treningsfly med kampevne, pansrede personellkjøretøylignende kjøretøyer, stormpanservognlignende kjøretøyer og pansrede broslagningskjøretøyer, herunder de som tilhører separat plasserte underordnede elementer som tilhører samme verifikasjonsenhet som skal inspiseres, og
- d) informasjon i henhold til del VI paragraf 2 i Sluttakten fra forhandlingene om personell i de konvensjonelle styrker i Europa.

11. Etter den inspiserende parts skjønn kan førinspeksjonsorienteringen omfatte et separat skjema for området som tilhører verifikasjonsenheten underlagt inspeksjon eller en utdypning av skjemaet for erklærte materiellområder som skal gis til inspeksjonslaget. Dette skjemaet skal framstille følgende elementer:

- a) hele territoriet som tilhører det erklærte materiellområdet med en skisse som klart viser grensene for de områder som utelukkende tilhører verifikasjonsenheten underlagt inspeksjon, herunder alt separat beliggende territorium der stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly, kamphelikoptre, reklassifiserte treningsfly med kampevne, pansrede personellkjøretøylignende kjøretøyer, stormpanservognlignende kjøretøyer og pansrede broslagningskjøretøyer som tilhører den og er til stede på inspeksjonsområdet, er plassert,
 - b) sant nord,
 - c) hvilken målestokk som er brukt, som bør være stor nok til å muliggjøre en nøyaktig framstilling av elementene oppført i denne del,
 - d) alle veier og større bygninger, der også følgende er uthevet: 1) plassering av alle konvensjonelle våpen og utstyrsenheter omfattet av avtalen som er til stede på inspeksjonsområdet,
1. bygninger med dører bredere enn to meter, og 3) brakker og messer som brukes av personellet ved verifikasjonsenheten underlagt inspeksjon og av alle andre enheter plassert i fellesområder på det erklærte materiellområdet,
- a) alle innganger til verifikasjonsenheten underlagt inspeksjon, herunder permanent eller midlertidig stengte innganger, og
 - b) eventuell ytterligere informasjon som anses nyttig av den inspiserende part.

12. Førinspeksjonsorienteringen skal omfatte en forklaring på eventuelle uoverensstemmelser mellom antall stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly eller kamphelikoptre til stede på inspeksjonsområdet og det tilsvarende antall gitt i siste melding i henhold til Informasjonsutvekslingsprotokollen, i samsvar med følgende bestemmelser:

- a) Dersom antallet slike konvensjonelle våpen og utstyrsenheter til stede på inspeksjonsområdet er mindre enn antallet gitt i denne siste melding, skal forklaringen omfatte midlertidig plassering, avreisedag og forventet returday for slike konvensjonelle våpen og utstyrsenheter, og

- b) dersom antallet slike våpen og utstyrsenheter til stede på inspeksjonsområdet overstiger antallet gitt i denne siste melding, skal forklaringen omfatte særlig informasjon om opprinnelsessted, avreisetider fra opprinnelsessted, ankomsttid og planlagt oppholdstid på inspeksjonsområdet for slike ytterligere konvensjonelle våpen og utstyrsenheter.

13. I tillegg skal førinspeksjonsorienteringen omfatte informasjon om samlet antall pansrede ambulanser til stede på inspeksjonsområdet.

14. Uten hensyn til bestemmelsene i del VI paragraf 44 bokstav D i denne protokoll skal inspeksjonslaget, dersom de konvensjonelle våpen og utstyrsenheter meldt i henhold til paragraf 12 bokstav A ovenfor som er fraværende fra verifikasjonsenheten, utgjør mer enn 30 konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen eller mer enn 12 i en enkelt kategori, ha rett til, som en del av samme inspeksjon av vedkommende verifikasjonsenhet, å besøke ett av stedene innenfor den inspiserte parts territorium som den inspiserte part hevder er det midlertidige stedet for slike stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kamphelikoptre eller kampfly, for å inspisere våpnene og utstyrsenhetene dersom stedet ligger mindre enn 60 kilometer fra inspeksjonsområdet. Reisetiden skal ikke telles med i vedkommende inspeksjonslags oppholdstid i landet.

Bestemmelsen i denne paragraf skal ikke få anvendelse dersom et territorielt tak eller et territorielt undertak er oversteget som følge av en militærøving eller en midlertidig utplassering dersom stedet enten ligger i et område meldt i henhold til del XVIII paragraf 3 eller 4 i Informasjonsutvekslingsprotokollen eller i et angitt område erklært i henhold til del IX paragraf 12 i denne protokoll.

15. Når et inspeksjonslag angir en verifikasjonsenhet som skal inspiseres, skal inspeksjonslaget ha rett til, som en del av samme inspeksjon av vedkommende verifikasjonsenhet, å inspisere alt territorium inntegnet på områdeskjemaet som tilhørende vedkommende verifikasjonsenhet, herunder de separat beliggende områder på territoriet til samme part der konvensjonelle våpen og utstyrsenheter omfattet av avtalen tilhørende vedkommende verifikasjonsenhet er fast anvist.

16. Inspeksjon av en verifikasjonsenhet på et erklært materiellområde skal gi inspeksjonslaget tilgang, adgang og uhindret inspeksjon innenfor hele territoriet til det erklærte materiellområdet med unntak av områder inntegnet på områdeskjemaet som utelukkende tilhørende en annen verifikasjonsenhet som inspeksjonslaget ikke har angitt for inspeksjon. Ved slike inspeksjoner skal bestemmelsene i del VI i denne protokoll få anvendelse.

17. Dersom eskortelaget informerer inspeksjonslaget om at stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kamphelikoptre, kampfly, reklassifiserte treningsfly med kampevne, pansrede personellkjøretøylignende kjøretøyer, stormpanservognlignende kjøretøyer eller pansrede broslagningskjøretøyer som er meldt å være disponert av en verifikasjonsenhet på et erklært materiellområde, er til stede innenfor et område inntegnet på områdeskjemaet som utelukkende tilhørende en annen verifikasjonsenhet, skal eskortelaget sikre at inspeksjonslaget, som en del av samme inspeksjon, har tilgang til slike konvensjonelle våpen og utstyrsenheter.

18. Dersom konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen er til stede innenfor områder som tilhører et erklært materiellområde ikke inntegnet på områdeskjemaet som utelukkende

tilhørende én verifikasjonsenhet, skal eskortelaget informere inspeksjonslaget om hvilken verifikasjonsenhet slike konvensjonelle våpen og utstyrsenheter tilhører.

19. Hver part skal ha plikt til å redegjøre for det samlede antall i enhver kategori av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen og meldt i henhold til del III i Informasjonsutvekslingsprotokollen på det organisasjonsmessige nivå over brigade/regiment eller tilsvarende, dersom en annen part ber om en slik redegjørelse.

20. Dersom inspeksjonslaget i løpet av en inspeksjon på et erklært materiellområde vedtar å gjennomføre på det samme erklærte materiellområdet en inspeksjon av en verifikasjonsenhet som ikke tidligere er angitt, skal inspeksjonslaget ha rett til å begynne en slik inspeksjon innen tre timer etter angivelsen. I så fall skal inspeksjonslaget gis en orientering om verifikasjonsenheten angitt for neste inspeksjon i samsvar med paragraf 10 og 12 i denne del.

Del VIII. Inspeksjon på anmodning innenfor et spesifisert område

1. Hver part skal ha rett til å gjennomføre inspeksjoner på anmodning innenfor spesifiserte områder i samsvar med denne protokoll.

2. Dersom den inspiserende part akter å gjennomføre en inspeksjon på anmodning innenfor et spesifisert område som første inspeksjon etter ankomst til et inn/utreisested:

- a) skal den ta med i sin melding i henhold til del IV i denne protokoll det angitte inn/utreisested som ligger nærmest eller innenfor det spesifiserte området som kan ta imot den inspiserende parts valgte transportmiddel, og
- b) Etter det antall timer etter ankomst til inn/utreisestedet som er meldt i henhold til del IV paragraf 2 bokstav E i denne protokoll, som ikke skal være mindre enn én time og ikke mer enn 16 timer etter ankomst til inn/utreisestedet, skal inspeksjonslaget angi det første spesifiserte område det ønsker å inspisere. Erklærte materiellområder som ligger innenfor grensene for et spesifisert område, skal ikke være underlagt inspeksjon i samsvar med denne del. Når et spesifisert område angis, skal inspeksjonslaget, som en del av sin inspeksjonsanmodning, gi eskortelaget en geografisk beskrivelse med inntegnede yttergrenser for området. Inspeksjonslaget skal ha rett til, som en del av vedkommende anmodning, å identifisere enhver konstruksjon eller ethvert anlegg den ønsker å inspisere.

3. Parten på hvis territorium det er anmodet om en inspeksjon på anmodning, skal umiddelbart ved mottak av en angivelse av et spesifisert område informere de øvrige parter som bruker konstruksjoner eller steder etter avtale med den inspiserende part, om vedkommende spesifiserte område, herunder den geografiske beskrivelsen med inntegnede yttergrenser.

4. Den inspiserende part skal ha rett til å nekte inspeksjoner på anmodning innenfor spesifiserte områder.

5. Den inspiserende part skal informere inspeksjonslaget innen to timer etter angivelse av et spesifisert område om inspeksjonsanmodningen vil bli innvilget.

6. Dersom tilgang til et spesifisert område innvilges:

- a) skal den inspiserende part ha rett til å bruke inntil seks timer etter at den har godtatt inspeksjonen, til å forberede inspeksjonslagets ankomst til det spesifiserte området,

- b) skal den inspiserte part sikre at inspeksjonslaget reiser til det første spesifiserte området på raskest mulig måte og ankommer så snart som mulig etter angivelse av området som skal inspiseres, og senest ni timer etter at inspeksjonen ble godtatt, med mindre noe annet er avtalt mellom inspeksjonslaget og eskortelaget, eller med mindre inspeksjonsområdet ligger i fjellendt eller vanskelig tilgjengelig terreng. I så fall skal inspeksjonslaget transporteres til inspeksjonsområdet senest 15 timer etter at inspeksjonen ble godtatt. Reisetid over ni timer skal ikke telles med i vedkommende inspeksjonslags oppholdstid i landet, og
- c) skal bestemmelsene i del VI i denne protokoll få anvendelse. Innenfor det spesifiserte område kan eskortelaget utsette tilgang til eller overflyging av særlige deler av det spesifiserte området. Dersom utsettelsen overstiger fire timer, skal inspeksjonslaget ha rett til å avlyse inspeksjonen. Utsettelsestiden skal ikke telles med i oppholdstiden i landet eller den lengste tillatte tiden innenfor et spesifisert område.

7. Dersom et inspeksjonslag ber om tilgang til en konstruksjon eller et sted som brukes av en annen part etter avtale med den inspiserte part, skal den inspiserte part umiddelbart informere vedkommende part om en slik anmodning. Eskortelaget skal informere inspeksjonslaget om at den annen part, etter avtale med den inspiserte part, skal, i samarbeid med den inspiserte part og i den utstrekning det er forenlig med bruksavtalen, utøve de rettigheter og forpliktelser som er fastsatt i denne protokoll med hensyn til inspeksjoner der det dreier seg om utstyrsenheter eller materiell til den part som bruker konstruksjonen eller stedet.

8. Dersom den inspiserte part ønsker det, kan inspeksjonslaget bli orientert ved ankomst til det spesifiserte området. Denne orienteringen skal ikke vare lenger enn én time. Sikkerhetsrutiner og administrative ordninger kan også dekkes i denne orienteringen.

9. Dersom tilgang til et spesifisert område nektes:

- a) skal den inspiserte part eller den part som utøver den inspiserte parts rettigheter og forpliktelser, gi alle rimelige forsikringer om at det spesifiserte området ikke inneholder konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen. Dersom slike våpen og utstyrsenheter er til stede og anvist til organisasjoner som har som formål og er oppbygd med sikte på å utføre interne sikkerhetsoppgaver i fredstid, skal den inspiserte part eller den part som utøver den inspiserte parts rettigheter og forpliktelser, tillate visuell sertifisering av deres tilstedeværelse, med mindre den er forhindret fra å gjøre det på grunn av force majeure, og i så fall skal visuell sertifisering tillates så snart som praktisk mulig, og
- b) skal det ikke telles noen inspeksjonskvote, og tiden mellom angivelsen av det spesifiserte området og den påfølgende nektingen skal ikke telles med i oppholdstiden i landet. Inspeksjonslaget skal ha rett til å angi et annet spesifisert område eller erklært materielområde for inspeksjon eller å erklære inspeksjonen avsluttet.

Del IX. Inspeksjon innenfor et angitt område

1. En inspeksjon innenfor et angitt område skal være en reaksjon på en melding om et oversteget territorielt tak eller et territorielt undertak som følge av en militærøving eller en midlertidig utplassering.

Uten hensyn til bestemmelsene i del VI paragraf 27, 28 og 29 i denne protokoll skal derfor stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter være gjenstand for denne inspeksjonen, men observasjon av kampfly og angrepshelikoptre skal være tillatt.

2. Inspeksjon innenfor et angitt område skal ikke nektes. En slik inspeksjon skal ha forrang foran enhver inspeksjon som det meldes senere skal bli gjennomført i samme område i henhold til del VII eller VIII i denne protokoll, som skal utføres etter at inspeksjonen innenfor det angitte området er fullført. I force majeure-situasjoner skal bestemmelsene i del VI paragraf 1 i denne protokoll få anvendelse.

3. Når, som følge av en militærøving:

- a) en parts territorielle tak eller territorielle undertak er midlertidig oversteget i mer enn 21 dager, skal vedkommende part godta én inspeksjon innenfor et angitt område. Inspeksjonen kan tidligst finne sted sju dager etter at et territorielt tak eller et territorielt undertak ble meldt å være oversteget, og kan senest gjennomføres sju dager etter meldingen gitt i henhold til del XVIII paragraf 5 i Informasjonsutvekslingsprotokollen, og
- b) en parts territorielle tak eller territorielle undertak fortsetter å være midlertidig oversteget i mer enn 42 dager, skal denne øvingen anses som en midlertidig utplassering og skal kunne inspiseres en gang til tidligst 60 dager etter at et territorielt tak eller et territorielt undertak ble meldt å være oversteget. Senere inspeksjoner skal finne sted tidligst på dag 150 av overstigelsen av et territorielt tak eller et territorielt undertak og deretter hver 90. dag.

4. Når en parts territorielle tak eller territorielle undertak er midlertidig oversteget som følge av midlertidig utplasserte stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter med 153 stridsvogner, 241 pansrede kampvogner eller 140 artillerienheter eller mindre:

- a) skal vedkommende part godta én inspeksjon innenfor et angitt område tidligst på dag 30 av overstigelsen av et territorielt tak eller et territorielt undertak,
- b) skal vedkommende part, dersom et territorielt tak eller et territorielt undertak fortsatt er oversteget, godta en andre inspeksjon innenfor et angitt område tidligst på dag 90 av overstigelsen av et territorielt tak eller et territorielt undertak, og
- c) skal vedkommende part, dersom et territorielt tak eller et territorielt undertak fortsatt er oversteget, godta en tredje inspeksjon innenfor et angitt område tidligst på dag 180 av overstigelsen av et territorielt tak eller et territorielt undertak, og deretter én ytterligere inspeksjon innenfor et angitt område etter hver 90. dag.

5. Når en parts territorielle tak er midlertidig oversteget som følge av midlertidig utplasserte stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter med over 153 stridsvogner, 241 pansrede kampvogner eller 140 artillerienheter:

- a) skal vedkommende part godta én inspeksjon innenfor et angitt område tidligst på dag 27 av overstigelsen av et territorielt tak,
- b) skal vedkommende part, dersom det territorielle tak fortsatt er oversteget, godta en andre inspeksjon innenfor et angitt område tidligst på dag 75 av overstigelsen av det territorielle tak, og
- c) skal vedkommende part, dersom det territorielle tak fortsatt er oversteget, godta en tredje inspeksjon innenfor et angitt område

tidligst på dag 180 av overstigelsen av det territorielle tak og deretter én ytterligere inspeksjon innenfor et angitt område etter hver 90. dag.

6. Uten hensyn til bestemmelsene i paragraf 4 ovenfor skal, dersom et territorielt tak er oversteget med 153 stridsvogner, 241 pansrede kampvogner eller 140 artillerienheter eller mindre, våpnene og utstyrsenheter ikke skape en inspeksjonsforpliktelse i henhold til denne del, dersom alle disse våpnene og utstyrsenheterne er behørig erklært på sin faktiske midlertidige plassering på en annen parts territorium i informasjonsutvekslingen i henhold til del VII paragraf 1 bokstav A i Informasjonsutvekslingsprotokollen og deretter i hver årlige informasjonsutveksling.

7. Hver part skal ha rett til å delta i en inspeksjon innenfor et angitt område med unntak av den part hvis territorielle tak eller undertak er midlertidig oversteget og parter som har konvensjonelle våpen og utstyrsenheter omfattet av avtalen på territoriet til vedkommende part. Som hovedregel skal inspeksjonslaget være flernasjonalt. En av partene som deltar i inspeksjonslaget, skal påta seg oppgavene til den inspiserende part i samsvar med denne protokoll.

8. Partene som akter å delta i en inspeksjon innenfor et angitt område, skal samarbeide om planleggingen av den.

9. Ved inspeksjon i henhold til paragraf 3 bokstav A i denne del skal følgende framgangsmåte anvendes:

- a) Hver part som er interessert i å delta i en inspeksjon, skal gi de øvrige parter melding senest én dag etter dagen for overstigelsen av et territorielt tak eller territorielt undertak som meldt i henhold til del XVIII paragraf 3 bokstav A eller C i Informasjonsutvekslingsprotokollen. Dersom en part er interessert i å påta seg oppgavene til den inspiserende part, bør dette opplyses i meldingen. Kopi av denne meldingen skal gis samtidig til alle delegasjoner til Den felles konsultative gruppe og til formannen i Den felles konsultative gruppe.
- b) Deretter skal partene som har meldt sin interesse i å delta i en inspeksjon, samrå seg innen én dag innenfor rammene av Den felles konsultative gruppe, med mindre de bestemmer noe annet, for å fastsette: 1) den inspiserende part,

1. sammensetningen av inspeksjonslaget, idet det tas hensyn til bestemmelsene i del VI paragraf 5 i denne protokoll, og
2. eventuelle andre regler for inspeksjonen som de anser hensiktsmessige.

10. Ved inspeksjon i henhold til paragraf 4 eller 5 i denne del skal følgende framgangsmåte anvendes:

- a) Hver part som er interessert i å delta i en inspeksjon i henhold til paragraf 4 bokstav A eller paragraf 5 bokstav A i denne del, skal gi de øvrige parter melding senest ni dager etter dagen for overstigelsen av et territorielt tak eller et territorielt undertak som meldt i henhold til del XVIII paragraf 4 bokstav A i Informasjonsutvekslingsprotokollen. Dersom en part er interessert i å påta seg oppgavene til den inspiserende part, bør dette opplyses i meldingen. Kopi av denne meldingen skal gis samtidig til alle delegasjoner til Den felles konsultative gruppe og til formannen i Den felles kon-

- sultative gruppe.
- b) Ved inspeksjon i henhold til paragraf 4 bokstav B eller C eller til paragraf 5 bokstav B eller C eller til paragraf 3 bokstav B i denne del skal hver part som er interessert i å delta i en slik inspeksjon, gi de øvrige parter melding senest ni dager før den dag da fristen for å godta en slik inspeksjon går ut.
 - c) Deretter skal partene som i henhold til paragraf A eller B ovenfor har meldt sin interesse i å delta i en inspeksjon samrå seg innen tre dager innenfor rammene av Den felles konsultative gruppe, med mindre de bestemmer noe annet, for å fastsette: 1) den inspiserende part,
- 1. sammensetningen av inspeksjonslaget, idet det tas hensyn til bestemmelsene i del VI paragraf 5 i denne protokoll, og
 - 2. eventuelle andre regler for inspeksjonen som de anser hensiktsmessige.

11. Et inspeksjonslag som gjennomfører en inspeksjon i henhold til denne del, skal ikke tilbringe mer enn 72 timer innenfor det angitte området.

12. Etter det antall timer etter ankomst til inn/utreisestedet som er meldt i henhold til del IV paragraf 3 bokstav E i denne protokoll, som ikke skal være mindre enn én time og ikke mer enn 16 timer etter ankomst til inn/utreisestedet, skal inspeksjonslaget angi et angitt område det ønsker å inspisere. Når et angitt område angis, skal inspeksjonslaget, som en del av sin inspeksjonsanmodning, gi eskortelaget en geografisk beskrivelse med inntegnede yttergrenser for området. Inspeksjonslaget skal ha rett til, som en del av vedkommende anmodning, å identifisere enhver konstruksjon eller ethvert anlegg den ønsker å inspisere.

13. Parten på hvis territorium det er anmodet om en inspeksjon innenfor et angitt område, skal umiddelbart ved mottak av en angivelse av et angitt område informere de øvrige parter som har styrker eller bruker konstruksjoner eller steder etter avtale med den inspiserende part, om vedkommende angitte område, herunder den geografiske beskrivelsen med inntegnede yttergrenser.

- a) Den inspiserende part skal ha rett til å bruke inntil seks timer etter angivelse av det angitte området til å forberede inspeksjonen.
- b) Den inspiserende part skal sikre at inspeksjonslaget reiser til det angitte området på raskest mulig måte og ankommer så snart som mulig etter angivelse av området som skal inspiseres, og senest ni timer etter angivelse av det angitte området, med mindre noe annet er avtalt mellom inspeksjonslaget og eskortelaget, eller med mindre inspeksjonsområdet ligger i fjellendt eller vanskelig tilgjengelig terreng. I så fall skal inspeksjonslaget transporteres til inspeksjonsområdet senest 15 timer etter angivelse av området som skal inspiseres.

14. Ved ankomst til det angitte området skal inspeksjonslaget eskorteres til et orienteringssted og skal gis et kart (med ikke større målestokk enn 1:250 000) og en geografisk beskrivelse av det angitte området, som skal omfatte erklærte materiellområder, områder der konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen og underlagt denne inspeksjonen er utplassert, og deres anslåtte antall,

helikopterlandingsområder og beliggenheten til orienteringsstedet og administrasjonsområdet for inspektørene.

15. Innen en halv time etter ankomst til orienteringsstedet i det angitte området skal inspeksjonslaget gis en førinspeksjonsorientering som ikke skal vare lenger enn én time, og som skal omfatte følgende elementer:

- a) sikkerhetsrutiner og administrative framgangsmåter på inspeksjonsområdet,
- b) regler for transport, helikopterlandingsområder og kommunikasjon for inspektører på inspeksjonsområdet,
- c) siste tilgjengelige informasjon om samlet antall, fordelt på parter, av stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter faktisk til stede på den inspiserte parts territorium eller et territorium med et undertak, på følgende måte: 1) erklært i den årlige informasjonsutvekslingen på steder på den inspiserte parts territorium eller dens territorium med et undertak og faktisk til stede,

- 1. ikke erklært i den årlige informasjonsutvekslingen på steder på den inspiserte parts territorium eller dens territorium med et undertak, men faktisk til stede og under det tilsvarende territorielle tak eller territorielle undertak,
- 2. ikke erklært i den årlige informasjonsutvekslingen på steder på den inspiserte parts territorium eller territorium med et undertak, men faktisk til stede ut over det tilsvarende territorielle tak eller territorielle undertak.

Førinspeksjonsorienteringen skal omfatte en forklaring på eventuelle uoverensstemmelser mellom antall stridsvogner, pansrede kampvogner eller artillerienheter faktisk til stede ut over et territorielt tak eller et territorielt undertak og det tilsvarende antall gitt i henhold til del XVIII paragraf 3 eller 4 i Informasjonsutvekslingsprotokollen,

- a) siste tilgjengelige informasjon om samlet antall, fordelt på parter, av stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter faktisk til stede i det angitte området, på følgende måte: 1) erklært i den årlige informasjonsutvekslingen på steder innenfor det angitte området og faktisk til stede i det angitte området,

- 1. erklært i den årlige informasjonsutvekslingen på steder på den inspiserte parts territorium som ikke er innenfor det angitte området, men faktisk til stede i det angitte området,
- 2. ikke erklært i den årlige informasjonsutvekslingen på steder på den inspiserte parts territorium, men faktisk til stede i det angitte området,

- a) siste tilgjengelige informasjon om beholdninger på hvert erklært materiellområde innenfor det angitte området av stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter meldt per 1. januar, som skal gjenspeile eventuelle ajourføringsmeldinger, og faktisk til stede, og
- b) ytterligere informasjon som kan legge forholdene til rette for inspeksjonslagets gjennomføring av inspeksjonen.

16. Etter førinspeksjonsorienteringen skal inspeksjonslaget legge fram planen for gjennomføring av inspeksjonen. Dette skal skje med forbehold for inspeksjonslagets rett til å endre den først framlagte planen i løpet av inspeksjonen.

17. I løpet av inspeksjonen kan inspeksjonslaget gis ytterligere informasjon, for eksempel orienteringer, skjema og kart, for å legge forholdene til rette for gjennomføringen av inspeksjonen.

18. Dersom inspeksjonslaget ønsker å inspisere et erklært materiellområde, skal eskortelaget på inspeksjonslagets anmodning gi en orientering om vedkommende erklærte materiellområde.

19. Innenfor det angitte området kan eskortelaget utsette tilgang til eller overflyging av særlige deler av vedkommende angitte område. Dersom utsettelsen overstiger fire timer, skal utsettelsestid over fire timer ikke telle med i den lengste tillatte tiden innenfor det angitte området.

20. Dersom et inspeksjonslag ber om tilgang til en konstruksjon eller et sted som brukes av en annen part etter avtale med den inspiserte part, skal den inspiserte part umiddelbart informere vedkommende part om en slik anmodning. Eskortelaget skal informere inspeksjonslaget om at den annen part, etter avtale med den inspiserte part, i samarbeid med den inspiserte part og i den utstrekning det er forenlig med bruksavtalen, skal utøve de rettigheter og forpliktelser som er fastsatt i denne protokoll med hensyn til inspeksjoner der det dreier seg om utstyrsenheter eller materiell til den part som bruker konstruksjonen eller stedet.

Del X. Inspeksjon av sertifisering

1. Hver part skal ha rett til å inspisere, uten at det kan nektes, sertifiseringen av rekategoriserte flerbruks angrepshelikoptre og reklassifiserte treningsfly med kampevne i samsvar med bestemmelsene i denne del, Protokollen om helikopterrekategorisering og Protokollen om flyreklassifisering. Slike inspeksjoner skal ikke telle med i kvotene fastsatt i del II i denne protokoll. Inspeksjonslag som gjennomfører slike inspeksjoner, kan være sammensatt av representanter for ulike parter. Den inspiserte part skal ikke ha plikt til å godta mer enn ett inspeksjonslag samtidig på hvert sertifiseringsområde.

2. Ved gjennomføring av en inspeksjon av sertifisering i samsvar med denne del skal inspeksjonslaget ha rett til å tilbringe inntil to dager på et sertifiseringsområde, med mindre noe annet er avtalt.

3. Minst 15 dager før sertifisering av rekategoriserte flerbruks angrepshelikoptre eller reklassifiserte treningsfly med kampevne skal den part som utfører sertifiseringen, gi de øvrige parter melding om:

- a) området der sertifiseringen skal finne sted, med angivelse av geografiske koordinater,
- b) hvilke dager sertifiseringsprosessen er planlagt på,
- c) anslått antall og type, modell eller versjon av helikoptre eller fly som skal sertifiseres,
- d) produsentens serienummer for hvert helikopter eller fly,
- e) enhet eller sted som helikoptrene eller flyene tidligere var anvist til,
- f) enhet eller sted som de sertifiserte helikoptrene eller flyene vil bli anvist til i framtiden,
- g) inn/utreisested som skal brukes av inspeksjonslaget, og
- h) dag og klokkeslett da inspeksjonslaget skal være ankommet til inn/utreisestedet for å inspisere sertifiseringen.

4. Inspektørene skal ha rett til å gå inn i og visuelt inspisere helikopterets eller flyets førerkabin og indre, herunder å kontrollere produsentens serienummer, uten at parten som utfører sertifiseringen, kan nekte.

5. Dersom inspeksjonslaget ber om det, skal eskortelaget, uten å ha rett til å nekte, fjerne eventuelle atkomstdeksler som dekker stedet som komponenter og ledninger ble fjernet fra i samsvar med bestemmelsene i Protokollen om helikopterrekategorisering eller Protokollen om flyreklassifisering.

6. Inspektørene skal ha rett til å anmode om og observere, med rett til å nekte for parten som utfører sertifiseringen, aktivering av enhver våpensystemkomponent i flerbruks angrepshelikoptre som blir sertifisert eller erklæres å ha blitt rekategorisert.

7. Etter hver inspeksjon av sertifisering skal inspeksjonslaget skrive en inspeksjonsrapport i samsvar med bestemmelsene i del XIV i denne protokoll.

8. Etter fullført inspeksjon på et sertifiseringsområde skal inspeksjonslaget ha rett til å forlate territoriet til den inspiserte part eller å gjennomføre en serie inspeksjoner på et annet sertifiseringsområde eller på et reduksjonsområde, dersom behørig melding er gitt av inspeksjonslaget i samsvar med del IV paragraf 3 i denne protokoll. Inspeksjonslaget skal gi eskortelaget melding om at det akter å forlate sertifiseringsområdet, og eventuelt om at det akter å reise videre til et annet sertifiseringsområde eller til et reduksjonsområde, minst 24 timer før planlagt avreisetid.

9. Innen sju dager etter at sertifiseringen er fullført, skal parten som er ansvarlig for sertifiseringen, gi de øvrige parter melding om at sertifiseringen er fullført. I meldingen skal det oppgis antall, typer, modeller eller utgaver og produsentens serienumre på sertifiserte helikoptre eller fly, sertifiseringsområdet, hvilke dager sertifiseringen faktisk ble foretatt, og enhetene eller stedene som de rekategoriserte helikoptrene eller reklassifiserte flyene vil bli anvist til.

Del XI. Reduksjonsinspeksjon

1. Hver part skal ha rett til å gjennomføre inspeksjoner, uten at den inspiserte part kan nekte, av reduksjonsprosessen som gjennomføres i henhold til del I til VIII og X til XII i Reduksjonsprotokollen, i samsvar med bestemmelsene i denne del. Slike inspeksjoner skal ikke telle med i kvotene fastsatt i del II i denne protokoll. Inspeksjonslag som gjennomfører slike inspeksjoner, kan være sammensatt av representanter for ulike parter. Den inspiserte part skal ikke ha plikt til å godta mer enn ett inspeksjonslag samtidig på hvert reduksjonsområde.

2. Den inspiserte part skal ha rett til å organisere og gjennomføre reduksjonsprosessen underlagt bare bestemmelsene i artikkel VIII i avtalen og i Reduksjonsprotokollen. Inspeksjoner av reduksjonsprosessen skal gjennomføres på en måte som ikke forstyrrer pågående virksomhet på reduksjonsområdet eller unødig vanskeliggjør, forsinke eller kompliserer gjennomføringen av reduksjonsprosessen.

3. Dersom et reduksjonsområde som er meldt i henhold til del III i Informasjonsutvekslingsprotokollen, brukes av mer enn én part, skal inspeksjoner av reduksjonsprosessen gjennomføres i samsvar med planene for slik bruk gitt av hver part som bruker reduksjonsområdet.

4. Hver part som akter å redusere konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen, skal gi de øvrige parter melding om hvilke konvensjonelle våpen og utstyrsenheter som skal reduseres på hvert reduksjonsområde i løpet av en kalendermeldeperiode. Hver slik kalendermeldeperiode skal ikke være lenger enn 90 dager og ikke kor-

tere enn 30 dager. Denne bestemmelsen skal få anvendelse når reduksjon gjennomføres på et reduksjonsområde, uten hensyn til om reduksjonsprosessen skal skje sammenhengende eller periodisk.

5. Senest 15 dager før reduksjonen for en kalendermeldeperiode begynner skal parten som akter å gjennomføre reduksjonsframgangsmåter, gi de øvrige parter meldingen for kalendermeldeperioden. Denne meldingen skal omfatte angivelse av reduksjonsområdet med geografiske koordinater, planlagt dag for påbegynnelse av reduksjonen og planlagt dag for fullføring av reduksjonen av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter identifisert for reduksjon i løpet av kalendermeldeperioden. I tillegg skal meldingen angi:

- a) anslått antall og type av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter som skal reduseres,
- b) verifikasjonsenheten eller verifikasjonsenhetene som gjenstanden som skal reduseres, er trukket tilbake fra,
- c) reduksjonsframgangsmåten som i henhold til del III til VIII og del X til XII i Reduksjonsprotokollen skal brukes for hver type av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter som skal reduseres,
- d) inn/utreisestedet som skal brukes av inspeksjonslaget som gjennomfører en reduksjonsinspeksjon meldt for vedkommende kalendermeldeperiode, og
- e) dag og klokkeslett da inspeksjonslaget må være ankommet til inn/utreisestedet for å inspisere de konvensjonelle våpnene og utstyrsenheterne før reduksjonen av dem påbegynnes.

6. Med forbehold for paragraf 11 i denne del skal inspeksjonslaget ha rett til å ankomme til eller reise fra et reduksjonsområde på ethvert tidspunkt i løpet av kalendermeldeperioden og tre dager etter utgangen av en meldt kalendermeldeperiode. I tillegg skal inspeksjonslaget ha rett til å bli værende på reduksjonsområdet i en eller flere kalendermeldeperioder dersom det ikke er mer enn tre dager mellom disse periodene. Hele tiden inspeksjonslaget oppholder på reduksjonsområdet skal det ha rett til å observere alle reduksjonsframgangsmåter som utføres i samsvar med Reduksjonsprotokollen.

7. I samsvar med bestemmelsene fastsatt i denne del skal inspeksjonslaget ha rett til fritt å registrere fabrikkserienumre på konvensjonelle våpen og utstyrsenheter som skal reduseres, eller å sette særlige merker på slikt utstyr før reduksjon og deretter registrere disse numrene eller merkene etter at reduksjonsprosessen er fullført. Deler og elementer av reduserte konvensjonelle våpen og utstyrsenheter som nevnt i del II paragraf 1 og 2 i Reduksjonsprotokollen eller, når det gjelder konvertering, kjøretøyer konvertert til ikke-militære formål, skal være tilgjengelige for inspeksjon i minst tre dager etter utgangen av den meldte kalendermeldeperioden, med mindre de reduserte elementene er ferdig inspisert.

8. Parten som arbeider med å redusere konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen, skal på hvert reduksjonsområde opprette et arbeidsregister, der den skal registrere fabrikkserienumrene på hver gjenstand som reduseres, samt hvilke dager reduksjonsframgangsmåtene ble påbegynt og fullført. Dette registeret skal også omfatte samlede data for hver kalendermeldeperiode. Registeret skal være tilgjengelig for inspeksjonslaget så lenge inspeksjonsperioden varer.

9. Etter hver inspeksjon av reduksjonsprosessen skal inspeksjonslaget skrive en standardisert rapport, som skal undertegnes av inspek-

sjonslagets leder og en representant for den inspiserte part. Bestemmelsene i del XIV i denne protokoll får anvendelse.

10. Etter fullført inspeksjon på et reduksjonsområde skal inspeksjonslaget ha rett til å forlate territoriet til den inspiserte part eller å gjennomføre en serie inspeksjoner på et annet reduksjonsområde eller på et sertifiseringsområde, dersom behørig melding er gitt i samsvar med del IV paragraf 4 i denne protokoll. Inspeksjonslaget skal gi eskortelaget melding om at det akter å forlate reduksjonsområdet, og eventuelt om at det akter å reise videre til et annet reduksjonsområde eller til et sertifiseringsområde, minst 24 timer før planlagt avreisetid.

11. Hver part skal ha plikt til å godta inntil 10 inspeksjoner hvert år for å validere fullføring av konvertering av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter til kjøretøyer for ikke-militære formål i henhold til del VIII i Reduksjonsprotokollen. Slike inspeksjoner skal gjennomføres i samsvar med bestemmelsene i denne del med følgende unntak:

- a) Meldingen i henhold til paragraf 5 bokstav E i denne del skal angi bare den dag og det klokkeslett da inspeksjonslaget må være ankommet til inn/utreisestedet for å inspisere våpnene og utstyrsenheter ved fullføringen av konverteringen av dem til kjøretøyer for ikke-militære formål, og
- b) inspeksjonslaget skal ha rett til å ankomme til eller reise fra reduksjonsområdet bare i løpet av de tre første dagene etter den meldte fullføringsdagen for konverteringen.

12. Innen sju dager etter fullføring av reduksjonsprosessen for en kalendermeldeperiode skal parten som er ansvarlig for reduksjonene, gi de øvrige parter melding om at reduksjonen for vedkommende periode er fullført. Denne meldingen skal angi antall og typer av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter som er redusert, reduksjonsområde, reduksjonsframgangsmåtene som er brukt, og hvilke dager reduksjonsprosessen ble påbegynt og fullført i vedkommende kalendermeldeperiode. For konvensjonelle våpen og utstyrsenheter redusert i henhold til del X, XI og XII i Reduksjonsprotokollen skal meldingen også angi stedet der slike konvensjonelle våpen og utstyrsenheter vil bli fast plassert. For konvensjonelle våpen og utstyrsenheter redusert i henhold til del VIII i Reduksjonsprotokollen skal meldingen angi reduksjonsområdet der endelig konvertering vil bli utført, eller lagringsområdet som hver gjenstand angitt for konvertering vil bli overført til.

Del XII. Disponering av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter begrenset etter avtalen ut over reduksjonsforpliktelsene ved ødeleggelse/modifisering

1. Hver part som akter å foreta disponering av stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly eller angrepshelikoptre ut over reduksjonsforpliktelsene ved ødeleggelse/modifisering, skal gi de øvrige parter melding senest 15 dager før disponeringen påbegynnes. Denne meldingen skal omfatte informasjon om angivelse av disponeringsområdet med geografiske koordinater, hvilke dager disponeringen planlegges påbegynt og fullført, anslått antall og type av hver utstyrsenhet som skal ødelegges/modifiseres, ødeleggelses-/modifiseringsmetode, og et forslag til hvordan resultatene av ødeleggelses-/modifiseringsprosessen fastsatt i paragraf 4 og 11 i denne del skal kunne bekreftes.

2. Den part som foretok disponering ved ødeleggelse/modifisering, skal gi de øvrige parter melding senest sju dager etter fullført disponering. Denne meldingen skal omfatte angivelse av disponeringsområdet med geografiske koordinater, hvilke dager dis-

poneringsprosessen faktisk ble påbegynt og fullført, antall våpen og utstyrsenheter som er disponert, herunder type av og fabrikkserienummer på hver utstyrsenhet som er disponert, og ødelegges-/modifiseringsmetode.

3. Hver part som foretar disponering, skal sørge for bekreftelse av resultatene av disponeringen, enten ved å:

- a) invitere et observasjonslag i samsvar med bestemmelsene i paragraf 4 i denne del, eller
- b) benytte seg av samarbeidstiltak i samsvar med bestemmelsene i paragraf 11 i denne del for ødeleggelse av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter med framgangsmåter som gir tilstrekkelig synlig bevis på at de er ødelagt eller gjort militært ubrukelige.

4. Hver part som foretar en disponering, skal ha rett til å velge en av følgende muligheter for observasjonsbesøk ved disponering av stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly eller angrepshelikoptre ut over reduksjonsforpliktelsene ved ødeleggelse/modifisering:

- a) observasjonsbesøk umiddelbart etter fullføring av hver disponeringsprosess,
- b) utsatt observasjonsbesøk for å dekke to eller flere disponeringsprosesser som fant sted innen 90 dager etter at det ble gitt melding i henhold til paragraf 2 i denne del. I så fall skal den part som har foretatt disponering ved ødeleggelse/modifisering, beholde de ødelagte/modifiserte våpnene og utstyrsenhetene fra alle disponeringsprosessene fram til observasjonsbesøksdagen,
- c) invitasjon av et observasjonslag til å gjennomføre en inspeksjon for å observere disponeringen. Slik inspeksjon skal gjennomføres i samsvar med bestemmelsene i del VII eller VIII i denne protokoll, med mindre noe annet er fastsatt i denne del, og skal ikke telle som en inspeksjon i forhold til noen av kvotene fastsatt i del II i denne protokoll. Bare disponerte våpen og utstyrsenheter meldt i henhold til paragraf 1 og 2 i denne del skal være underlagt slik inspeksjon.

5. Ved observasjonsbesøk skal den fastsatte tiden for observasjonsbesøket og inn/utreisestedet som skal brukes av observasjonslaget, tas med i meldingen i henhold til paragraf 1 i denne del. Observasjonslaget skal ankomme til eller reise fra disponeringsområdet i løpet av tidsrommet fastsatt av den inviterende part.

6. Parten som akter å gjennomføre et observasjonsbesøk, skal gi den inviterende part melding minst sju dager på forhånd om observasjonslagets beregnede ankomsttid til det foreslåtte inn/utreisestedet. Denne meldingen skal omfatte:

- a) inn/utreisestedet som skal benyttes,
- b) beregnet ankomsttid til inn/utreisestedet,
- c) transportmiddel brukt til ankomst til inn/utreisestedet,
- d) språket som skal brukes av inspeksjonslaget, som skal være et språk fastsatt i samsvar med del III paragraf 12 i denne protokoll,
- e) fullt navn på observatører og transportlagsmedlemmer, og deres kjønn, fødselsdato, fødested, nasjonalitet og passnummer. Med mindre noe annet er avtalt, skal observatørene og transportlagsmedlemmene trekkes fra listene over inspektører og transportlagsmedlemmer gitt i henhold til del III paragraf 6 i denne proto-

koll.

7. Parten som mottar melding om et forestående observasjonsbesøk, skal ved mottak av meldingen sende en kopi av meldingen til de øvrige parter.

8. Parten som foretar disponering, skal sørge for at observasjonslaget får anledning til å observere de endelige resultatene av prosessen med disponering ved ødeleggelse/modifisering. I løpet av observasjonsbesøket skal observasjonslaget ha rett til å registrere fabrikkserienummeret på hver utstyrsenhet som er ødelagt/modifisert.

9. Observasjonsbesøk og inspeksjoner i henhold til paragraf 4 bokstav C i denne del skal gjennomføres på den observerende parts bekostning. Reglene for slik betaling skal vedtas av Den felles konsultative gruppe.

10. Den observerende part skal uten opphold informere de øvrige parter om resultatene av besøket.

11. Med hensyn til samarbeidstiltak for å skaffe tilstrekkelig synlig bevis på ødeleggelse av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter får følgende framgangsmåter anvendelse:

- a) Hver utstyrsenhet som skal disponeres, skal vises fram fullt montert på et klart inntegnet område der disponeringen skal finne sted, senest 14 dager før ødeleggelsen skal faktisk påbegynnes, og
- b) etter ødeleggelse skal delene av hver fullstendig enhet vises fram i samme inntegnede område i 14 dager etter at ødeleggelsen er faktisk fullført.

Del XIII. Avlysning av inspeksjoner

1. Dersom et inspeksjonslag finner at det ikke kan ankomme til inn/utreisestedet innen seks timer etter den først beregnede ankomsttiden eller etter den nye ankomsttiden meldt i henhold til del IV paragraf 7 i denne protokoll, skal den inspiserende part informere partene som har fått melding i henhold til del IV paragraf 1 i denne protokoll, om dette. I så fall skal meldingen om forestående inspeksjon falle bort, og inspeksjonen skal avlyses.

2. Ved forsinkelse, på grunn av forhold utenfor den inspiserende parts kontroll, som forekommer etter at inspeksjonslaget har ankommet til inn/utreisestedet, og som har forhindret inspeksjonslaget fra å ankomme til det angitte inspeksjonsområdet innenfor tiden nevnt i del VI paragraf 43 eller del VII paragraf 8 eller del VIII paragraf 6 bokstav B eller del IX paragraf 12 i denne protokoll, skal den inspiserende part ha rett til å avlyse inspeksjonen. Dersom en inspeksjon i henhold til del VII eller VIII avlyses under slike omstendigheter, skal den ikke telles med i forhold til noen kvote fastsatt i avtalen.

Del XIV. Inspeksjonsrapporter

1. For å fullføre en inspeksjon som gjennomføres i samsvar med del VII, VIII, IX, X eller XI i denne protokoll, og før inspeksjonsområdet forlates:

- a) skal inspeksjonslaget gi eskortelaget en skriftlig rapport, og
- b) skal eskortelaget ha rett til å ta med sine skriftlige merknader i inspeksjonsrapporten og skal medundertegne rapporten innen en time etter å ha mottatt rapporten fra inspeksjonslaget, med mindre inspeksjonslaget og eskortelaget har avtalt en senere frist.

2. Rapporten skal undertegnes av inspeksjonslagets leder, og mottak skal bekreftes skriftlig av eskortelagets leder.

3. Rapporten skal være saklig og standardisert. Formater for hver type av inspeksjon skal avtales i Den felles konsultative gruppe.

4. Rapporter om inspeksjoner som gjennomføres i henhold til del VII og VIII i denne protokoll, skal angi:

- a) inspeksjonsområde,
- b) dag og klokkeslett for inspeksjonslagets ankomst til inspeksjonsområdet,
- c) dag og klokkeslett for inspeksjonslagets avreise fra inspeksjonsområdet, og
- d) antall og type, modell eller versjon av eventuelle stridsvogner, pansrede kampvogner, artillerienheter, kampfly, kamphelikoptre, pansrede personellkjøretøylignende kjøretøyer, stormpanservognlignende kjøretøyer eller pansrede broslagningskjøretøyer som ble observert i løpet av inspeksjonen, herunder eventuelt også angivelse av verifikasjonsenheten som de tilhører.

5. Rapporter om inspeksjoner som gjennomføres i henhold til del IX i denne protokoll, skal angi:

- a) det angitte området definert med geografiske koordinater,
- b) dag og klokkeslett for inspeksjonslagets ankomst til det angitte området,
- c) dag og klokkeslett for inspeksjonslagets avreise fra det angitte området,
- d) antall og type, modell eller versjon av stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter som ble observert i løpet av inspeksjonen samlet og fordelt på parter.

6. Rapporter om inspeksjoner som gjennomføres i henhold til del X og XI i denne protokoll, skal angi:

- a) reduksjons- eller sertifiseringsområdet der reduksjons- eller sertifiseringsframgangsmåtene ble gjennomført,
- b) hvilke dager inspeksjonslaget var til stede på området,
- c) antall og type, modell eller versjon av konvensjonelle våpen og utstyrsenheter som reduksjons- eller sertifiseringsframgangsmåtene ble observert for,
- d) en liste over eventuelle serienumre som ble registrert i løpet av inspeksjonene,
- e) med hensyn til reduksjoner, de særlige reduksjonsframgangsmåtene som ble anvendt eller observert, og
- f) med hensyn til reduksjoner, dersom et inspeksjonslag var til stede på reduksjonsområdet i hele kalendermeldeperioden, hvilke dager reduksjonsframgangsmåtene faktisk ble påbegynt og fullført.

7. Inspeksjonsrapporten skal skrives på det offisielle språk til Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa som angis av den inspiserende part i samsvar med del IV paragraf 2 bokstav G eller paragraf 3 bokstav F i denne protokoll.

8. Den inspiserende part og den inspiserte part skal hver få en kopi av rapporten. Den inspiserende part skal på anmodning gjøre inspeksjonsrapporten tilgjengelig for hver part.

9. En part hvis konvensjonelle våpen og utstyrsenheter omfattet av avtalen er inspisert, skal særlig:

- a) ha rett til å ta med skriftlige merknader om inspeksjonen av sine konvensjonelle styrker, og

- b) få en kopi av inspeksjonsrapporten ved inspeksjon av sine konvensjonelle styrker.

Del XV. Inspektørers og transportlagsmedlemmers privilegier og immunitet

1. For å kunne utøve sine funksjoner effektivt, for å kunne gjennomføre avtalen og ikke for egen personlig fordel skal inspektører og transportlagsmedlemmer gis de privilegier og den immunitet som diplomatiske utsendinger har i henhold til artikkel 29, artikkel 30 nr. 2, artikkel 31 nr. 1, 2 og 3, og artikkel 34 og 35 i Wien-konvensjonen om diplomatisk samkvem av 18. april 1961.

2. I tillegg skal inspektører og transportlagsmedlemmer gis de privilegier som diplomatiske utsendinger har i henhold til artikkel 36 nr. 1 bokstav b) i Wien-konvensjonen om diplomatisk samkvem av 18. april 1961. De skal ikke ha rett til å bringe med seg inn på territoriet til den part der inspeksjonen skal utføres, gjenstander som innførsel eller utførsel av er forbudt eller regulert av vedkommende parts karantenebestemmelser.

3. Med mindre noe annet er fastsatt i avtalen skal inspeksjonslagets transportmidler være ukrenkelig.

4. Den inspiserende part kan gi avkall på rettslig immunitet for hver av sine inspektører eller transportlagsmedlemmer dersom den er av den oppfatning at immunitet ville hindre rettens gang, og at den kan gis avkall på uten at det hindrer gjennomføringen av bestemmelsene i avtalen. Immuniteten til inspektører og transportlagsmedlemmer som ikke er statsborgere i den inspiserende part, kan gis avkall på bare av partene som vedkommende inspektører er statsborgere i. Avkall må alltid være uttrykkelig.

5. Inspektører og transportlagsmedlemmer skal ha de privilegier og den immunitet som er fastsatt i denne del:

- a) på reise gjennom en parts territorium med sikte på å gjennomføre en inspeksjon på en annen parts territorium,
- b) så lenge de er på territoriet til den part der inspeksjonen gjennomføres, og
- c) deretter med hensyn til handlinger foretatt tidligere under utøvelse av offisielle funksjoner i egenskap av inspektør eller transportlagsmedlem.

6. Dersom den inspiserende part er av den oppfatning at en inspektør eller transportlagsmedlem har misbrukt sine privilegier og sin immunitet, skal bestemmelsene fastsatt i del VI paragraf 9 i denne protokoll få anvendelse. På anmodning fra en av de berørte parter skal de samrå seg med hverandre for å forebygge gjentakelse av slik misbruk.»

Artikkel 28

1. I Protokollen om Den felles konsultative gruppe skal paragraf 3 oppheves og erstattes med følgende:

«3. Den felles konsultative gruppe skal møte på regelmessige sesjoner, som skal holdes to ganger per år, med mindre den vedtar noe annet.»

2. I Protokollen om Den felles konsultative gruppe skal paragraf 11 oppheves og erstattes med følgende:

«11. Med mindre noe annet vedtas av Den felles konsultative gruppe, får Fordelingsnøkkelen for fellesutgifter i forbindelse med drift av Den felles konsultative gruppe anvendelse på følgende måte:

10,73 %	for Republikken Frankrike, for Forbundsrepublikken Tyskland, for Republikken Italia, for Det forente kongerike Storbritannia og Nord-Irland og for Amerikas forente stater,
9,00 %	for Den russiske føderasjon,
6,49 %	for Canada,
5,15 %	for Kongeriket Spania,
4,23 %	for Kongeriket Belgia og for Kongeriket Nederland,
2,47 %	for Kongeriket Danmark og for Kongeriket Norge,
1,75 %	for Ukraina,
1,72 %	for Republikken Polen,
1,20 %	for Republikken Tyrkia,
0,84 %	for Republikken Hellas, for Republikken Ungarn og for Romania,
0,81 %	for Den tsjekkiske republikk,
0,70 %	for Republikken Belarus,
0,67 %	for Republikken Bulgaria, for Storher tugdømmet Luxembourg og for Republikken Portugal,
0,40 %	for Den slovakiske republikk,
0,20 %	for Republikken Armenia, for Republikken Aserbajdsjan, for Georgia, for Republikken Island, for Republikken Kasakhstan og for Republikken Moldova.»

3. I Protokollen om Den felles konsultative gruppe skal paragraf 12 oppheves.

Artikkel 29

Protokollen om midlertidig anvendelse av visse bestemmelser i Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa skal oppheves.

Artikkel 30

1. Endringer i maksimale styrketak meldt i henhold til bestemmelsene i avtalen i løpet av tiden mellom undertegning og ikrafttredelse av Avtalen om tilpasning av Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa, heretter kalt Tilpasningsavtalen, skal også anses som endringer i styrketakene fastsatt i Protokollen om nasjonale tak og, dersom den berørte part ber om det, i Protokollen om territoriale tak, forutsatt at:

- a) endringene er i samsvar med begrensningene fastsatt i artikkel IV paragraf 3 og 4 og artikkel V paragraf 4 og 5 i avtalen, og
 - b) de tallmessige begrensninger fastsatt i artikkel IV paragraf 4 og artikkel V paragraf 5 i avtalen anvendes i forhold til tiden som har gått mellom undertegning og ikrafttredelse av Tilpasningsavtalen.
2. Dersom endringene krever samtykke fra de øvrige parter som fastsatt i artikkel IV paragraf 4 og artikkel V paragraf 5 i avtalen, skal endringene anses som endringer i styrketakene fastsatt i Protokollen om nasjonale tak, forutsatt at ingen av partene inngir en skriftlig innvending mot endringene innen 60 dager etter at Tilpasningsavtalen har trådt i kraft.

3. Uten hensyn til bestemmelsene i paragraf 1 og 2 i denne artikkel skal meldte endringer ikke anses som endringer i Protokollen om nasjonale tak og Protokollen om territoriale tak dersom en part melder en ensidig senking av sine maksimale styrketak, med mindre vedkommende part ber om det.

Artikkel 31

1. Denne tilpasningsavtale skal ratifiseres av hver part i samsvar med partens egne forfatningsregler.

2. Ratifikasjonsdokumentene skal deponeres hos depositaren.

3. Denne tilpasningsavtale skal tre i kraft 10 dager etter at partene nevnt i fortalen har deponert sine ratifikasjonsdokumenter, og etter den tid skal avtalen finnes bare i sin endrede form.

4. Ved ikrafttredelse av denne tilpasningsavtale skal de tallmessige styrketak fastsatt i artikkel IV paragraf 4 og artikkel V paragraf 5 i avtalen reduseres i forhold til tiden som gjenstår mellom ikrafttredelsesdagen og neste tilsynskonferanse i henhold til artikkel XXI paragraf 1.

5. Originaleksemplaret av denne tilpasningsavtale, med samme gyldighet for de engelske, franske, tyske, italienske, russiske og spanske tekstene, skal deponeres i arkivene til depositaren. Depositaren skal sende bekreftede kopier av denne tilpasningsavtale til partene.

6. Denne tilpasningsavtale skal registreres av depositaren i henhold til artikkel 102 i FN-pakten.

Som bekreftelse på dette har de undertegnede, som er gitt behørig fullmakt til det, undertegnet denne tilpasningsavtale.

Utfærdiget i Istanbul, den nittende november nittenhundreogtittini på engelsk, fransk, tysk, italiensk, russisk og spansk.

Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa (CFE-avtalen):

Erklæring fra Den russiske føderasjons regjering

Det forestående OSSE-toppmøtet i Istanbul, der man i tillegg til å vedta en sikkerhetspakt for Europa også planlegger å undertegne en avtale om tilpasning av Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa (CFE-avtalen), blir av den russiske ledelse tillagt stor betydning. I den forbindelse ønsker jeg å påpeke at det for å bekjempe den utbredte terroristvirksomheten som bandittenheter med base i Tsjetsjenia står bak, har vært nødvendig å sette militære formasjoner som normalt er stasjonert i en rekke andre regioner av Russland inn i operasjonene for å slå tilbake disse enhetene på det nordkaukasiske distrikts territorium. Som en følge av dette er flankebegrensningene som Den russiske føderasjon er pålagt gjennom CFE-avtalen, overskredet i kategoriene stridsvogner, pansrede kampvogner og artillerienheter.

Ettersom våre partnere har gitt uttrykk for en del betenkeligheter, bekrefter Den russiske føderasjons regjering at den holder fast ved alle forpliktelser som følger av nevnte avtale, særlig med hensyn til antall våpen i flankesonen. Den akter å gjeninnføre avtaleregimet i denne sonen så snart de nødvendige betingelser for dette er oppfylt. Avtalebegrensede våpen og utstyrsenheter utover tillatt omfang vil bli trukket tilbake fra flankeregionen så snart situasjonen i Tsjetsjenia er brakt under kontroll og terroristenes virksomhet er slått ned.

Den russiske regjering akter å sikre størst mulig åpenhet omkring operasjonen i Nord-Kaukasus. Den vil gi ytterligere opplysninger om styrkene som opererer i regionen, og vil være beredt til å godta tilleggsinspeksjoner der når det blir mulig å stille de nødvendige garantier for inspektørenes sikkerhet.

Situasjonen i Nord-Kaukasus og de føderale styrkenes innsats for å bekjempe terroristgruppene i regionen vil ikke innvirke på den russiske regjering oppfyllelse av sine forpliktelser med hensyn til å bringe antall våpen og utstyrsenheter plassert utenlands i samsvar med kravene i den tilpassede CFE-avtalen.

Den russiske føderasjons regjering regner med at partene i CFE-avtalen vil ha forståelse for de tiltak den har vært tvunget til å iverksette i Nord-Kaukasus og som er av midlertidig karakter.

Erklæring om fortolkning i henhold til paragraf 3 (del VI) i Saksbehandlingsregler og arbeidsmetoder for partskonferanser sammenkalt i henhold til artikkel XXI i Avtale om konvensjonelle styrker i Europa

Fra den greske delegasjon:

«Den greske delegasjon ønsker å bekrefte at erklæringen som denne delegasjon avga i anledning av JCG-vedtak nr. 3/99 den 30. mars 1999, fortsatt er gyldig.

Hellas er av den faste oppfatning at alle bestemmelser i den tilpassede CFE-avtalen bygger på det grunnleggende prinsipp om partenes likeverdighet med hensyn til rettigheter og forpliktelser etter den tilpassede avtalen.

Hellas påpeker videre at dets suverene vedtak om å påta seg enkelte tilleggsbegrensninger i forbindelse med den tilpassede avtalen er et uttrykk for landets faste beslutning om å bidra til å styrke Europas samlede stabilitet og sikkerhet.

Ledet av prinsippet om Europas udelelige sikkerhet erklærer Hellas også at det forutsetter at alle deler av CFE-avtalen, som vedtatt gjennom tilpasningsavtalen, herunder de deler som gjelder anvendelsen av den tilpassede avtalens fleksibilitetsregler, vil bli gjennomgått på tilsynskonferanser.»

Erklæring om fortolkning i henhold til paragraf 3 (del VI) i Saksbehandlingsregler og arbeidsmetoder for partskonferanser sammenkalt i henhold til artikkel XXI i Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa

Fra den greske delegasjon:

«Regjeringen i Hellas erklærer at den samvittighetsfullt vil anvende bestemmelsene i den konsoliderte teksten til CFE-avtalen, endret ved tilpasningsavtalen. I denne forbindelse motsetter den greske regjering seg enhver ensidig erklæring som ikke er i tråd med den tilpassede avtalens ånd og bokstav og med de rettslige ordninger for konvensjonelle styrker i Europa som den etablerer.

Likeledes gir den greske regjering, med hensyn til erklæringer avgitt under denne konferanse vedrørende gyldigheten av internasjonale avtaler og overenskomster utenom den tilpassede CFE-avtalen, på nytt uttrykk for sin forståelse slik den kommer til uttrykk i tidligere erklæringer angående dette spørsmål. I følge disse erklæringene, som ble

avgitt mot slutten av forhandlingene om inngåelsen av CFE-avtalen (15. november 1990) og i anledning av Hellas' ratifikasjon av avtalen (8. juli 1992), er de nevnte internasjonale avtaler og overenskomster gyldige for så vidt som forpliktelser som følger av dem ikke uttrykkelig eller underforstått er opphevet gjennom andre avtaler, herunder denne, eller andre folkerettslige regler og prinsipper.»

Erklæring om fortolkning i henhold til artikkel 3 (del VI) i Saksbehandlingsregler og arbeidsmetoder for partskonferanser sammenkalt i henhold til artikkel XXI i Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa

Fra Tysklands delegasjon:

«Herr formann,

Angående ordningen for inspeksjoner på anmodning innenfor spesifiserte områder og inspeksjoner innenfor angitte områder, vil jeg gjerne avgi følgende erklæring om fortolkning, som er en tillempling av vår tilsvarende erklæring om fortolkning av 15. november 1990 til den endrede Inspeksjonsprotokollen:

Vår forståelse er at inspeksjoner i henhold til del VIII og IX i Inspeksjonsprotokollen i prinsippet kan finne sted overalt innenfor anvendelsesområdet. Dette følger også av kravet om at det til enhver tid skal gis full anledning til å verifisere avtalens formål på en pålitelig måte. Ikke-militære anlegg, herunder produksjonsanlegg i industrisektoren, kommer således inn under ordningen for inspeksjoner på anmodning og ordningen for tilfeller der territorielle tak overskrides i samsvar med avtalen.

Disse ordningene inneholder på den annen side bestemmelser som innebærer visse adgangsbegrensninger for deler av det spesifiserte eller angitte område. Formålet er å gi den inspiserte stat anledning til å beskytte legitime interesser. Inspisert stat kan for eksempel utsette inspeksjoner i henhold til anmodningsreglene og i det angitte område uten å måtte grunngi dette.

Vi vil påberope oss disse bestemmelsene for å fastslå at produksjonsanlegg i vår industrisektor, dersom de skulle bli gjenstand for en anmodning om inspeksjon i henhold til del VIII eller IX i Inspeksjonsprotokollen, og dersom vi skulle godta en slik anmodning med hensyn til en inspeksjon i henhold til del VIII, bare kan inspiseres på virkedager og innenfor normal arbeidstid. Det er åpenbart at verifisering av avtalens formål ved slike anlegg i virkeligheten bare er mulig og meningsfylt på dette vilkår. Som inspisert stat vil vi derfor benytte oss av adgangen som gis i del VIII, paragraf 6 bokstav C) eller del IX, paragraf 19 i Inspeksjonsprotokollen til om nødvendig å forskyve inspeksjoner til disse kan utføres innenfor vanlig arbeidstid.

Denne forståelse følger av konstitusjonelle krav som de tyske myndigheter er bundet av.

Herr formann, jeg anmoder om at denne erklæring inntas i journalen fra konferansen.»

Erklæring om fortolkning i henhold til artikkel 3 (del VI) i Saksbehandlingsregler og arbeidsmetoder for partskonferanser sammenkalt i henhold til artikkel XXI i Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa

Fra Bulgarias delegasjon:

«Bulgarias delegasjon hilser velkommen vedtakelsen av sluttakten fra denne konferanse og avtalen om tilpasning av CFE-avtalen, som bekrefter avtalens fundamentale rolle som hjørnestein for sikkerheten i Europa.

Under henvisning til sin uttalelse av 30. mars 1999 i Den felles konsultative gruppe ønsker den bulgarske delegasjon i tillegg å uttale følgende:

Bulgaria har fulgt en samarbeidsorientert og ansvarlig politikk gjennom hele prosessen med tilpasning av CFE-avtalen, og har derfor forpliktet seg til på visse punkter å avstå fra full utnyttelse av sine rettigheter som part i den tilpassede avtalen. Vi er trygge på at dette uttrykk for velvilje blir tilbørlig verdsatt av våre partnere.

Samtidig gjentar vi som vår forståelse at intet i den tilpassede avtalens bestemmelser skal forstås dit hen at det på noen måte rører ved den enkelte parts naturlige rett til å velge eller endre sine sikkerhetsordninger, herunder allianseavtaler, etter som disse utvikler seg.

Med hensyn til bestemmelsene i tilpasningsavtalens artikkel 19 ønsker vi å gi uttrykk for den forståelse at forpliktelser vedrørende bruk av fleksibilitetsregler for å øke og overskride territorielle tak, kan bli gjenstand for revisjon under partskonferansene.

Herr formann, jeg vil anmode om at denne erklæring vedlegges journalen fra konferansen.»

Erklæring fra Kongeriket Norge

Herr formann,

Norge hilser velkommen den vellykkede fullføringen av tilpasningsprosessen for Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa.

Vi uttrykker vår takknemlighet overfor de parter som har forpliktet seg til å vise individuell og ensidig tilbakeholdenhet for å bidra til å øke sikkerheten i anvendelsesområdet.

Med hensyn til Nord-Europa gleder vi oss spesielt over erklæringen fra Den russiske føderasjon angående tilbakeholdenhet i regionen som omfatter oblastene Kaliningrad og Pskov.

Videre minner vi om brevvekslingen mellom Norges og Russlands utenriksministre i mars 1999 om nåværende og fremtidige styrkenivåer i Nordvest-Russland i forbindelse med forhandlingene om den tilpassede avtalen. Tilsagnet fra russisk side om konkrete begrensninger i de fremtidige russiske styrkenivåer i dette området har i så henseende vært en viktig forutsetning for Norges beslutning om å undertegne den tilpassede CFE-avtalen.

Sammen med erklæringen om oblastene Kaliningrad og Pskov utgjør denne forpliktelsen fra Den russiske føderasjons side et vesentlig element i sikkerheten i den nordlige delen av Europa.

Avslutningsvis vil vi rose forhandlerne for de resultater som er oppnådd, og takker lederen for forhandlingsgruppen i Wien, Dr. Lamberto Zannier, for hans store innsats for å oppnå et vellykket resultat.

Herr formann, jeg anmoder om at denne erklæring vedlegges journalen fra konferansen.

Erklæring om fortolkning i henhold til artikkel 3 (del VI) i Saksbehandlingsregler og arbeidsmetoder for partskonferanser sammenkalt i henhold til artikkel XXI i Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa

Fra Romanias delegasjon:

«Herr formann,

Romanias holdning til CFE-avtalen har vært styrt av vår anerkjennelse av avtalen som en hjørnestein for sikkerheten i Europa. På denne anerkjennelsen hviler Romanias faste beslutning om i rett tid og i god tro å oppfylle alle forpliktelser som påligger landet i henhold til CFE-avtalen, samt tilknyttede forpliktelser.

I erkjennelsen av behovet for å tilpasse avtalen og derved styrke dens levedyktighet og effektivitet i et europeisk sikkerhetsklima i forandring, har Romania deltatt konstruktivt i tilpasningsprosessen, både for å fremme sine egne rettmessige sikkerhetsinteresser og av hensyn til stabiliteten og sikkerheten i hele anvendelsesområdet.

Herr formann,

I forbindelse med godkjenningen av teksten til avtalen om tilpassning av CFE-avtalen og vedtakelsen av Sluttakten fra partskonferansen ønsker vi å anføre følgende betraktninger og fortolkninger:

1. Vi merker oss at tilpasningsavtalen, både nå og etter at den har trådt i kraft, baserer seg på prinsippet om alle parters likeverdighet og suverenitet med hensyn til de rettigheter og forpliktelser som følger av avtalen og dens tilknyttede dokumenter.

2. I forbindelse med at en rekke parter har pålagt seg selv seg visse tilleggsbegrensninger, enten av rettslig eller politisk karakter, følger Romania andre parters eksempel og forplikter seg til ytterligere begrensninger gjennom den tilpassede avtalens protokoll om territorielle tak. Denne forpliktelsen er å anse som det konkrete uttrykk for Romanias suverene beslutning om å innskrenke rettigheter som landet ellers er gitt i kraft av avtalen, mot at det gjennom et bredere sett av bestemmelser i tilpasningsavtalen og sluttakten tas tilstrekkelig hensyn til dets spesielle sikkerhetsinteresser.

3. Det er vår forståelse at det under tilsynskonferanser, i samsvar med den tilpassede avtalens bestemmelser om slike konferanser, vil være adgang til å gjennomgå alle deler av avtalens funksjon, herunder nasjonale tak, territorielle tak og territorielle undertak, og om nødvendig å justere disse i samsvar med den foreliggende sikkerhetssituasjon.

4. Vi merker oss at hver parts rett til å være eller ikke å være part i allianseavtaler stadfestes i den tilpassede avtalen, noe som bekrefter vår klare forståelse og faste standpunkt med hensyn til at intet i den tilpassede avtalen på noen måte skal innvirke på den enkelte stats suverene rett til å velge sine egne sikkerhetsordninger, herunder allianseavtaler, etter som de utvikler seg.

Jeg ber vennligst om at De, Herr formann, vedlegger journalen denne erklæring om fortolkning.»

Erklæring om fortolkning i henhold til artikkel 3 (del VI) i Saksbehandlingsregler og arbeidsmetoder for partskonferanser sammenkalt i henhold til artikkel XXI i Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa

Fra Tyrkias delegasjon:

«Erklæringen om fortolkningen som ble avgitt av lederen for Tyrkias delegasjon til forhandlingene om konvensjonelle styrker i Europa den 15. november 1990, hvor det heter at *«partenes gjennomføring av CFE-avtalen, blant annet gjennom utveksling av informasjon, ikke på noen måte påvirker den rettslige status til steder som er demilitarisert i henhold til internasjonale avtaler, og heller ikke berører forpliktelser inngått gjennom slike internasjonale dokumenter»*, vil fortsatt være gyldig i henhold til vilkårene i avtalen om tilpasning av CFE-avtalen som vi nettopp har vedtatt.»

Sluttakt fra partskonferansen for avtalen om konvensjonelle styrker i Europa

Amerikas forente stater, Republikken Armenia, Republikken Aserbajdsjan, Republikken Belarus, Kongeriket Belgia, Republikken Bulgaria, Canada, Kongeriket Danmark, Republikken Frankrike, Georgia, Republikken Hellas, Republikken Island, Republikken Italia, Republikken Kasakhstan, Storhertugdømmet Luxembourg, Republikken Moldova, Kongeriket Nederland, Kongeriket Norge, Republikken Polen, Republikken Portugal, Romania, Den russiske føderasjon, Den slovakiske republikk, Kongeriket Spania, Det forente kongerike Storbritannia og Nord-Irland, Den tsjekkiske republikk, Republikken Tyrkia, Forbundsrepublikken Tyskland, Ukraina og Republikken Ungarn, partene i Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa av 19. november 1990, heretter kalt avtalen,

som møttes i Istanbul fra 17. til 19. november 1999,

veiledet av del III i sluttokumentet fra den første tilsynskonferansen for Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa og sluttakten fra forhandlingene om personell av mai 1996,

veiledet av *dokumentet om virkeområde og parametere for prosessen som besluttes igangsatt i paragraf 19 i sluttokumentet fra den første tilsynskonferansen for CFE-avtalen*, vedtatt i Lisboa 1. desember 1996,

som tar hensyn til Den felles konsultative gruppes vedtak nr. 8/97 av 23. juli 1997 *vedrørende enkelte grunnelementer for avtaletilpasning*,

som minner om at de under OSSE-toppmøtet i Oslo i desember 1998 forpliktet seg til å fullføre tilpasningsprosessen for avtalen innen OSSE-toppmøtet i 1999, som tar hensyn til Den felles konsultative gruppes vedtak nr. 3/99 av 30. mars 1999,

som minner om Den felles konsultative gruppes vedtak nr. 8/99 av 11. november 1999 om Avtalen om tilpasning av Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa, heretter kalt Tilpasningsavtalen,

har merket seg *Erklæringen om tilpasning av Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa* som Det nordatlantiske råd samt representantene for Republikken Polen, Den tsjekkiske republikk og Republikken Ungarn avgav under minisermøtet i Brussel den 8. desember 1998, og har merket seg de forpliktelser den inneholder,

har merket seg erklæringen fra Den russiske føderasjon som er vedlagt denne sluttakt og som omhandler landets forpliktelser med hensyn til tilbakeholdenhet og bruken av avtalens fleksibilitetsregler i regionen som omfatter Kaliningrad oblast og Pskov oblast,

har med tilfredshet merket seg at flere parter under tilpasningsforhandlingene har forpliktet seg til å redusere sine tillatte mengder av avtalebegrensede

våpen og utstyrsenheter, noe som gjenspeiler de fundamentale endringene i det europeiske sikkerhetsklimaet siden undertegningen av avtalen i november 1990,

har videre merket seg erklæringene fra Republikken Polen, Den slovakiske republikk, Den tsjekkiske republikk og Republikken Ungarn, som er vedlagt denne sluttakt og som omhandler deres forpliktelser med hensyn til fremtidig justering av deres territorielle tak, samt de aktuelle betingelser,

har merket seg erklæringene fra Republikken Belarus, Republikken Polen, Den slovakiske republikk, Den tsjekkiske republikk, Forbundsrepublikken Tyskland, Ukraina og Republikken Ungarn, som er vedlagt denne sluttakt og som omhandler deres forpliktelser med hensyn til deres fremtidige bruk av bestemmelsene om økning av territorielle tak som er fastsatt i Tilpasningsavtalen, samt de aktuelle betingelser,

har påtatt seg å sørge for fortgang i gjennomføringen av nasjonale ratifikasjonsprosedyrer slik at Tilpasningsavtalen kan tre i kraft så snart som mulig, idet de tar hensyn til sin felles forpliktelse til, og den sentrale betydning av, fullstendig og fortsatt gjennomføring av avtalen og dens tilknyttede dokumenter inntil og etter Tilpasningsavtalens ikrafttredelse; de har i denne forbindelse merket seg erklæringen fra Den russiske føderasjons regjering av 1. november 1999, der den forplikter seg i forhold til alle avtalens bestemmelser, især angående omforente mengder av våpen og utstyrsenheter,

har hilst velkommen Georgias og Den russiske føderasjons felles erklæring av 17. november 1999, som er vedlagt denne sluttakt,

har merket seg erklæringen fra Republikken Moldova, som er vedlagt denne sluttakt og hvor den avstår fra retten til å motta midlertidige utplasseringer på sitt territorium, og har hilst velkommen Den russiske føderasjons forpliktelse til innen utgangen av 2001 å trekke tilbake og / eller destruere avtalebegrensede russiske konvensjonelle våpen og utstyrsenheter i forbindelse med sin forpliktelse som nevnt i paragraf 19 i erklæringen fra Istanbul-toppmøtet,

har gitt uttrykk for at de akter å gjennomgå de ovennevnte elementer, slik omstendighetene tilsier, under den annen tilsynskonferanse for avtalen som vil finne sted i mai 2001,

har merket seg at andre deltakerstater i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa med territorium i det geografiske området mellom Atlanterhavet og Uralfjellene etter Tilpasningsavtalens ikrafttreden vil ha adgang til å søke om tiltredelse til avtalen,

har merket seg at en konsolidert versjon av avtalen, endret ved Tilpasningsavtalen, er under utarbeidelse til informasjonsformål og for å lette gjennomføringen,

har på tidspunktet for undertegning av Tilpasningsavtalen vedtatt denne sluttakt.

Denne sluttakt, utstedt på alle avtalens seks offisielle språk, skal depone-res hos Kongeriket Nederlands regjering, som er utpekt som depositar for avtalen og skal oversende kopier av denne sluttakt til alle partene.

Erklæring på vegne av Den tsjekkiske republikk

«Ved undertegning av tilpasningsavtalen for CFE-avtalen fastsetter Den tsjekkiske republikk sitt territorielle og nasjonale tak til samme nivå som sine nåværende meldte maksimale styrketak.

Den tsjekkiske republikk vil redusere sitt territorielle tak i alle tre bakkekatégorier av avtalebegrenset utstyr (TLE) ved å konvertere sine kvoter for faste angitte lagringsområder (DPSS) senest innen utgangen av år 2002. Dette betyr at Den tsjekkiske republikks territorielle og nasjonale tak da vil være:

-	stridsvogner	795
-	pansrede kampvogner	1.252
-	artillerienheter	657

Det reduserte territorielle og nasjonale tak i de tre bakkekatégoriene av avtalebegrenset utstyr vil først få virkning etter at tilpasningsprosessen er fullført på en vellykket og tilfredsstillende måte. Idet ovennevnte ensidige begrensning vedtas, forbeholder Den tsjekkiske republikk seg retten til å motta på sitt territorium midlertidige utplasseringer i unntakstilfeller på inntil 459 stridsvogner, 723 pansrede kampvogner og 420 artillerienheter utover landets territorielle tak.»

Erklæring på vegne av Republikken Ungarn

«Ved undertegning av avtalen om tilpasning av Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa vil Republikken Ungarn fastsette sitt nasjonale og territorielle tak til samme nivå som sine nåværende maksimale styrketak.

I det nåværende og forutsebare sikkerhetsklima gir imidlertid landets forsvarsplaner anledning til betydelige reduksjoner i avtalebegrenset utstyr. Republikken Ungarn er beredt til å redusere sitt nasjonale tak i de tre bakkekatégoriene av avtalebegrenset utstyr ved å konvertere sine DPSS-kvoter senest innen utgangen av år 2002. Dette betyr at Ungarns nasjonale tak da vil være:

-	stridsvogner	710
-	pansrede kampvogner	1.560
-	artillerienheter	750

Reduksjonen i Ungarns nasjonale tak og territorielle tak vil først få virkning etter at tilpasningsprosessen er fullført på en vellykket og tilfredsstillende måte. Idet ovennevnte ensidige begrensning vedtas, forbeholder Republikken Ungarn seg retten til å motta på sitt territorium midlertidige utplasseringer i unntakstilfeller på inntil 459 stridsvogner, 723 pansrede kampvogner og 420 artillerienheter utover landets territorielle tak.»

Erklæring på vegne av Republikken Polen

«Republikken Polen forplikter seg politisk til følgende:

Ved undertegning av den tilpassede CFE-avtalen er Polens territoriale tak lik våre nåværende meldte maksimale styrketak.

I lys av den pågående omstruktureringen av Polens væpnede styrker vil Polens faktiske beholdninger i de avtalebegrensede bakkekategoriene av våpen og utstyrsenheter senest ved utgangen av år 2001 høyst omfatte:

	-	stridsvogner	1.577
	-	pansrede kampvogner	1.780

og vil senest ved utgangen av år 2002 høyst omfatte:

	-	artillerienheter	1.370
--	---	------------------	-------

Forutsatt gjensidig velvilje og tilbakeholdenhet i Polens umiddelbare nærhet vil Polens territoriale tak innen utgangen av 2003 bli justert slik at de faller sammen med de ovennevnte antall for faktiske beholdninger, gjennom delvis konvertering av DPSS, i samsvar med de mekanismer som er nedfelt i den tilpassede CFE-avtalen.

Det forutsettes at Polen i dette tidsrommet, i henhold til sin umiddelbare og fulle adgang til rettigheter vedrørende midlertidige utplasseringer i unntakstilfeller, kan motta på sitt territorium inntil:

	-	stridsvogner	459
	-	pansrede kampvogner	723
	-	artillerienheter	420»

Erklæring på vegne av Den slovakiske republikk

«Ved undertegning av avtalen om tilpasning av Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa fastsetter Den slovakiske republikk sitt territoriale og sitt nasjonale tak til samme nivå som sine nåværende meldte maksimale styrketak.

Den slovakiske republikk forplikter seg politisk til å redusere sitt territoriale tak i bakkekategoriene av våpen og utstyrsenheter som begrenses av Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa gjennom delvis konvertering av kvotene for faste angitte lagringsområder, i samsvar med den mekanisme som er nedfelt i den tilpassede avtalen om konvensjonelle styrker i Europa. Senest innen utgangen av år 2003 vil Den slovakiske republikks territoriale tak være:

-	stridsvogner	323
-	pansrede kampvogner	643
-	artillerienheter	383

Den slovakiske republikk forbeholder seg retten til å motta på sitt territorium midlertidige utplasseringer utover det territorielle tak som er fastsatt i Protokollen om territorielle tak på inntil 459 stridsvogner, 723 pansrede kampvogner og 420 artillerienheter.»

Erklæring på vegne av Den russiske føderasjon

«På bakgrunn av de politiske forpliktelser og anstrengelser andre parter i Avtalen om konvensjonelle styrker i Europa (CFE-avtalen) har påtatt seg, særlig de som har som siktemål å styrke sikkerheten i Sentral-Europa ytterligere, vil Den russiske føderasjon vise tilbørlig tilbakeholdenhet med hensyn til mengder og utplasseringer av avtalebegrenset bakkeutstyr i regionen som omfatter Kaliningrad oblast og Pskov oblast. I dagens politisk-militære situasjon har landet ingen grunner til, og heller ingen planer eller hensikter i retning av, å stasjonere ytterligere kampstyrker, verken luft- eller bakkestyrker, av vesentlig omfang i nevnte region på permanent basis.

Om nødvendig vil Den russiske føderasjon støtte seg til mulighetene for operasjonelle forsterkninger, herunder midlertidige utplasseringer, på en måte som er forenlig med CFE-avtalens mekanismer.»

Erklæring på vegne av Republikken Belarus

«Republikken Belarus påtar seg følgende politiske forpliktelser:

Idet det tas hensyn til andre parters erklæringer om å redusere sine territorielle tak, vil Republikken Belarus ved undertegning av den tilpassede CFE-avtalen være beredt til å sette sine nasjonale tak lik nåværende maksimale nasjonale styrketak for avtalebegrensede konvensjonelle våpen og utstyrsenheter (TLE).

Republikken Belarus» territorielle tak for bakke kategorier av TLE vil således være lik dens nasjonale tak.

I tillegg vil Republikken Belarus, under de nåværende og forutsebare sikkerhetspolitiske forhold og i sammenheng med tilsvarende tilbakeholdenhet fra andre parters side, herunder parter i den umiddelbare nærhet av dens grenser, ikke gjøre bruk av den generelle mekanismen for heving av territorielle tak som er nedfelt i den tilpassede avtalen.»

Erklæring på vegne av Den tsjekkiske republikk

«Under de nåværende og forutsebare sikkerhetspolitiske forhold, og i sammenheng med sammenlignbare forpliktelser fra andre parters side, forplikter Den tsjekkiske republikk seg til ikke å gjøre bruk av den tilpassede CFE-avtalens generelle mekanisme for heving av territorielle tak.»

Erklæring på vegne av Forbundsrepublikken Tyskland

Herr formann,

Under dagsordenens punkt om «Erklæringer om ensidige politiske forpliktelser» har jeg på vegne av Forbundsrepublikken Tyskland fullmakt til å erklære følgende:

«Forbundsrepublikken Tyskland forplikter seg, under de nåværende og forutsebare sikkerhetspolitiske forhold og i sammenheng med sammenlignbare forpliktelser fra andre parter side, til ikke å gjøre bruk av de generelle mekanismer for heving av territoriale tak som en tilpasset CFE-avtale gir adgang til.»

Erklæring på vegne av Republikken Ungarn

«Republikken Ungarn erklærer at den under de nåværende og forutsebare sikkerhetspolitiske forhold, og i sammenheng med sammenlignbare forpliktelser fra andre parter side, forplikter seg til ikke å gjøre bruk av den generelle mekanismen for heving av territoriale tak som den tilpassede CFE-avtalen gir adgang til.»

Erklæring på vegne av Republikken Polen

«Republikken Polen forplikter seg politisk til følgende:

Under de nåværende og forutsebare sikkerhetspolitiske forhold og i sammenheng med gjensidige begrensningstiltak i dens umiddelbare nærhet, især med henblikk på Den russiske føderasjon og dens nåværende styrkenivåer i Kaliningrad, og forutsatt at Belarus' territoriale tak som et minstekrav ikke overstiger dets nåværende maksimale styrketak, vil Polen ikke gjøre bruk av sin rett i henhold til den tilpassede CFE-avtalen til å heve sine nåværende og fremtidige territoriale tak.»

Erklæring på vegne av Den slovakiske republikk

«Under de nåværende og forutsebare sikkerhetspolitiske forhold og i sammenheng med lignende begrensninger fra andre parter side, forplikter Den slovakiske republikk seg politisk til ikke å gjøre bruk av den generelle mekanismen for heving av territoriale tak som den tilpassede avtalen om konvensjonelle styrker i Europa gir adgang til.»

Erklæring på vegne av Ukraina

«Ukraina forplikter seg, under de nåværende og forutsebare sikkerhetspolitiske forhold og i sammenheng med sammenlignbare forpliktelser fra andre parter side, til ikke å gjøre bruk av den generelle mekanismen for heving av territoriale tak som den tilpassede CFE-avtalen gir adgang til.»

Erklæring på vegne av Republikken Moldova

«På grunn av sine konstitusjonelle bestemmelser, som regulerer og forbyr ethvert nærvær av fremmede militære styrker på Moldovas ter-

ritorium, gir Republikken Moldova avkall på retten til å motta midlertidige utplasseringer på sitt territorium.»

Felles erklæring fra Den russiske føderasjon og Georgia

Istanbul, 17. november 1999

Den russiske føderasjon og Georgia,
veiledet av paragraf 14.2.3 og 14.2.7 i Den felles konsultative gruppes vedtak av 30. mars 1999 angående tilpasning av CFE-avtalen,
som bekrefter at de har til hensikt fullt ut å gjennomføre den tilpassede CFE-avtalen som vedtatt,
som ønsker å bidra til utvikling og styrking av samarbeidsforholdene mellom Den russiske føderasjon og Georgia,
er blitt enige om følgende:

1. Russisk side forplikter seg til innen 31. desember 2000 å redusere sine antall av TLE plassert på Georgias territorium slik at de ikke overstiger 153 stridsvogner, 241 pansrede kampvogner og 140 artillerisystemer.

2. Senest 31. desember 2000 vil russisk side trekke tilbake (disponere) de avtalebegrensede utstyrsenheter som er plassert ved de russiske militærbasene i Vaziani og Gudauta og ved reparasjonsanleggene i Tblisi.

De russiske militærbasene i Gudauta og Vaziani vil bli avviklet og trukket tilbake innen 1. juli 2001.

Spørsmålet om bruk, herunder felles bruk, av gjenværende militære anlegg og infrastruktur etter avviklingen av de russiske militærbasene på de nevnte steder, vil bli løst innen samme tidsfrist.

3. Georgisk side forplikter seg til å gi russisk side rett til grunnleggende, midlertidig utplassering av sine avtalebegrensede utstyrsenheter ved anlegg tilhørende de russiske militærbasene i Batumi og Akhalkalaki.

4. Georgisk side vil bidra til å skape de nødvendige forutsetninger for reduksjon og tilbaketrekking av de russiske styrkene. I denne forbindelse merker de to sider seg at deltakerstatene i OSSE er beredt til å yte finansiell støtte til en slik prosess.

5. I løpet av år 2000 vil de to sider fullføre forhandlinger om varigheten av og nærmere regler for virksomheten ved de russiske militærbasene i Batumi og Akhalkalaki og de russiske militæranleggene på Georgias territorium.

Vedlegg 5**Wien-dokumentet 1999 fra forhandlingene om
tillits- og sikkerhetsskapende tiltak**

Innhold

Innledning	
I.	Årlig utveksling av militærinformasjon
	Informasjon om militære styrker
	Data om større våpen- og utstyrssystemer
	Informasjon om planer om utplassering av større våpen- og utstyrssystemer
II.	Forsvarsplanlegging
	Utteksling av informasjon
	Presisering, gjennomgåelse og dialog
	Eventuell tilleggsmformasjon
III.	Reduksjon av risiko
	Mekanisme for konsultasjon og samarbeid med hensyn til uvanlige militæraktiviteter
	Samarbeid med hensyn til farlige hendelser av militær art
	Frivillig vertskap for besøk for å fjerne bekymringer angående militær aktivitet
IV.	Kontakter
	Besøk ved flystasjoner
	Program for militære kontakter og militært samarbeid
	Militære kontakter
	Militært samarbeid
	Demonstrasjon av nye typer større våpen- og utstyrssystemer
	Informasjon om kontakter
V.	Forhåndsvarsling av visse militære aktiviteter
VI.	Observasjon av visse militære aktiviteter
VII.	Årsoversikter
VIII.	Begrensningsbestemmelser
IX.	Overholdelse og verifisering
	Inspeksjon
	Evaluerings
X.	Regionale tiltak
XI.	Årlige møter for vurdering av gjennomføringen
XII.	Sluttbestemmelser
	OSSEs kommunikasjonsnett
	Andre bestemmelser
	Gjennomføring
Vedlegg	
Sluttnoter	

1) Representanter for deltakerstatene i Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE), Albania, Andorra, Armenia, Aserbajdsjan, Belgia, Bosnia og Hercegovina, Bulgaria, Canada, Danmark, De forente stater, Den russiske føderasjon, Den slovakiske republikk, Den tidligere jugoslaviske republikk Makedonia, Den tsjekkiske republikk, Det forente kongerike, Estland, Finland, Frankrike, Georgia, Kroatia, Kypros, Hellas, Hviterussland, Irland, Island, Italia, Jugoslavia,* ⁴⁾

Kasakhstan, Kirgisistan, Latvia, Liechtenstein, Litauen, Luxembourg, Malta, Moldova, Monaco, Nederland, Norge, Polen, Portugal, Romania, San Marino, Slovenia, Spania, Sveits, Sverige, Tadsjikistan, Turkmenistan, Tyrkia, Tyskland, Ukraina, Ungarn, Usbekistan, Vatikanstaten og Østerrike, møttes i Wien i samsvar med bestemmelsene om Konferansen om tillits- og sikkerhetsskapende tiltak og nedrustning i Europa, som er nedfelt i sluttdokumentene fra KSSEs oppfølgingsmøter i Madrid, Wien og Helsingfors.

2) Forhandlingene ble ført fra 1989 til 1999.

3) Deltakerstatene mintes at målet med Konferansen om tillits- og sikkerhetsskapende tiltak og nedrustning i Europa, som en vesentlig og integrert del av den multilaterale prosessen igangsatt av Konferansen om sikkerhet og samarbeid i Europa, er trinnvis å iverksette nye, effektive og konkrete handlinger beregnet på å gjøre framskritt for å styrke tilliten og sikkerheten og oppnå nedrustning, slik at statenes plikt til å avstå fra trussel om eller bruk av makt i deres gjensidige forbindelser, samt i deres internasjonale forbindelser generelt, gis virkning og uttrykk.

4) Deltakerstatene erkjente at de gjensidig utfyllende tillits- og sikkerhetsskapende tiltakene som vedtas i dette dokument, og som er i samsvar med mandatene fra KSSEs oppfølgingsmøter i Madrid,** ⁵⁾

Wien og Helsingfors, ved sitt omfang og sin art og ved sin gjennomføring tjener til å styrke tilliten og sikkerheten mellom deltakerstatene.

5) Deltakerstatene mintes erklæringen om å avstå fra trussel om eller bruk av makt, nedfelt i paragraf 9) til 27) i dokumentet fra Stockholm-konferansen, og understreket dens vedvarende gyldighet sett i lys av Paris-pakten for et nytt Europa.

6) 17. november 1990 vedtok deltakerstatene Wien-dokumentet 1990, som bygget på og utvidet de tillits- og sikkerhetsskapende tiltak som var nedfelt i dokumentet fra Stockholm-konferansen 1986. 4. mars 1992 vedtok deltakerstatene Wien-dokumentet 1992, som bygget på og utvidet de tillits- og sikkerhetsskapende tiltak som var nedfelt i Wien-dokumentet 1990. 28. november 1994 vedtok deltakerstatene på samme måte Wien-dokumentet 1994.

7) Som oppfyllelse av Paris-pakten for et nytt Europa av november 1990 og programmet for umiddelbar handling, fastsatt i Helsingfors-dokumentet 1992, videreførte de forhandlingene om tillits- og sikkerhetsskapende tiltak med samme mandat, og har vedtatt dette dokument som innarbeider et sett nye tillits- og sikkerhetsskapende tiltak i tiltak som tidligere er vedtatt.

8) Deltakerstatene har vedtatt følgende:

⁴⁾ 13. desember 1992 besluttet KSSEs embetsmannskomite å opprettholde sitt vedtak av 8. juli 1992 om å suspendere Jugoslavias deltakelse i KSSE og revurdere det etter behov.

⁵⁾ Anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak i henhold til vilkårene i Madrid-mandatet er oppført i vedlegg I.

I. Årlig utveksling av militærinformasjon

Informasjon om militære styrker

9) Deltakerstatene skal årlig utveksle informasjon om sine militære styrker med hensyn til militær organisering, personellstørrelse og større våpen- og utstyrssystemer, som fastsatt nedenfor, i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak. Deltakerstater som ikke har militære styrker som skal innrapporteres, skal opplyse alle andre deltakerstater om dette.

10) Informasjonen skal gis i et avtalt format til alle andre deltakerstater, senest 15. desember hvert år. Den skal være gyldig per 1. januar i det etterfølgende år og skal omfatte:

10.1) 1. Informasjon om kommandoorganiseringen av de militære styrker som er nevnt under punkt 2 and 3 med angivelse av betegnelsen på og underordningen til alle formasjoner* ⁶⁾

og enheter** ⁷⁾

på hvert kommandonivå ned til og med brigade/regiment eller tilsvarende nivå. Informasjonen skal utformes på en slik måte at enheter og formasjoner er atskilt.

10.1.1) Hver deltakerstat som gir informasjon om militære styrker, skal innbefatte en erklæring som angir det samlede antall enheter som er med i informasjonen og den årlige evalueringskvoten som følger av dette, som fastsatt i paragraf 109).

10.2) 2. For hver formasjon og taktisk enhet*** ⁸⁾

med landstyrker ned til og med brigade/regiment eller tilsvarende nivå, skal informasjonen angi:

10.2.1) - betegnelsen og underordningen;

10.2.2) - om den er aktiv eller ikke-aktiv***** ⁹⁾

;

10.2.3) - hovedkvarterets normale beliggenhet i fredstid, med nøyaktig geografisk angivelse og/eller koordinater;

10.2.4) - den tillatte personellstyrken i fredstid;

10.2.5) - de større organiske våpen- og utstyrssystemer, med spesifikasjon av antall for hver type av:

10.2.5.1) - stridsvogner;

10.2.5.2) - helikoptre;

10.2.5.3) - pansrede kampvogner (pansrede personellkjøretøyer, stormpanservogner, tungt bevæpnede kampkjøretøyer);

10.2.5.4) - pansrede personellkjøretøylignende kjøretøyer og stormpanservognlignende panservogner;

⁶⁾ Formasjoner betyr i denne sammenheng arméer, korps og divisjoner og tilsvarende.

⁷⁾ Enheter betyr i denne sammenheng brigader, regimenter og tilsvarende.

⁸⁾ Taktiske enheter betyr i denne sammenheng infanterienheter, pansrede enheter, mekaniserte enheter, motoriserte geværenheter, artillerienheter, stridende ingeniørenheter og enheter fra hærens flyvåpen. Taktiske enheter som er luftmobile eller flybårne, tas også med.

⁹⁾ Ikke-aktive formasjoner eller taktiske enheter betyr i denne sammenheng de formasjoner eller enheter som er bemannet med fra null til femten prosent av sin tillatte stridsstyrke. Dette begrepet omfatter formasjoner og enheter med liten styrke.

10.2.5.5) - utskytingsramper for styrt panservern permanent/integrert montert på pansrede kjøretøyer;

10.2.5.6) - selvdrevne og trukne artillerienheter, bombekastere og flerrørs rakettkastere (kaliber 100 mm og større);

10.2.5.7) - pansrede broslagningskjøretøyer.

10.3) For planlagte økninger i personellstyrken ut over det som er rapportert etter paragraf 10.2.4) i mer enn 21 dager, med mer enn 1000 soldater for hver aktive enhet og med mer enn 3000 soldater for hver aktive formasjon, unntatt økninger i personellstyrken i formasjonens underordnede formasjoner og/eller taktiske enheter som er gjenstand for egen rapportering i henhold til paragraf 10.2); samt

10.3.1) for hver ikke-aktive formasjon og ikke-aktive taktiske enhet som er planlagt midlertidig aktivisert til militære rutineaktiviteter eller til eventuelle andre formål med mer enn 2000 soldater i mer enn 21 dager;

10.3.2) følgende tilleggsinformasjon skal gis i den årlige utvekslingen av militærinformasjon:

10.3.2.1) - betegnelse på og underordning til formasjonen eller den taktiske enheten;

10.3.2.2) - hensikten med økningen eller aktiviseringen;

10.3.2.3) - for aktive formasjoner og taktiske enheter, det planlagte antall soldater ut over personellstyrken angitt i henhold til paragraf 10.2.4) eller for ikke-aktive formasjoner og taktiske enheter, antall soldater som er involvert i løpet av aktiviseringsperioden;

10.3.2.4) - start- og sluttdatoen for den planlagte økningen i personellstyrken eller aktiviseringen;

10.3.2.5) - planlagt plassering/aktiviseringsområde;

10.3.2.6) - antallet for hver type av de større våpen- og utstyrssystemene oppført i paragraf 10.2.5.1) til 10.2.5.7) som er planlagt brukt i løpet av perioden med personelløkning eller aktivisering.

10.3.3) I tilfeller der opplysningene som kreves etter paragraf 10.3) til 10.3.2.6) ikke kan oppgis i den årlige utvekslingen av militær informasjon, eller i tilfeller av endringer i opplysningene som allerede er gitt, skal opplysningene som kreves, oversendes minst 42 dager før slik personelløkning eller midlertidige aktivisering trer i kraft, eller, i tilfeller der personelløkningen eller den midlertidige aktiviseringen foretas uten forhåndsvarsel til de berørte soldatene, senest på det tidspunkt da økningen eller aktiviseringen har trådt i kraft.

10.4) For hver amfibieformasjon og taktiske amfibieenhet* ¹⁰⁾ permanent plassert i anvendelsesområdet ned til og med brigade/regiment eller tilsvarende nivå, skal informasjonen inneholde de opplysninger som er oppført ovenfor.

10.5)3 For hver flyformasjon og taktiske luftkampenhet** ¹¹⁾

¹⁰⁾ Taktiske enheter som definert ovenfor.

¹¹⁾ Taktiske luftkampenheter betyr i denne sammenheng enheter der flertallet av flyene som er organiske, er kampfly.

i flyvåpenet, flyvesen for luftforsvar og marineflyvesen permanent stasjonert på land, ned til og med ving-/luftregiment eller tilsvarende nivå, skal opplysningene inneholde:

10.5.1) - betegnelsen og underordningen;

10.5.2) - hovedkvarterets normale beliggenhet i fredstid, med nøyaktig geografisk angivelse og/eller koordinater;

10.5.3) - enhetens normale plassering i fredstid, angitt med flystasjon eller militær flyplass som enheten er stasjonert på, med angivelse av:

10.5.3.1) - betegnelsen eller eventuelt navnet på flystasjonen eller den militære flyplassen, og

10.5.3.2) - dens beliggenhet med nøyaktig geografisk angivelse og/eller koordinater;

10.5.4) - den tillatte personellstyrken*** 12)

i fredstid;

10.5.5) - antall for hver type av:

10.5.5.1) - kampfly;

10.5.5.2) - helikoptre

som er organiske for formasjonen eller enheten.

Data angående større våpen- og utstyrssystemer

11) Deltakerstatene skal utveksle data angående deres større våpen- og utstyrssystemer som fastsatt i bestemmelsene om Informasjon om militære styrker i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak.

11.1) Data om eksisterende våpen- og utstyrssystemer skal, dersom de ikke allerede er oppgitt, oppgis én gang til alle andre deltakerstater på ikraft-tredelsestidspunktet for dette dokument.

11.2) Data om nye typer eller versjoner av større våpen- og utstyrssystemer skal oppgis av hver stat når dens utplasseringsplaner for de aktuelle systemene oppgis første gang i samsvar med paragraf 13) og 14) nedenfor eller senest når staten utplasserer de aktuelle systemene for første gang i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak. Dersom en deltakerstat allerede har oppgitt data om den samme nye typen eller versjonen, kan andre deltakerstater eventuelt bekrefte gyldigheten av dataene med hensyn til deres system, og angi den nasjonale terminologien, dersom denne er forskjellig.

11.3) Deltakerstatene skal underrette hverandre når en type eller versjon av et større våpen- eller utstyrssystem ikke lenger er i bruk i deres væpnede styrker.

12) Dataene for hver type eller versjon av større våpen- og utstyrssystemer skal oppgis i samsvar med vedlegg III.

Informasjon om planer om utplassering av større våpen- og utstyrssystemer

13) Deltakerstatene skal årlig utveksle informasjon om sine planer om utplassering av større våpen- og utstyrssystemer som fastsatt i bestemmelsene om

¹²⁾ Unntaksvis behøver disse opplysningene ikke oppgis når det gjelder enheter i flyvesen for luftforsvar.

Informasjon om militære styrker i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak.

14) Informasjonen skal oppgis i et avtalt format til alle andre deltakerstater senest 15. desember hvert år. Den skal omfatte planer for det etterfølgende året og skal inneholde:

14.1) - type av og navn på våpen-/utstyrssystemene som skal utplasseres;

14.2) - det samlede antall av hvert våpen-/utstyrssystem;

14.3) - når det er mulig, antall av hvert våpen-/utstyrssystem som er planlagt tildelt hver formasjon eller enhet;

14.4) - i hvilken grad utplasseringen vil komme i tillegg til eller erstatte eksisterende våpen-/utstyrssystemer.

II. Forsvarsplanlegging* * Anvendelsen av tiltakene angående forsvarsplanlegging er ikke begrenset av anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak fastsatt i vedlegg I.

Utteksling av informasjon

15) Alminnelige bestemmelser

Deltakerstatene skal årlig utveksle informasjon som fastsatt nedenfor i paragraf 15.1) til 15.4), for å skape åpenhet omkring hver OSSE-deltakerstats hensikter på mellomlang og lang sikt når det gjelder størrelsen, oppbygningen, treningen og utrustningen av dens væpnede styrker, samt forsvarspolitik, tilhørende doktriner og budsjetter, på grunnlag av nasjonal praksis, som vil skape en bakgrunn for en dialog mellom deltakerstatene, herunder datoen da militærbudsjettet for det kommende budsjettår ble godkjent av vedkommende nasjonale myndigheter, og angivelse av disse myndighetene. Informasjonen skal gis til alle andre deltakerstater senest tre måneder etter at militærbudsjettet nevnt i paragraf 15.4.1) er godkjent av vedkommende nasjonale myndigheter.

Deltakerstater som, uansett årsak, ikke vil kunne overholde tidsfristen som er fastsatt ovenfor, skal gi melding om forsinkelsen og redegjøre for årsakene og oppgi en dato som anslås for den faktiske oversendelsen.

Deltakerstater som ikke har væpnede styrker og derfor ikke har informasjon å oppgi i samsvar med dette kapittel av Wien-dokumentet, skal underrette alle andre deltakerstater om dette.

En slik nullrapport skal lages sammen med den årlige utvekslingen av militærinformasjon (paragraf 9)), senest 15. desember hvert år for det etterfølgende året.

15.1) Forsvarspolitik og -doktriner

I en skriftlig erklæring skal deltakerstatene oppgi:

15.1.1) - sin forsvarpolitik, herunder militærstrategi/-doktriner, samt endringer som skjer i disse;

15.1.2) - sine nasjonale prosedyrer for forsvarsplanlegging, stadiene i forsvarsplanleggingen, de institusjoner som er involvert i beslutningstakingsprosessen, samt endringer som skjer i dette;

15.1.3) - sin nåværende personellpolitikk og de vesentligste endringer i denne.

Dersom det ikke er skjedd endringer i informasjonen i dette punktet, kan deltakerstatene vise til tidligere utvekslet informasjon.

15.2) Styrkeplanlegging

I en skriftlig erklæring skal deltakerstatene i form av en generell beskrivelse oppgi:

15.2.1) - sine væpnede styrkers størrelse, oppbygning, personell og større våpen- og utstyrssystemer;

15.2.2) - utplasseringen av sine væpnede styrker og planlagte endringer i denne;

15.2.3) - i betraktning av omorganiseringen av forsvarsstrukturen i flere deltakerstater, skal lignende informasjon oppgis om øvrige styrker, herunder paramilitære styrker, på frivillig grunnlag og dersom det er aktuelt;

15.2.3.1) - omfanget av og status for informasjonen om slike styrker skal revurderes etter at deres status er ytterligere definert, i omorganiseringsprosessen;

15.2.4) - treningsprogrammene for deres væpnede styrker og planlagte endringer i disse i de kommende år;

15.2.5) - innkjøp av større utstyr og større militære bygge- og anleggsprogrammer på grunnlag av kategoriene fastsatt i FN-dokumentet nevnt i paragraf 15.3), enten igangværende eller som starter i kommende år, dersom slike er planlagt, og hva slike prosjekter innebærer, med tilhørende forklaringer;

15.2.6) - realisering av de hensikter som tidligere er innrapportert etter denne paragraf.

For å lette forståelsen av den informasjon som gis, oppfordres deltakerstatene til å bruke illustrerende diagrammer og kart, der dette er aktuelt.

15.2.7) Dersom det ikke forventes noen endringer, bør dette oppgis, der det er aktuelt.

15.3) Informasjon om tidligere utgifter

Deltakerstatene skal innrapportere sine forsvarsutgifter for det foregående budsjettåret (dvs. det budsjettår som de nyeste tallene foreligger for) på grunnlag av de kategorier som er fastsatt i FNs dokument for standardisert internasjonal rapportering av militærutgifter («Instrument for Standardized International Reporting of Military Expenditures»), vedtatt 12. desember 1980.

De skal i tillegg, om nødvendig, gi en egnet redegjørelse for eventuelle avvik mellom utgifter og tidligere innrapporterte budsjetter, og opplysninger om forholdet mellom militærbudsjettet og bruttonasjonalinntekt (BNI) som en prosentandel.

15.4) Informasjon om budsjetter

Den skriftlige erklæringen skal suppleres med følgende informasjon, dersom den foreligger (dvs. relevante fakta som kan frigis, tall og/eller anslag som er til behandling i de nasjonale prosedyrene for forsvarsplanlegging beskrevet i paragraf 15.1.2)):

15.4.1) Om det etterfølgende budsjettår

15.4.1.1) - budsjettall på grunnlag av kategoriene fastsatt i FNs dokument nevnt i paragraf 15.3);

15.4.1.2) - status for budsjettallene.

Deltakerstatene skal dessuten oppgi følgende informasjon i den utstrekning den foreligger:

15.4.2) Om de to budsjettårene som kommer etter det etterfølgende budsjettår

15.4.2.1) - de best mulige anslag, med spesifisering av forsvarsutgiftene på grunnlag av kategoriene fastsatt i FNs dokument nevnt i paragraf 15.3);

15.4.2.2) - status for disse anslagene.

15.4.3) Om de siste to år av de kommende fem budsjettår

15.4.3.1) - de best mulige anslag, med angivelse av totalsummen og tallene for følgende tre hovedkategorier:

- driftskostnader,
- innkjøp og bygg og anlegg,
- forskning og utvikling;

15.4.3.2) - status for disse anslagene.

15.4.4) Forklarende data

15.4.4.1) - en angivelse av året som er brukt som basis for eventuell ekstrapolering;

15.4.4.2) - presisering av dataene fastsatt i paragraf 15.3) og 15.4), særlig med hensyn til inflasjon.

Presisering, gjennomgåelse og dialog

15.5) Anmodning om presisering

For å øke åpenheten, kan hver deltakerstat be enhver annen deltakerstat om en presisering av opplysningene som er gitt. Spørsmål bør framlegges innen en periode på to måneder etter at en deltakerstats opplysninger er motatt. Deltakerstatene skal gjøre alle anstrengelser for å besvare slike spørsmål fullstendig og hurtig. Det bør være underforstått at slike utvekslinger bare er til orientering. Spørsmålene og svarene kan oversendes alle andre deltakerstater.

15.6) Årlige diskusjonsmøter

Uten at muligheten for å holde ad hoc-diskusjoner om opplysningene og presiseringene som er gitt, berøres, skal hver deltakerstat hvert år holde et møte med en konsentrert og strukturert dialog for å drøfte de spørsmål som angår forsvarsplanlegging. Det årlige møtet for vurdering av gjennomføringen, som fastsatt i Wien-dokumentets kapittel XI, kan brukes til dette formål. Slike diskusjoner kan dreie seg om metodikken for forsvarsplanlegging og hva opplysningene som er gitt, vil innebære.

15.7) OSSE høynivåseminarer om militær doktrine

Deltakerstatene oppfordres også til å holde periodiske høynivåseminarer om militær doktrine tilsvarende dem som allerede er holdt.

15.8) Studiebesøk

For å øke kunnskapen om nasjonale forsvarsplanleggingsprosedyrer og fremme dialog, kan hver deltakerstat arrangere studiebesøk slik at representanter for andre OSSE-deltakerstater kan møte tjenestemenn ved de institusjoner som driver forsvarsplanlegging og ved aktuelle organer, f.eks. offentlige etater (planlegging, finans, økonomi), forsvarsdepartement, generalstab og relevante parlamentarisk komiteer.

Slike utvekslinger kan arrangeres innenfor rammen av militære kontakter og militært samarbeid.

Eventuell tilleggsinformasjon

15.9) Deltakerstatene oppfordres til å gi eventuelle andre faktaopplysninger og dokumentarisk informasjon angående deres forsvarsplanlegging. Dette kan omfatte:

15.9.1) - liste over og eventuelt teksten til større, offentlig tilgjengelige dokumenter, på et av OSSEs arbeidsspråk, som gjenspeiler deres forsvarspolitik, militære strategier og doktriner;

15.9.2) - eventuelt annet offentlig tilgjengelig dokumentarisk oppslagsmateriale om deres planer angående paragraf 15.1) og 15.2), f.eks. militære dokumenter og/eller «hvitbøker».

15.10) Denne dokumentariske informasjonen kan gis til Det konfliktforebyggende senter, som vil sende ut lister over mottatt informasjon og på anmodning gjøre denne tilgjengelig.

III. Reduksjon av risiko

Mekanisme for konsultasjon og samarbeid angående uvanlige militæraktiviteter

16) Deltakerstatene skal i samsvar med følgende bestemmelser konsultere og samarbeide med hverandre angående alle uvanlige og ikke-planlagte aktiviteter i deres militære styrker utenfor disses normale plassering i fredstid som er militært betydningsfulle, innenfor anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak, og som en deltakerstat uttrykker sikkerhetsmessig bekymring for.

16.1) Deltakerstaten som har bekymringer angående slik aktivitet, kan sende en anmodning om en forklaring til en annen deltakerstat der aktiviteten foregår.

16.1.1) I anmodningen skal årsaken eller årsakene til bekymringen angis, samt, i størst mulig grad, hva slags aktivitet det gjelder og stedet eller området der den foregår.

16.1.2) Svaret skal oversendes innen maksimalt 48 timer.

16.1.3) Svaret skal gi svar på spørsmålene som er stilt, samt all annen informasjon som er relevant for å redegjøre for den aktuelle aktiviteten og fjerne bekymringen.

16.1.4) Anmodningen og svaret skal oversendes alle andre deltakerstater uten opphold.

16.2) Den anmodende staten kan, etter å ha vurdert svaret som er gitt, be om et møte med svarstaten for å diskutere saken.

16.2.1) Det skal sammenkalles til et slikt møte innen maksimalt 48 timer.

16.2.1.1) Anmodningen om et slikt møte skal oversendes alle deltakerstater uten opphold.

16.2.1.2) Den anmodende staten og svarstaten har rett til å be andre berørte deltakerstater delta på møtet, særlig de stater som også har uttrykt bekymring eller som vil kunne bli trukket med i aktiviteten.

16.2.1.3) Et slikt møte skal holdes på et sted som skal avtales gjensidig av den anmodende staten og svarstaten. Dersom det ikke inngås avtale, skal møtet holdes ved Det konfliktforebyggende senter.

16.2.1.4) Møtet skal ledes av OSSEs sittende formannskap eller dets representant.

16.2.1.5) Det sittende formannskap eller dets representant skal, etter hensiktsmessige konsultasjoner, utarbeide en rapport fra møtet og oversende den til alle deltakerstater uten opphold.

16.3) Enten den anmodende staten eller svarstaten eller begge kan be om at alle deltakerstatene møtes.

16.3.1) Det sittende formannskap eller dets representant skal innen 48 timer sammenkalle til et slikt møte, der den anmodende staten og svarstaten skal legge fram sine synspunkter. De skal i god tro forsøke å bidra til en gjen- sidig akseptabel løsning.

16.3.1.1) Det faste råd og Forum for sikkerhetssamarbeid skal i fellesskap tjene som forum for et slikt møte.

16.3.1.2) Det faste råd og Forum for sikkerhetssamarbeid skal i fellesskap vurdere situasjonen. Deretter kan det anbefales overfor de berørte statene at det treffes hensiktsmessige tiltak for å stabilisere situasjonen og at aktivite- tene som gir opphav til bekymring, stanses.

Samarbeid med hensyn til farlige hendelser av militær art

17) Deltakerstatene skal samarbeide ved å rapportere og avklare farlige hen- delser av militær art innenfor anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsska- pende tiltak, for å hindre eventuelle misforståelser og redusere virkningen for en annen deltakerstat.

17.1) Hver deltakerstat skal utpeke et kontaktpunkt i tilfeller av slike far- lige hendelser og skal underrette alle andre deltakerstater om dette. En liste over slike punkter vil være tilgjengelig ved Det konfliktforebyggende senter.

17.2) I tilfelle av en slik farlig hendelse bør den deltakerstat hvis militære styrker er involvert i hendelsen, raskt gi andre deltakerstater den tilgjengelige informasjon. Enhver deltakerstat som er berørt av en slik hendelse, kan også anmode om en eventuell avklaring. Slike anmodninger skal besvares hurtig.

17.3) Spørsmål som angår informasjon om slike farlige hendelser, kan dis- kuterer av deltakerstatene i Forum for sikkerhetssamarbeid eller ved det årlige møtet for vurdering av gjennomføringen.

17.4) Disse bestemmelsene skal ikke berøre deltakerstatenes rettigheter og forpliktelser i henhold til noen annen internasjonal avtale om farlige hen- delser, og de skal heller ikke være til hinder for ytterligere metoder til å rap- portere og avklare farlige hendelser.

Frivillig vertskap for besøk for å fjerne bekymringer angående militær aktivitet

18) For å bidra til å fjerne bekymringer angående militær aktivitet i anvendel- sesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak, oppfordres deltakersta- tene til å invitere andre deltakerstater til å delta i besøk til områder på verts- statens territorium der det kan være grunn til slik bekymring. Slike invitasjo- ner skal ikke berøre eventuelle andre tiltak som treffes etter paragraf 16) til 16.3).

18.1) De stater som inviteres til å delta ved slike besøk, skal omfatte de sta- ter som oppfattes å ha bekymringer. Når invitasjonene sendes ut, skal verts- staten underrette alle andre deltakerstater om at den har til hensikt å holde

besøket, med angivelse av årsakene til besøket, området som skal besøkes, hvilke stater som er invitert og de generelle ordningene som vil gjelde.

18.2) Gjennomføringen av slike besøk, herunder antall representanter fra øvrige deltakerstater som skal inviteres, skal bestemmes av vertsstaten, som skal dekke kostnadene som påløper i landet. Vertsstaten bør likevel ta behørig hensyn til behovet for å sikre at besøket blir effektivt, til mest mulig åpenhet og innsyn, og til de inviterte representantenes sikkerhet. Den bør også, så langt det er praktisk mulig, ta hensyn til besøkende representanters ønsker angående reiseruten for besøket. Vertsstaten og statene som stiller besøkende personell til rådighet, kan sende ut felles eller individuelle kommentarer angående besøket til alle andre deltakerstater.

IV. Kontakter

Besøk på flystasjoner

19) Hver deltakerstat med taktiske luftkampenheter innrapportert i henhold til paragraf 10) skal arrangere besøk for representanter fra alle andre deltakerstater til en av sine normale flystasjoner 1 i fredstid der slike enheter er stasjonert, for å gi de besøkende anledning til å observere aktiviteten på flystasjonen, herunder forberedelsene til å utføre flystasjonens funksjoner, og å få et inntrykk av det omtrentlige antall flytokt og den type oppdrag som utføres.

20) Hver deltakerstat skal arrangere minst ett slikt besøk i løpet av en femårsperiode. En ny felles tidsplan for femårsperioder der deltakerstatene skal arrangere flystasjonbesøk, begynte 1. januar 1997.

Forhåndsindikasjoner som deltakerstatene har gitt om kommende tidsplaner for slike besøk i de(t) etterfølgende år, kan diskuteres på de årlige møtene for vurdering av gjennomføringen.

21) Som regel vil det bli invitert inntil to besøkende fra hver deltakerstat.

22) Når flystasjonen som skal besøkes, ligger på en annen deltakerstats territorium, skal invitasjonene utstedes av den deltakerstat på hvis territorium flystasjonen ligger (vertsstaten). I slike tilfeller skal vertsansvaret som denne staten har delegert til deltakerstaten som arrangerer besøket, være spesifisert i invitasjonen.

23) Staten som arrangerer besøket, vil eventuelt fastsette programmet for besøket i samarbeid med vertsstaten. De besøkende skal følge instruksene som gis av staten som arrangerer besøket i samsvar med bestemmelsene i dette dokument.

24) De nærmere reglene for besøk på flystasjoner skal være i samsvar med bestemmelsene i vedlegg IV.

25) Den inviterte staten kan bestemme om den vil sende militære og/eller sivile besøkende, herunder personell som er akkreditert til vertsstaten. Militære besøkende skal normalt bære sine uniformer og distinksjoner under besøket.

26) Besøket ved flystasjonen skal vare i minst 24 timer.

27) I løpet av besøket skal de besøkende få en orientering om flystasjonens formål og funksjoner og dens nåværende aktiviteter, herunder hensiktsmessig informasjon om oppbygningen av flyvåpenet og om operasjonene, slik at flystasjonens konkrete rolle og underordning forklares. Staten som arrangerer besøket, skal gi de besøkende anledning til å observere rutinemessig virksomhet ved flystasjonen under besøket.

28) De besøkende skal ha anledning til å kommunisere med sjefer og soldater, også i støtte-/logistikkenheter som befinner seg på flystasjonen. De skal gis anledning til å observere alle typer fly som befinner seg på flystasjonen.

29) Ved avslutningen av besøket skal staten som arrangerer besøket, gi de besøkende en anledning til å møtes samlet, samt til å møte tjenestemenn fra staten og overordnet personell fra flystasjonen for å diskutere besøkets forløp.

(30) program for militære kontakter og samarbeid

Militære kontakter

30.1) For videre å forbedre sine gjensidige forbindelser med henblikk på å styrke prosessen med oppbygging av tillit og sikkerhet, skal deltakerstatene på frivillig grunnlag og når det er hensiktsmessig, fremme og legge forholdene til rette for:

30.1.1) - utvekslinger og besøk mellom medlemmer av de væpnede styrker på alle nivåer, særlig nivåene mellom lavere offiserer og sjefer;

30.1.2) - kontakter mellom aktuelle militære institusjoner, særlig mellom militære enheter;

30.1.3) - utveksling av besøk med marinefartøyer og flyvåpenenheter;

30.1.4) - reserverte plasser i militærakademier og -skoler og på militære treningskurs for medlemmer av de væpnede styrker fra deltakerstatene;

30.1.5) - bruk av militære treningsinstitusjoners språkfasiliteter til fremmedspråkundervisning for medlemmer av de væpnede styrker fra deltakerstatene og til å holde språkkurs ved militære treningsinstitusjoner for militære fremmedspråklærere fra deltakerstatene;

30.1.6) - utveksling og kontakter mellom akademikere og eksperter på militærstudier og beslektede områder;

30.1.7) - deltakelse og innlegg fra medlemmer av deltakerstatenes væpnede styrker, samt sivile eksperter på sikkerhetsspørsmål og forsvarspolitik, ved akademiske konferanser, seminarer, symposier og studiebesøk;

30.1.8) - utgivelse av felles akademiske publikasjoner om sikkerhets- og forsvarsspørsmål;

30.1.9) - sports- og kulturarrangementer mellom medlemmene av deres væpnede styrker.

Militært samarbeid

Felles militærøvelser og trening

30.2) Deltakerstatene skal, på frivillig grunnlag og når det er hensiktsmessig, holde felles militær trening og øvelser for å arbeide med oppgaver av gjensidig interesse.

Besøk ved militæranlegg, militære formasjoner og observasjon av visse militære aktiviteter

30.3) I tillegg til Wien-dokumentets bestemmelser om besøk ved flystasjoner, skal hver deltakerstat ordne det slik at representanter fra alle andre deltakerstater får besøke et av dens militæranlegg eller militære formasjoner, eller observere militær aktivitet under tersklene fastsatt i kapittel VI. Disse arrangementene skal gi de besøkende eller observatørene en anledning til å

betrakte aktiviteten ved militæranlegget, observere treningen av den militære formasjonen eller observere hvordan den militære aktiviteten foregår.

30.4) Hver deltakerstat skal gjøre alle anstrengelser for å arrangere ett slikt besøk eller observasjon i løpet av en femårsperiode.

30.5) For å sikre størst mulig effektivitet og kostnadseffektivitet, kan deltakerstatene holde slike besøk eller observasjoner i tilknytning til blant annet andre besøk og kontakter som arrangeres i samsvar med bestemmelsene i Wien-dokumentet.

30.6) De nærmere reglene for besøk ved flystasjoner fastsatt i paragraf 19) til 29) i Wien-dokumentet vil få tilsvarende anvendelse på besøkene.

Observasjonsbesøk

30.7) Deltakerstatene som utfører militær aktivitet underlagt forhåndsvarsling i samsvar med kapittel V, men på lavere nivåer enn dem som er fastsatt i kapittel VI, oppfordres til å invitere observatører fra de øvrige deltakerstatene, særlig nabostater, til å observere slik militær aktivitet.

30.8) Gjennomføringen av slike besøk skal bestemmes av vertsstaten.

Ekspert

30.9) Deltakerstatene uttrykker sin vilje til å stille tilgjengelige eksperter som kan rådspørres i saker angående forsvar og sikkerhet, til rådighet for enhver annen deltakerstat.

30.10) For dette formål skal deltakerstatene utpeke et kontaktpunkt og skal underrette alle andre deltakerstater om dette. En liste over slike punkter vil være tilgjengelig ved Det konfliktforebyggende senter.

30.11) Etter deltakerstatenes valg kan meldinger mellom dem angående dette tema sendes gjennom OSSEs kommunikasjonsnett.

30.12) De nærmere regler angående eksperter vil bli avtalt direkte mellom de berørte deltakerstatene.

Seminarer om samarbeid på det militære område

30.13) Med forbehold om godkjenning fra de aktuelle OSSE-organer, skal Det konfliktforebyggende senter arrangere seminarer om samarbeid mellom deltakerstatenes væpnede styrker.

30.14) Dagsordenen ved seminarene skal hovedsakelig være konsentrert om OSSE-orienterte oppgaver, herunder de væpnede styrkers deltakelse i fredsbevarende operasjoner, i katastrofe- og nødhjelp, i flyktningekriser og i humanitær bistand.

Utveksling av informasjon om avtaler om militære kontakter og samarbeid

30.15) Deltakerstatene skal utveksle informasjon om avtaler om programmer for militære kontakter og samarbeid inngått med andre deltakerstater innenfor disse bestemmelsers virkeområde.

* * * * *

30.16) Deltakerstatene har besluttet at programmet for militære kontakter og samarbeid skal være åpent for alle OSSE-deltakerstater med hensyn til alle

deres væpnede styrker og territorier. Gjennomføringen av dette programmet skal vurderes ved de årlige møtene for vurdering av gjennomføringen, som fastsatt i kapittel XI.

Demonstrasjon av nye typer større våpen- og utstyrssystemer

31) Den første deltakerstaten som utplasserer en ny type større våpen- og utstyrssystem i sine militære styrker i anvendelsesområdet som fastsatt i bestemmelsene om informasjon om militære styrker, skal så snart som mulig, men senest ett år etter at utplasseringen er begynt, arrangere en demonstrasjon for representanter for alle andre deltakerstater 2, som kan sammenfalle med andre arrangementer fastsatt i dette dokument.

32) Når demonstrasjonen utføres på en annen deltakerstats territorium, skal invitasjonen utstedes av den deltakerstat på hvis territorium demonstrasjonen holdes (vertsstaten). I slike tilfeller skal vertsansvaret som denne staten har delegert til deltakerstaten som arrangerer demonstrasjonen, være spesifisert i invitasjonen.

33) Staten som arrangerer demonstrasjonen, skal eventuelt fastsette programmet for demonstrasjonen i samarbeid med vertsstaten. De besøkende skal følge instruksene som gis av staten som arrangerer demonstrasjonen i samsvar med bestemmelsene i dette dokument.

34) De nærmere reglene for demonstrasjon av nye typer større våpen- og utstyrssystemer skal være i samsvar med bestemmelsene i vedlegg IV.

35) Den inviterte staten kan bestemme om den vil sende militære og/eller sivile besøkende, herunder personell som er akkreditert til vertsstaten. Militære besøkende skal normalt bære sine uniformer og distinksjoner under besøket.

Informasjon om kontakter

36) For å lette planleggingen for multinasjonale kontakter som er åpne for deltakelse for alle OSSE-stater, skal deltakerstatene årlig gi informasjon om sine planer for kontakter som fastsatt nedenfor:

- Besøk på flystasjoner (paragraf 19) til 29))
- Besøk på militæranlegg, militære formasjoner og observasjon av visse militære aktiviteter (paragraf 30.3) til 30.6))
- Observasjonsbesøk (paragraf 30.7) til 30.8))
- Demonstrasjon av nye typer større våpen- og utstyrssystemer (paragraf 31) til 35))

37) Informasjonen skal gis til Det konfliktforebyggende senter senest 15. november hvert år og skal omfatte planer for det etterfølgende kalenderår. Deltakerstatene skal på forhånd underrette Det konfliktforebyggende senter om eventuelle endringer i ovennevnte informasjon. Det konfliktforebyggende senter skal underrette alle deltakerstater om informasjonen som er gitt, senest 1. desember.

V. Forhåndsvarsling av visse militære aktiviteter

38) Deltakerstatene skal gi skriftlig varsel i samsvar med bestemmelsene i paragraf 151) og 152) til alle andre deltakerstater 42 dager eller mer før vars-

lingspliktige 3 militære aktiviteter starter i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak.

39) Varsel skal gis av den deltakerstat på hvis territorium den aktuelle aktiviteten er planlagt å finne sted (vertsstat) selv om denne statens styrker ikke deltar i aktiviteten eller styrken er under det varslingspliktige nivået. Dette skal ikke fritta andre deltakerstater fra plikten til å gi varsel, dersom deres medvirkning i den planlagte militære aktiviteten når det varslingspliktige nivået.

40) Det skal gis varsel om hver av følgende militære aktiviteter, herunder aktiviteter der styrker fra andre deltakerstater medvirker, i felten, utført som en enkelt aktivitet i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak, på eller over de nivåer som er definert nedenfor:

40.1) Formasjoner av deltakerstatenes landstyrker 4 som medvirker i den samme øvelsesaktiviteten, utført under en enkelt operativ kommando, selvstendig eller i kombinasjon med eventuelle luft- eller marinekomponenter.

40.1.1) Det skal gis varsel om denne militære aktiviteten når den på et hvilket som helst tidspunkt under aktiviteten omfatter:

- minst 9000 soldater, medregnet støttetropper, eller
- minst 250 stridsvogner, eller
- minst 500 pansrede kampvogner, som definert i vedlegg III, paragraf 2), eller
- minst 250 selvdrevne og trukne artillerienheter, bombekastere og flerrørs rakettkastere (kaliber 100 mm og større)

dersom de er organisert i en divisjonsstruktur eller minst to brigader/regimenter, ikke nødvendigvis underordnet den samme divisjonen.

40.1.2) Deltakelse av deltakerstatenes flyvåpen skal omfattes av varslingen dersom det antas at det i løpet av aktiviteten vil bli fløyet 200 eller flere tokt med fly, unntatt helikoptre.

40.2) Militære styrkers medvirkning i en amfibielandgang 5, helikopterbåret landgang eller fallskjermangrep i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak.

40.2.1) Disse militære aktivitetene skal være underlagt varsling når en hvilken som helst av dem omfatter minst 3000 soldater.

40.3) Formasjoner av deltakerstatenes landstyrker som medvirker i en forflytting utenfra anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak til ankomststeder i området, eller innenfra anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak til oppmarsjsteder i området, for å delta i en varslingspliktig øvelsesaktivitet eller for å bli oppmarsjert.

40.3.1) Det skal gis varsel om disse styrkenes ankomst eller oppmarsjering når dette på et hvilket som helst tidspunkt under aktiviteten omfatter:

- minst 9000 soldater, medregnet støttetropper, eller
- minst 250 stridsvogner, eller
- minst 500 pansrede kampvogner, som definert i vedlegg III, paragraf 2), eller
- minst 250 selvdrevne og trukne artillerienheter, bombekastere og flerrørs rakettkastere (kaliber 100 mm og større)

dersom de er organisert i en divisjonsstruktur eller minst to brigader/regimenter, ikke nødvendigvis underordnet den samme divisjonen.

40.3.2) Styrker som er forflyttet inn i området, skal være underlagt alle bestemmelser om avtalte tillits- og sikkerhetsskapende tiltak når de forlater sine ankomststeder for å medvirke i en varslingspliktig øvelse eller for å oppmarsjeres inne i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak.

41) Varslingspliktige militære aktiviteter som utføres uten forhåndsvarsel til de berørte troppene, er unntak fra kravet om forhåndsvarsel som skal gis 42 dager på forhånd.

41.1) Varsel om slike aktiviteter, over de avtalte tersklene, skal gis på det tidspunkt da de berørte troppene påbegynner slike aktiviteter.

42) Varsel skal gis skriftlig for hver varslingspliktige militære aktivitet, i følgende avtalte form:

43) **A. Generell informasjon**

43.1) Betegnelsen på den militære aktiviteten.

43.2) Det generelle formålet med den militære aktiviteten.

43.3) Navnene på de stater som medvirker i den militære aktiviteten;

43.4) Kommandonivået som organiserer og har befal i den militære aktiviteten.

43.5) Start- og sluttdatoene for den militære aktiviteten.

44) **B. Informasjon om forskjellige typer varslingspliktige militære aktiviteter**

44.1) Formasjoner av deltakerstatens landstyrker som medvirker i den samme øvelsesaktiviteten utført under en enkelt operativ kommando, selvstendig eller i kombinasjon med eventuelle luft- eller marinekomponenter:

44.1.1) Det samlede antall soldater som deltar i den militære aktiviteten (dvs., bakkestyrker, amfibiestyrker, luftmobile eller helikopterbårne styrker og luftlandetropper) og eventuelt antall soldater som deltar for hver involverte stat.

44.1.2) Betegnelsen på, underordningen til, antall og type formasjoner og enheter som deltar for hver stat, ned til og med brigade/regiment eller tilsvarende nivå.

44.1.3) Det samlede antall stridsvogner for hver stat.

44.1.4) Det samlede antall pansrede kampvogner for hver stat og det samlede antall utskytingsramper for styrt panservern montert på pansrede kjøretøyer.

44.1.5) Det samlede antall artillerienheter og flerrørs rakettkastere (kaliber 100 mm og større).

44.1.6) Det samlede antall helikoptre, etter kategori.

44.1.7) Planlagt antall tokt med fly, unntatt helikoptre.

44.1.8) Formålet med flyoppdragene.

44.1.9) Kategoriene med fly som medvirker.

44.1.10) Det kommandonivå som organiserer og har befal med flyvåpenets deltakelse.

44.1.11) Kanonild fra marinefartøyer til land.

44.1.12) Angivelse av annen støtte fra marinefartøyer til land.

44.1.13) Det kommandonivå som organiserer og har befal med marinestyrkenes deltakelse.

44.2) Militære styrkers medvirkning i amfibielandgang, helikopterbåret landgang eller fallskjermangrep i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak:

44.2.1) Det samlede antall amfibietropper som medvirker i varslingspliktige amfibielandganger, og/eller det samlede antall tropper som medvirker i varslingspliktige fallskjermangrep eller helikopterbårne landganger.

44.2.2) I tilfelle av varslingspliktig landgang, innskipningsstedet eller -stedene, dersom disse er i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak.

44.3) Formasjoner av deltakerstatens landstyrker som medvirker i forflytting utenfra anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak til ankomststeder i området, eller innenfra anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak til oppmarsjsteder i området, for å delta i en varslingspliktig øvelsesaktivitet eller for å bli oppmarsjert:

44.3.1) Det samlede antall tropper som forflyttes.

44.3.2) Antall og type formasjoner som medvirker i forflyttingen.

44.3.3) Det samlede antall stridsvogner som deltar i en varslingspliktig ankomst eller oppmarsjering.

44.3.4) Det samlede antall pansrede kampvogner som deltar i en varslingspliktig ankomst eller oppmarsjering.

44.3.5) Det samlede antall artillerienheter og flerrørs rakettkastere (kaliber 100 mm og større) som deltar i en varslingspliktig ankomst eller oppmarsjering.

44.3.6) Geografiske koordinater for ankomststedene og oppmarsjeringsstedene.

45) C. Det planlagte området innen anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak, og tidsrammen for aktiviteten

45.1) Området for den militære aktiviteten avgrenset av geografiske lengdegrader sammen med geografiske koordinater, avhengig av hva som passer.

45.2) Start- og sluttdatoer for hver fase av de medvirkende formasjonenes aktivitet i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak (f.eks., forflytting, utplassering, kraftsamling, aktiv øvelse, restitusjon).

45.3) Det taktiske formålet med hver fase og tilhørende geografisk område avgrenset med geografiske koordinater; og

45.4) Kort beskrivelse av hver fase.

46) D. Annen informasjon

46.1) Eventuelle endringer sammenlignet med opplysninger gitt i årsoversikten angående aktiviteten.

46.2) Forholdet mellom aktiviteten og andre varslingspliktige aktiviteter.

VI. Observasjon av visse militære aktiviteter

47) Deltakerstatene skal invitere observatører fra alle andre deltakerstater til følgende varslingspliktige militære aktiviteter:

47.1) - Formasjoner av deltakerstatens landstyrker 6 som medvirker i den samme øvelsesaktiviteten utført under en enkelt operativ kommando, selvstendig eller i kombinasjon med eventuelle luft- eller marinekomponenter.

47.2) - Militære styrkers medvirkning i en amfibielandgang, helikopterbåret landgang eller fallskjermangrep i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak.

47.3) - I tilfelle av formasjoner av deltakerstatenes landstyrker som medvirker i en forflytting utenfra anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak til ankomststeder i området, eller innenfra anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak til oppmarsjsteder i området, for å delta i en varslingspliktig øvelsesaktivitet eller for å oppmarsjeres, konsentrasjonen av disse styrkene. Styrker som er forflyttet inn i området, skal være underlagt alle bestemmelser om avtalte tillits- og sikkerhetsskapende tiltak når de forlater sine ankomststeder for å delta i en varslingspliktig øvelse eller for å oppmarsjeres inne i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak.

47.4) Ovennevnte aktiviteter skal være gjenstand for observasjon når antall medvirkende soldater er 13000 eller mer eller når antall medvirkende stridsvogner er 300 eller mer, eller når antall medvirkende pansrede kampkjøretøyer som definert i vedlegg III, paragraf 2) er 500 eller mer, eller når antall medvirkende selvdrevne og trukne artillerienheter, bombekastere og flerrørs rakettkastere (kaliber 100 mm og større) er 250 eller mer. I tilfelle av amfibielandgang, helikopterbåret landgang eller fallskjermangrep, skal aktiviteten være gjenstand for observasjon når antall medvirkende soldater er 3500 eller mer.

48) Vertsstaten skal være den deltakerstat på hvis territorium den varslede aktiviteten vil finne sted.

49) Vertsstaten kan delegere vertsansvaret til en annen deltakerstat eller stater som medvirker i den militære aktiviteten på vertsstatens territorium, som vil være den delegerte staten. I slike tilfeller skal vertsstaten spesifisere ansvarsfordelingen i sin invitasjon til å observere aktiviteten.

50) Hver deltakerstat kan sende inntil to observatører til den militære aktiviteten som skal observeres. Den inviterte staten kan bestemme om den vil sende militære og/eller sivile observatører, herunder personell akkreditert til vertsstaten. Militære observatører skal normalt bære sin uniformer og distinksjoner når de utfører sine oppgaver.

51) De nærmere reglene angående observasjon av visse militære aktiviteter skal være i samsvar med bestemmelsene i vedlegg IV.

52) Vertsstaten eller den delegerte staten skal fastsette en varighet for observasjonen som gjør det mulig for observatørene å observere en varslingspliktig militær aktivitet fra det tidspunkt da de avtalte tersklene for observasjon nås eller overstiges og til tersklene for observasjon for siste gang under aktiviteten ikke lenger nås.

53) Observatørene kan framsette anmodninger med hensyn til observasjonsprogrammet. Vertsstaten eller den delegerte staten skal etterkomme dem, dersom det er mulig.

54) Observatørene skal i løpet av sitt oppdrag gis de privilegier og den immunitet som gis diplomater etter Wien-konvensjonen om diplomatisk samkvem.

55) Deltakerstatene skal påse at offisielt personell og tropper som deltar i en observert militær aktivitet, samt annet bevæpnet personell stasjonert i

området for den militære aktiviteten, blir tilstrekkelig informert om observatørenes nærvær, status og funksjoner.

56) Vertsstaten eller den delegerte staten skal ikke pålegges å tillate observasjon av steder, installasjoner eller forsvarsanlegg som er underlagt restriksjoner.

57) For å gjøre det mulig for observatørene å bekrefte at den varslede aktiviteten er av ikke-truende art og at den utføres i samsvar med de aktuelle bestemmelsene i varselet, skal vertsstaten eller den delegerte staten:

57.1) - ved begynnelsen av observasjonsprogrammet gi en orientering om formålet med, den grunnleggende situasjonen og fasene i aktiviteten, og eventuelle endringer sammenlignet med varselet, og gi observatørene et observasjonsprogram med en plan for hver dag;

57.2) - gi observatørene et kart med målestokk på 1 til maksimalt 250 000 som skisserer området for den varslede militære aktiviteten og den taktiske utgangssituasjonen i dette området. For å skissere hele området for den varslede militære aktiviteten, kan det gis ekstra kart i mindre målestokk;

57.3) - gi observatørene hensiktsmessig observasjonsutstyr; i tillegg skal observatørene tillates å bruke sine egne kikkerter, kart, fotografi- og videokameraer, diktafoner og bærbare, passive nattsynsinnretninger. Ovennevnte utstyr skal være gjenstand for undersøkelse og godkjenning fra vertsstaten eller den delegerte staten. Det er underforstått at vertsstaten eller den delegerte staten kan begrense bruken av visse utstyrsgjenstander på steder, installasjoner eller forsvarsanlegg som er underlagt restriksjoner;

57.4) - når det er gjennomførbart og under behørig hensyn til observatørenes sikkerhet, oppfordres til å sørge for besiktigelse fra luften av området for den militære aktiviteten, helst med helikopter. Dersom slik besiktigelse foretas, bør den gi observatørene en anledning til å observere fra luften fordelingen av troppene som medvirker i aktiviteten, for å hjelpe dem til å få et generelt inntrykk av aktivitetens omfang og størrelsesorden. Minst en observatør fra hver deltakerstat som er representert ved observasjonen, bør få anledning til å delta i besiktigelsen. Helikoptre og/eller fly kan stilles til rådighet av vertsstaten eller av en annen deltakerstat etter anmodning fra og avtale med vertsstaten;

57.5) - gi observatørene orienteringer, minst en gang per dag, med hjelp fra kart, angående de forskjellige fasene i den militære aktiviteten og utviklingen av fasene, og om observatørenes geografiske plassering; i tilfelle av en landstyrkeaktivitet som utføres i kombinasjon med luft- eller marinekomponenter, skal orienteringene gis av representanter for alle involverte styrker;

57.6) - gi anledning til å observere direkte styrkene til de(n) stat(er) som medvirker i den militære aktiviteten, slik at observatørene får et inntrykk av flyten i hele aktiviteten; for dette formål skal observatørene få anledning til å observere alle deltakende formasjoners taktiske enheter og støtteenheter på divisjonsnivå eller tilsvarende nivå og, når det er mulig, besøke enheter under divisjonsnivå eller tilsvarende nivå og kommunisere med sjefer og soldater. Sjefer og annet overordnet personell i de deltakende formasjonene samt i enhetene som besøkes, skal informere observatørene om sine respektive enheters oppdrag og fordeling;

57.7) - guide observatørene i området for den militære aktiviteten; observatørene skal følge de instruksjoner som gis av vertsstaten eller den delegerte staten i samsvar med bestemmelsene fastsatt i dette dokument;

57.8) - gi observatørene anledning til å kommunisere med sine ambassader eller andre offisielle stasjoner eller konsulater når de ønsker det; vertsstaten eller den delegerte staten er ikke forpliktet til å dekke observatørenes kommunikasjonsutgifter;

57.9) - ved avslutningen av hver observasjon gi en anledning til at observatørene kommer sammen, også med tjenestemenn fra vertsstaten, for å diskutere forløpet av den observerte aktiviteten. Dersom andre stater enn vertsstaten har medvirket i aktiviteten, skal militære representanter for disse statene også inviteres til å delta i denne diskusjonen.

58) Deltakerstatene behøver ikke invitere observatører til varslingspliktige militære aktiviteter som utføres uten forhåndsvarsel til de involverte tropene, med mindre disse varslingspliktige aktivitetene har en varighet på mer enn 72 timer. Dersom disse aktivitetene fortsetter ut over dette tidsrommet, skal de være gjenstand for observasjon mens de avtalte tersklene for observasjon nås eller overstiges. Observasjonsprogrammet skal, så langt det er praktisk mulig, følge alle bestemmelser for observasjon fastsatt i dette dokument.

59) Deltakerstatene oppfordres til å tillate at representanter for mediene i alle deltakerstater er til stede ved observerte militære aktiviteter i samsvar med akkrediteringsprosedyrene fastsatt av vertsstaten. I slike tilfeller skal representanter for mediene i alle deltakerstater behandles likt og få lik adgang til de deler av aktiviteten som er åpne for representanter for mediene.

59.1) Nærvær av representanter for mediene skal ikke forstyrre observatørene i deres funksjoner og heller ikke flyten i den militære aktiviteten.

60) Vertsstaten eller den delegerte staten skal skaffe observatørene transport fra et passende sted som er kunngjort i invitasjonen til området for den varslede aktiviteten, slik at observatørene er på plass før observasjonsprogrammet begynner. Den skal også skaffe observatørene hensiktsmessige transportmidler i området for den militære aktiviteten, og transportere observatørene tilbake til et annet passende sted som er kunngjort i invitasjonen, ved avslutningen av observasjonsprogrammet.

VII. Årsoversikter

61) Hver deltakerstat skal med alle andre deltakerstater utveksle en årsoversikt over sine militære aktiviteter som er underlagt forhåndsvarsling 7, i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak, og som er planlagt for det etterfølgende kalenderåret. En deltakerstat som er vert for militære aktiviteter underlagt forhåndsvarsling og som utføres av en hvilken som helst annen eller andre deltakerstat(er), skal oppføre disse aktivitetene på sin årsoversikt. Den skal oversendes skriftlig hvert år, i samsvar med bestemmelsene i paragraf 151) og 152), senest 15. november for det etterfølgende året.

62) Dersom en deltakerstat ikke planlegger noen militær aktivitet som er underlagt forhåndsvarsling, skal den underrette alle andre deltakerstater om dette på samme måte som fastsatt for utvekslingen av årsoversikter.

63) Hver deltakerstat skal oppføre ovennevnte aktiviteter kronologisk, og skal gi opplysninger om hver aktivitet i samsvar med følgende modell:

63.1) - antall militære aktiviteter som skal meldes;

- 63.2) - aktivitetsnummer;
 - 63.2.1) - type militær aktivitet og dens betegnelse;
 - 63.2.2) - generelle kjennetegn ved og formålet med den militære aktiviteten;
 - 63.2.3) - stater som medvirker i den militære aktiviteten;
 - 63.2.4) - området for den militære aktiviteten, angitt med geografiske lengdegrader og breddegrader der dette passer og definert ved geografiske koordinater;
 - 63.2.5) - den militære aktivitetens planlagte varighet, angitt med påtenkte start- og sluttdatoer;
 - 63.2.6) - planlagt samlet antall soldater og medvirkende i den militære aktiviteten;
 - 63.2.7) - planlagt samlet antall soldater for hver stat som eventuelt medvirker. Ved aktiviteter der mer enn én stat medvirker, skal vertsstaten oppgi slik informasjon;
 - 63.2.8) - typer væpnede styrker som medvirker i den militære aktiviteten;
 - 63.2.9) - planlagt nivå på den militære aktiviteten og betegnelsen på den direkte operative kommando som denne militære aktiviteten vil bli utført under;
 - 63.2.10) - antall og type divisjoner som planlegges å delta i den militære aktiviteten;
 - 63.2.11) - eventuelle ekstra opplysninger, blant annet om komponenter av væpnede styrker, som deltakerstaten som planlegger den militære aktiviteten, anser som relevant.
- 64) Dersom det skulle vise seg nødvendig med endringer angående de militære aktivitetene i årsoversikten, skal de formidles til alle andre deltakerstater ikke senere enn i det aktuelle varselet.
- 65) Dersom en deltakerstat avlyser en militær aktivitet som er oppført i årsoversikten, eller reduserer den til et nivå under varslingstersklene, skal staten underrette de øvrige deltakerstatene umiddelbart.
- 66) Informasjon om militære aktiviteter som er underlagt forhåndsvarsling og som ikke er tatt med i en årsoversikt, skal oversendes alle deltakerstater så snart som mulig, i samsvar med modellen fastsatt i årsoversikten.

VIII. Begrensningsbestemmelser

67) Følgende bestemmelser får anvendelse på militære aktiviteter som er underlagt forhåndsvarsling.

67.1) Ingen deltakerstat skal i løpet av tre kalenderår utføre mer enn én militær aktivitet som er underlagt forhåndsvarsling og som involverer mer enn 40 000 soldater eller 900 stridsvogner eller 2000 pansrede kampvogner eller 900 selvdrevne og trukne artillerienheter, bombekastere og flerrørs rakettkastere (kaliber 100 mm og større).

67.2) Ingen deltakerstat skal i løpet av ett kalenderår utføre mer enn seks militære aktiviteter som er underlagt forhåndsvarsling som hver involverer mer enn 13 000 soldater eller 300 stridsvogner eller 500 pansrede kampvogner eller 300 selvdrevne og trukne artillerienheter, bombekastere og flerrørs rakettkastere (kaliber 100 mm og større), men ikke mer enn 40 000 soldater eller 900 stridsvogner eller 2000 pansrede kampvogner eller 900 selvdrevne og trukne artillerienheter, bombekastere og flerrørs rakettkastere (kaliber 100 mm og større).

67.2.1) Av disse seks militære aktivitetene skal ingen deltakerstat i løpet av et kalenderår utføre mer enn tre militære aktiviteter som er underlagt forhåndsvarsling og som hver involverer mer enn 25 000 soldater eller 400 stridsvogner eller 800 pansrede kampvogner eller 400 selvdrevne og trukne artillerienheter, bombekastere og flerrørs rakettkastere (kaliber 100 mm og større).

67.3) Ingen deltakerstat skal utføre samtidig mer enn tre militære aktiviteter som er underlagt forhåndsvarsling, som hver involverer mer enn 13 000 soldater eller 300 stridsvogner eller 500 pansrede kampvogner eller 300 selvdrevne og trukne artillerienheter, bombekastere og flerrørs rakettkastere (kaliber 100 mm og større).

68) Hver deltakerstat skal skriftlig, i samsvar med bestemmelsene i paragraf 151) og 152), innen 15. november hvert år oversende alle andre deltakerstater informasjon om militære aktiviteter som er underlagt forhåndsvarsling og som involverer mer enn 40 000 soldater eller 900 stridsvogner eller 2000 pansrede kampvogner eller 900 selvdrevne og trukne artillerienheter, bombekastere og flerrørs rakettkastere (kaliber 100 mm og større), som den planlegger å utføre eller være vert for i det andre påfølgende kalenderåret. Slik informasjon skal inneholde foreløpige opplysninger om aktiviteten, om dens generelle formål, tidsramme og varighet, område, størrelse og stater som medvirker.

69) Dersom en deltakerstat ikke planlegger noen slik militær aktivitet, skal den underrette alle andre deltakerstater om dette på samme måte som fastsatt for utvekslingen av årsoversikter.

70) Ingen deltakerstat skal utføre en militær aktivitet som er underlagt forhåndsvarsling og involverer mer enn 40 000 soldater eller 900 stridsvogner eller 2000 pansrede kampvogner eller 900 selvdrevne og trukne artillerienheter, bombekastere og flerrørs rakettkastere (kaliber 100 mm og større) med mindre det har vært oversendt informasjon om aktiviteten som fastsatt ovenfor og med mindre den har vært oppført i årsoversikten, senest 15. november hvert år.

71) Dersom det utføres militære aktiviteter som er underlagt forhåndsvarsling i tillegg til dem som er oppført i årsoversikten, bør de være så få som mulig.

IX. Overholdelse og verifisering

72) I henhold til Madrid-mandatet skal de tillits- og sikkerhetsskapende tiltakene som skal avtales, «være omfattet av hensiktsmessige former for verifisering som svarer til deres innhold».

73) Deltakerstatene erkjenner at nasjonale tekniske midler kan spille en rolle når det gjelder å overvåke overholdelsen av avtalte tillits- og sikkerhetsskapende tiltak.

Inspeksjon

74) I henhold til bestemmelsene i dette dokument har hver deltakerstat rett til å foreta inspeksjoner på enhver annen deltakerstats territorium i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak. Den inspiserende staten kan invitere andre deltakerstater til å delta ved en inspeksjon.

75) Enhver deltakerstat skal kunne rette en anmodning om inspeksjon til en annen deltakerstat i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak.

76) Ingen deltakerstat skal være forpliktet til å akseptere mer enn tre inspeksjoner per kalenderår på sitt territorium i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak.

76.1) Når en deltakerstat har akseptert tre inspeksjoner på et kalenderår, skal den underrette alle andre deltakerstater om dette.

77) Ingen deltakerstat skal være forpliktet til å akseptere mer enn én inspeksjon per kalenderår fra den samme deltakerstaten.

78) En inspeksjon skal ikke regnes med dersom den på grunn av force majeure ikke kan utføres.

78.1) Dersom den inspiserende staten er forhindret fra å utføre en inspeksjon på grunn av force majeure, skal den uten opphold gi en detaljert redegjørelse for årsakene.

78.2) Dersom mottakerstaten er forhindret fra å akseptere en inspeksjon på grunn av force majeure, skal den uten opphold, gjennom diplomatiske eller andre offisielle kanaler, gi en detaljert redegjørelse for årsakene og om mulig anslå varigheten av de omstendigheter som gir opphav til påstanden om force majeure. Dette kan gjøres som følger:

78.2.1) - gjennom svaret på den aktuelle anmodningen om inspeksjon; eller

78.2.2) - gjennom en hensiktsmessig meddelelse levert til den inspiserende staten etter å ha svart positivt på anmodningen om inspeksjon, og før inspeksjonslaget har ankommet innreisestedet; eller

78.2.3) - etter at inspeksjonslaget har ankommet innreisestedet. I dette tilfellet skal en tilsvarende redegjørelse umiddelbart gis til lederen av inspeksjonslaget.

79) Deltakerstaten som har mottatt en slik anmodning, skal svare bekrefte på anmodningen innen den avtalte fristen, med forbehold for bestemmelsene i paragraf 76) og 77).

80) Deltakerstaten som anmoder om inspeksjon, skal kunne utpeke et bestemt område for inspeksjon på en annen stats territorium i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak. Et slikt område skal kalles det «spesifiserte området». Det spesifikerte området skal omfatte terreng der det utføres varslingspliktige militære aktiviteter eller der en annen deltakerstat mener at det foregår en varslingspliktig militær aktivitet. Det spesifikerte området skal være definert og avgrenset av omfanget og størrelsesordenen av varslingspliktige militære aktiviteter, men skal ikke overstige det som kreves for en militær aktivitet på arménivå.

81) I det spesifikerte området skal inspeksjonslaget ledsaget av representanter for mottakerstaten gis adgang, innreise og uhindret besiktigelse, unntatt i områder eller følsomme steder der adgang normalt er forbudt eller underlagt restriksjoner, militæranlegg og andre forsvarsanlegg, samt marinefartøyer, militære kjøretøyer og fly. Antall områder underlagt restriksjoner og områdenes størrelse bør være så begrenset som mulig. Områder der det kan foregå varslingspliktige militære aktiviteter, skal ikke erklæres som områder som er underlagt restriksjoner, unntatt visse permanente eller midlertidige

militæranlegg som bør oppta et så lite territorium som mulig, og følgelig skal disse områdene ikke bli brukt til å hindre inspeksjon av varslingspliktige militære aktiviteter. Områder som er underlagt restriksjoner, skal ikke anvendes på en måte som er uforenlig med de avtalte bestemmelsene om inspeksjon.

82) I det spesifiserte området skal styrker fra andre deltakerstater enn mottakerstaten også være gjenstand for inspeksjon. Representanter for disse styrkene skal samarbeide med mottakerstaten under inspeksjonen.

83) Inspeksjon skal være tillatt på bakken, fra luften eller begge deler.

84) Representantene for mottakerstaten skal ledsage inspeksjonslaget, også når det befinner seg i landkjøretøyer og fly, fra det tidspunkt disse første gang tas i bruk og til det tidspunkt da de ikke lenger er i bruk for inspeksjonsformål.

85) I sin anmodning, som skal framsettes minst 36 timer, men ikke mer enn fem dager, før beregnet innreise til mottakerstatens territorium, skal den inspisierende staten underrette mottakerstaten om:

85.1) - det spesifiserte områdes beliggenhet, definert ved geografiske koordinater;

85.2) - de(t) foretrukne innreisested(er) for inspeksjonslaget;

85.3) - transportmåte til og fra innreisestedet(-stedene) og eventuelt til og fra det spesifiserte området;

85.4) - hvor i det spesifiserte området inspeksjonen vil begynne;

85.5) - om inspeksjonen vil bli utført fra bakken, fra luften eller begge deler samtidig;

85.6) - om inspeksjon fra luften vil bli utført med fly, helikopter eller begge deler;

85.7) - om inspeksjonslaget vil bruke landkjøretøyer som skaffes av mottakerstaten eller, dersom det er gjensidig avtalt, sine egne kjøretøyer;

85.8) - ytterligere utstyr for inspeksjonen som er gjenstand for særskilt samtykke etter paragraf 95);

85.9) - eventuelt andre deltakerstater som deltar i inspeksjonen;

85.10) - informasjon med henblikk på utstedelse av diplomatiske visa til inspektører som reiser inn i mottakerstaten;

85.11) - de(t) foretrukne OSSE-arbeidsspråk som skal brukes under inspeksjonen.

86) Svaret på anmodningen skal gis på kortest mulig tid, men senest innen 24 timer. Innen 36 timer etter at anmodningen er framsatt, skal inspeksjonslaget ha tillatelse til å reise inn på mottakerstatens territorium.

87) Enhver anmodning om inspeksjon, samt svaret på denne, skal uten opphold oversendes alle deltakerstater.

88) Mottakerstaten bør utpeke innreisested(er) så nær det spesifiserte området som mulig. Mottakerstaten skal påse at inspeksjonslaget vil være i stand til å nå fram til det spesifiserte området uten opphold fra innreisestedet(-stedene). Mottakerstaten skal i sitt svar angi hvilke(t) av de seks offisielle OSSE-arbeidsspråk som vil bli brukt under inspeksjonen.

89) Alle deltakerstater skal legge forholdene til rette for inspeksjonslagets gjennomreise på deres territorium.

90) Innen 48 timer etter at inspeksjonslaget er ankommet det spesifiserte området, skal inspeksjonen være avsluttet.

91) Det skal ikke være mer enn fire inspektører i et inspeksjonslag. Den inspiserende staten kan invitere andre deltakerstater til å delta i en inspeksjon. Inspeksjonslaget kan bestå av statsborgere fra inntil tre deltakerstater. Inspeksjonslaget skal ledes av en statsborger fra den inspiserende staten, som skal ha minst like mange inspektører i laget som en invitert stat. Inspeksjonslaget skal være underlagt den inspiserende statens ansvar, og inspeksjonen regnes fra denne statens kvote. Mens inspeksjonslaget foretar inspeksjonen, kan det dele seg i to dellag.

92) Inspektørene og eventuelt hjelpepersonell skal under sitt oppdrag gis privilegier og immunitet i henhold til Wien-konvensjonen om diplomatisk samkvem.

93) Deltakerstatene skal påse at tropper, annet væpnet personell og tjenestemenn i det spesifiserte området blir tilstrekkelig informert om inspektørenes og eventuelt hjelpepersonells nærvær, status og funksjoner. Mottakerstaten skal påse at ingen av dens representanter begår handlinger som kan være til fare for inspektørene og eventuelt hjelpepersonell. Under utførelsen av sine plikter skal inspektørene og eventuelt hjelpepersonell ta i betraktning de sikkerhetshensyn som mottakerstatens representanter gir uttrykk for.

94) Mottakerstaten skal skaffe inspeksjonslaget tilfredsstillende kost og losji på et sted som er hensiktsmessig for gjennomføringen av inspeksjonen, samt legehjelp, om nødvendig; dette utelukker likevel ikke at inspeksjonslaget kan bruke sine egne telt og rasjoner.

95) Inspeksjonslaget skal kunne bruke sine egne kart og diagrammer, fotografi- og videokameraer, kikkerter, bærbare, passive nattsynsinnretninger og diktafoner. Laget kan bruke ytterligere utstyr til inspeksjonen, som skal være oppgitt i anmodningen og være gjenstand for særskilt samtykke fra mottakerstaten. Ved ankomst i det spesifiserte området skal inspeksjonslaget vise utstyret til representanter for mottakerstaten. I tillegg kan mottakerstaten gi inspeksjonslaget et kart som viser området som er spesifisert for inspeksjonen.

96) Inspeksjonslaget skal ha adgang til egnet telekommunikasjonsutstyr i mottakerstaten for å kunne kommunisere med den inspiserende statens ambassade eller andre offisielle stasjoner og konsulater akkreditert til mottakerstaten.

97) Mottakerstaten skal gi inspeksjonslaget adgang til egnet telekommunikasjonsutstyr med henblikk på kontinuerlig samband mellom dellagene.

98) Inspektørene skal ha rett til å be om og å få orienteringer av militære representanter fra mottakerstaten på avtalte tidspunkter. På inspektørenes anmodning skal slike orienteringer gis av sjefer for formasjoner eller enheter i det spesifiserte området. Mottakerstatens forslag angående orienteringene skal tas i betraktning.

99) Den inspiserende staten skal spesifisere om det vil bli foretatt inspeksjon fra luften med bruk av fly, helikopter eller begge deler. Fly til inspeksjon skal velges etter gjensidig avtale mellom den inspiserende staten og mottakerstaten. Det skal velges fly som gir inspeksjonslaget fritt utsyn over bakken i løpet av inspeksjonen. Fly til inspeksjon skal skaffes til veie av mottakerstaten, med mindre annet er avtalt av den inspiserende staten og mottakerstaten.

100) Etter at planen for flygingen, med angivelse blant annet av inspeksjonslagets valg av flykurs, hastighet og høyde i det spesifiserte området, er oversendt vedkommende lufttrafikkmyndighet, skal inspeksjonsflyet få tillatelse til å fly inn i det spesifiserte området uten opphold. Inne i det spesifiserte området skal inspeksjonslaget etter anmodning tillates å avvike fra den godkjente planen for flygingen for å gjøre konkrete observasjoner, forutsatt at slikt avvik er i samsvar med paragraf 80) samt flysikkerhets- og lufttrafikkkrav. Instruksjer til besetningen skal gis gjennom en representant for mottakerstaten om bord i flyet som brukes ved inspeksjonen.

101) Ett medlem av inspeksjonslaget skal, dersom det anmodes om det, tillates å observere data på flyets navigasjonsutstyr til enhver tid og få adgang til kart og diagrammer som brukes av flybesetningen, for å bestemme flyets nøyaktige posisjon i løpet av inspeksjonsflygingen.

102) Luft- og bakkeinspektører kan vende tilbake til det spesifiserte området så ofte de ønsker det innenfor den 48-timers inspeksjonsperioden.

103) Mottakerstaten skal for inspeksjonsformål skaffe til veie landkjøretøyer med terrenggående evne. Når det er gjensidig avtalt, og under hensyn til den særskilte geografien i området som skal inspiseres, skal den inspiserende staten tillates å bruke sine egne kjøretøyer.

104) Dersom landkjøretøyer eller fly skaffes til veie av den inspiserende staten, skal det finnes en ledsagende sjåfør for hvert landkjøretøy, eller ledsagende flybesetning.

105) Den inspiserende staten skal utarbeide en rapport fra sin inspeksjon, med bruk av et format som er avtalt av deltakerstatene. Rapporten skal straks oversendes alle deltakerstater, men innen ikke mer enn 14 dager etter at inspeksjonen er avsluttet.

106) Inspeksjonsutgiftene skal dekkes av mottakerstaten, unntatt når den inspiserende staten bruker sine egne fly og/eller landkjøretøyer. Den inspiserende staten skal være ansvarlig for reiseutgifter til og fra innreisestedet(-stedene).

Evaluerings

107) Informasjon som er gitt i henhold til bestemmelsene om Informasjon om militære styrker og om Informasjon om planer for utplassering av større våpen- og utstyrssystemer, skal være gjenstand for evaluering.

108) Med forbehold for bestemmelsene nedenfor, skal hver deltakerstat gi anledning til å besøke aktive formasjoner og enheter på deres plassering i fredstid som spesifisert i punkt 2 og 3 i bestemmelsene om Informasjon om militære styrker, for å gjøre det mulig for de andre deltakerstatene å evaluere informasjonen som er gitt.

108.1) Ikke-aktive formasjoner og taktiske enheter som er midlertidig aktiviserte, skal gjøres tilgjengelige for evaluering i løpet av perioden med midlertidig aktivisering og i aktiviseringsområdet/-stedet angitt etter paragraf 10.3.2). I slike tilfeller får bestemmelsene for evaluering av aktive formasjoner og enheter tilsvarende anvendelse. Evalueringsbesøk foretatt etter denne bestemmelse skal regnes med i kvotene fastsatt etter paragraf 109).

109) Hver deltakerstat skal være forpliktet til å akseptere en kvote på ett evalueringsbesøk per kalenderår for hver sekstiende enhet eller andel av

dette, som er inn rapportert etter paragraf 10). Ingen deltakerstat skal likevel være forpliktet til å akseptere mer enn femten besøk per kalenderår, og antall besøk per kalendermåned kan ikke overstige to besøk. Ingen deltakerstat skal være forpliktet til å akseptere mer enn en femdel av sin besøkskvote fra den samme deltakerstaten; en deltakerstat med en kvote på færre enn fem besøk skal ikke være forpliktet til å akseptere mer enn ett besøk fra den samme deltakerstaten i løpet av et kalenderår. Ingen formasjon eller enhet kan besøkes mer enn to ganger i løpet av et kalenderår og mer enn en gang av samme deltakerstat i løpet av et kalenderår.

109.1) En deltakerstat skal underrette alle andre deltakerstater når dens kvote eventuelt er oppfylt.

110) Ingen deltakerstat skal være forpliktet til å akseptere mer enn ett besøk på et gitt tidspunkt på sitt territorium.

111) Dersom en deltakerstat har formasjoner eller enheter stasjonert på andre deltakerstaters territorium (vertsstater) i anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak, skal det største tillatte antall evalueringsbesøk til dens styrker i hver av de aktuelle statene være proporsjonalt med antall enheter den har i hver stat. Anvendelse av denne bestemmelse skal ikke endre det antall besøk som denne deltakerstaten (stasjoneringsstaten) må akseptere i henhold til paragraf 109).

112) Anmodninger om slike besøk skal framsettes ikke senere enn fem dager, men ikke tidligere enn sju dager før den beregnede innreisen på territoriet til mottakerstaten.

113) Anmodningen skal spesifisere:

113.1) - den formasjon eller enhet som skal besøkes;

113.2) - den påtenkte dato for besøket;

113.3) - de(t) foretrukne innreisestedet(-stedene) samt datoen og den beregnede ankomsttiden for evalueringslaget;

113.4) - transportmåte til og fra innreisestedet(-stedene) og eventuelt til og fra formasjonen eller enheten som skal besøkes;

113.5) - ytterligere utstyr for evalueringen som er gjenstand for særskilt samtykke i henhold til paragraf 131);

113.6) - navnene, gradene og nasjonalitetene til medlemmene av laget og eventuelt opplysninger for utstedelse av diplomatiske visa;

113.7) - de(t) foretrukne OSSE-arbeidsspråk som skal brukes under besøket.

114) Dersom en formasjon eller enhet fra en deltakerstat er stasjonert på en annen deltakerstats territorium, skal anmodningen rettes til vertsstaten og sendes samtidig til stasjoneringsstaten.

115) Svaret på anmodningen skal gis innen 48 timer etter at anmodningen er mottatt.

116) I tilfelle av formasjoner eller enheter fra en deltakerstat stasjonert på en annen deltakerstats territorium, skal svaret gis av vertsstaten i konsultasjon med stasjoneringsstaten. Etter konsultasjon mellom vertsstaten og stasjoneringsstaten, skal vertsstaten i sitt svar spesifisere de ansvarsområder den eventuelt samtykker i å delegere til stasjoneringsstaten.

117) Svaret skal angi om formasjonen eller enheten vil være tilgjengelig for evaluering på den påtenkte datoen på dens normale oppholdssted i fredstid.

118) Formasjoner eller enheter kan befinne seg på sitt normale oppholdssted i fredstid, men ikke være tilgjengelig for evaluering. Hver deltakerstat skal i slike tilfeller ha rett til ikke å akseptere et besøk; årsakene til at besøk ikke aksepteres og antall dager som formasjonen eller enheten ikke vil være tilgjengelig for evaluering, skal oppgis i svaret. Hver deltakerstat skal ha rett til å benytte denne bestemmelsen inntil maksimalt fem ganger i til sammen ikke mer enn 30 dager per kalenderår.

119) Dersom formasjonen eller enheten er fraværende fra sitt normale oppholdssted i fredstid, skal svaret angi årsakene til og varigheten av dens fravær. Den anmodede staten kan tilby muligheten av å besøke formasjonen eller enheten utenfor dens normale oppholdssted i fredstid. Dersom den anmodede staten ikke tilbyr denne muligheten, skal den anmodende staten kunne besøke formasjonens eller enhetens normale oppholdssted i fredstid. Den anmodende staten kan likevel avstå fra besøket i begge tilfeller.

120) Besøk skal ikke regnes med i mottakerstaters kvoter dersom de ikke gjennomføres. Dersom besøk ikke gjennomføres på grunn av force majeure, skal de heller ikke regnes med.

120.1) Dersom den besøkende staten er forhindret fra å foreta et evalueringsbesøk på grunn av force majeure, skal den uten opphold gi en detaljert redegjørelse for årsakene.

120.2) Dersom mottakerstaten er forhindret fra å akseptere et evalueringsbesøk på grunn av force majeure, skal den uten opphold, gjennom diplomatiske eller andre offisielle kanaler gi en detaljert redegjørelse for årsakene og om mulig anslå varigheten av de omstendigheter som gir opphav til påstanden om force majeure. Dette kan gjøres som følger:

120.2.1) - gjennom svaret på den aktuelle anmodningen om et evalueringsbesøk; eller

120.2.2) - gjennom en hensiktsmessig meddelelse levert til den besøkende staten etter å ha svart positivt på anmodningen om et evalueringsbesøk og før evalueringslaget har ankommet innreisestedet; eller

120.2.3) - etter evalueringslagets ankomst til innreisestedet. I dette tilfellet skal en tilsvarende redegjørelse umiddelbart gis til lederen av evalueringslaget.

121) Svaret skal utpeke innreisestedet(-stedene) og eventuelt angi når og hvor laget skal samles. Innreisestedet(-stedene) og eventuelt samlingsstedet skal være så nær formasjonen eller enheten som skal besøkes, som mulig. Mottakerstaten skal påse at laget vil være i stand til å nå fram til formasjonen eller enheten uten opphold. Mottakerstaten skal i sitt svar angi hvilke(t) av de seks offisielle OSSE-arbeidsspråk som vil bli brukt under evalueringsbesøket.

122) Anmodningen og svaret skal oversendes alle deltakerstater uten opphold.

123) Deltakerstatene skal legge forholdene til rette for lagenes gjennomreise på deres territorium.

124) Evalueringslaget skal ikke ha mer enn tre medlemmer, med mindre annet er avtalt av den besøkende staten og mottakerstaten før besøket. Evalu-

eringslaget kan bestå av statsborgere fra inntil tre deltakerstater. Et slikt lag skal ledes av og være underlagt ansvaret til en statsborger fra den besøkende staten. Den besøkende staten anses å være den deltakerstat hvis anmodning om evalueringsbesøket oversendes mottakerstaten. Den offisielle anmodningen fra den besøkende staten - i samsvar med paragraf 113.6) - skal alltid inneholde opplysninger om lagets størrelse og de besøkendes nasjonalitet. Med hensyn til kvoter skal besøket være identisk med et nasjonalt besøk. Uten at de aktuelle bestemmelser i paragraf 109) berøres, skal mottakerstaten ikke nekte et slikt besøk på grunn av dets to-nasjonale eller tre-nasjonale karakter.

125) Medlemmene av laget og eventuelt hjelpepersonell skal under sitt oppdrag gis privilegier og immunitet i henhold til Wien-konvensjonen om diplomatisk samkvem.

126) Besøket skal finne sted i løpet av en arbeidsdag og vare i inntil 12 timer.

127) Besøket skal begynne med en orientering fra offiseren som har kommandoen over formasjonen eller enheten, eller hans stedfortreder, i formasjonens eller enhetens hovedkvarter, angående personellet samt de større våpen- og utstyrssystemer som er innrapportert i henhold til paragraf 10).

127.1) I tilfelle av et besøk til en formasjon, kan mottakerstaten gi mulighet for å se personell og større våpen- og utstyrssystemer innrapportert i henhold til paragraf 10) for vedkommende formasjon, men ikke for noen av dens formasjoner eller enheter, på sine normale oppholdssteder.

127.2) I tilfelle av besøk til en enhet, skal mottakerstaten gi mulighet for å se enhetens personell og større våpen- og utstyrssystemer innrapportert i henhold til paragraf 10) på deres normale oppholdssteder.

128) Det skal ikke måtte gis adgang til følsomme steder og anlegg og følsomt utstyr.

129) Laget skal til enhver tid være ledsaget av representanter for mottakerstaten.

130) Mottakerstaten skal skaffe laget hensiktsmessig transport under besøket til formasjonen eller enheten.

131) Evalueringslaget skal kunne bruke sine egne kart og diagrammer, fotografi- og videokameraer, personlige kikkerter og diktafoner. Laget kan bruke ytterligere utstyr til evalueringen som skal være oppgitt i anmodningen og være gjenstand for særskilt samtykke fra mottakerstaten. Ved ankomst til oppholdsstedet for formasjonen eller enheten som besøkes, skal evalueringslaget vise utstyret til representantene for mottakerstaten.

132) Besøket skal ikke forstyrre formasjonens eller enhetens aktiviteter.

133) Deltakerstatene skal påse at tropper, annet væpnet personell og tjenestemenn i formasjonen eller enheten blir tilstrekkelig informert om lagsmedlemmenes og eventuelt hjelpepersonells nærvær, status og funksjoner. Deltakerstatene skal også påse at ingen av deres representanter begår handlinger som kan være til fare for lagsmedlemmene og eventuelt hjelpepersonell. Under utførelsen av sine plikter skal lagsmedlemmene og eventuelt hjelpepersonell ta i betraktning de sikkerhetshensyn som mottakerstatens representanter gir uttrykk for.

134) Reiseutgifter til og fra innreisestedet(-stedene), herunder utgifter til fylling av drivstoff, vedlikehold og parkering av den besøkende statens fly og/

eller landkjøretøyer, skal dekkes av den besøkende staten i samsvar med eksisterende praksis fastsatt i henhold til inspeksjonsbestemmelsene for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak.

134.1) Utgifter ved evalueringsbesøk som påløper bortenfor innreisestedet(-stedene), skal dekkes av mottakerstaten, unntatt når den besøkende staten bruker sine egne fly og/eller landkjøretøyer i samsvar med paragraf 113.4).

134.2) Mottakerstaten skal skaffe tilfredsstillende kost og eventuelt losji på et sted som er hensiktsmessig for gjennomføringen av evalueringen, samt nødvendig legehjelp som det måtte haste med.

134.3) I tilfelle av besøk til formasjoner eller enheter fra en deltakerstat stasjonert på en annen deltakerstats territorium, skal stasjoneringsstaten dekke kostnadene ved utøvelsen av de ansvarsområder som er delegert til den av vertsstaten i henhold til vilkårene i paragraf 116).

135) Den besøkende staten skal utarbeide en rapport fra besøket med bruk av et format avtalt av deltakerstatene, og rapporten skal straks oversendes alle deltakerstater, men innen ikke mer enn 14 dager etter at besøket er avsluttet.

136) Meddelelsene angående overholdelse og verifisering skal helst oversendes gjennom OSSEs kommunikasjonsnett.

137) Hver deltakerstat skal ha rett til å anmode om og å få en presisering fra enhver annen deltakerstat angående anvendelsen av avtalte tillits- og sikkerhetsskapende tiltak. Den anmodende deltakerstaten skal straks gi en relevant presisering til den anmodende deltakerstaten, med mindre annet er fastsatt i dette dokument. Meddelelser i denne forbindelse skal eventuelt oversendes alle andre deltakerstater.

X. Regionale tiltak

138) Deltakerstatene oppfordres til, også på grunnlag av separate avtaler, i bilateral, multilateral eller regional sammenheng, å iverksette tiltak for å øke åpenheten og tilliten.

139) I betraktning av den regionale dimensjonen ved sikkerheten, kan deltakerstatene på frivillig grunnlag derfor supplere OSSE-omspennende tillits- og sikkerhetsskapende tiltak gjennom ytterligere tiltak, politisk eller juridisk bindende og skreddersydd for å oppfylle konkrete regionale behov.

140) På frivillig grunnlag kan en rekke tiltak fastsatt særlig i Wien-dokumentet, tilpasses og anvendes i en regional sammenheng. Deltakerstatene kan også forhandle fram ytterligere regionale tillits- og sikkerhetsskapende tiltak, i samsvar med prinsippene fastsatt i paragraf 142).

141) Rammen for forhandling om tiltak angående regional militær oppbygging av tillit og samarbeid bør bestemmes ut fra de berørte statenes preferanser og hva slags tiltak som skal avtales.

142) Slike tiltak bør:

142.1) - være i samsvar med de grunnleggende OSSE-prinsippene, slik disse er nedfelt i organisasjonens dokumenter;

142.2) - bidra til å styrke sikkerheten og stabiliteten i OSSE-området, herunder konseptet for sikkerhetens udelelighet;

142.3) - øke eksisterende åpenhet og tillit;

142.4) - utfylle, ikke duplisere eller erstatte, eksisterende OSSE-omspennende tillits- og sikkerhetsskapende tiltak eller rustningskontrollavtaler;

142.5) - være i samsvar med folkeretten og internasjonale forpliktelser;

142.6) - være i samsvar med Wien-dokumentet;

142.7) - ikke være til skade for sikkerheten for tredjeparter i regionen.

143) Avtalte regionale tillits- og sikkerhetsskapende tiltak inngår i det OSSE-omspennende nettet av avtaler som griper i hverandre og er gjensidig forsterkende. Forhandling og gjennomføring i OSSE-området av regionale eller andre avtaler som ikke er bindende for alle OSSE-deltakerstater, er et spørsmål som direkte berører alle deltakerstater. Deltakerstatene oppfordres derfor til å underrette Forum for sikkerhetssamarbeid om de regionale initiativer for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak som tas og om de avtaler som inngås, samt om gjennomføring av dem, når dette passer. Forum for sikkerhetssamarbeid kan være depositar for regionale avtaler om tillits- og sikkerhetsskapende tiltak.

144) Det finnes en lang rekke mulige tiltak som kan tjene regionale behov, f.eks.:

144.1) - utveksling av informasjon om forsvarsplanlegging, militær strategi og doktrine i den utstrekning de angår en bestemt regional sammenheng;

144.2) - videreutvikling av bestemmelsene med hensyn til reduksjon av risiko;

144.3) - forsterkning av den eksisterende mekanismen for konsultasjon og samarbeid angående uvanlige militære aktiviteter som utføres av deltakerstatene;

144.4) - felles opplæring og manøvre;

144.5) - intensivering av militære kontakter og samarbeid, særlig i grenseområder;

144.6) - opprettelse av kommunikasjonsnett på tvers av landegrenser;

144.7) - senking av tersklene for militære aktiviteter, særlig med hensyn til grenseområder;

144.8) - senking av tersklene for varsler og observasjoner av visse militære aktiviteter som en stat har tillatelse til å utføre i en gitt periode, særlig i grenseområder;

144.9) - avtale om ytterligere inspeksjons- og evalueringsbesøk fra nabo-stater, særlig i grenseområder;

144.10) - økning i størrelsen av evalueringslag og samtykke til flernasjonale evalueringslag;

144.11) - opprettelse av to-nasjonale eller regionale verifiseringsbyråer for å samordne verifiseringsaktiviteter «utenfor regionen».

145) En liste med forslag, samt en fortegnelse over bilaterale og regionale tiltak utarbeidet av Det konfliktforebyggende senter, vil tjene som inspirasjon og kildested for deltakerstatene.

146) Deltakerstatene oppfordres til å gi Det konfliktforebyggende senter hensiktsmessig informasjon om slike tiltak. Det konfliktforebyggende senter får i oppgave å kontinuerlig ajourføre ovennevnte dokument og gjøre det tilgjengelig for deltakerstatene.

147) Dersom Forum for sikkerhetssamarbeid anmodes av de parter som er direkte berørt, kan det bistå ved utarbeidelse av, forhandling om og gjen-

nomføring av regionale tiltak. Dersom det anmodes av disse partene, kan det også instruere Det konfliktforebyggende senter om å yte teknisk bistand, lette prosessen med informasjonsutveksling eller bistå i eventuelle avtalte verifiseringsvirksomheter angående regionale tillits- og sikkerhetsskapende tiltak.

XI. Årlige møter for vurdering av gjennomføringen

148) Deltakerstatene skal hvert år holde et møte for å diskutere nåværende og fremtidig gjennomføring av avtalte tillits- og sikkerhetsskapende tiltak. Diskusjonen kan omfatte:

148.1) - presisering av spørsmål som oppstår ved denne gjennomføringen;

148.2) - iverksettelse av avtalte tiltak, herunder bruk av ytterligere utstyr under inspeksjoner og evalueringsbesøk;

148.3) - konsekvensene av all informasjon som skriver seg fra gjennomføringen av avtalte tiltak for prosessen med oppbygging av tillit og sikkerhet innenfor rammen av OSSE.

149) Før avslutningen av møtet hvert år skal deltakerstatene normalt komme til enighet om dagsordenen og datoene for møtet i det etterfølgende året. Manglende enighet skal ikke utgjøre en tilstrekkelig grunn til å forlenge et møte, med mindre annet er avtalt. Dagsorden og datoer kan om nødvendig avtales mellom møtene.

150) Forum for sikkerhetssamarbeid skal holde slike møter. Det vil etter behov behandle forslag som framsettes i løpet av det årlige møtet for vurdering av gjennomføringen med sikte på å forbedre gjennomføringen av tillits- og sikkerhetsskapende tiltak.

150.1) En måned før møtet skal Det konfliktforebyggende senter sende ut en oversikt over utvekslet årlig informasjon og be deltakerstatene om å bekrefte eller korrigere gjeldende data.

150.2) Innen en måned etter det årlige møtet for vurdering av gjennomføringen, skal Det konfliktforebyggende senter sende ut en oversikt over slike forslag.

150.3) Enhver deltakerstat kan anmode om bistand til å gjennomføre bestemmelsene i dette dokument fra enhver annen deltakerstat.

150.4) Deltakerstater som uansett årsak ikke har utvekslet årlig informasjon i henhold til dette dokument og ikke har gitt en forklaring i henhold til Forum for sikkerhetssamarbeids kunngjørings- og påminnelsesmekanisme, skal i løpet av møtet redegjøre for årsakene til dette og oppgi en forventet dato for full overholdelse av denne forpliktelsen.

XII. Sluttbestemmelser

OSSEs kommunikasjonsnett

151) Deltakerstatene skal bruke OSSEs kommunikasjonsnett til å oversende meldinger angående avtalte tiltak nevnt i dette dokument. Nettet supplerer bruk av diplomatiske kanaler.

152) Bruken av OSSEs kommunikasjonsnett og ordningene for det er derfor regulert av de relevante OSSE-dokumenter.

Andre bestemmelser

153) Teksten til dette dokument vil bli utgitt i hver deltakerstat, som skal spre det og gjøre det kjent i så stor utstrekning som mulig.

154) OSSEs generalsekretær anmodes om å sende dette dokument til De Forente Nasjoners generalsekretær og til regjeringene til partnerne for samarbeid, Japan og republikken Korea, og til partnerne for samarbeid i Middelhavet (Algerie, Egypt, Israel, Jordan, Marokko og Tunisia).

Gjennomføring

155) Deltakerstatene oppfordres til å gi Det konfliktforebyggende senter en kopi av alle meldinger og informasjon som er utvekslet angående tillits- og sikkerhetsskapende tiltak. I henhold til Paris-pakten, som ga Det konfliktforebyggende senter i oppgave å støtte gjennomføringen av tillits- og sikkerhetsskapende tiltak, skal Det konfliktforebyggende senter regelmessig gi alle deltakerstater en faktapresentasjon av all utvekslet informasjon om tillits- og sikkerhetsskapende tiltak.

Faktapresentasjonen bør lette deltakerstatenes analyse av denne informasjonen og skal ikke inneholde noen konklusjoner fra Det konfliktforebyggende senters side.

156) Deltakerstatene skal gjennomføre dette settet av gjensidig utfyllende tillits- og sikkerhetsskapende tiltak for å fremme sikkerhetssamarbeid og redusere risikoen for militær konflikt.

157) For å styrke overholdelsen av avtalte tillits- og sikkerhetsskapende tiltak, og i tillegg til andre relevante bestemmelser i dette dokumentet, skal deltakerstatene etter behov drøfte i de aktuelle OSSE-organer hvordan en fullstendig gjennomføring av disse tiltakene kan sikres.

158) De tiltak som er vedtatt i dette dokument, er politisk bindende og trer i kraft 1. januar 2000, med mindre annet er fastsatt.

Istanbul, 16. november 1999

Vedlegg I

I henhold til Madrid-mandatet, er anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak definert som følger:

«På grunnlag av like rettigheter, likevekt og gjensidighet, lik respekt for alle OSSE-deltakerstaters sikkerhetsinteresser og deres respektive forpliktelser angående tillits- og sikkerhetsskapende tiltak og rustningskontroll i Europa, vil disse tillits- og sikkerhetsskapende tiltak omfatte hele Europa samt det tilstøtende sjøområde*¹³⁾

og luftrom. De vil være av militær betydning og politisk bindende og vil være omfattet av hensiktsmessige former for verifisering som svarer til deres innhold.

Når det gjelder det tilstøtende sjøområde* og luftrom, får tiltakene anvendelse på alle deltakerstaters militære aktiviteter som finner sted der, når disse

¹³⁾ I denne sammenheng er det underforstått at begrepet tilstøtende sjøområde også betyr havområder tilstøtende Europa.» Når uttrykket «anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak» brukes i dette dokument, får ovennevnte definisjon anvendelse. Det er underforstått at følgende også får anvendelse:

aktivitetene berører sikkerheten i Europa samt inngår i aktiviteter som finner sted innenfor hele Europa som nevnt ovenfor, som de vil samtykke i å varsle om. Nødvendige spesifikasjoner vil bli foretatt gjennom forhandlingene om de tillits- og sikkerhetsskapende tiltakene ved konferansen.

Ingenting i definisjonen av anvendelsesområdet gitt ovenfor vil redusere de forpliktelser som allerede er gjeldende etter Sluttakten. De tillits- og sikkerhetsskapende tiltakene som skal avtales ved konferansen, vil også få anvendelse i alle områder som omfattes av hvilke som helst av Sluttaktens bestemmelser angående tillits- og sikkerhetsskapende tiltak og for visse sider ved sikkerhet og rustningskontroll.

De forpliktelser som Armenia, Aserbajdsjan, Hviterussland, Kasakhstan, Kirgisistan, Moldova, Tadsjikistan, Turkmenistan, Ukraina og Usbekistan har påtatt seg i brev av 29. januar 1992 til det sittende formannskap i OSSEs råd, har den virkning at de utvider anvendelsen av tillits- og sikkerhetsskapende tiltak i Wien-dokumentet av 1992 til ovennevnte staters territorier i den grad deres territorier ikke allerede var omfattet av ovennevnte.

Den tidligere jugoslaviske republikk Makedonia, som hadde observatørstatus da Wien-dokumentet av 1994 ble framforhandlet, har vært deltakerstat siden 12. oktober 1995, og Andorra har vært deltakerstat siden 25. april 1996.

«Anvendelsesområdet for tillits- og sikkerhetsskapende tiltak» som definert i dette vedlegg omfatter følgelig, per de angitte datoer, ovennevnte staters territorier.

Vedlegg II

Standardisert format for fullstendige nullrapporter

I. Årlig utveksling av militærinformasjon

Informasjon om militære styrker

§10.1 (Deltakerstat) underretter alle andre deltakerstater om at den ikke disponerer væpnede styrker eller relevante underavdelinger av slike i anvendelsesområdet, og framlegger derfor (en) nullrapport(er) for kommende år, 20xx, med hensyn til forpliktelser fastsatt i følgende kapitler i Wien-dokumentet (kryss av der det passer):

Kommandoorganisering av militære styrker

§ 10.1.1 Samlet antall enheter og den årlige evalueringskvote som følger av dette

§ 10.2 + 10.4 Formasjoner og taktiske enheter av landstyrker og amfibieformasjoner og taktiske amfibieenheter

§ 10.3 Planlagte økninger i personellstyrken

§ 10.3.1 Midlertidig aktivisering av ikke-aktive enheter og formasjoner

§ 10.5 Luftformasjoner og taktiske luftkampenheter i luftforsvar, flyvesen for luftforsvar og marineflyvesen permanent basert på land.

§ 11 data om større våpen- og utstyrssystemer

§ 13 informasjon om planer om utplassering av større våpen- og utstyrssystemer

II. Forsvarsplanlegging

§ 15.1 Forsvarspolitik og -doktrine

§ 15.2 Styrkeplanlegging

§ 15.3 Informasjon om tidligere utgifter

§ 15.4 Informasjon om budsjetter

VII. Årsoversikter

§ 61

VIII. Begrensningsbestemmelser

§ 68

Vedlegg III

1) stridsvogner

1.1) Type

1.2) Nasjonal terminologi/Navn

1.3) Hovedkanons kaliber

1.4) Vekt uten last

1.5) Data om nye typer eller versjoner skal i tillegg omfatte:

1.5.1) Mulighet for nattsyn	ja/nei
1.5.2) Ekstra panser	ja/nei
1.5.3) Sporvidde	cm
1.5.4) Flytemuligheter	ja/nei
1.5.5) Snorkelutstyr	ja/nei

2) pansrede kampvogner

2.1) Pansrede personellkjøretøyer

2.1.1) Type

2.1.2) Nasjonal terminologi/Navn

2.1.3) Eventuell bestykningstype og -kaliber

2.1.4) Data om nye typer eller versjoner skal i tillegg omfatte:

2.1.4.1) Mulighet for nattsyn	ja/nei
2.1.4.2) Sittekapasitet	ja/nei
2.1.4.3) Flytemulighet	ja/nei
2.1.4.4) Snorkelutstyr	

2.2) Stormpanservogner

2.2.1) Type

2.2.2) Nasjonal terminologi/Navn

2.2.3) Bestykningstype og -kaliber

2.2.4) Data om nye typer eller versjoner skal i tillegg omfatte:

2.2.4.1) Mulighet for nattsyn	ja/ nei
2.2.4.2) Ekstra panser	ja/ nei
2.2.4.3) Flytemulighet	ja/ nei
2.2.4.4) Snorkelutstyr	ja/ nei

2.3) Tungt bevæpnede kampkjøretøyer

2.3.1) Type

2.3.2) Nasjonal terminologi/ Navn

2.3.3) Hovedkanons kaliber

2.3.4) Vekt uten last

2.3.5) Data om nye typer eller versjoner skal i tillegg omfatte:

2.3.5.1) Mulighet for nattsyn	ja/ nei
2.3.5.2) Ekstra panser	ja/ nei
2.3.5.3) Flytemulighet	ja/ nei
2.3.5.4) Snorkelutstyr	ja/ nei

3) pansrede personellkjøretøylignende kjøretøyer og stormpanservognlignende panservogner

3.1) Pansrede personellkjøretøylignende kjøretøyer

3.1.1) Type

3.1.2) Nasjonal terminologi/ Navn

3.1.3) Eventuell bestykningstype og -kaliber

3.2) Stormpanservognlignende panservogner

3.2.1) Type

3.2.2) Nasjonal terminologi/ Navn

3.2.3) Eventuell bestykningstype og -kaliber

4) utskytingsramper for styrt panservern permanent/integrert montert på pansrede kjøretøyer

4.1) Type

4.2) Nasjonal terminologi/ Navn

5) selvdrevne og trukne artillerienheter, bombekastere og flerrørs rakettkastere (kaliber 100 mm og større)

5.1) Artillerienheter

5.1.1) Type

5.1.2) Nasjonal terminologi/ Navn

5.1.3) Kaliber

5.2) Bombekastere

5.2.1) Type

5.2.2) Nasjonal terminologi/ Navn

5.2.3) Kaliber

5.3) Flerrørs rakettkastere

5.3.1) Type

5.3.2) Nasjonal terminologi/ Navn

5.3.3) Kaliber

5.3.4) Data om nye typer eller versjoner skal i tillegg omfatte:

5.3.4.1) Antall rør

6) pansrede broslagningskjøretøyer

6.1) Type

6.2) Nasjonal terminologi/Navn

6.3) Data om nye typer eller versjoner skal i tillegg omfatte:

6.3.1) Brospenn	...m
6.3.2) Bæreevne/Lasteklassifikasjon	...tonn

7) kampfly

7.1) Type

7.2) Nasjonal terminologi/Navn

7.3) Data om nye typer eller versjoner skal i tillegg omfatte:

7.3.1) Type innebygd bestykning, eventuelt

8) helikoptre

8.1) Type

8.2) Nasjonal terminologi/Navn

8.3) Data om nye typer eller versjoner skal i tillegg omfatte:

8.3.1) Viktigste rolle (f.eks., spesialisert angrep, flerbruksangrep, kampstøtte, transport)

8.3.2) Type innebygd bestykning, eventuelt

9) Hver deltakerstat skal når dataene presenteres, påse at andre deltakerstater får fotografier som viser høyre eller venstre side, overside og front av hver type av de aktuelle større våpen- og utstyrssystemer.

10) Fotografier av pansrede personellkjøretøylignende kjøretøyer og stormpanservognlignende panservogner skal vise slike kjøretøyer slik at de klart angir den innvendige formen, med illustrasjon av den særskilte egenskapen som særmerker hvert bestemte kjøretøy som et personellkjøretøylignende kjøretøy eller stormpanservognlignende panservogn.

11) Fotografiene av hver type skal være vedlagt et notat som angir typebetegnelsen og nasjonal terminologi for alle modeller og versjoner av typen som fotografiet viser. Fotografiene av en type skal inneholde en forklarende merknad til dataene for vedkommende type.

Vedlegg IV

Følgende bestemmelser får anvendelse i samsvar med de arrangementer som er nevnt i kapittel IV og VI:

1) Invitasjoner

Invitasjoner skal sendes ut i samsvar med bestemmelsene i paragraf 151) og 152) til alle deltakerstater 42 dager eller mer før arrangementet. For militære aktiviteter som omfattes av paragraf 41), skal invitasjonene sendes ut sammen med varsel gitt i samsvar med paragraf 41.1). Invitasjonene skal inneholde følgende opplysninger, der de er aktuelle:

1.1) arrangementstype, f.eks. besøk til flystasjoner, militære anlegg eller militære formasjoner, en demonstrasjon av nye typer større våpen- og utstyrs-systemer eller en observasjon av visse militære aktiviteter;

1.2) stedet der arrangementet skal finne sted, med geografiske koordinater i tilfelle besøk til flystasjoner;

1.3) stat med ansvar for arrangementet, samt vertsstat, dersom denne er en annen;

1.4) delegerte ansvarsområder;

1.5) om arrangementet er kombinert med andre arrangementer;

1.6) antall inviterte besøkende eller observatører;

1.7) dato, tidspunkt og sted for samling;

1.8) arrangementets planlagte varighet;

1.9) forventet dato, tidspunkt og sted for avreise ved slutten av programmet;

1.10) transportopplegg;

1.11) opplegg for kost og losji, herunder et kontaktpunkt for kommunikasjon med besøkende eller observatører;

1.12) de(t) språk som vil bli brukt under programmet;

1.13) utstyr som vil bli utdelt av staten med ansvar for arrangementet;

1.14) eventuell tillatelse fra vertsstaten og staten med ansvar for arrangementet, dersom denne er en annen, til å bruke spesielt utstyr som de besøkende eller observatørene har med seg;

1.15) ordninger med spesielle klær som vil bli utdelt;

1.16) eventuelle andre opplysninger, herunder eventuelt betegnelsen/ navnet på flystasjonen, det militære anlegget eller formasjonen som skal besøkes, betegnelsen på den militære aktiviteten som skal observeres og/eller de(n) type(r) større våpen- og utstyrssystem(er) som skal betraktes.

2) Svar

2.1) Svar, med angivelse av om invitasjonen aksepteres, skal gis skriftlig i samsvar med bestemmelsene i paragraf 151 and 152, senest 21 dager før arrangementet og skal inneholde følgende opplysninger:

2.1.1) henvisning til invitasjonen;

2.1.2) de besøkendes eller observatørenes navn og grad;

2.1.3) fødselsdato og -sted;

2.1.4) passopplysninger (nummer, utstedelsesdato og -sted, utløpsdato);

2.1.5) reiseopplegg, herunder eventuelt navn på flyselskap og rutenummer, og ankomsttidspunkt og -sted.

2.2) Innen to arbeidsdager etter at svarfristen er utløpt, skal den inviterende staten sende alle deltakerstater en liste med mottatte svar.

2.3) Dersom svar på invitasjonen ikke er mottatt i tide, antas det at ingen besøkende eller observatører vil bli sendt.

2.4) Svar på invitasjoner som omfattes av paragraf 41.1), skal gis senest tre dager etter at invitasjonen er sendt ut.

3) Økonomiske forhold

3.1) Den inviterte staten skal dekke reiseutgifter for sin(e) representant(er) til samlingsstedet og fra avreisestedet, som eventuelt er det samme som samlingsstedet, som spesifisert i invitasjonen.

3.2) Staten med ansvar for arrangementet skal ordne reise og dekke reise-utgifter fra samlingsstedet og til avreisestedet - som eventuelt er det samme som samlingsstedet - samt passende sivil eller militær kost og losji på et sted som er hensiktsmessig for å gjennomføre arrangementet.

4) Andre bestemmelser

Deltakerstaten(e) skal, i behørig samarbeid med de besøkende eller observatørene, påse at det ikke utføres handlinger som vil kunne være til skade for deres sikkerhet.

Videre skal staten med ansvar for arrangementet:

4.1) gi alle besøkende eller observatører lik behandling og like muligheter til å utføre sine funksjoner;

4.2) begrense til det nødvendige minimum den tid som er satt av til forflytting og administrativ virksomhet under arrangementet;

4.3) sørge for nødvendig legehjelp som det måtte haste med.

Vedlegg V

Formannens erklæring av 28. november 1994

Det er underforstått at gjennomføringsaspektene ved tillits- og sikkerhets-skapende tiltak i tilfeller av deltakerstaters tilgrensende områder i henhold til vedlegg I, som har felles grense med ikke-europeiske ikke-deltakerstater, kan drøftes ved fremtidige årlige møter for vurdering av gjennomføringen.

Sluttnoter

1 I denne sammenheng betyr normal flystasjon i fredstid, den taktiske luftkampenhetens normale plassering i fredstid, som angitt ved flystasjonen eller den militære flyplassen der enheten er basert.

2 Denne bestemmelse får ikke anvendelse dersom en annen deltakerstat allerede har arrangert en demonstrasjon av den samme type større våpen- og utstyrssystem.

3 I dette dokument betyr uttrykket varslingspliktig, som skal varsles.

4 I denne forbindelse omfatter uttrykket landstyrker også amfibiestyrker, luftmobile eller helikopterbårne styrker og luftlandestyrker.

5 I dette dokument omfatter amfibielandgang de samlede tropper som landsettes fra sjøen av marine- og landgangsstyrker innskipet i skip eller fartøyer og som innebærer ilandstigning.

6 I denne sammenheng omfatter uttrykket landstyrker også amfibiestyrker, luftmobile eller helikopterbårne styrker og luftlandestyrker.

7 Som definert i bestemmelsene om forhåndsvarsling av visse militære aktiviteter.
